

บทบาทของ “เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้” ในการจัด
งานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย
The Roles of “The Network of Civic Women for Peace” In Organizing
Dialogue for Peace building in the three Provinces
of Southern Border of Thailand

รอสานี จีอนารา

Rohanee Juenara

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement for
the Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทบาทของ “เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้” ในการจัด
งานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย
The Roles of “The Network of Civic Women for Peace” In Organizing
Dialogue for Peace building in the three Provinces
of Southern Border of Thailand

รอสานี จีอนารา

Rohanee Juenara

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement for
the Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของ “เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้”
ในการจัดสานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ
ประเทศไทย

ผู้เขียน นางสาวรอฮานี จีอนารา

สาขา ความขัดแย้งและสันติศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก**คณะกรรมการสอบ**

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.เอกพันธ์ ปิณฑวนิช)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสุมา ภูใหญ่)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความขัดแย้งและสันติศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นางสาวรอฮานี จีอนารา)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวรอรุณี จีอนารา)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	บทบาทของ “เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้” ในการจัดสานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย
ผู้เขียน	นางสาวรอฮานี จีอนารา
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการและขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ รวมทั้งทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และตำแหน่งแห่งที่ ขององค์กรดังกล่าว ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในสามพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนบ้านพ้อมิ่ง จังหวัดปัตตานี ชุมชนยุโป จังหวัดยะลา และชุมชนกุจิงลือปะ จังหวัดนราธิวาส

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ มีความคล้ายคลึงกันทั้ง 3 พื้นที่ โดยแต่ละพื้นที่มีการเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่ การสร้างเครือข่ายโดยเข้าไปประสานงานกับผู้คนต่าง ๆ อาทิ เช่น แกนนำผู้หญิง ผู้นำชุมชน ผู้นำระดับจังหวัด ในขณะที่เดียวกันก็มีการเพิ่มศักยภาพ โดยให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาให้แก่ทีมงาน แกนนำผู้หญิงใน 3 พื้นที่กรณีศึกษา ตลอดจนเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่อีกด้วย ส่วนรูปแบบการจัดกิจกรรม มีการจัดสานเสวนาภายในกลุ่มก่อน (Intra-group Dialogue) และจัดสานเสวนาระหว่างกลุ่ม (Inter-group Dialogue) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการสานเสวนาที่เหมาะสม ประกอบด้วย 1) การรวมทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน 2) สร้างความรู้สึกให้เป็นเจ้าของร่วม 3) เปิดพื้นที่การเรียนรู้ 4) ให้เห็นความเป็นมนุษย์ และ 5) มีมุมมองในระยะยาว ส่วนบทบาทของของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนา ได้แก่ 1) บทบาทในการฝึกอบรมให้ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา 2) บทบาทในการเชื่อมประสานกับผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิม และเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย 3) บทบาทในการเฝ้าระวังความสับสน ในการจัดกระบวนการสานเสวนา และเฝ้าระวังความสับสนให้เกิดการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม และ 4) บทบาทในการจัดสานเสวนานำไปสู่การสร้างสันติภาพในชุมชน

ซึ่งผลการสานเสวนาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดการเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม อีกทั้งเกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่อีกด้วย และบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงในการสร้างสันติภาพด้วยเครื่องมือสานเสวนา สอดคล้องกับหลักการของสารัตถะของการสร้างสันติภาพ ดังนี้ 1) การสร้างสัมพันธ์ภาพเชื่อมต่อกับกลุ่มคนที่หลากหลาย 2) ใฝ่รู้อย่างอ่อนแอ้ง ประเมิน สถานการณ์ความขัดแย้ง 3) มีความคิดสร้างสรรค์ โดยเชื่อว่าสามารถเปลี่ยนพื้นที่ความขัดแย้งเป็นพื้นที่ที่คลี่คลายได้ และ 4) การยอมรับความเสี่ยง โดยการเสี่ยงเข้าไปทำงานในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสูง ซึ่งบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การสร้างพื้นที่ให้เกิดการพูดคุยจำเป็นต้องจัดอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งขยายพื้นที่โดยการเพิ่มและสร้างศักยภาพให้มีคนกลางในการจัดสานเสวนาให้มากขึ้น

Thesis Title	The Roles of “The Network of Civic Women for Peace” In Organizing Dialogue for Peace building in the three Provinces of Southern Border of Thailand
Author	Miss Rohanee Juenara
Major Program	Conflict and Peace Studies
Academic Year	2016

Abstract

This research aims to study the process and mechanism of peace dialogue of Women Networks for Peace in Deep South including understanding about their role in organizing interfaith dialogue that cross between ethnicities, religious, cultures and social status under the context of conflict and violence in Deep South. The methodology applied were reviewing secondary data, deep interview, focus group and observation in three areas which were Phoming village, Pattani; Yupo village, Yala and Kuching Leupa, Narathiwat.

The study found that the dialogue processes of Women Networks for Peace in Deep South on three areas were similar. The results shown that each area had potential to build networks by coordinating with leaders such as women leaders, community leaders and provincial administrative leaders level. Moreover they create capacity-building by providing knowledge in facilitating building up teamwork among women leaders and helping them to build up civil society networks the three studied areas. For the activities, they provided intra and inter-groups which considered as the appropriated process composing of many components which are 1) creating inclusiveness 2) building sense of belonging 3) opening learning process 4) supporting human being 5) having long vision. Besides, there were the specific role of Women Networks for Peace in peace dialogue which were 1) facilitation training for peace dialogue facilitator 2) coordinating with persons impacted from violence both Muslims and Buddhists including government officials of 4 sectors 3) having role of

facilitation in peace dialogue and supporting humanity 4) having role of dialogue which bring about peace building in community.

The peace dialogue brought about participants to change attitude, behavior and regaining relationship. Moreover, the role of Women Networks for Peace was consistent to peace building principles which are 1) building relation to diverse people 2) seeking knowledge and evaluating conflict situation 3) having creative thought for changing conflict 4) accepting risk by going into high conflict area. These roles are the role of peace building. This study also shown that creating space for dialogue is necessary by increasing dialogue space and building capacity for facilitator on peace dialogue.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ขอซูโกรต่อเอกองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ผู้เป็นเจ้าของสากลโลก ที่ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความประสงค์และการช่วยเหลือจากพระองค์ ที่ทรงประทานทางนำ ความอดทน และพลังใจยามเหน็ดเหนื่อย

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ ดร.เอกพันธ์ ปินทวนิช และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา ภูใหญ่ ที่ได้เสียสละเวลาเพื่อรับภารกิจในการดูแล และช่วยแนะนำ ส่งต่อความรู้อย่างไม่เคยเหน็ดเหนื่อย

ขอขอบคุณ เหมือนขวัญ เรณูมาศ เพื่อนนักศึกษาซึ่งเป็นบัณฑิตคนแรกของเรา คอยช่วยให้กำลังใจและคอยแนะนำยามที่ผู้วิจัยติดขัด หรือพบเจออุปสรรคในการเขียน ตลอดจนช่วย ตรวจทานเนื้อหา รวมทั้งเกล่าประโยคให้มีความสมบูรณ์ขึ้น และขอขอบคุณ สุวรา แก้วนัย อาจารย์ จากสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) ที่คอยถามไถ่และช่วย แนะนำการเขียนงานวิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ ครอบครัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรอร ภูเจริญ คณะบดีคณะ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สนับสนุนทุนการศึกษา และลืมไม่ได้ คือ คณะทำงานศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ม.อ. ปัตตานี ที่จุนเจือค่าใช้จ่ายในช่วงที่เรียน และเขียน ทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยรองศาสตราจารย์.ดร.ศรีสมภพ จิตต์ภิรมย์ศรี คุณมุฮัมมัดอายุบ ปาทาน และคุณรอมฎอน ปันจอร์ ที่แนะนำหนังสือดีๆ และให้โอกาสในการทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว ตลอดจนเพื่อนที่ทำงานทุกคนที่ช่วยรับผิดชอบในส่วนงานของผู้วิจัย และเป็นกำลังใจมาโดยตลอด

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่ได้รับความกรุณาและความไว้วางใจการเอื้อเฟื้อข้อมูล ข้อคิด จากคณะทำงานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ ชายแดนใต้ รวมทั้งผู้เข้าร่วมสานเสวนาทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย

สุดท้าย ขอขอบคุณ คุณพ่อคุณแม่ แม้ทั้งสองจะเสียชีวิต แต่ทั้งสองเป็นบุพการีที่คอย อบรมดูแล และขัดเกลามาตั้งแต่เล็กจนโตด้วยแนวทางอิสลามและสอนให้มุ่งมั่นใฝ่หาความรู้ ขอขอบคุณ ชากาเรียา บิรู สามีที่คอยหยิบยื่นอาหารการกินระหว่างที่เร่งเขียนวิทยานิพนธ์ และไม่โกรธเคืองที่ไม่ เตรียมอาหารให้ และขอขอบคุณลูกน้อย มุฮัมมัดฟาติส บิรู ที่ส่งเสียงหัวเราะและรอยยิ้มทุกวัน ทำให้ ผู้วิจัยคลายเหน็ดเหนื่อยได้เป็นอย่างดี

รอฮานี จีอนารา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(14)
สารบัญภาพประกอบ.....	(15)
สารบัญแผนผัง.....	(16)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
1.4 คำถามการวิจัย.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	9
2.1 แนวคิดเรื่องความขัดแย้ง.....	9
2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง.....	9
2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้ง.....	10
2.1.3 วิวัฒนาการของแนวคิดความขัดแย้ง.....	12
2.1.4 แนวคิดเรื่องสาเหตุของความขัดแย้ง.....	13
2.2 ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพ.....	15
2.2.1 ความหมายของสันติภาพ.....	15
2.2.2 ทฤษฎีสันติภาพ.....	16
2.2.3 แนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพ.....	19
2.2.4 ลักษณะอันแท้จริงของการสร้างสันติภาพ.....	20
2.2.5 ความหมายของภาคประชาสังคม.....	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.6 แนวคิดเรื่องบทบาทหลักของภาคประชาสังคมกับการสร้างสันติภาพ.....	23
2.2.7 ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ.....	26
2.2.8 แนวคิดเรื่องบทบาทของผู้หญิงในสามจังหวัดภาคใต้กับการสร้างสันติภาพ	30
2.3 ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการสานเสวนา	32
2.3.1 ความหมายของการสานเสวนา.....	33
2.3.2 แนวคิดเรื่องกระบวนการสานเสวนาที่เหมาะสม	35
2.3.3 กฎกติกาพื้นฐานของการสานเสวนา.....	37
2.3.4 การสานเสวนาที่มีบุคคลที่สาม	38
2.3.5 การประเมินการสานเสวนา.....	40
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
2.4.1 ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ.....	43
2.4.2 การสานเสวนา.....	44
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
3.1 พื้นที่ศึกษา.....	47
3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลศึกษา	47
3.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	51
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	52
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม.....	52
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	53
3.7 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัย	53
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	55
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้	55
4.2 ข้อมูลพื้นที่และบริบทความขัดแย้งของสามพื้นที่กรณีศึกษา	58
4.3 กระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม เพื่อสันติภาพชายแดนใต้	63
4.4 สรุปภาพรวมกระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ.....	113

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5 บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ในการจัดสาน เสวนาที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้.....	116
4.6 การจัดสานเสวนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง.....	130
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	144
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	144
5.2 อภิปรายผล.....	149
5.3 ข้อเสนอแนะและอุปสรรคในการวิจัย.....	164
บรรณานุกรม.....	167
บุคลากร.....	175
ภาคผนวก	179
ประวัติผู้เขียน.....	181

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงสภาพทั่วไปของชุมชน 3 พื้นที่กรณีศึกษา.....	62
ตารางที่ 2	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พอมิ่งครั้งที่ 1	68
ตารางที่ 3	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พอมิ่งครั้งที่ 2	72
ตารางที่ 4	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พอมิ่งครั้งที่ 3	74
ตารางที่ 5	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรปครั้งที่ 1	82
ตารางที่ 6	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรปครั้งที่ 2	84
ตารางที่ 7	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรปครั้งที่ 3	87
ตารางที่ 8	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 1	93
ตารางที่ 9	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 2	96
ตารางที่ 10	ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 3	99
ตารางที่ 11	การลงพื้นที่ทั้งสามกรณีศึกษา.....	106

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 1 พิธีมิตแสดงการเข้าถึงการสร้างสันติภาพตามแนวคิดของเลเดอรัค.....	24
ภาพที่ 2 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงภายหลังการसानเสวนา	42
ภาพที่ 3 แสดงการสร้างโยโยงกับผู้เข้าร่วม.....	158

สารบัญแผนผัง

	หน้า
แผนผังที่ 1 โครงสร้างเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้.....	48
แผนผังที่ 2 กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนากรณีที่ 1.....	79
แผนผังที่ 3 กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนากรณีที่ 2.....	89
แผนผังที่ 4 กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนากรณีที่ 3.....	104
แผนผังที่ 5 การจัดอบรมของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้	107
แผนผังที่ 6 การเชื่อมต่อกับชาวบ้าน	108
แผนผังที่ 7 การเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ.....	109
แผนผังที่ 8 สรุปละบวนการขั้นตอนการสานเสวนาทั้งสามกรณีศึกษา.....	146

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีปัญหาความขัดแย้งยืดเยื้อยาวนานและมีสาเหตุปัจจัยที่ซับซ้อน ทั้งประวัติศาสตร์การตกเป็นเมืองขึ้นและถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ในต้นศตวรรษที่ 19 เรื่อยมาจนถึงการเข้าแทรกแซงทางวัฒนธรรมและการศึกษาในพื้นที่ รวมทั้งการบริหารจัดการด้วยยุทธวิธีทางทหารของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเมื่อพิจารณามุมมองทางประวัติศาสตร์ และการเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเชิงลึก จะพบว่าความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผลมาจากความขัดแย้งและการกดทับในทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์และวัฒนธรรม ผนวกกับบทบาทของการเมืองไทยสมัยใหม่ เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการลุกขึ้นต่อต้านอำนาจรัฐไทย โดยใช้อุดมการณ์ทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการต่อต้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเรื่องความต้องการปกครองตนเอง ซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลไทยก็มีทั้งการตอบโต้ และการพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยยุทธวิธีต่างๆ มาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ความรุนแรงในพื้นที่ยังคงเกิดขึ้นทุกปี นับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา

ฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ (DSID) จากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ม.อ. ปัตตานี (2559) ได้รวบรวมสถิติจำนวนเหตุการณ์ รวมทั้งผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 พบว่า มีเหตุการณ์ความไม่สงบทั้งสิ้น 15,999 ครั้ง มีผู้เสียชีวิต 6,974 ราย และได้รับบาดเจ็บ 12,442 ราย รวมผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บทั้งสิ้น 19,236 ราย ซึ่งจำนวนตัวเลขผู้เสียชีวิตจำนวนมากดังกล่าว สะท้อนภาพการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลไทยตลอดที่ผ่านมาว่ายังไม่สามารถแปรเปลี่ยนความขัดแย้งในพื้นที่ให้กลับเป็นปกติสุข หรือเป็นพื้นที่ของสันติภาพได้ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งพุทธและมุสลิมก็ยังคงได้รับบาดเจ็บ และเสียชีวิต และในด้านความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมเคยอยู่ร่วมกัน เอื้อหนุนและช่วยเหลือกันและกันกลับต้องพบเจอสถานการณ์ที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองศาสนาเริ่มมีระยะห่าง และหวาดระแวงต่อกันมากขึ้น (ประสงค์ โตนด 2558) ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับกลุ่มผู้ก่อการในพื้นที่ขณะนั้นก็อยู่ในสถานการณ์ที่ตึงเครียด จนกระทั่งเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 รัฐบาลไทยที่บริหารโดย นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ร่วมกับสำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และตัวแทนผู้เห็นต่างกับภาครัฐ ได้แก่ ขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ

มลายูปัตตานี (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani BRN) ได้มีการร่วมมือกันจัดการความขัดแย้งในมิติที่ดูจริงจังต่อการจัดการความขัดแย้งมากขึ้น ด้วยการเข้าร่วมพูดคุยสันติภาพร่วมกัน และมีการประกาศลงนามพูดคุยสันติภาพที่เมืองกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย โดยมีประเทศมาเลเซียเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ซึ่งถือเป็นการพูดคุยสันติภาพที่เปิดเผยเป็นครั้งแรก ทำให้ประชาชนไทยทั่วประเทศและทั่วโลกรับรู้อย่างกว้างขวาง แต่การลงนามพูดคุยดังกล่าวก็ถูกทำให้ชะงักลง เมื่อรัฐบาลทหารที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เข้ามาคุมอำนาจแทนรัฐบาลพลเรือน ในปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากภายใต้รัฐบาลทหาร การพูดคุยสันติภาพระดับบนถูกดำเนินการโดยไม่มีการเปิดเผยอย่างกว้างขวาง ไม่มีการยกระดับการพูดคุยแต่มีเป้าหมายเพียงเพื่อต้องการรักษาระดับความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ลดน้อยลงเท่านั้น ขณะที่ยังไม่มีท่าทีที่จริงจังในการร่วมมือกันแปรเปลี่ยนความขัดแย้งไปสู่สันติภาพ (รวมภูวน ปันจอร์ 2559)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพูดคุยสันติภาพในระดับบนในปัจจุบัน ไม่ได้รับการเปิดเผยให้ประชาชนได้รับทราบเท่าที่ควรแล้ว แต่ก็เชื่อว่ากระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะหยุดชะงักลงทั้งหมด เพราะรัฐบาลไทยชุดใหม่ ภายใต้การนำของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นั้นยังมีกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคประชาสังคมสามารถขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพระดับล่างได้ ส่งผลให้บรรยากาศของกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากภาคประชาสังคมและภาคประชาชนมีความคึกคัก โดยภาคประชาสังคมมีการจัดเวที ถกเถียงปัญหาต่างๆ หลากหลายประเด็น และมีการจัดกิจกรรมสานเสวนาขึ้น (อิมรอน ซาเหาะ 2559) เพื่อดึงให้ผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านชาติพันธุ์ ความคิด และความเชื่อ ที่มีความไม่ไว้วางใจระหว่างกันสูงมาร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดและมุมมองร่วมกันได้

ทั้งนี้ กระบวนการจัดกิจกรรมของภาคประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมการสานเสวนานั้น เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการช่วยสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแง่ที่สามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนพุทธ มุสลิมในชุมชนเดียวกัน หรือระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐกลับมาอยู่ในระดับที่เข้าใจกันและกันมากขึ้น เกิดความร่วมมือ และพร้อมที่จะเปิดใจพูดคุยถึงปัญหาและความทุกข์ใจของตนเองได้อย่างอิสระ ดังจะเห็นได้ว่า การสานเสวนาเป็นหนึ่งในวิธีการและเครื่องมือในการช่วยสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้หน่วยงานแรกที่นำเครื่องมือนี้มาใช้เครื่องมือสานเสวนานี้คือ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุผา ซึ่งท่านได้กล่าวว่า โดยปกติผู้คนในสังคมทั่วไปมักคิดว่า การกระทำ ภาษา วัฒนธรรม หรือความเชื่อของฝ่ายตนนั้นดีที่สุดในที่สุด ถูกต้องที่สุดในที่สุด (Exclusive) ซึ่งจะทำให้สังคมไม่เห็นความสำคัญต่อการพูดคุย เรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อของฝ่ายอื่น จึงเป็นความสำคัญที่บุคคลต้องตระหนักถึง “พหุลักษณะ” เพราะเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงความหลากหลายได้ ดังนั้นจึงต้องยอมรับความหลากหลายและความต่างของผู้อื่นด้วยความเคารพเพราะทุกความเชื่อและวัฒนธรรมต่างก็มีประโยชน์และสามารถสร้างความสุขและสันติ

สำหรับแต่ละคน ดังนั้นต้องยอมรับและวางใจในคุณค่าทุกความเชื่อของผู้อื่น (ปารีชาติ สุวรรณบุบผา 2553) จอห์นพอล เลเตอร์ค กล่าวถึงกระบวนการหนึ่งที่จะสร้างสันติภาพหรือก้าวพ้นจากความรุนแรงนี้ คือ การสร้างพื้นที่โยงโยหรือถักทอสายสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้คนเห็นความขัดแย้ง (จอห์นพอล เลเตอร์ค 2555) เครื่องมือหนึ่งของการถักทอสายสัมพันธ์ดังกล่าวคือ การสานเสวนา ปารีชาติ สุวรรณบุบผา ให้ความหมายของการสานเสวนาว่า การฟังและการพูดคุยกัน (ปารีชาติ สุวรรณบุบผา 2553) ซึ่งสอดคล้องกับที่ Democratic Republic of Congo (2009) ได้พูดถึงความสำคัญของ “การสานเสวนา” ไว้ว่า การสานเสวนา เป็นสันติวิธีทั้งในการใช้เป็น "เครื่องมือ" ไปสู่สันติภาพ และกระบวนการสานเสวนาเองก็เป็น "สันติวิธี" เช่นกัน เพราะเป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่การนำพาผู้คนที่หลากหลายออกมา เพื่อส่งเสียง หรือ (บอกเล่าความรู้สึกและความต้องการของตน) เพื่อให้ผู้คนที่หลากหลายเหล่านั้นได้เรียนรู้ แบ่งปันและยอมรับกันและกันมากขึ้น นอกจากนี้ การสานเสวนา เป็นกระบวนการที่ทุกคนที่เข้าร่วมมีความเป็นเจ้าของและกลายเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน โดยทุกคนที่เข้าร่วมกระบวนการสานเสวนาไม่เพียงแต่เข้ามาเพื่อพูดคุย แต่จะต้องสามารถฟังเสียงสะท้อนของตัวเองและฟังเสียงของผู้อื่นได้ และจะต้องยินดีที่จะบอกรากเหง้าของปัญหา อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหานั้นได้ตรงจุดและนำไปสู่สันติภาพระดับล่างได้

สำหรับการสานเสวนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมมากกว่าบทบาทของภาครัฐ โดยภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเริ่มเข้ามามีส่วนขับเคลื่อนงานสร้างสันติภาพนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา แต่โดยช่วงแรกภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนงานเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบและช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้สอดคล้องกับหลักประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ และเริ่มขยับสู่การเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากขึ้น จนนำไปสู่การขับเคลื่อนด้านการเมืองไม่ว่าจะประเด็นการกระจายอำนาจและการสร้างสันติภาพ (บทเรียน 12 ปี ประชาสังคมกับกระบวนการสันติภาพ 2559) ซึ่งถือว่า บทบาทของภาคประชาสังคมในช่วงแรกยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในมิติอื่นๆ ได้ อาทิ การแก้ไขความขัดแย้งในด้านความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ และเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการพื้นที่ที่ปลอดภัยให้ผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาในพื้นที่ได้ ซึ่งจากข้อจำกัดที่ว่านั้น ทำให้ช่วงระยะแรก องค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่ค่อยได้รับความยอมรับจากประชาชนมากนัก แต่ต่อมาองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หลายองค์กรก็เริ่มมีการเรียนรู้ปัญหาของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างจริงจังและพัฒนาบทบาทขององค์กรให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้มากขึ้น องค์กรภาคประชาสังคมในระยะ

หลังจึงกลับมาเป็นที่ยอมรับของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างเช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ ถือเป็นองค์กรภาคประชาสังคมหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับการยอมรับจากภาคประชาชน นำทีมบริหารโดยคุณโชรยา จามจรี นักวิชาการจากสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ดังกล่าว เริ่มขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มีงาน 2 ด้านเป็นหลัก คือ งานด้านการเยียวยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ งานด้านการสื่อสาร นอกจากนี้ในระยะเวลาหลังมีการขยายบทบาทไปเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และการสานเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคนที่มีความต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งงานด้านการส่งเสริมอาชีพและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอีกด้วย ส่วนบทบาทงานด้านการสื่อสารสาธารณะ ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ได้ดำเนินการที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักคือ การทำหนังสือ “เสียงของความหวังเรื่องเล่าผู้หญิง เพื่อกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้” และ การจัดทำรายการวิทยุ “เสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้” ซึ่งเผยแพร่ทางสถานีวิทยุในเครือข่ายมากกว่า 15 แห่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จดหมายข่าวสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2557) ดังจะเห็นว่า บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้มีหลายบทบาท หลายหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ แต่บทบาทด้านการจัดสานเสวนาของเครือข่ายฯ นับว่าเป็นบทบาทที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสันติภาพระดับล่างในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความโดดเด่น มีผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเสียงสะท้อนของผู้คนในพื้นที่ทำกิจกรรมก็ให้การยอมรับว่าการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ มีส่วนช่วยในการขจัดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายผู้เห็นต่างได้เป็นอย่างดี

บทบาทด้านการจัดสานเสวนาที่โดดเด่น และสะท้อนศักยภาพการทำงานที่ได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาบทบาทขององค์กรดังกล่าวในฐานะตัวแสดงที่เป็นภาคประชาสังคมที่ไปจัดสานเสวนาในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อเป็นองค์ความรู้ในการจัดสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งต่อไป โดยมีโจทย์ของการศึกษาว่า ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินการมายาวนานต่อเนื่องกว่า 12 ปี ได้สร้างความบั่นทอนจิตใจของผู้คน และสร้างกำแพงความไม่ไว้วางใจระหว่างผู้คนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดสานเสวนาเพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวอย่างไร มีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการสานเสวนาอย่างไร และการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในลักษณะใด เหล่านี้ คือ โจทย์หลักที่งานวิจัยนี้มุ่งหาคำตอบ

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้

1.2.2 เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ในการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้มีความปรารถนาในการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ด้วยเครื่องมือ สานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และความแตกต่างด้านอำนาจ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในกระบวนการสร้างสันติภาพที่องค์กรภาคประชาสังคมนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย มีกระบวนการและขั้นตอนอย่างไร รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ว่า บทบาทด้านการจัดสานเสวนาของกลุ่มดังกล่าวนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเพื่อลดความรุนแรง มีความเป็นธรรม และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีเรื่องความขัดแย้ง การสร้างสันติภาพ และการสานเสวนามาเพื่ออธิบายบทบาทของการจัดสานเสวนา และวิเคราะห์ว่าบทบาทการจัดสานเสวนาของกลุ่มนี้สามารถหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 คำถามการวิจัย

1.4.1 การจัดการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีกระบวนการและขั้นตอนที่เป็นรูปแบบเฉพาะในบริบทพื้นที่ดังกล่าวอย่างไรบ้าง

1.4.2 เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีบทบาทอย่างไรในการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มท่ามกลางความขัดแย้งที่เป็นความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบทบาทดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้ทราบถึงรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานสานเสวนาข้ามกลุ่มอันมีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในลักษณะคล้ายคลึงกัน

1.5.2 ได้ทราบถึงบทบาทด้านการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มระหว่างกลุ่มศาสนา วัฒนธรรม และระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ ในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อันมีความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังประกอบกับกลุ่มคนที่หลากหลายทางความคิดและวัฒนธรรมซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินนั้น มีส่วนในการสร้างพื้นที่เพื่อให้กลุ่มคนในสังคมเข้ามาพัวพัน และเห็นความขัดแย้ง รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์เพื่อรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่อันเป็นส่วนหนึ่งในการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.6 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1.6.1 **ขอบเขตด้านพื้นที่** เนื่องจากผู้วิจัยเลือกศึกษาเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้โดยดูบทบาทเรื่องการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้เป็นหลัก ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวได้จัดกิจกรรมสานเสวนาในสามพื้นที่ ครอบคลุมทั้งสามจังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ดังนี้

1) จังหวัด นราธิวาส ที่หมู่บ้านกูจิงลือปะ อำเภอ ระแงะ 2) จังหวัดยะลา ที่ตำบลยุโป อำเภอยุโป และ 3) จังหวัดปัตตานี ที่หมู่บ้านพอมิ่ง ตำบลพอมิ่ง อำเภอปะนาเระ ทั้งสามพื้นที่นี้ เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ การศึกษานี้จึงกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ไว้สามพื้นที่ดังกล่าว

1.6.2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เน้นศึกษากระบวนการขั้นตอนของการสานเสวนา และบทบาทการเป็นคนกลางเพื่อเอื้อให้เกิดการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ และการดูแลการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ต่อการมีส่วนร่วมสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้การสานเสวนามีสองลักษณะ คือ สานเสวนาหลัก และสานเสวนาย่อย สานเสวนาหลัก คือ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้เป็นผู้จัดทั้งระบบ หากแต่สานเสวนาย่อยเป็นการสานเสวนาที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สนับสนุนงบประมาณให้แก่ผู้นำผู้หญิงในระดับพื้นที่กรณีศึกษาเป็นผู้จัด โดยให้ออกแบบรูปแบบการสานเสวนาด้วยตัวเอง ในขณะที่เครือข่าย

ผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นพี่เลี้ยงที่คอยให้คำปรึกษาเท่านั้น ฉะนั้นผู้วิจัยศึกษาเฉพาะการสานเสวนาหลักเท่านั้น

1.6.3 ขอบเขตด้านเวลา เนื่องจากทางรัฐบาลภายใต้การบริหารงานของนางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้จัดทำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 โดยมีวิสัยทัศน์ให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไข โดยมุ่งให้มีการพูดคุยกับผู้เห็นต่างให้มีการสร้างสภาวะแวดล้อมที่ปกติสุขเหมาะสม เอื้อต่อการพูดคุยในการแสวงหาทางออก จากความขัดแย้งและการให้หลักประกันในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการเสริมสร้างสันติภาพ

ด้วยใจความสำคัญจากนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2555-2557 ดังกล่าว จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2557 ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้จึงเอื้อที่จะเริ่มดำเนินการจัดทำโครงการสานเสวนาขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นอย่างจริงจัง อีกทั้งรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาก็ยังสานต่อเรื่องการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขอีกด้วย การสานเสวนามีการเลือกจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ที่กำลังเผชิญกับปัญหาความขัดแย้ง เพื่อให้พื้นที่เป้าหมายเหล่านั้นได้กลับมาอยู่ในสภาวะปกติสุข ผู้คนที่มีความแตกต่างและขัดแย้งกันเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน การศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาช่วงเวลาการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ ต่อด้วยผลที่ได้รับจากการสานเสวนาภายในพื้นที่เป้าหมาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2559

1.6.4 ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ผู้มีส่วนในการจัดสานเสวนา ประกอบด้วย คณะทำงาน และอาสาสมัครที่รับผิดชอบงานด้านสานเสวนา ตลอดจนผู้เข้าร่วมสานเสวนาที่ครอบคลุมสามพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิม และเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย คือ ทหาร ตำรวจ และ ฝ่ายปกครองทั้งในระดับจังหวัดและท้องถิ่น

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอสะบ้าย้อย นาทวี จะนะ และเทพา

สันติภาพ คือ สภาพสังคมที่ไม่เพียงยุติความรุนแรงเท่านั้น หากแต่เป็นสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างและความหลากหลายได้ และเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วสังคมมุ่งปรารถนาที่จะใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาและให้ความเป็นธรรมพร้อมเคารพหลักสิทธิมนุษยชนของทุกกลุ่ม

सानเสวนา คือ กระบวนการพูดคุยในการจัดการความขัดแย้งโดยมีเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้เป็นศูนย์กลางในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน 3 ชุมชน คือ 1) บ้านพ้อมิ่ง ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอบันนังสวย จังหวัดปัตตานี 2) ตำบลลุโป อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา และ 3) บ้านกุยงลือปะ ตำบลเฉลิม อำเภอรวยงะ จังหวัดนราธิวาส โดยมุ่งให้ชุมชนเหล่านี้ลดอคติและเข้าใจอันดีระหว่างผู้เข้าร่วมระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน และระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ต่อภาระหน้าที่ในฐานะศูนย์กลางที่จัดสานเสวนาข้ามกลุ่มระหว่างผู้คนที่หลากหลาย โดยมุ่งหวังให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กัน เกิดความเข้าใจตัวเองและผู้อื่น และอาจเกิดการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ หมายถึง องค์กรภาคประชาสังคมผู้หญิงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2553 โดยได้มีสมาชิกทั้งเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่และผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบจากพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยเน้นงานด้านสื่อสารที่นำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อทางเลือก เพื่อให้กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบก้าวผ่านสิ่งเลวร้ายและเผยแพร่เรื่องราวของผู้คนสู่สาธารณะทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยหลังจากนี้จะใช้ชื่อสั้นๆ ว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา และเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังนี้ 1) แนวคิด เรื่อง ความขัดแย้ง 2) แนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพ 3) แนวคิดเรื่องการสานเสวนา และ 4) เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเรื่องความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง คือ ความไม่ลงรอยและการปะทะกันระหว่างความคิด ผลประโยชน์ เป้าหมาย ความเชื่อและความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งความขัดแย้งมักมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระหว่างบุคคล ระดับสังคม ไปจนถึงระดับชาติ และนานาชาติ ในทุกๆ ความขัดแย้ง ผู้คนจะมีมุมมองต่อนิยาม และบริบทของความขัดแย้งที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การนิยามความหมายของ “ความขัดแย้ง” ย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งพอจะประมวลความหมายของความขัดแย้งได้ ดังนี้

2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

พจนานุกรมเว็บสเตอร์ Webmaster's Dictionary (1913) คำว่า Conflict มาจากภาษาลาติน คือ 'Confligere' ซึ่งมีความหมายว่า การทำสงคราม การต่อสู้ เป็นปรปักษ์ต่อกัน เกิดการปะทะระหว่างสองกลุ่ม สองฝ่ายไม่สามารถเข้ากันได้ ไม่เห็นด้วยหรือขัดแย้งกับบางสิ่งบางอย่าง

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง คือ ความไม่ลงรอยกันหรือสภาวะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ในเรื่องความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2550) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า ความขัดแย้ง คือ สภาวะที่ทำให้เกิดความตึงเครียด (tension) ซึ่งสภาวะนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีคู่กรณีสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ซึ่งอาจเป็นบุคคล องค์กร หรือประเทศ

Mcfarland (1975 อ้างใน, บุญมัน ธนาศุภวัฒน์ 2537) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นสถานการณ์ซึ่งคนหรือกลุ่มคนไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์และพยายามที่จะกำหนดความมุ่งหมายของตนเองเพื่อเสนอให้กับผู้อื่น

Robbins (1983 อ้างใน พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ 2545) กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง กระบวนการที่เริ่มต้นจากความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบหรือเกิดความไม่พอใจขึ้นมา หรือการขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามสามารถบรรลุเป้าหมายหรือได้รับผลประโยชน์ตามที่ต้องการ

เบอร์รี่ (Berry, 1998) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า เป็นกลไกทางจิตขั้นพื้นฐานของบุคคลในการตอบสนองความไม่ลงรอยหรือเป้าหมายที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความเห็นไม่ตรงกันกับคนอื่นในเรื่องความต้องการ เป้าหมาย ความสนใจ ซึ่งบุคคลจะพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งนั้นด้วยความพยายามในการแก้ปัญหา และตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นทั้งในทางบวกหรือทางลบ

เบอร์นาร์ด เมเยอร์ (2553) มองความขัดแย้งเป็นสามมิติ คือ ความขัดแย้งเป็นการรับรู้ ความขัดแย้งเป็นความรู้สึก ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรม

โยฮัน กัลตุง ให้ความหมายความขัดแย้งในลักษณะรูปแบบสามเหลี่ยม อันประกอบด้วย หนึ่งคือ การขัดแย้งกัน (Contradiction) คือ การไม่สอดคล้อง (Incompatibility) ในเป้าหมายของกลุ่มผู้ขัดแย้ง ตัวอย่างเช่น การไม่สอดคล้องระหว่างค่านิยมทางสังคมกับโครงสร้างทางสังคม สองคือ เจตคติ (Attitude) คือ เจตคติของคู่กรณีที่น่าจะเกิดการรับรู้ที่ผิดพลาดหรือแตกต่างกันทำให้เกิดอารมณ์ทางลบตามมา และสุดท้าย คือ พฤติกรรม (Behavior) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกหลังจากเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ซึ่งรูปแบบสามเหลี่ยมดังกล่าวอาจจะพัฒนาเป็นสามเหลี่ยมความรุนแรง หรือสามเหลี่ยมสันติภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการความขัดแย้ง (โยฮัน กัลตุง 1996, อ้างใน พรทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2556)

เมื่อสรุปความหมายของคำว่า “ความขัดแย้ง” จะเห็นได้ว่า ความหมายของความขัดแย้ง มักมีคุณลักษณะบางประการร่วมกันหรือใกล้เคียงกัน คือ ความขัดแย้งเป็นสถานการณ์ที่เกิดความขัดกัน หรือไปด้วยกันไม่ได้ในเรื่องของเป้าหมาย ค่านิยม การแสดงความเชื่อ การแข่งขัน ผลประโยชน์ การไม่ลงรอยกันด้านความต้องการ ความสนใจ การรับรู้ การตีความ และการแสดงความรู้สึกในด้านลบต่างๆ นอกจากนั้นความขัดแย้ง ยังหมายถึง สถานการณ์ที่คนสองคน หรือมากกว่านั้นมีการปฏิบัติที่สื่อถึงการบั่นทอน การเกลียดชัง และการใช้พฤติกรรมที่ข่มขู่และไม่เป็นมิตรกับอีกฝ่าย จึงนำมาสู่สภาวะความตึงเครียดและการเกิดความขัดแย้งขึ้น

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีด้านความขัดแย้ง

มหาวิทยาลัยอุตรธานี (ม.ป.ป.) ได้เรียบเรียงทฤษฎีความขัดแย้งว่า ทฤษฎีความขัดแย้งเป็นทฤษฎีของสังคมวิทยาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย โดยมีนักทฤษฎีที่สำคัญ คือ โซเครตีส (Socratis) อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เฟรดริช เฮเกิล (Friedrich Hegel) ลุดวิก

เฟอร์แบ็ค (Ludwig Feuebach) คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) จอร์จ ซิมเมล (George Simmel) เลวิส โคเซอร์ (Lewis Coser) และราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf)

โสเครติส (Socratis) นักปราชญ์ชาวกรีกโบราณ ที่ถือเป็นนักปราชญ์ของทฤษฎีความขัดแย้งในยุคแรกๆ ได้ใช้การถามตอบหรือวาทศิลป์เป็นเครื่องมือหรือวิธีการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องและสมเหตุสมผล ดังนั้น ในเรื่องของความขัดแย้ง โสเครติส มองว่า เป็นความขัดแย้งในทางความรู้และความคิดเห็นของบุคคลสองฝ่าย คือ ผู้ถามกับผู้ตอบ ผู้ถามจะถามจนผู้ตอบไม่สามารถโต้แย้งได้ และค่อยบอกคำตอบให้ ความขัดแย้งนี้เรียกว่า ความขัดแย้งแบบสมเหตุสมผลมากกว่าเดิม

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) (ค.ศ.1724-1804) นักทฤษฎีความขัดแย้งชาวเยอรมัน ได้เสนอทฤษฎีความขัดแย้งโดยมีสาระสำคัญ คือ ความขัดแย้งของมนุษย์นั้นเริ่มจากข้อเสนอบี้องต้น และมีข้อขัดแย้ง คานท์มองว่ามนุษย์แต่ละคนมีความขัดแย้งธรรมชาติ คือ ความขัดแย้งในจิตใจ เนื่องจากตามธรรมชาติในตัวมนุษย์แต่ละคน มีทั้งดี บริสุทธิ์ ซึ่งคานท์ เรียกว่าภาวะที่คล้ายพระเจ้าเป็นเจ้าและไม่ดี คือ ภาวะที่เป็นมนุษย์ธรรมดาซึ่งมีความเห็นแก่ตัว และการละเมิดศีลธรรมต่างๆ มนุษย์จึงต้องพยายามบงการตัวเองเพื่อให้มีศีลธรรมเพิ่มขึ้น จึงเรียกได้ว่ามนุษย์มีความขัดแย้งอยู่ในตัวของมนุษย์

เฟรดริช เฮเกิล (Friedrich Hegel ค.ศ. 1770- 1831) นักทฤษฎีความขัดแย้งชาวเยอรมัน มีความเห็นแตกต่างจากคานท์ซึ่งมองว่าภาวะของพระเจ้าเป็นเจ้าไม่ได้เป็นภาวะบริสุทธิ์แต่เป็นภาวะความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ ดังนั้น ภาวะของมนุษย์กับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกันเรียกว่า “โลกตน” ความขัดแย้งนั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับรัฐที่ต้องการครอบครองอีกรัฐ จึงเกิดสงครามระหว่างรัฐขึ้น ความขัดแย้งนี้ เรียกว่า ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์

ลูทวิก เฟอร์แบ็ค (Ludwig Feuebach 1804-1872) นักทฤษฎีความขัดแย้งชาวเยอรมันเป็นนักทฤษฎีคนแรกๆ ที่บอกว่าในโลกนี้ไม่มีพระเจ้า เพราะมองว่ามนุษย์เป็นคนสร้างพระเจ้า จึงไม่มีภาวะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า แต่เป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และมนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัว พยายามครอบครองวัตถุไว้ให้มากที่สุด ทำให้เกิดความขัดแย้ง ที่เรียกว่าความขัดแย้งทางวัตถุ และจะยุติความขัดแย้งดังกล่าวด้วยการที่มนุษย์เห็นชุมชน มีการแบ่งปันวัตถุที่ใช้ตัวร่วมกันโดยกรรมสิทธิ์ทุกอย่างเป็นของสังคม

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เชื่อว่า ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน ในสังคมทุกสังคมต้องเผชิญกับความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง โดยคาร์ล มาร์กซ์ มองว่าจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในสังคมหนึ่งๆ มาจากความต้องการทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน จนนำมาสู่การแบ่งแยกชนชั้นและส่งผลไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและทางการเมือง ซึ่งทางออกหรือจุดยืนทางการเมืองของคาร์ล มาร์กซ์ คือ “การปฏิวัติ” ฉะนั้น จึงจะเห็นได้ว่า ทฤษฎีความขัดแย้งของเขา นอกจาก

จะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ความขัดแย้งและอธิบายสังคมแล้ว ทฤษฎีของเขายังนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งได้อีกด้วย

จอร์จ ซิมเมล (George Simmel 1858-1918) นักสังคมสงเคราะห์ชาวเยอรมัน มองว่า ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์รูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม เพราะสมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน นอกจากนั้น ซิมเมล ยังเชื่ออีกว่า ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องพัฒนาไปสู่ความรุนแรงหรือการล้มล้างระบบสังคมเสมอไป ซึ่งแนวคิดของ ซิมเมล ดังกล่าว มีความต่างจากแนวคิดของมาร์กซ์ ที่มองว่าความขัดแย้งก่อให้เกิดการแบ่งชนชั้นของสังคม

เลwis โคเซอร์ (Lewis Coser) เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้งชาวอเมริกัน มีแนวคิดทำนองเดียวกับจอร์จ ซิมเมล โดยเขามองว่า ความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นหากไม่มีความรุนแรง ก็จะทำให้เกิดการปรับตัวระหว่างกันเสมอ แต่หากความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง การเปลี่ยนแปลงสังคม ก็เป็นไปได้ยาก แต่จะเป็นไปในสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แนวคิดนี้ เรียกว่า แนวความคิดแบบการทำงานร่วมกันของส่วนต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน

ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) เป็นนักทฤษฎีชาวเยอรมันเขาเป็นผู้เสนอว่าสังคมมีสองส่วน คือ ส่วนที่มีความขัดแย้ง และส่วนที่มีสมานฉันท์ ทั้งสองส่วนนี้จะสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ความขัดแย้งเกิดขึ้นไม่ได้ หากก่อนหน้านี้สังคมไม่มีความสมานฉันท์ ในทางกลับกันความขัดแย้งอาจจะนำไปสู่ความสมานฉันท์ได้ ดังนั้นสังคมจะอยู่ไม่ได้หากไม่มีความขัดแย้งและความสมานฉันท์ (มหาวิทยาลัยอุตรธานี ม.ป.ป.)

2.1.3 วิวัฒนาการของแนวคิดความขัดแย้ง

กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีของความขัดแย้ง พบว่า แนวคิดและทฤษฎีทางด้านการความขัดแย้งนั้นมีวิวัฒนาการฐานคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ อยู่ 3 กลุ่ม ดังนี้ (Stephen P. Robbins 1983, อ้างใน จิตต์อร่าม ศิรินิกร 2540)

1) แนวคิดสมัยดั้งเดิม (Traditional View) สันนิษฐานว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่ดีและมีผลกระทบต่อบุคคล กระทั่งต่อชุมชนและองค์กรเสมอ ดังนั้นหากหลีกเลี่ยงได้ก็ควรหลีกเลี่ยง ผู้บริหารควรจะต้องมีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการความขัดแย้ง โดยวิธีการบริหารจัดการความขัดแย้ง ก็คือ การออกกฎระเบียบกระบวนการที่เข้มงวด เพื่อที่จะทำให้ความขัดแย้งหมดไป แต่ความเป็นจริงนั้น ความขัดแย้งก็ยังคงมีอยู่

2) แนวคิดด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations View) มองว่าความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติและทุกองค์กร ทุกชุมชน หลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ เนื่องจาก มุมมองด้านมนุษยสัมพันธ์มองว่า ความขัดแย้งหลีกเลี่ยงไม่ได้ มุมมองด้านมนุษยสัมพันธ์จึงสนับสนุนยอมรับความขัดแย้ง

โดยอธิบายไว้ว่า เหตุผลของการมีความขัดแย้ง เพราะความขัดแย้งไม่สามารถถูกกำจัดได้ และความขัดแย้งอาจมีประโยชน์ต่อบุคคลภายในองค์กรและชุมชนในภายหลัง

3) แนวคิดสมัยใหม่ (Contemporary View) เมื่อแนวคิดด้านมนุษยสัมพันธ์ยอมรับความขัดแย้ง มุมมองที่เป็นแนวความคิดสมัยใหม่ จึงสนับสนุนความขัดแย้งเช่นกัน บนฐานคิดที่ว่า องค์กรและชุมชนมีความสามัคคี ความสงบสุข ความเจริญสงบ และมีความร่วมมือ หากไม่ยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง การให้ความร่วมมือแก่องค์กรและชุมชนจะกลายเป็นความเฉื่อยชา อยู่เฉย และไม่ตอบสนองต่อความต้องการเพื่อการเปลี่ยนแปลง และการคิดค้นใหม่ๆ ดังนั้นแนวความคิดสมัยใหม่จึงส่งเสริมให้ผู้บริหารรักษาระดับความขัดแย้งภายในองค์กร หรือภายในชุมชนให้อยู่ในระดับต่ำสุด เพียงพอที่จะทำให้องค์กรและชุมชนเจริญเติบโตและสร้างสรรค์

2.1.4 แนวคิดเรื่องสาเหตุของความขัดแย้ง

เมื่อกล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้งในยุคอดีต (Old Conflict) กับปัจจุบัน (New Conflict) การพูดถึงสาเหตุของความขัดแย้งของทั้งสองยุคสมัยย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะสภาพแวดล้อม การปกครอง ประวัติศาสตร์ การพัฒนา และความต้องการของมนุษย์ มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ หรือเรียกได้ว่ามีพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ

โดย Kaldor (2006) ได้อธิบายสาเหตุของความขัดแย้งในยุคเก่ากับยุคใหม่ว่า ในอดีตนั้น “รัฐ” ต่างๆ โดยเฉพาะรัฐขนาดเล็กมักอยู่ภายใต้การครอบครองของรัฐขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่า (อยู่ภายใต้การปกครองแบบอาณานิคม) รัฐเล็กเหล่านั้นจึงพยายามต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนเองออกจากเจ้าอาณานิคม การต่อสู้ในรูปแบบดังกล่าว คือ รูปแบบความขัดแย้งระยะแรกของอดีต และในระยะที่สองเริ่มเกิดขึ้นเมื่อรัฐต่างๆ ที่หลุดพ้นจากการปกครองของเจ้าอาณานิคม พยายามสร้างชาติและรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ส่งผลให้ประชาชนภายในรัฐ และรอบนอกของรัฐนั้นๆ ต้องสูญเสียอำนาจบางส่วน และต้องสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการ จากการพยายามสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในช่วงของการสร้างชาติ มักเห็นว่าในช่วงระยะที่สองนี้ จะเริ่มปรากฏความขัดแย้งขึ้นในลักษณะที่เป็นความขัดแย้งภายในรัฐจากการสร้างชาติ

สำหรับความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน (New Conflict) สามารถเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากเรื่องของศาสนา อิทธิพลของสื่อ การคอรัปชั่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการแบ่งแยกหรือการไม่ยอมรับกลุ่มคนที่แตกต่างจากเรา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากสาเหตุของความขัดแย้งที่แบ่งออกเป็นยุคอดีตกับปัจจุบันแล้ว นักคิดส่วนใหญ่ยังมีการแบ่งประเภทสาเหตุของความขัดแย้งไว้อีกหลายปัจจัย ดังนี้

จอห์น พอล เลเตอร์ค (2555) มองว่าความขัดแย้งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนและสร้างสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นขึ้นมา

สุชาติ เศรษฐมาลินี (2558) มองว่าความขัดแย้งปรากฏขึ้นโดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานจากการสร้างความหมายร่วมกัน

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2553) มองสาเหตุความขัดแย้งจากตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวกับความต้องการในการดำรงชีวิตของคน อันทำให้เกิดความขัดแย้ง เพื่อแสวงหาทางควบคุมภาวะแวดล้อมของมนุษย์ ตัวแปรทางวิทยา อันได้แก่ ความต้องการด้านอำนาจและการต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากอำนาจของมนุษย์ ตัวแปรในทางภูมิศาสตร์อันก่อให้เกิดกรณีพิพาทด้านพรมแดน ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจอันก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านศาสนา ปัญหาเชื้อชาติ หรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนที่แตกต่างกันในรัฐชาติสมัยใหม่

ขณะที่ วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ได้อธิบายสาเหตุของความขัดแย้งไว้ 5 สาเหตุ

1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ความขัดแย้งด้านข้อมูลเป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะมาจากการมีข้อมูลน้อยไป หรือการวิเคราะห์ความเห็นที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ข้อมูลมากไปก็เป็นเหตุของความขัดแย้งได้ นอกจากนี้การรับรู้ข้อมูล (Perception) ที่แตกต่างกันก็เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันได้

2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะขาดแคลนในด้านทรัพย์สิน เงินทอง หรือเนื้อหา รวมทั้งกระบวนการด้วย เช่น หากทำอะไรก็ตามที่ไม่ถูกขั้นตอนก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน หรือขาดกระบวนการมีส่วนร่วมกล่าวคือ มีการดำเนินการผ่านคำสั่งข้างบนอย่างเดียว ทั้งนี้ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ยังหมายรวมถึงด้านจิตวิทยาและอารมณ์ความรู้สึก

3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง คือ มีความขัดแย้งด้านกฎระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลาและระบบ เช่น คนที่อยู่ ในโครงสร้างเดียวกันแต่ได้รับการปฏิบัติที่ต่างกันก็อาจเกิดความขัดแย้งได้ ซึ่งความขัดแย้งด้านนี้จะเกี่ยวข้องกับอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ

4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ หรือพฤติกรรมต่างๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์มีความสำคัญมาก เพราะหากความสัมพันธ์ดี ความขัดแย้งก็จะไม่ค่อยเกิด หรือหากเกิดขึ้นแล้วก็สามารถแก้ไขได้ไม่ยาก หากความสัมพันธ์ไม่ดี ก็จำต้องฟื้นความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ พฤติกรรม ซึ่งอาจจะต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น

5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Value Conflict) ความขัดแย้งด้านค่านิยม เป็นปัญหาระบบความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยมชนบประเพณี ประวัติ การเลี้ยงดูที่หล่อหลอม ความเชื่อของแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน ความเชื่อเหล่านี้ถูกหล่อหลอมภายใต้ วัฒนธรรมศาสนา ประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันเหล่านี้ก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง (วันชัย วัฒนศัพท์ 2547)

กล่าวโดยสรุป สาเหตุของความขัดแย้งจากอดีตกระทั่งถึงปัจจุบันมีพัฒนาการ และปัจจัยในการก่อร่างสร้างความขัดแย้งที่ต่างกัน โดยจะเห็นว่า ในอดีตนั้น ความขัดแย้งเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนมากนักและมีเพียงไม่กี่สาเหตุ เช่น ความขัดแย้งที่เกิดจากการต่อสู้เพื่อแย่งการปกครองดินแดน และความขัดแย้งที่เกิดจากการพยายามสร้างชาติ ขณะที่ในปัจจุบัน สังคมเริ่มมีพัฒนาการหลายๆ อย่าง รวมทั้งมีโครงสร้างทางสังคมหลายระดับ จึงเกิดความขัดแย้งได้หลายปัจจัย อาทิเช่น ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งด้านการสื่อสาร ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ระหว่งกัน หรือการรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่งกัน นอกจากนี้ สาเหตุของความขัดแย้งยังเกิดขึ้นได้จากความรู้สึก เช่น การมีความรู้สึกเชิงลบ อันได้แก่ เศร้า เสียใจ ผิดหวัง ต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือการมีความรู้สึกอิจฉาริษยา ฯลฯ รวมถึง ความขัดแย้งด้านค่านิยม หรือความขัดแย้งด้านความคิด ด้านพฤติกรรม ด้านการกระจายอำนาจ และการขาดแคลนทรัพยากร เป็นต้น

2.2 ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพ

การจะนำพาความขัดแย้งไปสู่สันติภาพของสังคมได้นั้น ในเบื้องต้นเราจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกกันว่า “สันติภาพ” กันก่อน โดยคำว่า “สันติภาพ” นั้น เป็นคำที่มีการพูดถึงกันมานับตั้งแต่อดีตกาล จากบรรดานักคิดและนักการศาสนาต่างๆ ที่มีการพูดถึงเรื่องของสังคมแห่งคุณธรรม หนทางสู่ความสงบสุข และสังคมแห่งความอาศัยพึ่งพิงกันและกัน ที่ซึ่งเรื่องราวดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นรากฐานทางความคิดที่พัฒนามาสู่เรื่องของการศึกษาสันติภาพอย่างจริงจังในช่วงหลังสงครามเย็น กระทั่งถึงปัจจุบันทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีด้านสันติภาพนั้นมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการให้นิยามความหมายของสันติภาพเอง ที่ถูกมองหรือถูกนิยามความหมายไว้หลากหลายมุมมองของแต่ละบุคคลและในแต่ละกาลเวลา ดังนี้

2.2.1 ความหมายของสันติภาพ

คำว่า “peace” มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “pax” หรือ “paix” ตามความเห็นของนักประวัติศาสตร์คำว่า “pax” หมายถึง ช่วงเวลาที่ไม่มีสงครามหรือสงครามกลางเมือง ชาวโรมันยังเชื่อมโยงความหมายของคำว่า “pax” กับนามธรรมอื่นๆ เช่น การสอดคล้องกัน เกียรติยศ และคุณธรรม เป็นต้น (บิชอปคาร์ลอส ฟิลิปเป ซีเมเนส เบโล 2547)

Webster (1913) ให้ความหมายของคำว่า สันติภาพ คือ สภาวะการปราศจากสงคราม ลีโอสตอย ก็ให้ความหมายของคำว่า สันติภาพคล้ายคลึงกันว่า สันติภาพเป็นสภาวะปราศจากสงคราม ดังนั้นการให้ความหมายของกลุ่มเหล่านี้จะมองแค่ สันติภาพในเชิงลบ กล่าวคือ สันติภาพใน

แห่งของการที่โลกและสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ไม่ต้องมีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินซึ่งนำมาซึ่งความทุกข์อันนำมาสู่ประชาชน (Webster Dictionary 1913)

พระสันตปาปาเปาโล ที่ 6 นิยาม “สันติภาพ” หมายถึง การพัฒนา การขจัดความอยุติธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ การขจัดความอิจฉาริษยาและ การไม่ไว้วางใจ และพระสันตปาปา ยอห์นที่ 13 เห็นว่าสันติภาพควรสร้างขึ้นโดยใช้เหตุผลบนพื้นฐานของสัจธรรม ความยุติธรรม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (บิชอปคาร์ลอส ฟิลิป ซีเมเนส เบโล 2547)

นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส (2558) มองสันติภาพสองด้าน คือ สันติภาพในเชิงลบ และเชิงบวก สันติภาพเชิงลบ คือ จุดสิ้นสุดของความรุนแรง กล่าวคือ การที่สังคมไม่มีภาวะความรุนแรง เช่น มีข้อตกลงหยุดยิง แต่สิทธิเสรีภาพหรือความยุติธรรมของประชาชนยังไม่ได้รับการตอบสนองและอาจมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่วนสันติภาพเชิงบวก คือ สังคมที่อยู่ในภาวะที่มีสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน และไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ เป็นสังคมที่ก้าวพ้นจากความรุนแรงของโครงสร้างและความรุนแรงทางวัฒนธรรม

นนทวัฒน์ ฉัตรอุทัย (2548) ให้ความหมายสอดคล้องกับโรเปอร์สว่า นักวิชาการมีการนิยามสันติภาพที่แตกต่างกัน บางคนมองว่าสันติภาพเป็นแค่เป้าหมายเท่านั้น หากแต่วิธีการจะรุนแรงหรือไม่ไม่สำคัญ ในขณะที่บางคนมองว่าหากสังคมได้มีการกดขี่ ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบก็ไม่ถือว่า สังคมนั้นมีสันติภาพ ดังนั้นนักวิชาการหลายคนจึงสนับสนุนให้มองสันติภาพในหลากหลายมิติ ไม่ใช่มิติเดียว (one peace)

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สันติภาพมีสองรูปแบบ คือ สันติภาพเชิงลบ คือ ไม่มีสงคราม ไม่มีการฆ่า หรือทำร้ายกัน และสันติภาพเชิงบวกคือ เป็นสังคมที่นอกจากไม่มีสงคราม ไม่มีการฆ่ากัน หรือทำร้ายกันแล้ว ยังเป็นสังคมที่อยู่ในภาวะสิทธิและเสรีภาพและมีความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบกัน เคารพ ซึ่งกันและกัน และก้าวพ้นจากความรุนแรงทางโครงสร้างและวัฒนธรรม ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มีการพูดถึงสันติภาพในชุมชน กล่าวคือ ความรุนแรงในชุมชนลดลงหรือไม่ และในชุมชนมีความยุติธรรม และเคารพหลักสิทธิมนุษยชน เหล่านี้เป็นแนวคิดที่จะอธิบายว่า บทบาทของการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สามารถหนุนเสริมสันติภาพในชุมชนตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

2.2.2 ทฤษฎีสันติภาพ

นับตั้งแต่หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา กระแสด้านความขัดแย้งและสันติภาพก็กลายเป็นกระแสหนึ่งที่มีการพูดถึงและได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มแรกนั้นสหประชาชาติเริ่มเป็นหน่วยงานบุกเบิกในการการสร้างสันติภาพ เพื่อฟื้นฟูความสูญเสียต่างๆ ในช่วงหลังสงครามเย็น นำมาซึ่งข้อตกลงสันติภาพ An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and

Peacekeeping (1992) ของนายบุทรอส บูทรอส-กาลี อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ โดยนายบุทรอส บูทรอส-กาลี ได้เรียกร้องให้มีการยกระดับการสร้างสันติภาพ จากการสร้างสันติภาพโดยหยุดความรุนแรงสู่การสร้างสันติภาพในมิติที่กว้าง นับรวมไปถึงเรื่องการฟื้นฟูสถาบันและโครงสร้างที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เขายังได้เรียกร้องให้สหประชาชาติมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งอีกหลายๆ ด้านในหลายๆ ประเทศ เช่น การแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ความไม่ยุติธรรมทางสังคม และการเมืองที่สำคัญ นายบุทรอส บูทรอส-กาลี ยังได้เรียกร้องให้สหประชาชาติยุติความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี พร้อมทั้งส่งเสริมแนวทางการรักษาสันติภาพ และการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ซึ่งครั้งนี้นับเป็นหนึ่งในครั้งแรกๆ ที่มีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างคำว่า “การทำให้เกิดสันติภาพ” “การรักษาสันติภาพ” และ “การสร้างสันติภาพ”

นับจากข้อตกลง “An Agenda for Peace” ของนายบุทรอส-กาลี มิติของการสร้างสันติภาพก็ได้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มิติของการศึกษาสันติภาพก็พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องพร้อมๆ กัน โดยมีการปรากฏทฤษฎีด้านสันติภาพหลายแขนง ดังต่อไปนี้ (Idris Evans, Jessica Lane, Jessica Pealer and Megan Turner 2003)

ทฤษฎีพัฒนาภาคสถาบัน (Institutional Development theory) ตามทฤษฎีนี้เชื่อว่า สถาบันทางการเมืองที่มีเสถียรภาพจะเปิดโอกาสให้สันติภาพได้วางรากฐานมั่นคง ซึ่งต้องเป็นสถาบันที่ยึดมั่นประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการพัฒนาที่เท่าเทียม

ทฤษฎีต้นตอปัญหา/ความยุติธรรม (Root causes/Justice theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การจะสร้างสันติภาพได้ ต้องหันไปจัดการกับปัญหาที่อยู่ภายใต้การเกิดสงครามก่อน เช่น ความยุติธรรม โครงสร้างหรือระบบที่กดขี่ การขาดความมั่นคงและการคุกคามอัตลักษณ์ทางสังคม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล (Individual change theory) เชื่อว่าการแปรเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมและค่านิยมส่วนบุคคลจะนำไปสู่สันติภาพ โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงได้ตั้งแต่ตัวเราเอง

ทฤษฎีการถอนทรัพยากรสำหรับสงคราม (Withdrawal of the resources for war theory) หากพบว่าพื้นที่ใดมีสงคราม ต้องมีการเข้าไปแทรกแซงเพื่อนำอุปกรณ์ที่สนับสนุนการทำสงครามเหล่านั้นออกมา อันจะนำไปสู่การล้มเลิกสงครามและสร้างสันติภาพได้

ทฤษฎีสัมพันธภาพและการติดต่อสัมพันธ์ที่ดี (Healthy relationships and connections theory) ตามทฤษฎีนี้ เป็นการสนับสนุนการกำจัดโครงสร้างและกระบวนการที่เอื้อให้เกิดความแตกแยกทางสังคม เช่น กระบวนการสร้างอคติระหว่างกลุ่มต่างๆ เป็นต้น โดยเชื่อว่า หากลดระดับโครงสร้างและกระบวนการที่ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างกลุ่มชนได้ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข ผู้คนรักใคร่ สามัคคี

ทฤษฎีการขับเคลื่อนรากหญ้า (Grassroots mobilization theory) เป็นทฤษฎีที่หันมาให้ความสนใจกับกลุ่มคนหลายระดับ รวมทั้งระดับรากหญ้าในการขับเคลื่อนสันติภาพ โดยเชื่อว่า กลุ่มคนระดับรากหญ้ามักมีความคิดเห็น และความต้องการบางประการที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสันติภาพ และกลุ่มคนรากหญ้ามักมีศักยภาพในการขับเคลื่อนสันติภาพ อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นสันติภาพในระดับชุมชนและสังคม

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สงคราม (Economics of war theory) เชื่อว่าการระงับกระแสเงินที่สนับสนุนการทำสงครามและหน่วยรบจะนำไปสู่สันติภาพ

ทฤษฎีทัศนคติสาธารณะ (Public attitudes theory) เป็นการเชื่อมโยงเรื่องการสื่อสารมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเชื่อว่า การใช้งานสื่อสาร ทั้งสื่อท้องถิ่น ประเภท วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือแม้แต่แอปพลิเคชันต่างๆ ในการสื่อสารความคิดเห็นต่างๆ สามารถช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติสาธารณะที่มีต่อการไม่ยอมรับความเห็นต่างและอคติได้ ซึ่งหากใช้สื่อในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนส่วนใหญ่ได้จริง จะเป็นก้าวแรกของการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สันติภาพ

ทฤษฎีการลดความรุนแรง (Reduction of violence theory) เชื่อว่า การสร้างสันติภาพเกิดขึ้นภายหลังจากการลดความรุนแรงระหว่างกลุ่มต่อสู้ต่างๆ

ทฤษฎีชนชั้นนำทางการเมือง (Political elites theory) การสร้างสันติภาพต้องจัดการและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชนชั้นนำเพื่อให้สันติภาพกลายเป็นความสนใจหลักของสังคม และในท้ายที่สุดก็กลายเป็นวาระแห่งชาติ

ทฤษฎีสันติภาพแบบกาย่า (Gaia-Peace) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับสันติภาพระหว่างมนุษย์กับระบบสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ

กล่าวสรุป แนวคิดและทฤษฎีสันติภาพนั้น มีวิวัฒนาการค่อนข้างยาวนานและมีใจความที่ค่อนข้างแตกต่างกันอย่างชัดเจน จากการให้นิยามแบบเดียวเป็นการให้นิยามที่หลากหลายจากการมุ่งเน้นสันติภาพระดับมหภาค สู่มุ่งเน้นทั้งระดับมหภาคและจุลภาค จากที่มีเพียงมโนทัศน์สันติภาพเชิงลบ เช่น การกำจัดสงคราม หรือต่อต้านสงคราม และการทำให้ความรุนแรงลดระดับลง ก็มีมโนทัศน์เชิงบวก เช่น การสร้างความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง และการสร้างสัมพันธภาพที่ระหว่งกันเพิ่มขึ้น จากสันติภาพภายนอก สู่มุ่งเน้นทั้งภายนอกและภายใน สันติภาพภายใน คือ การให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และลดอคติของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน หรือแม้แต่ลดอคติที่มีอยู่ภายในตัวเราเอง เพื่อไม่ให้ชีวิตของเราไปขัดแย้งกับผู้อื่น และจากการสร้างสันติภาพที่นับรวมแต่ผู้นำ สู่มุ่งเน้นสันติภาพที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นรากหญ้าเข้ามามีส่วนร่วมด้วย นอกจากนั้น จากเดิมสันติภาพที่นิยามเพียงคนหรือกลุ่มคนกับรัฐ ก็มีเพิ่มเติมมาสู่สันติภาพที่พูดถึงเรื่องของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม อันเป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่า สังคมมนุษย์ชาติตลอดที่ผ่านมามีความต้องการสันติภาพในแบบใดบ้าง และเป็นการชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์

ว่าด้วยสันติภาพนั้น ไม่ได้เป็นมโนทัศน์แบบเชิงเดี่ยวและหยุดนิ่ง แต่เป็นมโนทัศน์ที่มีการพัฒนาและมีความคาบเกี่ยวกับศาสตร์แขนงอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก

ดังที่ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539) กล่าวว่า การศึกษา “สันติภาพ” จะต้องไม่คำนึงถึงเรื่อง “การยุติสงคราม” และการ “ลดความรุนแรง” เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องคำนึงถึงความเป็นสหวิทยาการของทฤษฎีสันติภาพ โดยผู้ที่ศึกษาสันติภาพ จะต้องมิตทัศนคติที่เปิดกว้างและไม่ยึดติดอยู่กับศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเป็นการเฉพาะ ที่สำคัญที่สุด ผู้ที่ศึกษาเรื่องสันติภาพ จะต้องเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่อง “ความขัดแย้ง” เสียใหม่ คือ ต้องเข้าใจใหม่ว่า แท้จริงแล้วนั้น ความขัดแย้งไม่ได้เป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยง แต่ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของทุกสังคม เพราะฉะนั้น เมื่อทุกสังคมต้องเผชิญกับความขัดแย้ง ความขัดแย้งจึงไม่สามารถจัดให้หมดสิ้นไปได้ และทฤษฎีสันติภาพ ก็ไม่ได้เป็นทฤษฎีที่กำเนิดขึ้นเพื่อขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้น แต่เป็นทฤษฎีที่พยายามคิดค้นขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี หรือจัดการโดยไม่ใช้ความรุนแรง

2.2.3 แนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพ

ท่ามกลางที่สังคมเกิดความขัดแย้งและรุนแรงมีคนเล็กคนน้อยต่างเข้ามามีบทบาทในการคลี่คลายสถานการณ์ให้ดีขึ้น โดยหวังเพื่อให้ชุมชนมีความปลอดภัย เคารพหลักสิทธิมนุษยชน และเกิดความเป็นธรรม ที่สำคัญชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันแม้อยู่ภายใต้ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งนี้การสร้างสันติภาพไม่สามารถกระทำเพียงชั่วคราวแต่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และต้องเข้าไปพัวพันกับกลุ่มคนที่หลากหลาย ดังนั้นการพิจารณาการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจำเป็นต้องให้ความสำคัญเพื่อให้การสร้างสันติภาพมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

ในวาระสันติภาพ ของนายบุทรอส บุทรอส-กาลี อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ (อ้างใน Berghof Foundation) บรรยายไว้ว่า การสร้างสันติภาพเป็นเครื่องมือขึ้นเอกสำหรับสร้างหลักประกันให้สันติภาพในสถานการณ์ภายหลังสงคราม ความหมายที่กว้างกว่านี้ คือ มันเป็นมาตรการป้องกันที่สามารถประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของความขัดแย้ง รวมทั้งในสังคมที่ค่อนข้างมีสันติภาพด้วย แต่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่ยั่งยืนได้ นั่นคือ การสร้างความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (Track 1) ในขณะที่ตัวแทนจากภายนอกสามารถอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการสร้างสันติภาพได้ แต่ถึงที่สุดแล้วก็ต้องขับเคลื่อนด้วยตัวแสดงภายใน ซึ่งเรียกว่าตัวแทนการเปลี่ยนแปลงเพื่อสันติภาพ นอกจากนั้นการสร้างสันติภาพเพื่อการแปรเปลี่ยนจำเป็นต้องมุ่งแก้ไขประเด็นความยุติธรรมทางสังคมและเคารพหลักการของความเป็นหุ้นส่วน การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมและการเปิดกว้างกระบวนการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการระยะยาวที่มีการทำงานอย่างต่อเนื่องและสันติภาพที่ยั่งยืนประกอบด้วย มิติ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง องค์ประกอบสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรัฐและมาตรการตามแนวทางประชาธิปไตย การปฏิรูปโครงสร้างที่ผลิตซ้ำความขัดแย้ง (เช่น ระบบการศึกษา) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ความยุติธรรมทางสังคมและสิทธิมนุษยชน การเพิ่มอำนาจให้ภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนที่ทำงานอย่างสร้างสรรค์

การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายขัดแย้ง เป็นกระบวนการสร้างสันติภาพที่สำคัญยิ่ง เพื่อลดผลกระทบของความเป็นปฏิปักษ์กันที่เกี่ยวข้องกับสงครามและการสื่อสารที่ขาดสะบั้นระหว่างฝ่ายขัดแย้ง โครงการประนีประนอม สร้างความไว้วางใจและรับมือกับอดีต มีเป้าหมายเพื่อแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ถูกทำลายลง (ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน) ระหว่างผู้คนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมรรถภาพด้านสันติภาพของปัจเจกบุคคล หลายทัศนคติตายตัว เพิ่มอำนาจให้กลุ่มที่เคยเสียเปรียบ เยียวยาบาดแผลและความบอบช้ำทางจิตวิทยาแก่กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบ ที่เกิดจากสงคราม ด้วยการฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับปฏิบัติการสันติวิธีและการคลี่คลายความขัดแย้ง มาตรการของการสร้างสันติภาพหลายประการพยายามสร้างผลสะท้อนในวงกว้างมากขึ้นด้วยการผสมผสานยุทธศาสตร์ต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งสามมิติ (เช่น นำฝ่ายที่เคยขัดแย้งกันมาทำงานร่วมกันเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจและเปลี่ยนทัศนคติของปัจเจกบุคคลไปพร้อมกัน) อย่างไรก็ตาม ตัวแสดงและองค์กรในกระบวนการสร้างสันติภาพยังต้องต่อสู้ให้ผลงานของตนมีประสิทธิผลมากขึ้นเพื่อ “ช่วยเสริมสันติภาพในระดับสังคมได้อย่างแท้จริง” (Peace Writ Large) โดยการรวบรวมตีพิมพ์ตัวอย่างจากภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้สำหรับนักสร้างสันติภาพ ทั้งปัจจุบันและอนาคต (Bergh of Foundation 2559)

2.2.4 ลักษณะอันแท้จริงของการสร้างสันติภาพ

ความขัดแย้งและความรุนแรง ที่ประกอบด้วย ผู้คนที่หลากหลายความคิด หลากหลาย วัฒนธรรมที่ประกอบสร้างในแต่ละชุมชนนั้น สำหรับคนกลางหรือบุคคลที่เข้าไปมีบทบาทในการสร้างสันติภาพย่อมมีความท้าทาย และความเสี่ยงจึงจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ต้องศึกษาสาระสำคัญของการสร้างสันติภาพที่แท้จริง เพื่อพิจารณาบทบาทของตนเองให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพที่คาดหวังไว้ได้

เลเดอร์ค (2555) ได้แบ่งลักษณะหรือสาระัตถะของการสร้างสันติภาพ ประกอบด้วย 4 ประการ

1) ความเป็นใจกลางของสัมพันธภาพ (ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล)

โดยปรกติผู้คนในสังคมจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงพันกันอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อใดที่ความรุนแรงยุติลง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ก็จะเกิดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งการยุติความรุนแรงนั้น

ต้องเปิดใจรับความจริงว่า เมื่อก่อนเราเป็นใคร และตอนนี้เราเป็นใคร และอนาคตเราจะอยู่กันอย่างไร กล่าวคือ ต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าเป้าหมายของเราแท้จริงแล้วคืออะไร วิธีการเข้าถึงสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องกระทำด้วยลักษณะที่อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักตนเอง และเชื่อว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผน (ความขัดแย้งและความรุนแรง) และเมื่อพิจารณาสิกลงไปเกี่ยวกับสัมพันธภาพนี้แล้ว ก็จะได้เห็นว่า คุณภาพชีวิตของเราทำยที่สุดจะขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของผู้อื่น เช่นเดียวกันกับการอยู่ดีมีสุขของลูกหลานจะขึ้นอยู่กับความอยู่ดีมีสุขของศัตรู ซึ่งเลเดอร์ค กำลัง หมายถึงว่า หากศัตรูไม่ยอมเข้ามาพัวพันกับการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงแล้ว ไม่เปิดใจที่สานสัมพันธ์แล้ว ความขัดแย้งก็ไม่สามารถยุติได้

2) การใฝ่รู้อย่างย้อนแย้ง

โดยปรกติเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมใดสังคมหนึ่ง เมื่อนั้นก็มีการแบ่งกลุ่มแบ่งชนชั้น และต่างก็จะต้องเลือกข้าง แต่สำหรับคนที่มีพลังธรรมแห่งจินตนาการจำเป็นต้องอยู่เหนือกว่าจากสองขั้วนี้ โดยการปฏิเสธสัมพันธภาพกับความเป็นจริง ยอมรับความซับซ้อน อีกทั้งปฏิเสธที่จะถูกบีบบังคับ สิ่งนี้จำเป็นต้องใช้ ‘การใฝ่รู้อย่างย้อนแย้ง’ คำว่า ‘ย้อนแย้ง’ ภาษาอังกฤษ คือ Paradox เลเดอร์ค ได้แยกสองคำนี้เพื่อให้เข้าใจมากขึ้น คือ คำว่า Para แปลว่า สิ่งที่อยู่นอกเหนือจากความเชื่อสามัญ มิใช่ขัดแย้งกับสิ่งที่รู้ว่าเป็นจริง ความเป็นจริงมีอยู่ทั้งในสิ่งที่เรารับรู้และนอกเหนือการรับรู้ของเรา ดังนั้นความย้อนแย้งในที่นี้ คือ ความจริงที่ดูแย้งกันมาอยู่ด้วยกันเพื่อความจริงนั้นกลายเป็นความจริงยิ่งกว่า ส่วนคำว่า การใฝ่รู้ คือ ความอยากรู้อยากเห็น ในภาษาอังกฤษ คือ Curiosity คือ การแสวงหาอย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาบางสิ่งบางอย่างหรือความหมายของสิ่งนั้นๆ ความอยากรู้อยากเห็นก็มีในแง่ลบ คือ สอดรู้สอดเห็น แต่การอยากรู้อยากเห็นในที่นี้จะทำให้เกิดการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนไกลไปกว่าความหมายที่ยอมรับให้ลึกซึ้งกว่า หรือรู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่ยังไม่รู้ทันที เมื่อรวมสองคำนี้ คือ Paradox Curiosity คือ เป็นการให้ความเป็นจริงทางสังคมที่ยืดถื้อและเคารพความซับซ้อน ปฏิเสธที่จะอยู่ภายใต้การกดดันที่แบ่งความจริงเป็นสองฝ่าย มุ่งห่างไกลกว่าสิ่งที่ตาเห็น ดังนั้นปัจจัยของข้อนี้ คือ การไม่ด่วนสรุปหรือไม่ด่วนตัดสิน คือ ด้านหนึ่งต้องยอมรับความจริงที่ปรากฏพร้อมกับการสำรวจความจริงให้มากขึ้นเพื่อให้รู้ว่ามีมุมที่ซ่อนอยู่ได้อย่างไร ทั้งนี้การไม่ด่วนตัดสินไม่ได้หมายความว่าไม่มีความเห็นหรือประเมินค่า หากแต่เป็นพลังที่จะขับเคลื่อนจินตนาการกับความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันและเข้าใจสัมพันธภาพในบริบทใหม่ และปฏิเสธที่จะบีบประวัติศาสตร์สังคมที่มีความซับซ้อน

3) เปิดพื้นที่ที่สร้างสรรค์

พลังธรรมแห่งจินตนาการมีรูปแบบและการแสดงออกที่เป็นการกระทำ พื้นที่ของพลังธรรมแห่งจินตนาการจะปรากฏชัดเจนก็ด้วยการกระทำ การเปิดพื้นที่เป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นต้องมิจิตใจที่เปิดกว้าง ปลูกวิญญาณความเชื่อที่ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เชื่อมถึงเสมอแม้ว่าจะอยู่ในสถานที่ที่ครอบงำความรุนแรง หรือการกดขี่ของความรุนแรง ทั้งนี้ศิลปินสามารถทำได้เพราะพวกเขา

มักอยู่ในบริบทของความรุนแรงและสามารถแสดงศักยภาพในพื้นที่ที่ไม่คาดคิดว่าเกิดขึ้นได้ ต้องเชื่อว่าอนาคตจะไม่เป็นทาสของอดีต และการเกิดสิ่งใหม่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้

4) พร้อมรับความเสี่ยง

การเสี่ยง คือ การก้าวเข้าสู่สิ่งที่เราไม่รู้โดยปราศจากหลักประกันความสำเร็จ หรือแม้แต่ความปลอดภัย ความเสี่ยงเป็นเรื่องของความเร้นลับที่เข้าไปในแดนที่เราไม่รู้เส้นทาง เพราะเราไม่อาจควบคุมผู้คนที่อยู่ในบริบทของความรุนแรงที่ฝังรากลึกได้ พวกเขารู้จักแต่ความรุนแรง แต่สันติภาพกลับเป็นสิ่งที่เร้นลับ เพราะฉะนั้นภารกิจในการสร้างสันติภาพคือ ต้องสำรวจภูมิศาสตร์ของความรุนแรง หรือธรรมชาติของความเสี่ยง นอกจากนั้นการสร้างสันติภาพตามแนวคิดของเลเดอร์คีนนั้นมองว่า คนที่จะขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพในสังคมนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการตัดสินใจเท่านั้น หากแต่ประชาชนทั่วไปในสังคมก็สามารถทำได้ด้วย (เลเดอร์คีน 2555)

กล่าวโดยสรุป สาระตงของการสร้างสันติภาพ ประกอบด้วย การรวมกลุ่มคนที่หลากหลาย การศึกษาพื้นที่อย่างถี่ถ้วน การใช้ความสร้างสรรค์ในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง และสุดท้าย การยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น และบุคคลที่จะมีบทบาทในการสร้างสันติภาพไม่จำเป็นต้องมีบุคคลที่มีอำนาจหากแต่บุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นก็สามารถเข้าร่วม

2.2.5 ความหมายของภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เข้ามามีบทบาทในการหนุนเสริมสันติภาพ โดยมีหน้าที่หลัก คือ การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายและทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างรัฐ และสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า เปิดพื้นที่ให้กับคนทุกกลุ่มและเกิดประโยชน์ร่วมกัน หรือกล่าวได้ว่าต้องการพัฒนาพื้นที่ของตนเพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย ภาคประชาสังคมที่ว่านี้ มีบทบาทหลากหลายระดับ และหลากหลายประเด็น การให้ความหมายของภาคประชาสังคมจึงมีพัฒนาการและแตกต่างกัน ดังนี้

World Bank (2013) ให้ความหมายของคำว่า “ภาคประชาสังคม” หากการให้ความหมายเชิงกว้าง คือ องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ ไม่แสวงหาผลกำไร ให้ความสนใจหรือให้คุณค่าต่อสมาชิกหรือคนอื่น ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม วัฒนธรรม การเมือง วิทยาศาสตร์ ศาสนาแล้ว องค์กรภาคประชาสังคม จึงหมายถึง ความหลากหลายขององค์กร กลุ่มชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน สหภาพแรงงาน กลุ่มชนพื้นเมือง องค์กรการกุศล องค์กรศาสนา สมาคมวิชาชีพ และมูลนิธิ

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) กล่าวว่า “ภาคประชาสังคม” และ “ภาคประชาชน” เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการอธิบายกลุ่มก้อนของผู้คนที่ไม่ใช่ภาครัฐ หรือองค์กรราชการ หรือองค์กรธุรกิจ

ธีรพัฒน์ อังศุขवाल (2557) ประชาสังคมไม่ได้มีความหมายเหมือนกับสังคม ซึ่งเป็นคำทั่วไปเนื่องจากสังคม ประกอบด้วย เศรษฐกิจ ตลาด ครอบครัว และสถาบันอื่นๆ รวมถึงประชา

สังคมด้วย ดังนั้น ประชาสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ใหญ่กว่า และประชาสังคมไม่ได้เหมือนกับภาคส่วนที่ไม่แสวงหากำไร หรือหน่วยงานที่ไม่ใช้รัฐ หรือหน่วยงานประเภทที่สาม หรือ NGOs เนื่องจากภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้ได้ซ้อนทับอยู่ในส่วนประกอบที่เรียกว่า ‘องค์กร’ ในประชาสังคม และสิ่งที่เรียกว่า ‘ประชาสังคม’ นั้นครอบคลุมส่วนที่ใหญ่ ๆ ของภาคส่วนเหล่านี้ทั้งหมด ถึงแม้บางหน่วยจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับหน่วยงานรัฐหรือบริษัทธุรกิจในทางการก่อตั้งและพฤติกรรมก็ตาม

ไชยรัตน์ เจริญโอฬาร (2545) มองว่าภาคประชาสังคม คือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไม่ได้มุ่งแบ่งแยกรัฐหรือทำลายรัฐหากแต่เรียกร้องเอกลักษณ์และความหลากหลายที่ต้องการพื้นที่หรือที่ว่างให้กับคนที่มีความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเน้นคุณธรรม อดทนอดกลั้น และเคารพในการอยู่ร่วมกัน

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (ม.ป.ป. อ้างใน, Larry Diamond ว่า ภาคประชาสังคม คือ กลุ่มที่หลากหลายทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่จัดเวทีเพื่อมาร่วมกันแสดงตนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิด โดยมีสาระจากภาครัฐและภาคการเมือง และมีเป้าหมายเพื่อปกป้องหรือเพิ่มพูนผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม

มูฮำมัดอายุบ ปาทานและคณะ (2555) ให้ความหมายของภาคประชาสังคมว่า ภาคประชาสังคมมักจะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม รัฐในที่นี้คือ รัฐสมัยใหม่กับพื้นที่อื่นๆ และประชาสังคมมักจะเชื่อมโยงกับประชาธิปไตย รวมทั้งยังเชื่อมโยงกับพัฒนาการของประชาธิปไตยในสังคมนั้นๆ ดังนั้น ประชาสังคมถูกจัดอยู่ในกระบวนการของประชาธิปไตยอย่างแนบแน่น

กล่าวโดยสรุป ความหมายของภาคประชาสังคม คือ องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นมาท่ามกลางความหลากหลายในด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนาและแยกอย่างอิสระจากภาครัฐและการเมือง โดยให้คุณค่าต่อสมาชิกด้านต่างๆ เพื่อพิทักษ์และปกป้องคุณธรรมจริยธรรมและให้เกิดผลประโยชน์ ซึ่งในหัวข้อนี้สามารถอธิบายหน่วยศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมหนึ่งที่ขับเคลื่อนอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

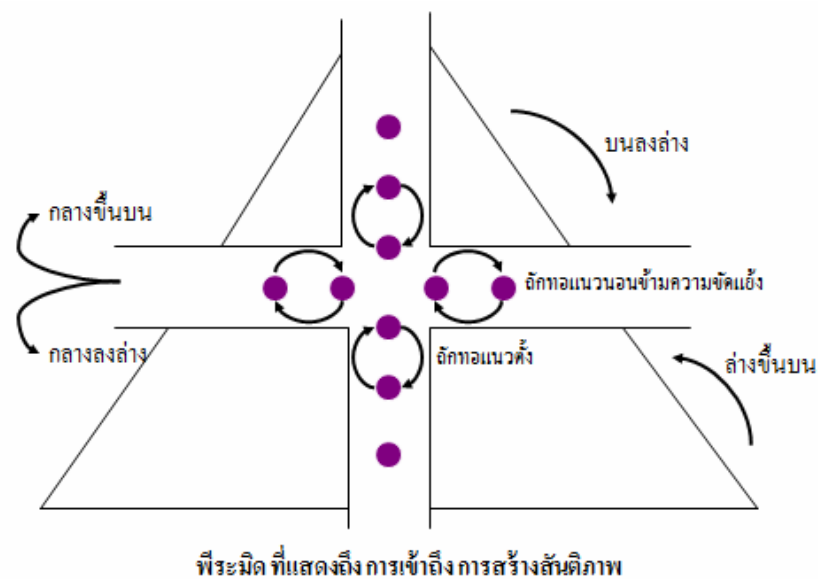
2.2.6 แนวคิดเรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมกับการสร้างสันติภาพ

ในกระบวนการสันติภาพทั่วโลก ภาคประชาสังคมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการสร้างสันติภาพ โดยบทบาทของภาคประชาสังคม คือ คนกลางที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้นำระดับสูงกับประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประชาชนซึ่งมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา เป็นต้น มาร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อหาทางแก้ปัญหาและทางออกร่วมกันด้วย ตามแนวคิดของจอห์น พอล เลเดอรัค อธิบายบทบาทหน้าที่ของคนกลางในกระบวนการสร้างสันติภาพ ดังนี้

จอห์น พอลเลเตอร์ค (2555) อธิบายว่า หากพื้นที่ไหนที่มีความขัดแย้งรุนแรงที่ยืดเยื้อแล้ว พื้นที่การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมก็จะหดหายไปด้วย ยุทธศาสตร์สำคัญในการยึดโยงผู้คน คือ ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่และเครือข่าย คำว่า พื้นที่ คือ พื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อกับผู้คนที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา เชื้อชาติ ภาษา และเชื่อมโยงทั้งกับบุคคล กลุ่มคน เครือข่ายและองค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนเครือข่าย คือ “ใคร” อันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการแก้ปัญหา กล่าวคือ เมื่อเกิดปัญหาคณะมักจะถามว่า ใครสามารถแก้ปัญหานี้ได้บ้าง แล้วจึงนึกถึงด้วยคำถามว่า อะไรและอย่างไร หากกระบวนการสร้างสันติภาพมีแต่เนื้อหา แต่ขาดบุคคลที่เหมาะสมแล้วกระบวนการแก้ปัญหาที่มีอาจเกิดขึ้นได้ ต่อไปนี้จะเป็นการอธิบายบทบาทของชนกลาง หรือ ภาคประชาสังคมต่อการสร้างสันติภาพตามแนวคิดของ จอห์น พอล เลเตอร์ค (2555) ที่ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ของพื้นที่ และตัวเชื่อมที่มีคุณภาพที่ก่อให้เกิดมวลวิกฤตการเปลี่ยนแปลงที่ทวีคูณ

1) บทบาทภาคประชาสังคมในการเข้าถึงการสร้างสันติภาพ

เลเตอร์ค (2555) ได้อธิบายตามพีระมิดดังกล่าวอันเป็นการแสดงถึงชนชั้นทางสังคมที่แบ่งเป็นสามระดับ คือ ระดับบนสุด คือ ผู้นำระดับสูง ระดับกลาง คือ ภาคประชาสังคม และระดับล่าง คือ ประชาชน ดังนั้นภาคประชาสังคม มีบทบาทในการถักทอสายสัมพันธ์ในแนวนอนและแนวตั้ง การถักทอในแนวนอน คือ การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มีการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ และ ภาษา เป็นต้น ส่วนการถักทอสายสัมพันธ์ในแนวตั้ง คือ การเชื่อมกับผู้นำท้องถิ่น และ ผู้นำระดับสูง

ภาพที่ 1 พีระมิดแสดงการเข้าถึงการสร้างสันติภาพตามแนวคิดของเลเตอร์ค

การถักทอสายสัมพันธ์ คือ การสร้างเครือข่ายเพื่อการเปลี่ยนแปลงแม้ท่ามกลางความหลากหลาย และความขัดแย้งที่ยืดเยื้อต้องอาศัยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1.1) การเข้าใจภูมิศาสตร์สังคม คือ การทำความเข้าใจกับบุคคลและพื้นที่ (Know-who and Know-Where) เนื่องจากการถักทอสายสัมพันธ์มีความเสี่ยง ต้องหาดำแหน่งยุทธศาสตร์ที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ที่คิดต่างกันและมีตำแหน่งแห่งหนทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่แตกต่างกัน โดยการสร้างสันติภาพอย่างสร้างสรรค์ไม่มุ่งให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนมาอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง แต่ต่างต้องสร้างเครือข่ายด้วยการยอมรับและสร้างพื้นที่ความสัมพันธ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือต้องเสริมให้แข็งแรง เพื่อสร้างองค์รวมทำให้สิ่งต่างๆ ใช้งานได้

1.2) คิดถึงจุดตัดเสมอ คือ การสร้างพื้นที่กลาง ที่ประกอบด้วย ผู้คนที่หลากหลายอันเป็นพื้นที่จุดตัด ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ที่มีอยู่แล้วหรือสร้างใหม่ขึ้นมา เพื่อให้คนเหล่านั้นมาพบกัน และสร้างความสัมพันธ์ที่แนบแน่น ทั้งนี้ไม่ใช่พื้นที่ที่เป็นศูนย์อำนาจที่ควบคุมหากแต่มีอิสระต่อกัน

1.3) ยืดหยุ่นอย่างเข้าท่า คือ ความสามารถที่จะปรับตัว ตอบโต้ และใช้ประโยชน์จากความท้าทายที่เกิดขึ้นในบริบทต่างๆ กล่าวคือ การแก้ปัญหาที่ยืดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยไม่คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ก็อาจมีติดต่อดำเนินการแก้ปัญหา การถักทอสายสัมพันธ์เป็นศิลปะของการสร้างเวทีเพื่อให้เกิดการตอบสนองที่สร้างสรรค์ยิ่งกว่าการแก้ปัญหา เมื่อเทียบกับเวทีการเจรจาระดับสูงที่มีคนกลางถูกสร้างมาเพื่อให้ได้คำตอบแล้วก็ล้มเลิกเวทีนั้น ทั้งที่คำตอบนั้นไม่เที่ยงตรง ดังนั้น เวทีที่ยั่งยืนต้องเป็นเวทีที่ปรับตัวและตอบสนองได้ตลอดเวลา คือ พื้นที่ความสัมพันธ์ การดำรงไว้ของกลุ่มคนปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ ดังนั้นเวที หรือการดำรงความสัมพันธ์ ต้องรู้จักปรับตัว และยืดหยุ่นอย่างเข้าท่า ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

2) ภาคประชาสังคมกับการค้นหาหรือตัวเชื่อมที่มีคุณภาพ ตามแนวคิดของจอห์นพอล เลเดอร์ (2555) เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นมวลวิกฤตมิใช่เน้นการระดมมวลชนจำนวนมาก หากแต่ค้นหาบุคคลที่รวมกันแล้วสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้และไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายถึงมวลชนไม่สำคัญ หากแต่ต้องสร้างให้มวลชนเกิดขึ้นด้วยความอิสระ เพราะการระดมมวลชนภายใต้พลังความรุนแรงอย่างเดียวที่ก่อให้เกิดการชุมนุมประท้วงบนท้องถนนเพื่อตอบโต้ความรุนแรง มักจะเกิดขึ้นในระยะเวลานั้น เพราะหลังจากนั้นไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย หน้าที่ทำให้ผู้คนบางส่วนเชื่อว่าความรุนแรงเปลี่ยนไม่ได้ ดังนั้นกุญแจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงคือ คนที่เหมาะสมไม่กั้นคนให้เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างถูกกาลเทศะ ด้วยการสร้างพื้นที่หรือเวทีปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพแบบเปิดกว้างและลุ่มลึก อันหมายถึงเวทีที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมากกว่าผู้นำทางการเมือง เพราะสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความสามารถเป็นกลางเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของภาคประชาสังคมหรือคนกลางในการเปลี่ยนแปลงสังคมในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งยึดเหนี่ยวกัน มีหน้าที่ในการชักจูงสายสัมพันธ์กลุ่มคนสังคมทั้งในระดับแวนอนและแนวตั้ง กล่าวคือ ต้องเชื่อมทั้งกับผู้นำและประชาชนที่มีแนวคิดและตำแหน่งหน้าที่ที่ต่างกัน โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ เข้าใจภูมิศาสตร์ นึกถึงจุดตัดเสมอ กล่าวคือ พื้นที่ ต้องประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลายเสมอ และสุดท้าย คือ มีความยืดหยุ่นหมายถึงต้องรู้จักปรับตัวตลอดเวลา ในงานวิจัยชิ้นนี้มีการพูดถึงคนกลางในการจัดสานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพ ซึ่งจะนำไปวิเคราะห์การจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ นำไปสู่การสร้างสันติภาพตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยวางไว้

2.2.7 ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ

บทบาทการสร้างสันติภาพเป็นทั้งบทบาทของชายและหญิงในพื้นที่ความขัดแย้งทั่วโลก พบว่า ผู้หญิงมีความสำคัญต่อบทบาทการสร้างสันติภาพ เนื่องจากผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง พวกเขาจึงมีความคิดที่ต้องการยับยั้งความรุนแรงและสร้างชุมชนให้เกิดความปลอดภัย สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ดังนั้นผู้หญิงจึงรวบรวมความกล้า และมุ่งมั่นปรารถนาให้เกิดสันติภาพโดยต่างมีบทบาทที่หลากหลายระดับทั้งระดับชุมชน การเมืองและระดับโลก บทบาทการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มที่มุ่งหวังให้เกิดสันติภาพในชุมชนที่มีความขัดแย้งและรุนแรงนั้น โดยคนกลางมีความปรารถนาให้เกิดการคลี่คลาย ความไว้วางใจ และเกิดสันติภาพ ดังนั้นการพิจารณาบทบาทของผู้หญิงต่อการสร้างสันติภาพจึงมีความสำคัญเช่นกัน

Elisabeth Rehn and Ellen Johnson Sir leaf (2002) กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงต่อการสร้างสันติภาพเกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยอธิบายว่า เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1915 สมัยสงครามโลก ครั้งที่ 1 กลุ่มผู้หญิงกลุ่มหนึ่งได้เดินทางข้ามทวีปยุโรปเป็นเวลาเก้าเดือน เธอพบเจอทหารถูกสังหารวันละประมาณ 5,500 นายทุกวัน รวมทหารที่เสียชีวิตทั้งหมดประมาณ 8.5 ล้านคนหลายคนเพียงแต่นับตัวเลขของการตาย แต่กลุ่มนักกิจกรรมหญิงตัดสินใจที่จะไม่นั่งรอให้สิ้นสุดสงครามในประวัติศาสตร์ได้เล่าอีกว่า ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงข้ามทวีปเพื่อไปพูดคุยกับผู้นำประเทศเพื่อให้หยุดการสังหารนี้ โดยรวบรวมกลุ่มผู้หญิง 1,000 คน จาก 12 พื้นที่ที่สู้รบกันโดยมีชื่อว่า ICW-International Congress Women พวกเขาได้ไปพูดคุยกับผู้นำประเทศยุโรป และประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งผู้นำประเทศขณะนั้นได้นำข้อเสนอต่างๆ ของกลุ่มผู้หญิงรวม 14 ประเด็น กระทั่งสามารถยุติสงครามได้ การขับเคลื่อนเพื่อยุติสงครามของกลุ่มผู้หญิงกลุ่มนี้จึงอ้างได้ว่า บทบาทการยุติสงคราม ผู้หญิงและผู้ชายได้ทำหน้าที่อย่างเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้หญิงเหล่านั้นก็ไม่ได้หยุดเพื่อยุติสงครามเท่านั้นแต่ยังทำงานอย่างต่อเนื่อง ฮาฟิสสา สาและ (2553) มองว่าสันติภาพในความหมายของผู้หญิงไม่ได้มีความหมายเฉพาะการหยุดยิง หรือการยุติสงครามเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง สังคมที่มีความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเพศชาติพันธุ์ หรือศาสนา

ในปีพ.ศ. 2543 นานาประเทศได้ให้ความสำคัญกับบทบาทการสร้างสันติภาพของกลุ่มผู้หญิงผ่านการลงมติของสภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (the United Nations Security Council: UNSC) ตามมติเลขที่ 1325 ว่าด้วย สตรี สันติภาพ และความมั่นคง (UN Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security) ทั้งนี้สภาความมั่นคงให้ความสำคัญกับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม และความรุนแรงทุกรูปแบบมาร่วมกันป้องกันและแก้ปัญหาสันติภาพแบบยั่งยืน ทั้งนี้ เนื่องจากมติของสหประชาชาติก่อนหน้านี้มีมติที่เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพียงเหยื่อจากสงครามเท่านั้น มติ 1325 ดังกล่าว มีกลไกที่เป็นแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้เคยลงนามอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยได้กำหนดให้เป็นพันธกรณีหลักของรัฐ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อผู้หญิง (the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women: CEDAW) ซึ่งอนุสัญญานี้ก็เชื่อมต่อกับมติ 1325 แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ เมื่อมีแผนปฏิบัติการและขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติโดยรัฐแล้ว ตัวตนของผู้หญิงจะหายไป ปัญหานี้รวมถึงเรื่องการขาดความเชื่อมโยงประเด็นความมั่นคงในบทบาทหญิงชายกับความยุติธรรมทางเพศไว้ในแผนปฏิบัติการและนโยบายของรัฐ ดังนั้นการส่งเสริมของรัฐไม่ใช่เพียงจัดกองทุนให้ผู้หญิงสร้างกระบวนการสันติภาพ หรือกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่ต้องรับฟังความเห็นของผู้หญิงในข้อวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและศาสนา ให้นับว่าปัญหาความรุนแรงทางเพศเป็นหนึ่งในขอบข่ายการดำเนินงานตามมติ 1325 มิเช่นนั้นแล้วย่อมถือว่ารัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเลือกปฏิบัติเนื่องด้วยเหตุแห่งการเป็นเพศที่แตกต่างและละเมิดหลักคิดพื้นฐานของมติ 1325 (อัมพร หมาดเต็น 2558)

บทบาทของผู้หญิงในการสร้างสันติภาพที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งนั้นมีบทบาทที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความสามารถและพัฒนาการของแต่ละกลุ่ม ยัสมินต์ ซัตตาร์ (2556) ได้เรียบเรียงจากเอกสารผู้หญิงและความขัดแย้ง (Women and Conflict) เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถแสดงออกได้ ดังต่อไปนี้

1) **เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Agents of changes)** เหยื่อจากสงครามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงดังนั้นผู้หญิงจึงกลายเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการสันติภาพโดยปริยาย กระทั่งมีบทบาทในการเจรจาสันติภาพ แต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นตัวแทนที่มีศักยภาพและความสามารถในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างรอบด้าน และสามารถตัดสินใจในทุกระดับ ตัวอย่างเช่น กรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ได้มีพรรคการเมืองชื่อ “ชนะด้วยผู้หญิง” (Win with Women) ได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในกระบวนการทางการเมืองด้วย

2) **เป็นผู้ต่อสู้ที่แข็งแกร่ง** ผู้หญิงบางส่วนมีส่วนในกองกำลังต่อสู้ แต่จะเป็นเพียงผู้สนับสนุนและช่วยเหลือโดยไม่ได้เป็นผู้ถืออาวุธแต่อย่างใด ผู้หญิงอาจแสดงบทบาทอื่นในการสนับสนุนไปพร้อมๆ กับการต่อสู้ เช่น การทำอาหาร ดูแลรักษาความสะอาด คนแบกของ ผู้รักษาความปลอดภัย

หรือแม้แต่การเป็นคู่นอน ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็น เช่น กรณีความขัดแย้งในอิริเทรีย โมซัมบิก ซิมบับเว เวียดนาม กัมพูชา ศรีลังกา เนปาล เซียร์ราลีโอน ไลบีเรีย อุกันดาและรวันดา

3) กลายเป็นเหยื่อจากสงคราม ผู้หญิงเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือด้านสุขภาพและเครื่องยังชีพ โดยเฉพาะหญิงหม้ายที่แต่เดิมไม่สามารถเลี้ยงดูและมีรายได้เองในบางสังคม ที่วัฒนธรรมเป็นข้อจำกัดสำหรับผู้หญิงในการทำงาน เช่น ในประเทศอัฟกานิสถาน ในขณะเดียวกัน ด้วยการศึกที่ต่ำ รวมถึงภาระในการดูแลลูก ทำให้ผู้หญิงมักจะไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่มั่นคง

4) กลายเป็นผู้รับผิดชอบและจำต้องพัฒนาตนเอง เช่น เมื่อความรับผิดชอบทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมตกเป็นของผู้หญิง พวกเขามักจะต้องเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างอาชีพของตัวเอง ในแง่นี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตัวเองของผู้หญิงและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงการแบ่งงานบนฐานของเพศในระยะยาว

5) เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายผู้หญิง ในหลายประเทศผู้หญิงที่ขับเคื่อนโดยปัจเจกอาจไม่มีผลมากพอต่อการเปลี่ยนแปลงและเมื่อเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มและเครือข่ายเบื้องต้นอาจมีเป้าหมายเพียงผลักให้ชีวิตของตัวเองดีขึ้น แต่เวลาผ่านไปกลุ่มผู้หญิงสามารถกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลจริงต่อกระบวนการสันติภาพ เครือข่ายอาจมีการขยายไปนอกเหนือจากขอบเขตด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และกลายเป็นต้นแบบสำหรับผู้หญิงคนอื่นต่อไป

นอกจากนั้น ยัสมินต์ (2556) ยังได้ยกตัวอย่างบทบาทของผู้หญิงในกระบวนการสันติภาพ เช่น ในประเทศโคลัมเบีย ช่วงปี ค.ศ. 1980 และ ค.ศ. 1990 กลุ่มผู้หญิงมีบทบาทในการกดดันรัฐบาลโคลัมเบียและกองกำลังติดอาวุธ เพื่อการปฏิวัติของโคลัมเบีย ให้เข้ามามีส่วนในการพูดคุยเพื่อสันติภาพ ในปี ค.ศ. 1992 แม้ว่าการพูดคุยจะล่มในปี ค.ศ.2002 แต่กลุ่มผู้หญิงยังคงพยายามที่จะสนับสนุนการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ เช่น การประท้วงอย่างสันติเพื่อความยุติธรรมต่อผู้สูญหายและเหยื่อจากความขัดแย้ง และได้ชี้ให้ประชาชนตระหนักถึงผลของสงคราม นอกจากนี้ยังส่งเสริมสันติภาพด้วยการร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเป็นเสมือนผู้ไกล่เกลี่ยในการแก้ไขความขัดแย้งระดับท้องถิ่น และมีความพยายามในการสร้าง “เขตสันติภาพ” (Peace Zones) เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถทำงานและอยู่ได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้ยัสมินต์ ยังเห็นว่า แต่ละประเทศย่อมมีวัฒนธรรมและประเพณีเฉพาะซึ่งมองบทบาทของผู้หญิงในลักษณะที่ต่างกันออกไป รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สถานะทางกฎหมายของผู้หญิง เป็นต้น

กรณีศึกษาที่น่าสนใจในหนังสือพลังธรรมแห่งจินตนาการ ของจอห์น พอล เลเดอร์ค (2555) ที่ขับเคื่อนโดยประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ที่ประกอบด้วย ภาคประชาสังคม นักวิชาการ นักศึกษา หรือนักธุรกิจ

ผู้หญิงกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในอำเภอวาจอร์ของประเทศเคนยาต้องการให้ยุติสงครามที่เกิดขึ้นในอำเภอวาจอร์ เนื่องจากอำเภอวาจอร์ ตั้งอยู่ใกล้กับชายแดนโซมาเลียและเอธิโอเปียที่เกิดสงคราม

อยู่บ่อยครั้ง ผลที่ตามมา คือ มีผู้อพยพจำนวนมากที่ทะลักเข้ามาในวาจิร์และเกิดความขัดแย้งระหว่างสองเผ่านี้ โดยปี 1989 รัฐบาลของประเทศโซมาเลียล่มสลาย ประชากรต้องลี้ภัยและหลังไหลเข้าไปในประเทศเคนยา ปี 1992 รัฐบาลเคนยาได้ประกาศภาวะฉุกเฉินในอำเภอวาจิร์

‘เด็คซะ’ ผู้นำสตรีคนหนึ่งเล่าให้เพื่อนคนหนึ่งฟังว่า คืนหนึ่งของปี 1993 เกิดการยิงปะทะกันที่ใกล้บ้านของเธอ เธอจึงรีบเดินไปที่ลูกคนเล็กซึ่งเพิ่งคลอด และพาลูกหลบอยู่ใต้เตียงนานเป็นชั่วโมง ทันใดนั้นแม่ของเธอเล่าเรื่องย้อนในอดีตว่า ปี 1966 เธอก็เคยอุ้ม ‘เด็คซะ’ ตอนเด็ก ๆ และหลบใต้เตียงเหมือนอย่างนี้แล้วเหมือนกัน พวกเขาจึงรู้สึกเศร้าใจที่ความรุนแรงยังคงดำเนินอยู่อย่างไม่จบสิ้น เธอจึงตัดสินใจว่าเธอจะทำให้วาจิร์เป็นพื้นที่ที่ลูกของเธอปลอดภัย

หลังจากนั้นเธอก็เรียกกลุ่มผู้หญิงมานั่งคุยกันและต่างก็กังวลเรื่องความปลอดภัย ประเด็นที่คุยกันก็มีอยู่ว่า แต่ละคนรู้อะไร และจะทำอะไรกันบ้าง เริ่มแรกเลยผู้หญิงตัดสินใจกันว่า จะทำให้ตลาดปลอดภัย โดยแต่ละคนมีหน้าที่สอดส่องดูแลการละเมิดและเมื่อรู้เหตุก็ไปรายงานและร่วมกันแก้ปัญหา ในที่สุดตลาดกลายเป็นเขตสันติภาพ จนทำให้พวกเขาก่อตั้งสมาคมสตรีวาจิร์เพื่อสันติภาพ (Wajir Association For Peace) แต่ความรุนแรงก็ยังรุมเร้าพวกเขาไม่หยุด

พวกเขาจึงคิดว่าจะต้องไปคุยกับผู้เฒ่าผู้ซึ่งชุมชนให้ความเชื่อถือ โดยพวกเขาเริ่มจากการศึกษาระบบผู้เฒ่า และการเข้าถึงผู้เฒ่า โดยเลือกกว่าผู้เฒ่าชนเผ่าไหนที่คนนับถือ พวกเขาเลือกผู้เฒ่าคนหนึ่งที่อยู่ในเผ่าเล็กสุด และเชิญผู้เฒ่าทุกกลุ่มมาร่วมประชุม โดยให้ผู้เฒ่าในชนเผ่าเล็กสุดนั้นเป็นประธาน และในที่สุดผู้เฒ่าหลายคนเห็นด้วยที่จะต้องยุติความรุนแรงนี้ กระทั่งกลุ่มผู้เฒ่าก่อตั้งกลุ่มชื่อว่า ‘สภาผู้เฒ่าเพื่อสันติภาพ’

ต่อมาสภาผู้หญิงฯ ร่วมกับสภาผู้เฒ่าฯ โดยได้เชิญนักรบมาพูดคุยกัน แค่นั้นยังไม่พอกลุ่มดังกล่าวยังได้ประสานกับเจ้าหน้าที่ข้าราชการ เพื่อแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เจ้าหน้าที่ไม่ขัดขวางการทำงานของเขาและได้รับไฟเขียวจากรัฐบาล ต่อมาได้พบปะกับกลุ่มเยาวชน และกลุ่มแม่บ้านทั่วอำเภอวาจิร์ และพบว่าสาเหตุที่เยาวชนเลือกการต่อสู้ใช้อาวุธนั้นเนื่องจากประสบกับปัญหาไม่มีงานทำ ทั้งปีนและการสู้รบมีผลประโยชน์ทางการค้า ต่อจากนั้นพวกเขาจึงได้ทำโครงการ ซ่อมและสร้างบ้านเรือน และโครงการสร้างงานในท้องถิ่น เมื่อกลุ่มได้ดำเนินการมาสักระยะกลุ่มผู้หญิงร่วมกับเครือข่ายก็ได้ก่อตั้งกลุ่มว่า “คณะกรรมการเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งวาจิร์” แม้ทุกวันนี้พวกเขาไม่สามารถยุติสงครามในโซมาเลียและเอธิโอเปียได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยพวกเขาสามารถปกป้องหมู่บ้าน และหยุดยั้งการสู้รบในท้องถิ่นก่อนจะลุกลามเป็นความรุนแรง เพราะทำให้คู่ขัดแย้งตระหนักและเกิดการพูดคุย จนทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นความยากจน การว่างงาน แต่ประเด็นการก่อการร้ายยังเป็นเรื่องท้าทาย แต่พวกเขาก็ยังคงทำงานอย่างต่อเนื่องโดยขยายพื้นที่และสร้างกิจกรรมใหม่ๆ เช่น ฝึกตำรวจ ฝึกครูให้รู้จักการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี การไกล่เกลี่ยในหมู่นักเรียน ประเด็นตัวอย่างการขับเคลื่อนสันติภาพนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะพวกเขามีความรู้ทักษะ แต่จุดเปลี่ยนอยู่ที่พลังธรรมแห่งจินตนาการ”

เลเดอรัค ได้สรุปการทำงานของกลุ่มผู้หญิงดังกล่าวว่า มีความสร้างสรรค์และจินตนาการ เพราะใช้พฤติกรรมเป็นกลางอย่างมียุทธศาสตร์และเข้าใจพื้นที่ความสัมพันธ์โดยการเปิดรับสภาพแวดล้อม หาดำเนินการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มยุทธศาสตร์ต่างๆ ทั้งที่เขาเหล่านั้นมีความไม่เหมือนทั้งเพศ เชื้อชาติ ตำแหน่ง บทบาท นั้นแสดงว่า กลุ่มผู้หญิงรู้จักพื้นที่ และสร้างพื้นที่นั้นขึ้นมาใหม่ โดยมีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้เผ่ากับนายอำเภอ ผู้หญิงกับตำรวจ หนุ่มสาวกับแม่หม้าย พวกเขาทำให้ผู้คนขยับหนีแรงโน้มถ่วงจากสงครามที่ยืดเยื้อ อดีตนักรบทำให้ผู้เผ่าหยุดสนับสนุนการต่อสู้ระหว่างเผ่า ผู้หญิงสร้างพื้นที่ให้ผู้ชายมาพบกัน ดังนั้นกลุ่มผู้หญิงแห่งวาจิรินี่ถือเป็นนักยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสังคม (เลเดอรัค 2555)

2.2.8 แนวคิดเรื่องบทบาทของผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับการสร้าง

สันติภาพ

บทบาทของผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในอดีตมีบทบาทระดับผู้นำของประเทศ คือ ในสมัยอาณาจักรศรีวิงสา ระหว่างปี พ.ศ. 2127 – 2231 ผู้หญิงมีบทบาทในฐานะเจ้าแผ่นดินและปกครองประเทศจนทำให้พื้นที่ปาตานีมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เช่น ช่วงราชินีฮิยา ราชินีปัฐ ราชินีอูง และราชินีกูนิง อันเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของพลเมืองชั้นสูง แต่ไม่ปรากฏเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในระดับชาวบ้านหรือผู้นำทางสังคมแต่อย่างใด หลังจากทีปาตานีตกอยู่ภายใต้ปกครองของสยามที่แบ่งเป็นเจ็ดหัวเมือง (พ.ศ. 2319-2351) บทบาทของผู้หญิงก็ไม่ปรากฏ หรือไม่ถูกกล่าวถึงในงานบันทึกเชิงเอกสารแบบดั้งเดิม (อัมพร หมาดเต็น 2551)

อย่างไรก็ตาม เมื่อมาพิจารณาบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่ประเทศไทย ย้อนจากอดีตถึงปัจจุบัน อัมพร หมาดเต็น (2555) ก็ได้อธิบายบทบาทของผู้หญิง โดยแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชปาตานี กับกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูอิสลาม ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีการกล่าวถึงผู้หญิงที่แตกต่างกันทั้งแนวคิด เป้าหมายการดำเนินงาน และวิธีการทำกิจกรรม กล่าวคือ ช่วงที่เกิดเหตุการณ์กรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 กลุ่มขบวนการติดอาวุธได้ทิ้งร่องรอยเอกสารที่มีชื่อภาษามลายูว่า Ber jihad di Patani (การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานี) ซึ่งเป็นหนังสือที่พูดถึงแนวคิดการต่อสู้กับรัฐสยาม ในหนังสือดังกล่าวไม่ปรากฏบทบาทของผู้หญิงในกลุ่มอุดมการณ์เพื่อเอกราชปาตานี แต่กล่าวถึงในฐานะแม่หรือภรรยาที่ปรนนิบัติสามีที่อยู่ในกลุ่มขบวนการเพื่อเอกราชปาตานีเท่านั้น ส่วนกลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูอิสลามมีบทบาทเพื่อให้มุสลิมปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดตามแนวทางของท่าน นบี Muhammad และบรรดาภรรยาของท่าน ดังนั้นกลุ่มผู้หญิงที่ไม่เคร่งศาสนาที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มหลังถูกมองว่าไม่เข้าใจหลักปรัชญาของศาสนา และไม่เข้าใจบทบาทของหญิงชายที่แท้จริงในอิสลาม แม้กระนั้นผู้หญิงที่มีความรู้ด้านปรัชญาอิสลาม และเข้าใจบทบาทของผู้หญิงในอิสลามก็ยังไม่สามารถตีความอัลกุรอานเท่าเทียมกับชายได้ อย่างไรก็ตามหากเทียบความอิสระแล้วขบวนการเคลื่อนไหว

พื้นฟูอิสลามมีความหลากหลายทางแนวคิดมากกว่าและมีการรับมือกับโลกสมัยใหม่อีกด้วย เช่น เหตุการณ์ประท้วงฮิญาบของปัญญาชนมุสลิมที่วิทยาลัยครูยะลา เมื่อปี พ.ศ. 2531 ถือเป็นเหตุการณ์แรกที่กระตุ้นจิตสำนึกในการทำงานเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเยาวชนชายและหญิงที่ต้องการให้ผู้หญิงสามารถคลุมผ้าในมหาวิทยาลัยดังกล่าวได้ และเป็นที่มาของการเสนอในรัฐสภาให้ผู้หญิงมุสลิมสามารถแต่งกายตามหลักศาสนาในสถาบันการศึกษาได้ ในช่วงนี้เองกลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงเพื่อพื้นฟูอิสลามมีการศึกษาบทบาทของผู้หญิงมุสลิมเพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายในสังคมมุสลิมต่างๆ เช่น อียิปต์ เลบานอน อิหร่าน โมร็อกโก ปากีสถาน ตุรกี อินโดนีเซีย ในประเทศเหล่านี้มีผู้หญิงเป็นประธานาธิบดีแต่ก็ยังคงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าหากพิจารณาทางหลักศาสนาแล้วผู้หญิงไม่ควรดำรงตำแหน่งทางการเมือง (อัมพร หมดเด็น 2555)

อัมรา พงศาพิชญ์ (2550) ได้ศึกษาผู้หญิงมุสลิมกับขบวนการประชาสังคมอิสลามในประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศมุสลิมในตะวันออกกลาง ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และยังได้ศึกษาประชาสังคมผู้หญิงมุสลิมในประเทศไทยซึ่งเน้นไปที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกลุ่มภาคประชาสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เริ่มขับเคลื่อน ตั้งแต่ปี 2547 แต่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการเยียวยาและพัฒนาอาชีพ โดยอัมรา พงศาพิชญ์ ได้เสนอแนะอย่างน่าสนใจคือให้กลุ่มผู้หญิงเชื่อมต่อกับกลุ่มผู้หญิงต่างประเทศเพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาสากล และสามารถเสริมพลังให้กับองค์กรท้องถิ่นได้ แม้ว่าช่วงหลังกลุ่มผู้หญิงภาคประชาสังคมในพื้นที่ไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์แล้วแต่ก็ยังถือว่าน้อยอยู่ และอัมรา เห็นว่ายังไม่สามารถนำประเด็นปัญหาที่คนในพื้นที่ประสบเข้าสู่ปัญหาระดับสากลได้

ฮาฟิสสา สาและ (2553) กล่าวถึง บทบาทของผู้หญิงต่อการสร้างสันติภาพว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมา การเข้าพัวพันทำงานของกลุ่มผู้หญิงส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าไปถึงบทบาทในการแก้ปัญหาเป็นหลักได้ เช่น การเข้ามีส่วนร่วมในการเจรจาหรือสานเสวนากับคู่ขัดแย้งหลัก ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงระดับชาวบ้านอาจจะเกี่ยวข้องกับงานสันติภาพเพราะการคำนึงถึงการอยู่รอดของครอบครัวหรือของชุมชน ดังนั้นบริบทของการจัดการความขัดแย้งของผู้หญิงก็เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และความปลอดภัย ซึ่งมากกว่าที่ภาคประชาสังคมหรือภาครัฐ สหประชาชาติ ทำมาโดยตลอด

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (2556) ได้สรุปฐานข้อมูลเครือข่ายสตรีจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโครงการเครือข่ายผู้นำสตรีเพื่อสันติสุขในพื้นที่ภาคใต้ โดยมีเครือข่ายผู้หญิงทั้งหมด 136 เครือข่าย แบ่งเป็นประเด็นการทำงาน 9 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายสตรีกระบวนการสร้างสันติภาพและลดความรุนแรง เครือข่ายการเยียวยา เครือข่ายสตรีกับการเมือง เครือข่ายเศรษฐกิจและการสร้างอาชีพ เครือข่ายสตรีกับศาสนาและวัฒนธรรม เครือข่ายสตรีกับสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสตรีกับการศึกษา เครือข่ายสตรีกับกระบวนการยุติธรรมและเครือข่ายสตรีอื่นๆ

เสาวรส ปลื้มใจ (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้ ผลการศึกษา พบว่า หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 ทำให้ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบต้องดิ้นรนลุกขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิจึงมีการรวมตัวเป็นกลุ่มและเครือข่ายต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนงานและสร้างสันติภาพในมิติที่หลากหลายซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การเยียวยา เยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ 2) ส่งเสริมศักยภาพผู้หญิงให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาผ่านโครงการกิจกรรมต่างๆ 3) การประสานความเข้าใจระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานภาครัฐ และ 4) การเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชนเพื่อความยั่งยืน ซึ่งบทบาทเหล่านี้ถือเป็นฟันเฟืองที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพและการยอมรับบทบาทของผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

กล่าวโดยสรุป สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในปัจจุบันกลายเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้ามามีบทบาทในภาคประชาสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากที่เคยตกเป็นเหยื่อผันตัวเองมา มีบทบาทช่วยเหลือเยียวยาและร่วมกันหนุนเสริมศักยภาพของกันและกัน กระทั่งกลายมาเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการสันติภาพ โดยการเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานเท่านั้น หากแต่ยังไม่สามารถเข้าไปพัวพันการเจรจาการเมืองระดับชาติได้ ในขณะที่บทบาทของผู้หญิงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ในการสร้างสันติภาพ เห็นได้ว่ามีพัฒนาการจากที่ช่วงแรกผู้หญิงมักเป็นเหยื่อและเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพเพื่อการเอาตัวรอด และไม่สามารถเกี่ยวพันกับการคลี่คลายหรือจัดการความขัดแย้ง ซึ่งการศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม ในการจัดสานเสวนาเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งในชุมชนถือเป็นหนึ่งนวัตกรรมใหม่ของบทบาทผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการสานเสวนา

การสานเสวนาไม่ใช่การพูดคุยหรือการสื่อสารทั่วไปที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน หากแต่การสานเสวนาเป็นกระบวนการและมีองค์ประกอบรวมทั้งเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือคลี่คลายความขัดแย้งให้เบาบางลง การสานเสวนาแล้วอาจไม่เกิดความปรองดองสามัคคีก็เป็นได้ แต่อย่างน้อยก็เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน บุคคลที่เป็นต้นคิดของกระบวนการสานเสวนา คือ เดวิด โบห์ม นั่นเอง โดยเดวิด โบห์ม อธิบายว่า ในชีวิตประจำวันของทุกคนจำเป็นต้องสนทนาพูดคุยเพื่อแสดงออกถึงความปรารถนา แต่เมื่อมนุษย์มีความขัดแย้งหรือไม่พอใจ หรืออคติกันและกันก็จะมีมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนจนเกิดทางตันและไร้ทางออก ส่วนใหญ่คนมักจะถูกโดยทะเลาะเบาะแว้งกัน เพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ไม่สามารถเข้าใจกันได้ มีช่องว่างระหว่างวัย ปัญหาเหล่านี้โบห์มจึงคิดว่า ต้องแก้ปัญหาที่การสื่อสาร เพราะมีปัญหาหลัก คือ ไม่ยอมรับฟังกัน

สับสน หงุดหงิด ทำให้ผู้คนแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวไม่เคารพกันและกัน (เดวิด โบห์ม 2554) การสร้างสันติภาพด้วยการทำสงครามนั้นจำเป็นต้องใช้ต้นทุนสูง ดังนั้นโลกในยุคปัจจุบันจึงมีความพยายามที่จะกำหนดเงื่อนไขของสันติภาพโดยการพูดคุยและการเจรจาในลักษณะสันติสนทนา (สุรชาติ บำรุงสุข 2555) อย่างไรก็ตามการให้ความหมายของการสานเสวนามีพัฒนาการ ดังนี้

2.3.1 ความหมายของการสานเสวนา (Dialogue)

คำว่า Dialogue ในภาษาไทยมีการแปลและใช้แทนคำที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือเป้าหมายการทำงานขององค์กร ไม่ว่าจะเป็น สานเสวนา สันติสนทนา สนทนียสนทนา หรือ การพูดคุยสันติภาพ สิ่งนี้จึงมีความหมายเหมือนกัน เน้นการฟังอย่างตั้งใจ โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดแนวทางแก้ปัญหาหรือทางออก ส่วนสานเสวนาอีกลักษณะหนึ่งซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้มีแนวทางแก้ปัญหาหรือให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันจะใช้คำว่า สานเสวนาทางออก ประชาเสวนา การสานเสวนา ประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการนิยามความหมายของคำว่า สานเสวนา มีความแตกต่างกันตามบริบทของกลุ่มและพื้นที่ ดังนี้

คำว่า Dialogue มาจากคำว่า Dialogos ในภาษากรีก คำว่า logos หมายถึง ถ้อยคำ ส่วน dia หมายถึง ผ่าน เมื่อนำสองความหมายนี้มารวมกัน จึงหมายถึง กระแสของความหมาย ซึ่งสั่นไหวอยู่ท่ามกลางพวกเรา ไหลผ่านพวกเราและระหว่างพวกเรา ทำให้เกิดความหลากหลายของความหมายไปทั่ว ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ โดยความหมายนี้อาจหมายถึง ตัวเชื่อมที่ยึดโยงผู้คนและสังคมนั่นเอง (โบห์ม 2554)

อย่างที่ได้อธิบายแล้วว่าบุคคลที่เป็นต้นคิดคนแรกเกี่ยวกับการสานเสวนานี้ คือ David Bohm (เดวิด โบห์ม) ซึ่งเป็นนักฟิสิกส์ ทายาทของไอสไตน์ โดยเริ่มคิดกระบวนการสานเสวนาเนื่องจากสมัยนั้นนักวิทยาศาสตร์รุ่นก่อนหน้าเขามักไม่พูดคุยกันทั้งที่บางแนวคิดมีความเหมือนกัน เขาจึงมีความปรารถนาให้ผู้ใหญ่ทั้งสองสำนักที่ขัดแย้งกันได้มีโอกาสคุยกันแต่เมื่อได้เชิญให้พูดคุยแล้วปรากฏว่าทั้งสองพบว่ามีแนวคิดบางจุดที่ไม่เหมือนกัน จึงคิดว่าไม่จำเป็นต้องคุยอีกต่อไป เพราะต่างมองว่าของตัวเองถูกกว่า โบห์ม จึงมีข้อสรุปสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั่วโลกมีต้นเหตุจากปัญหาของการสื่อสาร แม้ว่าเทคโนโลยีจะก้าวหน้าเพียงใด แต่การพูดคุยมักขาด “การรับฟัง” อย่างแท้จริง ดังนั้นการสานเสวนา คือ ผู้สื่อสารต้องรับฟังกันและกันโดยเสรี ปราศจากอคติ ไม่พยายามครอบงำอีกฝ่าย และแต่ละฝ่ายต้องพยายามเปิดอกไม่ปิดกั้นความคิดของตนเอง และเมื่อนั้นความคิดสร้างสรรค์และสิ่งใหม่ๆ ก็จะปรากฏขึ้นรวมทั้งอาจจะช่วยขจัดปัญหาต่างๆ ได้อีกด้วย (โบห์ม 2554)

คำว่า สันติสนทนา คนที่บัญญัติคนแรก คือ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2556) ซึ่งเน้นบริบทการพูดคุยในระดับคู่ขัดแย้งหลักโดยระบุว่า จะเรียกว่าสันติสนทนาได้ก็ต่อเมื่อคู่ขัดแย้งหลักได้ริเริ่มการพูดคุยเพื่อสันติภาพแล้ว ส่วนคำว่า สนทนียสนทนา คนที่ใช้คำนี้จะอยู่ในกลุ่มคนที่ทำงาน

กับความขัดแย้งภายใน หรือกลุ่มจิตปัญญา อย่างเช่น วิศิษฐ์ วังวิญญู หรือ วรภัทร์ ภูเจริญ ส่วนคำว่าสานเสวนา จะใช้ในบริบทของการพูดคุยระหว่างประชาชนที่มีความแตกต่างทางอัตลักษณ์ วัฒนธรรม หรือความขัดแย้งต่างๆ ซึ่งปารีชาต สุวรรณบุบผา ริเริ่มใช้คำนี้ ส่วนคำว่าประชาเสวนา สานเสวนา หาทางออกหรือ การสานเสวนาประชาธิปไตย คำนี้เป็นการอธิบายของ วันชัย วัฒนศัพท์ จากสถาบันพระปกเกล้าโดยให้ความสำคัญของการสานเสวนาของพลเมืองที่ต้องทำหน้าที่ในการพูดคุยและแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำว่า สานเสวนา เนื่องจากกรณีศึกษาของกลุ่มเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ที่เปิดพื้นที่พูดคุยระหว่างชาวบ้านในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีทั้งไทยพุทธและมุสลิม รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนในต่างประเทศเมธัส อนุวัตรอุดม (2556) ได้สรุปจากองค์กรต่างประเทศที่ใช้กระบวนการสานเสวนาซึ่งใช้คำที่แตกต่างกัน เช่น การสื่อสารภายใต้การกำกับควบคุม การแก้ไขปัญหาด้วยการสื่อสารระหว่างกัน หรือ สันติสนทนาต่อเนื่อง เป็นต้น

ดิช นัทฮันท์ (อ้างใน Berghof 2559) มองว่า การสานเสวนาต้องให้ทั้งสองฝ่ายเต็มใจที่จะร่วมสานเสวนา

วิศิษฐ์ วังวิญญู (2548) ให้ความหมายของคำว่า สานเสวนา หมายถึง การฟังที่มีคุณภาพ ต้องมีช่วงหลักตั้ง ฟังอย่างตั้งใจ ฟังให้ความคิดของคนๆ นั้นดำรงอยู่ในตัวเรา และค่อยมาประมวลทีหลัง การฟังต้องฝึกเหมือนการวิปัสสนา

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2556) เรียกว่า “สันติสนทนา” (peace dialogue) โดยให้ความหมายต่อคำนี้ว่า เป็นวิธีการที่ผู้คนซึ่งแตกต่างกัน ใช้เพื่อจัดการกับความขัดแย้งที่มีระหว่างกัน อันจะส่งผลให้มองเห็นตัวตนของตนเอง และผู้อื่นมากขึ้นในแง่ของความรู้สึกนึกคิด โดยมีเป้าหมายให้เกิดความเข้าใจและความไว้วางใจกันมากขึ้นท่ามกลางสภาวะการณ์ที่ขัดแย้งรุนแรง

ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2553) ให้ความหมายการสานเสวนา หมายถึง การฟังและพูดคุยกัน สาน คือ การประสานทุกคนให้อยู่ในสภาพที่มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์ (Identity) ในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรม การแต่งกาย ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ฯลฯ อัตลักษณ์และความหลากหลายเป็นสิ่งที่สวยงาม หากแต่ความอคติ และความเข้าใจผิดสามารถเกิดขึ้นได้ และเมื่อนั้นอาจมีการใช้อำนาจที่เหนือกว่า อัตลักษณ์ก็อาจก่อให้เกิดการแบ่งเขาแบ่งเรา

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (ม.ป.ป) ให้ความหมายของคำว่าสานเสวนา หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมที่เน้นการฟังอย่างตั้งใจ และการทำความเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการสานเสวนาไม่จำเป็นต้องให้ได้ทางออกในการแก้ปัญหาใดๆ ครั้งในทันทีก็ได้ แต่เป็นกระบวนการที่ทำให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การสานเสวนามักเป็นกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการและไม่มีโครงสร้างตายตัว

เมธัส อนุวัตรอุดม (2556) คำว่า “สันติสนทนา” เป็นรูปแบบการสื่อสารชนิดหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้สะท้อนมุมมองความรู้สึกของตนและรับฟังมุมมองของความรู้สึกของ

ผู้อื่นโดยไม่ด่วนตัดสินกัน ตั้งใจฟังว่าอีกฝ่ายคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ที่คิดและรู้สึกเช่นนั้น เพราะอะไร ภายใต้บรรยากาศที่ทุกฝ่ายรู้สึกสะดวกใจที่จะพูดคุยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ระหว่งกัน นอกจากนี้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคลและความสัมพันธ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคล อันเป็นรากฐานในการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างต่อไปได้ ไม่ว่าจะ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยรวม ในสังคม หรือการค้นพบทางออกต่างๆ ต่อข้อท้าทายที่กำลังเผชิญอยู่

เลเดอร์ค (2555) ให้ความหมายของการสานเสวนา คือ การเปิดพื้นที่ หรือสร้างเวทีให้คนร่วมกันหาทางออก เวทีจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกว่าการหาทางออก เวทีต้องต่อเนื่อง แม้จะมีความรุนแรงก็ตาม เป็นกระบวนการที่จะสร้างคำตอบ และอาจแปลงเปลี่ยนใจกลางของสัมพันธ์ภาพในบริบทนั้นได้

Pruit B. และ Thomas P. (2007) กล่าวถึง การสานเสวนาว่าเป็นวิธีการของการปฏิสัมพันธ์อย่างแท้จริง โดยที่วิธีการนี้มนุษย์จะรับฟังซึ่งกันและกันและกันในวิถีทางแบบที่พวกเขาอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองได้ ผู้เข้าร่วมการสานเสวนาแต่ละคนพยายามที่จะเข้าใจผู้อื่นแม้แต่ในเวลา ที่พวกเขาไม่ได้มีความเข้าใจที่ตรงกันในแต่ละคนหนึ่งๆ ผู้เข้าร่วมแต่ละคนจะพยายามสอบถาม สืบถาม และค้นหามากกว่าที่จะโต้เถียงและหว่านล้อมให้อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อ

โยส วากเนอร์ (2552) กล่าวว่า การสานเสวนาเปรียบเสมือนวิธีการในการทำลายปฏิสัมพันธ์ที่เรามีกันแบบผิวเผิน และกำแพงที่เราใช้ปิดซ่อนตัวเราเองเอาไว้ เราพยายามที่จะรับฟังอย่างกระตือรือร้นด้วยความจริงใจและเข้าใจผู้อื่น

สรุปความหมายของคำว่า สานเสวนา (Dialogue) ตามความหมายที่นักวิชาการต่างๆ นิยามไว้ คือ การสานสัมพันธ์ของผู้ที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม หรือมีความแตกต่างด้านพื้นที่ อายุ มาร่วมพูดคุย รับฟังซึ่งกันและกัน โดยไม่มีความอคติ และไม่ด่วนตัดสิน มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน (Understanding) และให้ความสำคัญกับกระบวนการ “การฟังอย่างลึกซึ้ง” กล่าวคือ ต้องฟังด้วยความเมตตา ไม่ตัดสินไว้ก่อน และฟังแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา

2.3.2 แนวคิดเรื่องกระบวนการสานเสวนา

การสานเสวนา มิใช่การพูดคุยทั่วไปที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่การสานเสวนาเป็นกระบวนการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องมีหลักการเพื่อสามารถพิจารณาว่าสิ่งนั้น คือ การสานเสวนาที่เหมาะสมหรือไม่ โยส วากเนอร์ (2552 อ้างใน Democratic Dialogue) ได้อธิบายลักษณะของกระบวนการสานเสวนาสำคัญ 5 ประการ

1) การรวมทุกคนเข้าด้วยกัน การรวมทุกคนที่เป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ปัญหาให้เข้าร่วมเป็นตัวแทนในกระบวนการสานเสวนา เพราะผู้เข้าร่วมทุกคนต่างมีทักษะความชำนาญ

ในส่วนที่สำคัญต่างๆ ซึ่งจำเป็นในการจัดการกับปัญหาทั้งหลายของตนเอง การจะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ที่ยั่งยืนได้นั้น คนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจำเป็นต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา มีกระบวนการในการจัดการปัญหา และเสนอวิธีการแก้ปัญหานั้นมา หลักการเรื่องการรวมทุกคนเข้าด้วยกัน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การกำหนดเวทีสานเสวนาที่เกี่ยวข้องหลากหลาย และมีผลประโยชน์ร่วมกัน หรือการสร้างส่วนย่อยของระบบที่ดำรงไว้ ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการต้นแบบเกี่ยวกับการปรับปรุง หรือ เปลี่ยนแปลงระบบโรงเรียน ผู้ที่ควรเข้าร่วมกระบวนการสานเสวนา ก็คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง นักเรียน นักการเมือง และอาจจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่นๆ หรือบางคนมองว่า การรวมทุกคนสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องให้ทุกคนอยู่ในเวทีเดียวกันก็ได้

2) ความเป็นเจ้าของร่วมกัน คนที่เข้าร่วมจำเป็นต้องรู้สึกว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่สำคัญจริง ๆ ในการที่จะสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรู้สึกเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพวกเขา กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ถ้าหากคุณพูดคุยถึงสิ่งที่คนทั่วไปไม่รู้สึกถึง หรือสนใจอย่างจริงจัง การสนทนาที่ตามมาจะไม่ได้สร้างความเป็นเจ้าของและความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง

3) การเรียนรู้ การที่ผู้เข้าร่วมเปิดใจกว้างที่จะรับฟังและใคร่ครวญในสิ่งที่ผู้อื่นพูดและนำไปเชื่อมต่อกับสิ่งที่ตนเองกำลังพูด รวมถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งและมุมมองใหม่ๆ ที่อาจจะได้รับจากกระบวนการสานเสวนา การรับฟังในที่นี้ คือ การฟังโดยปราศจากการต่อต้านหรือการบังคับ อีกทั้งเป็นการให้ความเคารพ การตระหนักถึงบุรณภาพที่มีอยู่ในจุดยืนของผู้อื่น รวมถึงความเป็นไปไม่ได้ที่เราจะเข้าใจอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ และการลวงซึ่งหมายถึง การลวงข้อสันนิษฐานการตัดสินใจและความแน่นอนชั่วคราว

4) ความเป็นมนุษย์ คือ วิธีการที่คนทั่วไปปฏิบัติต่อกัน และยังหมายถึงความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อผู้เข้าร่วมพยายามเข้าใจคนอื่นถือเป็นขั้นตอนแรกของการสานเสวนาที่แท้จริงไปแล้ว ผู้เข้าร่วมการสานเสวนาควรจะต้องแสดงความเข้าใจในความรู้สึกของคนอื่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมต้องมีความกล้าที่จะยอมรับความแตกต่าง ความเห็นร่วมและความสามารถในการเปลี่ยนแปลง

ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2552) ได้เพิ่มคุณสมบัติของกระบวนการสานเสวนา

5) มุมมองในระยะยาว กระบวนการสานเสวนาต้องให้ความสำคัญต่อรูปแบบของความสัมพันธ์และพฤติกรรมที่ทำให้วิกฤตก่อตัวขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงใดที่จะเกิดขึ้นต้องใช้เวลา เอกอัครราชทูตชาวสวีเดน พูดถึงสานเสวนาว่า “กระบวนการสานเสวนานั้นเกี่ยวข้องกับการใช้เวลาด้วยวิธีต่างๆ กัน ควรตระหนักว่า การสานเสวนาจะไม่มีกำหนดเวลาที่รวดเร็ว (ปารีชาต สุวรรณ บุบผา 2552) เช่นเดียวกับ เลเดอร์ค (2555) เห็นว่า การสร้างเวทีไม่ได้เป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะการสร้างเวทีต้องต่อเนื่อง และไม่หวังให้เกิดคำตอบทันที เพราะมิเช่นนั้นคนก็จะล้มเลิก และเวทีที่ต้องการหาคำตอบ

นั้น มักจะเป็นเวทีที่ไม่ยั่งยืน เพราะคำตอบ อาจไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้ ที่จริงการพัวพันหรือ การสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า (เลเดอร์ค 2555)

กระบวนการสานเสวนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้ที่เป็นผู้ดำเนินการ ให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเรียกว่า กระบวนการสานเสวนา (ปารีชาติ สุวรรณบุบผา 2553) แต่ก่อนการจัดสานเสวนาจำเป็นต้องให้คู่ขัดแย้งทั้งสองเข้าใจการสานเสวนาอย่างถ่องแท้ Pruitt B. และ Thomas P. (2007) อธิบายแนวทางของการให้คู่ขัดแย้งทั้งสองเข้าใจการสานเสวนาอย่างถ่องแท้ ดังนี้

1) ก่อนจัดกิจกรรมสานเสวนา ในพื้นที่ความขัดแย้งบางครั้งอาจยังไม่สามารถ ที่จะจัดพื้นที่ในการสานเสวนาในทันที จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมในการจัดให้ผู้เห็นต่างมาพูดคุยกัน

2) ก่อนมีการสานเสวนาระหว่างกลุ่ม ก็อาจจะมีการสานเสวนาภายในกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระดับหนึ่งทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพร้อมและเข้าใจกระบวนการสานเสวนา ทักษะ การสื่อสารและการตัดสินใจ นอกจากนั้นก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจอัตลักษณ์และเป้าหมายของตัวเองอีกด้วย

3) การสานเสวนาระหว่างกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการทดลองในการพูดคุยและเกิดความเข้าใจเรื่องกระบวนการสานเสวนามากขึ้น (Bettye Pruitt และ Phillip Thomas 2007)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสานเสวนานอกจากประกอบด้วย 5 ประการสำคัญ การรวมทุกคนเข้าด้วยกัน สร้างความเป็นเจ้าของร่วม การเรียนรู้ ความเป็นมนุษย์ และการมีมุมมอง ในระยะยาวแล้วกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งต้องมีการเตรียมตัวก่อนเพื่อให้การสานเสวนา มีประสิทธิภาพ งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษากระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ดังนั้นแนวคิดเหล่านี้จะนำไปอธิบายและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้วางไว้

2.3.3 กฎกติกาพื้นฐานของการสานเสวนา

การสานเสวนาซึ่งเป็นกระบวนการ มีความจำเป็นที่ต้องกำหนดกฎกติกาเพื่อให้ การพูดคุยเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ขณะทีเดวิด โบห์ม (2554) มองว่า การกำหนดกฎกติกาอาจ ทำให้การพูดคุยไม่มีความไหลลื่น ในขณะที่นักวิชาการอื่นเห็นว่า กฎกติกามีความสำคัญเพื่อให้การพูดคุย มีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือกฎกติกาหรือท่าทีของการสานเสวนา พบว่ามีกฎกติกา ที่หลากหลาย ดังนี้

1) การเปิดใจรับฟังคนอื่นโดยไม่ด่วนตัดสินว่าถูกหรือผิด

2) เคารพมุมมองของทุกคน เนื่องจากการสานเสวนามักเกิดขึ้นกับบุคคลที่มี จุดยืนหรือความเชื่อที่ต่างกัน ในความต่างนี้ทั้งสองฝ่ายต้องพัฒนาความเชื่อใจและการให้เกียรติซึ่งกัน และกัน หลีกเลี่ยงการมีวาระซ่อนเร้น

3) มีความเท่าเทียมกัน แม้ว่าผู้เข้าร่วมจะมีตำแหน่ง หรือชนชั้นที่ต่างกัน แต่ในวงเสวนาทุกคนต้องปล่อยวางหัวข้อของตัวเองออกไป ข้อสำคัญคือ ความสัมพันธ์ของทั้งสองที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทั้งสองฝ่ายมีโอกาส

กฎกติกาหรือท่าทีของเลียวนาร์ด สวิดเลอร์ (Leonard Swidler 1987 อ้างใน, ปารีชาติ 2552) ได้กำหนดไว้ทั้งหมด 10 ข้อ คือ

- 1) การสานเสวนาต้องเปิดใจกว้าง เพื่อเรียนรู้ความเชื่อและทัศนคติของตัวเองและผู้อื่น และเข้าใจ เห็นใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลง และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงก็อาจเกิดความร่วมมือ
- 2) การสานเสวนาต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทั้งสองฝ่าย
- 3) ผู้ร่วมสานเสวนาทั้งสองฝ่ายต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจทั้งต่อตนเองและต่อผู้ร่วมสานเสวนา และไม่จำเป็นต้องยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างอย่างไม่จริงใจ
- 4) ควรเลือกที่จะสนทนาในระดับเดียวกันก่อนเพื่อมิให้ขัดแย้งโดยไม่จำเป็น
- 5) ผู้ร่วมสานเสวนาต้องบอกจุดยืนของตัวเองให้ชัด
- 6) ผู้ร่วมสานเสวนาไม่คว่นสรุปความเชื่อ และจุดยืนของผู้อื่นเร็วเกินไป ก่อนที่จะฟังเขาพูดหรืออธิบาย
- 7) ต้องแบ่งเรียนรู้ด้วยความเสมอภาค และได้ประโยชน์ด้วยกัน มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งครอบงำหรือข่มเหงอีกฝ่าย
- 8) ต้องพัฒนาความเชื่อใจ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน และหลีกเลี่ยงการมีวาระซ่อนเร้น
- 9) ต้องกล้าที่ใช้สติพิจารณาและวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อของตนและกลุ่มของตนเองอย่างสร้างสรรค์
- 10) ก้าวข้ามวัฒนธรรม โดยพักความเชื่อของตัวเองชั่วคราวเพื่อก้าวไปเรียนรู้และเข้าใจประสบการณ์ร่วมกับผู้ที่เชื่อต่างจากตน

ทั้งนี้ กฎกติกาทั้งหมดที่กล่าวนี้ ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว อาจมีเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับการยอมรับและการนำไปประยุกต์ใช้ และกฎกติกาที่กำหนดนั้นมีความเข้มข้นไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและระดับความขัดแย้งที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ หลักสำคัญคือเพื่อให้วงสนทนาสามารถคุยกันได้อย่างราบรื่นและปลอดภัยที่สุด

2.3.4 การสานเสวนาที่มีบุคคลที่สาม

ผู้ที่มีบทบาทในการจัดสานเสวนา อาจเรียกว่า ผู้อำนวยการความสะดวก คนกลาง หรือบุคคลที่สาม เป็นบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกเพื่อให้การสานเสวนาเกิดขึ้น การศึกษาลักษณะการสานเสวนาที่มีบุคคลที่สามจึงมีความสำคัญเพื่อเข้าใจบทบาทของของตนได้ดีขึ้น

การสร้างสันติภาพที่ใช้การสื่อสารระหว่างกันโดยทั่วไปนั้นจะให้ความสำคัญกับกลุ่มที่สาม หรือบุคคลที่สามในการสร้างช่องทางการสื่อสารและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกันในสังคม โดยเฉพาะบทบาทในการอำนวยความสะดวกที่สนับสนุนให้มีการเรียนรู้จากกระบวนการมากกว่าการวางแนวทางให้ทั้งสองกลุ่มเดินตาม เพื่อให้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ยอมรับทั้งสองฝ่าย และเพื่อให้กลุ่มที่เห็นต่างได้เรียนรู้และจัดการกระบวนการพูดคุยเจรจาด้วยตนเองต่อไปได้ (Charles weber, Yohun, and Galtung 2007)

ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2553) กล่าวถึงผู้อำนวยความสะดวก หรือกระบวนการสานเสวนา ว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่คล้ายกับผู้ที่จัดองค์ความรู้ คำว่าจัดกระบวนการในภาษาลาติน คือ ทำให้ง่าย ดังนั้นกระบวนการ คือ ผู้ที่ให้กลุ่มทำงานง่ายขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความเป็นกลาง ไม่เอียงเอียง ไม่เข้าข้าง หรือสนับสนุนเนื้อหาของคนใดคนหนึ่ง และปารีชาต (2553) ยังกล่าวถึงหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวก มีดังนี้

1) ทำหน้าที่ให้ผู้เข้าร่วมฟังกันอย่างลึกซึ้ง ให้ได้มากที่สุด พูดทวนความ และตั้งคำถาม ให้ผู้พูดได้แสดงออกถึงอารมณ์และเนื้อหาของตนให้ชัดเจน

2) ทำให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมทุกคน เพราะในวงสานเสวนามีบุคคลที่หลากหลาย ทั้งทางด้านการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ ความชำนาญในการใช้ภาษา และอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลาย จึงทำให้บางคนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และบางคนมักเผลอตัว พูดมากเกินไป ดังนั้นหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกต้องสังเกต ต้องให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพูด ฟัง และแสดงความคิดเห็น และต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้

3) หน้าที่ในการทำให้การฟังและพูดดำเนินไปด้วยดี ผู้อำนวยความสะดวกทำหน้าที่เรียกสติ ให้ผู้เข้าร่วมอยู่ในปัจจุบันขณะ ว่ากำลังทำอะไรอยู่ และทบทวนบทเรียนที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้นผู้อำนวยความสะดวกพูดทบทวนเป็นระยะ ๆ ขณะเดียวกันก็จะจัดประเภทเนื้อหาที่แตกต่างกัน หรือสิ่งที่กลุ่มเห็นแตกต่างกันให้ชัดเจนเพื่อเข้าใจความรู้สึกของผู้พูด รับรู้ความต้องการและชัดเจนในประเด็นปัญหา ร่วมกัน หาจุดร่วมของความเห็นพ้องต้องกัน หาทางพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ประเมินความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา ให้กำลังใจกลุ่มในการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

4) หน้าที่ในการสังเกตบรรยากาศและอารมณ์ความรู้สึกของผู้เข้าร่วม เมื่อผู้เข้าร่วมเริ่มมีความคิดเห็นที่ต่างกันจนเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ผู้อำนวยความสะดวกมีหน้าที่เรียกสติให้อยู่ในปัจจุบันขณะ และย้ำถึงกฎกติกาของการสานเสวนา จึงสามารถกล่าวได้ว่าการสานเสวนากับกลุ่มคนที่หลากหลายเป็นการฝึกความอดทน ความใจกว้าง

5) หน้าที่ในการสร้างกำลังใจ ความมั่นใจให้กับกลุ่ม ผู้อำนวยความสะดวกมีหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจให้กลุ่มได้พบวิธีของกลุ่มตัวเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับ การสังเกต การฝึกหัด การสะสมประสบการณ์ ไหวพริบปฏิภาณและสัญชาตญาณของผู้อำนวยความสะดวก (ปารีชาต สุวรรณบุบผา 2553)

Pruit B. และ Thomas P. (2007) ได้ชี้แนะเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยการ มีทั้งหมด 3 ประการ คือ 1) ทำความเข้าใจเป้าหมาย ผลผลิต ผลปฏิบัติที่ต้องการ และบริบทอื่นๆ เพื่อกำหนดวิธีการที่เหมาะสม 2) ออกแบบการประชุมหรือการประชุมเชิงปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้จัดโดยการเลือกวิธีการ โครงสร้างและลำดับกิจกรรมที่เหมาะสม 3) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการสานเสวนาและกิจกรรมความร่วมมือในระหว่างการประชุมเชิงปฏิบัติการ อย่างไรก็ตาม กระบวนการเหล่านี้มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

อย่างไรก็ตาม Berghof Foundation (2559) ได้นิยามการอำนวยความสะดวกในหลากหลายมิติ โดยมองว่า การอำนวยความสะดวกเหมือนกับการใกล้เคียงในส่วนที่มีฝ่ายที่สามที่รับผิดชอบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพและปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยแยกออกเป็นสองแนวทาง คือ แนวทางเชิงระงับข้อพิพาท กับ แนวทางเชิงสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ ซึ่งทั้งสองประเภทนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเจรจาในลักษณะที่แตกต่างกันมาก

จอห์น เบอร์ดัน หรือ เฮิร์บ เคลแมน (อ้างใน Berghof Foundation 2559) กล่าวว่ากระบวนการอำนวยความสะดวกในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการระงับข้อพิพาทที่มีการเจรจา โดยพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน และตีกรอบความขัดแย้งใหม่ ผู้เข้าร่วมกระบวนการอำนวยความสะดวกประเภทนี้ คือ บุคคลทรงอิทธิพลที่เข้าถึงกลุ่มผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายและบุคคลต่างๆ ที่สามารถสร้างอิทธิพลต่อระดับความมั่นใจในการเจรจาต่อรอง อีกวิธีหนึ่งในการใช้การอำนวยความสะดวกเน้นที่การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายขัดแย้ง วิธีการนี้มีคุณลักษณะร่วมกับตัวแบบการใกล้เคียงหลายประการ คือ มีเป้าหมายที่จะปรับปรุงและแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเช่นกัน (Berghof Foundation 2559)

นอกจากนี้ Berghof Foundation (2559) ยังอธิบายว่า การอำนวยความสะดวกนอกจากการแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแล้ว ยังมีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอีกด้วย เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการร่วมมือกัน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้อำนวยการอำนวยความสะดวก นอกจากการเอื้อให้การพูดคุยสั้นไหลแล้ว ยังมีบทบาทในการจัดสรรพื้นที่ให้มีกลุ่มพันธมิตรข้ามเส้นความขัดแย้ง และเกิดการปฏิรูปทางสังคมและการเมืองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ด้วย

2.3.5 การประเมินการสานเสวนา

1) องค์กรประกอบสำคัญของการสานเสวนาที่มีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จ

หลายครั้งที่คนมักบอกว่า การสานเสวนาไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใด เพราะเมื่อคุยแล้วเวทีก็กลิ้มเล็กไป หากแต่หลายองค์กรและหลายทฤษฎีของการสร้างสันติภาพต่างสนับสนุนให้สร้างพื้นที่เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาแนวโน้มของความสำเร็จ

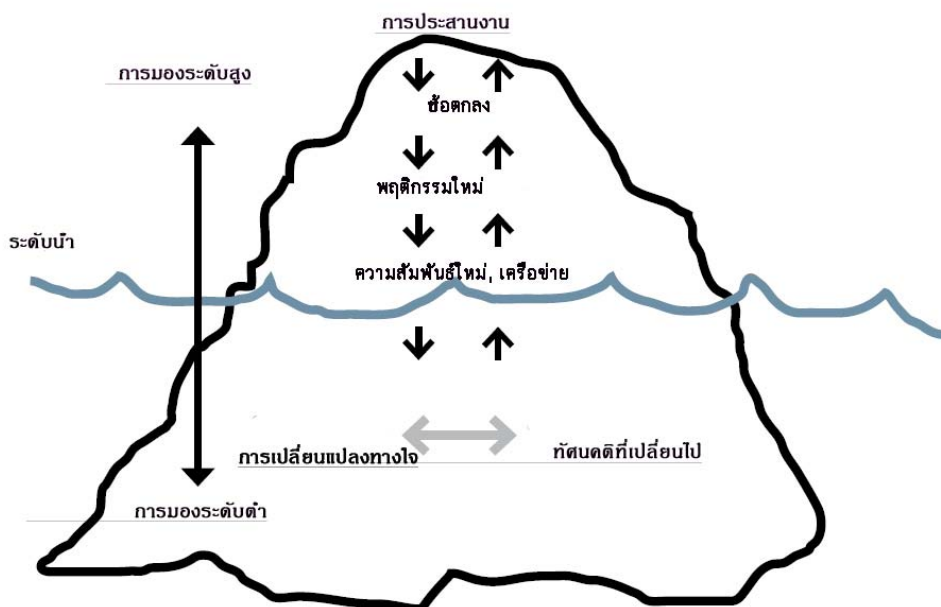
ในการจัดสานเสวนาจึงมีความสำคัญเพื่อสามารถออกแบบการจัดสานเสวนาให้เกิดประสิทธิผลตามที่ได้วางไว้

Berghof Foundation (2559) ได้ระบุถึงองค์ประกอบของการสานเสวนาที่จะประสบความสำเร็จ ก็คือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย สำหรับการประชุมพบปะกัน ซึ่งเป็นภารกิจของฝ่ายที่สามที่จะสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการเตรียมพื้นที่สำหรับพบปะซึ่งหน้า และช่วยให้เกิดการสานเสวนาที่มีความหมาย พร้อมกันกับพยายามเป็นสื่อกลางในการไกล่เกลี่ย ดังนั้นการจัดสานเสวนาครั้งเดียวแล้วเลิก จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการสานเสวนา ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงสังคมและพัฒนาวิธีการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์นี้ ได้แก่ 1) ให้ผู้เข้าร่วมมีแรงบันดาลใจในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เช่น การใช้เทคนิคที่เรียกว่า Open Space หรือวิธีการแบบ World Café 2) เปิดโอกาสให้กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมพูดถึงเรื่องราวประสบการณ์ของตนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทั้งความทุกข์ใจและความคาดหวัง ในลักษณะที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ เช่น วิธีการ “สื่อสารอย่างสันติ” 3) ใช้วิธีการสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจและการเปลี่ยนมุมมอง เช่น ละคร ห้องทดลองการเปลี่ยนแปลง หรือการสลับบทบาท และ 4) สร้างอนาคตที่เป็นทางเลือก เช่น การสร้างฉากจำลองเหตุการณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอนาคต (Berghof Foundation 2559)

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของการจัดสานเสวนา คือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย และหากมีการจัดสานเสวนาเพียงครั้งเดียวแล้วเลิกจำเป็นต้องสร้างวิสัยทัศน์โดยใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ คือ 1) ให้ผู้เข้าร่วมมีแรงบันดาลใจในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย 2) กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้เล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของตน 3) ใช้กระบวนการให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและการเปลี่ยนแปลงมุมมองและ 4) สร้างอนาคตที่เป็นทางเลือก ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสานเสวนาที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

2) การสานเสวนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

การสานเสวนาคือเครื่องมือที่คนพยายามค้นหาการเปลี่ยนแปลง หรือการแก้ปัญหาสังคมไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจหรือเพื่อการพัฒนามนุษย์ ทั้งนี้ Kartin Kaufer and Otto Scharmer ได้พัฒนารูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากการสานเสวนาทั้งที่เห็นและอาจไม่เห็นโดยเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็งดังภาพ ดังนี้

รูปภาพนี้คัดลอกและแปล มาจาก Kartin Kaufer and Otto Scharmer

ภาพที่ 2 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงภายหลังการสานเสวนา

Pruit B. และ Thomas P. (2007) ได้ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของ Meenakshi Gophonath ที่ได้จัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งในแคชเมียร์ โดยมีกลุ่มผู้หญิงกลุ่มหนึ่งเรียกตนเองว่า ผู้หญิงในการรักษาความปลอดภัย การจัดการความขัดแย้งและสันติภาพ (Women in Security, Conflict Management and Peace-WISCOMP) ในแคชเมียร์ กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มักจะกล่าวตำหนิกันและกัน เช่น กลุ่มมุสลิมในหุบเขาจะกล่าวตำหนิชาวฮินดูที่ทำให้พวกเขาประสบปัญหา ในขณะที่ฮินดูที่หนีออกจากหุบเขาก็ก่อโทษที่พวกเขาต้องออกจากหมู่บ้านด้วยเหตุเพราะการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่เมื่อพวกเขามีโอกาสในการสานเสวนา โดยมาอยู่ในที่เดียวกันในที่ที่ปลอดภัยและไกลห่างจากสิ่งแวดล้อมเดิมๆ มาเริ่มฟังเรื่องเล่าและความเจ็บปวดและการกีดกันของกันและกัน ปรากฏว่าร่างกายของพวกเขาเปลี่ยนไป ทั้งสองกลุ่มต่างน้ำตาไหล และพวกเขาพบว่าต่างคนต่างก็มีความรู้สึกและความต้องการที่เหมือนกัน ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญจากที่พวกเขาไม่เคยมองเห็นตัวตนของอีกฝ่าย แต่เมื่อพวกเขารับรู้กันและกันแล้ว แม้ว่าพวกเขาไม่ได้กอดกันแต่กำแพงของการเกลียดชังมันทลายลงหรือจากตัวอย่างหนึ่งที่บอสนีย์ภายหลังการสานเสวนา 3-6 เดือน ผู้จัดได้ไปสอบถามผู้เข้าร่วมผลของการสานเสวนา พบว่า 95 เปอร์เซ็นต์ ต่างบอกว่าพวกเขาไม่เคยลืมผู้เข้าร่วมทั้งหลายรวมทั้งข้อตกลงร่วมกัน และสิ่งที่ทุกคนต่างสะท้อน คือ ทหารไม่ต้องการฆ่าประชาชนและบรรดาแม่ซึ่งเป็นผู้หญิงต่างเป็นเหยื่อจากสงคราม จากตัวอย่างทั้งสองนี้เป็นการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางใจ จากที่แต่ละฝ่าย

ต่างตำหนิหรือเกลียดศัตรู แต่เมื่อได้รับฟังกันและกันแล้วก็เห็นว่าศัตรูที่แท้จริงไม่ใช่คนอื่นใด หากแต่สงครามต่างหากที่เป็นศัตรูของพวกเขา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ กล่าวคือหากทัศนคติเปลี่ยน การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือพฤติกรรมสามารถจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับโลกได้ อย่างกรณีทีโคลัมเบียภายหลังการसानเสวนาของนักธุรกิจมีการก่อตั้งมูลนิธิแนวคิดสันติภาพ (Pruit B. และ Thomas P. 2007)

จากเรื่องเล่าทั้งสองเรื่องนี้ สามารถสรุปได้ว่า เครื่องมือการसानเสวนาที่นำผู้คนที่มีความขัดแย้งกันนั้นสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้โดยเริ่มจากการฟังเรื่องราวของผู้อื่น ทำให้เห็นตัวตนของคนอื่นและก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ เห็นความเป็นมนุษย์ร่วมกัน ในที่สุดความอคติหรือความเกลียดชังสามารถพังทลายได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิดการทำงานร่วมกันได้ ซึ่งเป็นพลังของการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งที่สำคัญยิ่ง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของผู้หญิงในการสร้างสันติภาพนับเป็นบทบาทสำคัญที่ปรากฏให้เห็นทั่วโลก โดยมีบทบาทที่หลากหลาย ดังนั้นจึงมีผู้ที่สนใจทำการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้หญิงต่อการสร้างสันติภาพมากขึ้นตามลำดับซึ่งงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพมี ดังนี้

2.4.1 ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ

เสาวรส ปลื้มใจ (2558) ศึกษา เรื่อง ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงในชายแดนภาคใต้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการสร้างสันติภาพภายหลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 และมีบทบาทที่หลากหลายมิติซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การเยียวยา เยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ 2) ส่งเสริมศักยภาพผู้หญิงให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาผ่านโครงการกิจกรรมต่างๆ 3) การประสานความเข้าใจระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานภาครัฐ และ 4) การเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชนเพื่อความยั่งยืนซึ่งบทบาทเหล่านี้ถือเป็นฟันเฟืองที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพและการยอมรับบทบาทของผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

Damilola Taiye Agbalajobi (n.d.) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงแอฟริกาในการสร้างสันติภาพและการจัดการความขัดแย้งกรณีศึกษาที่บูรุนดี ผลการศึกษา พบว่า ข้อจำกัดของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมในการกระบวนการสันติภาพ คือ ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์การเมือง ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ย และทักษะการลอบบี้ ขาดความมั่นใจในการมีส่วนร่วมใน

กระบวนการสันติภาพ ขาดทรัพยากรและการสนับสนุนทำให้ไม่สามารถทำงานข้ามกลุ่มได้ รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

Stacie Dawn Beaver (2010) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในการสร้างสันติภาพที่นิการากัว เอลซาดอร์ และกัวเตมาลา (Women's Role in Peacebuilding: Nicaragua, El Salvador, and Guatemala Compared) ผลการศึกษา พบว่า ที่นิการากัว เอลซาดอร์ และกัวเตมาลา มีความล้มเหลวในการจัดการพื้นที่ให้ผู้หญิงได้มีบทบาทในการสร้างสันติภาพ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของสังคม และข้อจำกัดทางความคิดเกี่ยวกับผู้หญิง 4 ประการ คือ มาตรการด้านความปลอดภัย ซึ่งพบว่าผู้หญิงไม่ถูกจัดอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัย มาตรการด้านการสงเคราะห์และการพัฒนา ผู้หญิงถูกมองจากสังคมว่าเป็นเหยื่อจากสงครามเท่านั้นและสังคมก็มีความบกพร่องในการดูแลสุขอนามัยให้ผู้หญิง ส่วนด้านการพัฒนานั้นผู้หญิงไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมด้านการศึกษา และสุดท้ายด้านปรองดอง ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นเพียงกลุ่มแห่งความทุกข์ที่ต้องสร้างความปรองดองและการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

ในกระบวนการสันติภาพผู้หญิงมีศักยภาพในการหนุนเสริมสันติภาพได้หลากหลาย เช่น การช่วยเหลือเยียวยา งานส่งเสริมศักยภาพ งานประสานงานระหว่างงานภาครัฐ เปิดพื้นที่การทำงานในชุมชน แต่ก็ยังต้องการการสนับสนุนจากสังคม เช่น ด้านทรัพยากร ทักษะการจัดการความขัดแย้ง องค์ความรู้โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเมือง ในขณะที่บางประเทศผู้หญิงไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคมโดยถูกมองว่าเป็นเหยื่อจากสงครามทำให้มีทัศนคติที่ส่งผลต่อการส่งเสริมศักยภาพของผู้หญิงโดยปริยาย

2.4.2 การสานเสวนา

การสานเสวนา เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกนิยามใช้เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งทั่วโลกและนำมาใช้ในหลากหลายประเด็น รวมทั้งบริบทความขัดแย้งแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอีกด้วย การสานเสวนาจึงมีกระบวนการ ปัจจัยและองค์ประกอบที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงมีผู้สนใจศึกษา การสานเสวนาในการจัดการความขัดแย้งมากขึ้น ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสานเสวนามีดังนี้

องค์ประกอบสำคัญในการจัดสานเสวนามีได้หลายแบบ ดังเช่น วิจัยของกิจพิพัฒน์ ชุ่มด้วง (2550) ศึกษาเรื่อง การนำสานเสวนาประชาคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งพบว่า ขั้นตอนและกระบวนการสานเสวนา ประกอบด้วย 1) มีขั้นเตรียมการก่อนการสานเสวนา โดยขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วม เตรียมการผู้นำการอภิปรายและผู้อำนวยความสะดวก รวมทั้งการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ 2) ขั้นการดำเนินการสานเสวนา เป็นการดำเนินการสานเสวนา ซึ่งเป็นลักษณะการคุยกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ และสุดท้าย คือ 3) ขั้นตอนการประเมินผล และผลการศึกษา พบอีกว่าปัจจัยสำคัญของการใช้เครื่องมือสานเสวนา คือ 1) ภาวะผู้นำในการอภิปราย วิทยากรกระบวนการ

และผู้อำนวยความสะดวก ตลอดจนผู้เข้าร่วมสานเสวนา 2) ขั้นตอนการสานเสวนาและวิธีการนำเสนอ และ 3) สภาพแวดล้อมและส่วนประกอบของการจัดประชุม

งานศึกษาของอรุณรัตน์ ฉัตรวงศ์วิริยะ (2557) ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของความสำเร็จในการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก (Public Deliberation Forum) ด้านการเมืองที่เหมาะสมกับคนไทย ซึ่งพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการสานเสวนาที่นำไปสู่ความสำเร็จมี 6 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นกลางของผู้ดำเนินการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก 2) บุคลากรที่มาดำเนินงานเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก 3) หัวข้อและเนื้อหาในการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออกตรงกับที่ผู้เข้าร่วมเวทีฯ สนใจและเห็นความสำคัญ (เรื่องใกล้ตัว) 4) ผู้เอื้อกระบวนการกลุ่ม (Facilitator) หรือวิทยากรกระบวนการเป็นผู้มีส่วนทำให้กระบวนการในเวทีประชาเสวนาหาทางออกมีความราบรื่นและหาข้อสรุปได้ 5) ผู้เข้าร่วมเวทีฯ ต้องมีความเชื่อมั่นในกระบวนการประชาเสวนาหาทางออกกว่าช่วยในการนำผู้คนที่เห็นต่างมาร่วมกันแก้ปัญหาด้านการเมือง ก่อให้เกิดความสามัคคีให้กับคนในชาติได้ 6) บรรยากาศการจัดสถานที่แบบโต๊ะกลมในเวทีประชาเสวนาหาทางออกมีส่วนทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีฯ มีความรู้สึกเท่าเทียมเสมอภาคทำให้อยากที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น

อย่างไรก็ตามการสานเสวนาก็จะปรากฏข้อเสนอแนะก็ได้ เช่น วันชัย วัฒนศัพท์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องประชาเสวนา : กระบวนการสู่ทางออกในปัญหาความรุนแรงของภาคใต้ พบว่า กระบวนการสานเสวนาสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และมีข้อเสนอว่า ให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่มีบทบาทในการสร้างสันติภาพ โดยเน้นที่การสร้างควมไว้วางใจ พื้นความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น และต้องทำให้ความยุติธรรมทางกฎหมายและทางสังคม และงานวิจัยของวันชัย วัฒนศัพท์อีกหนึ่งเรื่องคือ สานเสวนา จากท้องถิ่นสมานฉันท์ สู่อำเภอระดับชาติ (ของประชาชน) และพบว่าการสานเสวนาหาทางออกโดยการฟังอย่างตั้งใจก่อนวิกฤติประเทศจะเกิดขึ้นมากไปกว่านี้เพื่อสร้างกระแสและขับเคลื่อนกระบวนการ ที่หวังจะให้สังคมไทยได้เข้าใจและร่วมกันหาทางออกโดยการร่วมการสานเสวนาเพื่อสู่สันติธรรม

งามศุภร์ รัตนเสถียร (2558) ได้ถอดบทเรียนชื่อหนังสือ นักการเมืองกับสันติชายแดนใต้ พบว่า เวทีสานเสวนาของพรรคการเมืองในพื้นที่ภาคใต้สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ การทำให้ผู้เข้าร่วมมีความเป็นเจ้าของ และข้อเสนอต้องให้เป็นรูปธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นเวทีที่มีความยืดหยุ่น ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการสานเสวนาคือ เพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างนักการเมืองและเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

พระมหาทองพูล กุลวงศ์ (2548) ศึกษา เรื่อง สานเสวนาทางศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ศึกษาเปรียบเทียบสานเสวนาในมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยกับวิทยาลัยแสงธรรม ศึกษา พบว่า คณาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยที่ใช้สานเสวนาในการสร้างสันติในโลก

นี้ได้ แต่ไม่เห็นด้วยที่จะใช้สถานเสวนาข้ามวัฒนธรรม เพราะมองว่าเป็นการเสแสร้ง และพบว่าทั้งสองสถาบันไม่ค่อยมีการเสวนามากนักเนื่องจากไม่เปิดใจกว้างและมีความไม่จริงใจ ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดสถานเสวนาให้บ่อยเพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นมิตรซึ่งจะทำให้การเสวนาเป็นมิตรและมีประสิทธิภาพได้

J. Martin Ramirez (2007) เขียนบทความ เรื่อง สันติภาพสู่สถานเสวนา ซึ่งศึกษาจังหวะก้าวที่สำคัญที่นำไปสู่สันติภาพ โดยใช้การเสวนาที่ตีระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งพบว่าการเสวนาที่ดีต้องไม่พูดเรื่องที่ผ่านมา เคารพคนอื่น อดทนกับความแตกต่าง มุ่งองค์ความรู้และเข้าใจตนเองและมีทัศนคติที่จะไปสู่การสมานฉันท์ที่แท้จริง โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีการพูดถึงการจัดสถานเสวนาที่หนุนเสริมให้เกิดสันติภาพ คือ ชุมชนสามารถยุติความขัดแย้งและชุมชนมีหลักสิทธิเสรีภาพ มีความยุติธรรม และเคารพหลักสิทธิมนุษยชน และสามารถอยู่ร่วมกันได้แม้อยู่ท่ามกลางความหลากหลาย เหล่านี้เป็นแนวคิดที่จะนำไปวิเคราะห์

กล่าวโดยสรุป การเสวนาเป็นกระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมด้านการหนุนเสริมสันติภาพของผู้หญิงประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง เช่น บทบาทด้านการช่วยเหลือเยียวยา งานส่งเสริมศักยภาพการประสานงานระหว่างภาครัฐกับเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชน เป็นต้น ซึ่งการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของผู้หญิงในการเสวนา องค์ประกอบ การเสวนา และปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จสำหรับการเสวนาเป็นความสำคัญที่จะช่วยทำให้เข้าใจงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ และสามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์งานศึกษาวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาในชุมชนที่มีความขัดแย้งและความรุนแรง และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสานเสวนาต่อการมีส่วนร่วมสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยมีระเบียบวิธีวิจัยต่อการศึกษาคั้งนี้ ดังนี้ 1) พื้นที่ศึกษา 2) ประชากรและผู้ให้ข้อมูลศึกษา 3) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น 4) เครื่องมือที่ใช้ 5) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 6) การวิเคราะห์ข้อมูล 7) การตรวจสอบความถูกต้องของการวิจัย

3.1 พื้นที่ศึกษา

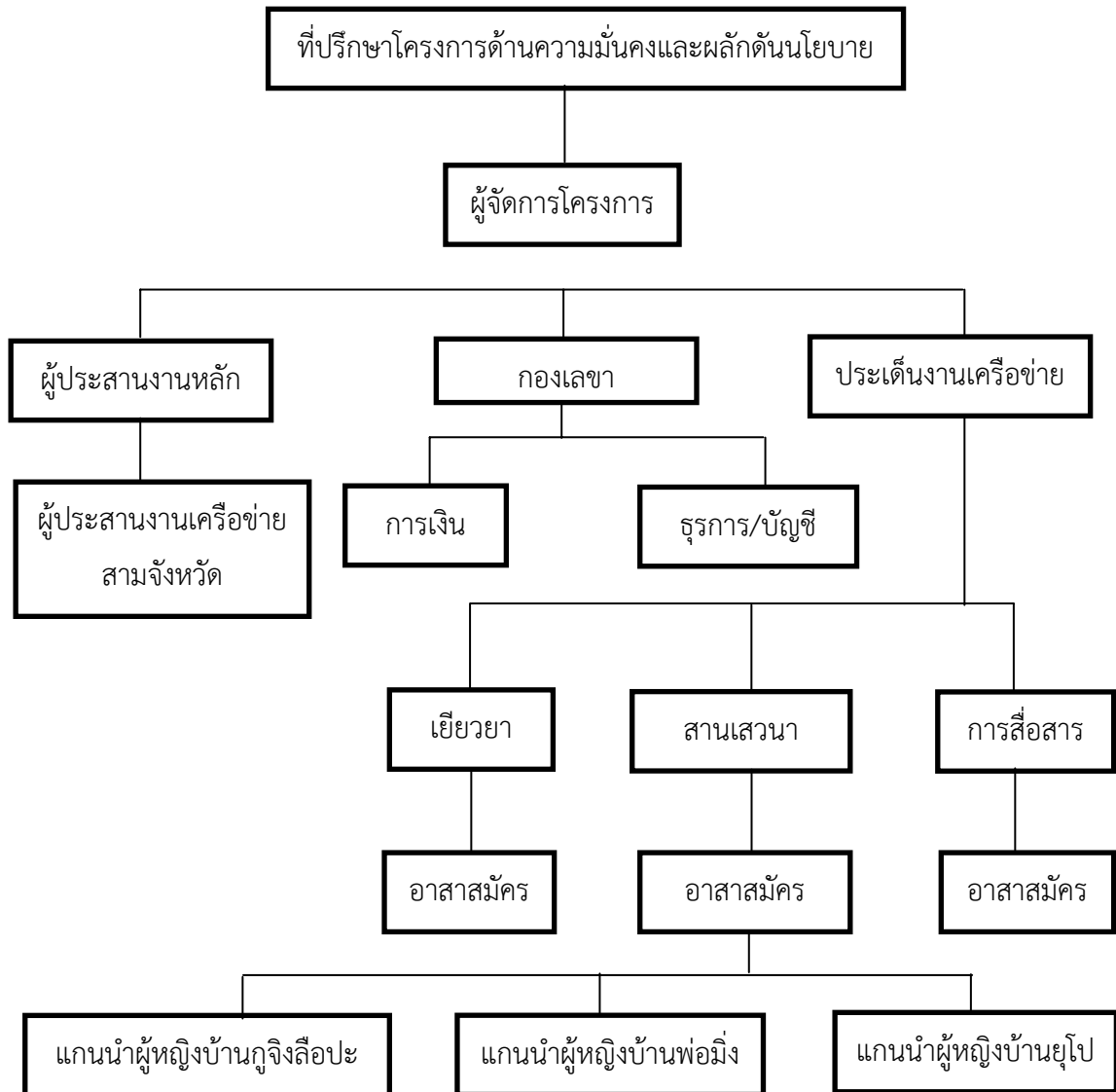
ผู้วิจัยเลือกศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เนื่องจากเป็นองค์กรที่ก่อตั้งและขับเคลื่อนมา ตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา มีฐานที่มั่นตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีคุณโชรยา จามจรี หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมและการศึกษา ต่อเนื่อง และมีคณะทำงานที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบและผู้หญิงจิตอาสาทั่วไปทั้งที่เป็นไทยพุทธและมุสลิม ดังนั้นจึงเป็นองค์กรที่เป็นกึ่งทางการ อีกทั้งยังเป็นองค์กรที่วางตัวเป็นกลางและเปิดกว้าง โดยเลือกทำงานกับทุกกลุ่มที่หลากหลาย ทั้งกับชาวบ้านที่นิยมรัฐ และชาวบ้านที่นิยมกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ หรือแม้แต่ชุมชนไทยพุทธและมลายูมุสลิมตลอดจนทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย ซึ่งการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มจำเป็นต้องอาศัยคนที่มีมุมมองที่หลากหลาย เปิดกว้าง และพร้อมที่จะทำงานกับทุกฝ่าย

สำหรับพื้นที่การจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ประกอบด้วย 3 ชุมชน ครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1) หมู่บ้านพ้อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี 2) หมู่บ้านยูโป อำเภอยูโป จังหวัดยะลา และ 3) หมู่บ้านกูจิงลือปะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาทั้งสามชุมชน เนื่องจากทั้งสามชุมชนมีบริบทความขัดแย้งที่แตกต่างกัน

3.2 ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.2.1 ประชากรศึกษา ประชากร ที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายดังกล่าวมีจำนวนทั้งหมด 19 คน ประกอบด้วย ที่ปรึกษา 1 คน

ผู้จัดการโครงการ 1 คน ผู้ประสานงาน 2 คน กองเลขา 3 คน อาสาสมัครการจัดสวนเสวนา 12 คน นอกจากนี้ยังมีประชากรฝ่ายผู้เข้าร่วมที่เข้าร่วมสวนเสวนาจากทั้ง 3 ชุมชน

แผนผังที่ 1 โครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

3.2.2 ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมรวมทั้งหมด 8 คน และผู้ให้ข้อมูลรองที่เป็นผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นชาวบ้าน จำนวน 14 คน และเจ้าหน้าที่รัฐ 8 คน ตลอดจนจนวิทยากรกระบวนการสวนเสวนา 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 31 คน

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในส่วนของผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง คณะทำงานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จำนวน 3 คน และกลุ่มที่สอง คือ อาสาสมัครจำนวน 5 คน รวมเป็น 8 คน

1.1) คณะทำงานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นคณะทำงาน 3 คน ผู้วิจัยคัดเลือกบุคคลที่รับผิดชอบงานสานเสวนาโดยตรง ประกอบด้วย คือ

- (1) นางโชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ
- (2) นางสาวอัสรา รัฐการ์ณย์ ผู้ประสานงานเครือข่ายทั้งสามจังหวัด
- (3) นางคำนิง ชำนาญกิจ ผู้ประสานงานในระดับชุมชน

1.2) อาสาสมัคร ที่ร่วมจัดสานเสวนาจำนวน 5 คน ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้มีเกณฑ์ในการคัดเลือกกว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ผ่านการอบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนามาก่อนและมีส่วนร่วมในการสานเสวนามี ดังนี้

- (1) นางวาสนา สามะ เจ้าหน้าที่ยะยวยาจังหวัดปัตตานี (อดีตเจ้าหน้าที่เยียวยาอำเภอปะนาเระ)
- (2) นางชิตีมาเรียม บินเยาะ ที่ปรึกษากลุ่มเซาภูน่า
- (3) นางอารีต้า อาแวกาจิ เจ้าหน้าที่เสริมศักยภาพภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนใต้
- (4) นางสาวแวนิชะ สุธลง บัณฑิตแรงงานอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- (5) นางอาอิซะฮ์ ตีมุง แกนนำผู้หญิงตำบลเกาะสะทอน อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส

2) ผู้ให้ข้อมูลรอง

ผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านและแกนนำผู้หญิงหมู่บ้าน พ่อมิ่งและกุจิงลือปะหมู่บ้านละ 5 คน และบ้านยุโป 4 คน รวม 14 คน ส่วนผู้เข้าร่วมที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน โดยบ้านพ่อมิ่งและกุจิงลือปะมีเจ้าหน้าที่รัฐ พื้นที่ละ 3 คน รวม 6 คน และบ้านยุโปเป็นผู้นำชุมชน 2 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกว่า ผู้ให้ข้อมูลฝ่ายชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เป็นบุคคลที่ผ่านการอบรมทั้งในระหว่างการสานเสวนาภายในกลุ่มของตัวเอง (Intra-group Dialogue) และสานเสวนากับกลุ่มอื่น (Inter-group Dialogue) ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 – พ.ศ. 2558 และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ยังคงอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และยินยอมให้ข้อมูลกับผู้วิจัย

2.1) ผู้เข้าร่วมชาวบ้านจากบ้านพ้อมิ่ง

- (1) นางมาริสมา สมาแห ผู้ประสานงานหลักในระดับพื้นที่พ้อมิ่ง
- (2) นางสาวยาวารียะ ตาละ แกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่พ้อมิ่ง
- (3) นางสาวสากีนา มะชา แกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่พ้อมิ่ง
- (4) นางสาวละออ พรหมจินดา ผู้ได้รับผลกระทบ ตัวแทนชาวไทยพุทธ
- (5) นายอิมรอน สาแล๊ะ ผู้นำธรรมชาติจากบ้านพ้อมิ่ง

2.2) ผู้เข้าร่วมชาวบ้านจากตำบลยุโป

- (1) นางสาวนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยุโป ผู้ประสานงานหลักระดับพื้นที่ยุโป
- (2) นางสาวคอลลีเยาะ มะลี ผู้ได้รับผลกระทบ แกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่ยุโป ตัวแทนชาวมลายูมุสลิม
- (3) นางจันทมณี แก้วเรือง ผู้ได้รับผลกระทบ ตัวแทนชาวพุทธ
- (4) นางยุวารีเยาะ วาเต๊ะ ผู้ได้รับผลกระทบ ตัวแทนชาวมลายูมุสลิม

2.3) ผู้เข้าร่วมชาวบ้านจากกุจิงลือปะ

- (1) นางสาวไซมะห์ เจ๊ะแน ผู้นำศาสนา ผู้ประสานงานระดับพื้นที่กุจิงลือปะ
- (2) นายยาการียา สะแปอิง ผู้นำศาสนา และผู้ประสานงานงานในระดับพื้นที่
- (3) นางสาวนาวารี ดิง ผู้ได้รับผลกระทบ และแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่
- (4) นางฟารียะ สุเร็ง ผู้ได้รับผลกระทบและแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่
- (5) นางสาวรุชีตา ยูโซ๊ะ ผู้ได้รับผลกระทบและแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่

ผู้ให้ข้อมูลฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐจากสองพื้นที่ที่มีการสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ความมั่นคงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง บ้านพ้อมิ่งกับบ้านกุจิงลือปะ มีเจ้าหน้าที่รัฐพื้นที่ละ 3 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการแบ่งเป็น เจ้าหน้าที่ปกครอง 1 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ 1 คน และเจ้าหน้าที่ทหาร 1 คน รวมเป็น 6 คน ส่วนพื้นที่ยุโปเลือกตัวแทนแกนนำฝ่ายไทยพุทธและมลายูมุสลิมฝ่ายละ 1 คน รวมเป็น 2 คน รวมเป็นทั้งหมด 8 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกว่า เจ้าหน้าที่ความมั่นคงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายการปกครองดังกล่าวจะต้องมีประสบการณ์ผ่านการอบรมทั้งในระหว่างการสานเสวนาภายในกลุ่มของตัวเอง (Intra-group Dialogue) และสาน

เสวนากับกลุ่มอื่น (Inter-group Dialogue) ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2558 และมีความยินยอมให้ข้อมูลกับผู้วิจัย

2.3.1) ผู้เข้าร่วมเจ้าหน้าที่รัฐจากบ้านพ้อมิ่ง

(1) นายสุนันท์ ปิริยะ ปลัดอำเภอปะนาเระ ตัวแทนฝ่ายปกครอง

(2) ร.ต.อ. ภาณุมาศ แก้วชุมศิลป์ ตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(3) ร.ท.บุญนวย มากทอง ตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหาร

2.3.2) ผู้เข้าร่วมเจ้าหน้าที่รัฐจากบ้านกูจิงลือปะ

(1) ร.อ.สิทธิพร ธรรมโชติ ตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหาร

(2) นายปรีชา นวลน้อย อดีตนายอำเภอระแงะ ตัวแทนฝ่ายปกครอง (ปัจจุบันนายอำเภอโกลก)

(3) ร.ต.ทวีศักดิ์ ศรีสว่าง ตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2.3.3) ผู้เข้าร่วมผู้นำชุมชนจากบ้านยูโป

(1) นายธานินทร์ ปือราแง นายกเทศบาลตำบลยูโป

(2) นางกาญจนา ศรีรักษ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4

นอกจากนี้ได้สัมภาษณ์วิทยากรที่สอนการเป็นกระบวนการสานเสวนา คือ นางสาวนารี เจริญผลพิริยะ

3.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

3.3.1 ก่อนการพัฒนางานเขียนนี้เป็นงานวิจัย ผู้วิจัยได้เป็นผู้สังเกตการณ์ในการทำงานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ นับตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2558 ถึงเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2558 เป็นระยะเวลา 2 เดือน จึงได้มีโอกาสในการเรียนรู้งานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ และได้ทำความรู้จักกับผู้เข้าร่วมบางส่วนจากบ้านยูโปและพ้อมิ่ง จึงทำให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ รวมทั้งผู้เข้าร่วมให้ความไว้วางใจ ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจริงผู้วิจัยใช้เวลาในการทำควมรู้จักและปรับตัวเข้ากับผู้ให้ข้อมูลเพียงเวลาไม่นาน

3.3.2 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องบทบาทของภาคประชาสังคม ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสานเสวนาเพื่อสันติภาพ

หรือเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ ทั้งจากเอกสารที่เป็นภาษาไทยและเอกสารต่างประเทศ เพื่อนำมาประกอบการเขียนเค้าโครงการวิจัย และการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกรอบแนวคิดตามลำดับ

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ คณะทำงานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ที่ทำหน้าที่และเกี่ยวข้องในการจัดสานเสวนาในชุมชน ที่เป็นกรณีศึกษา รวมทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและเจ้าหน้าที่ปกครองที่ร่วมสานเสวนาในแบบตัวต่อตัว ทั้งนี้การสัมภาษณ์เชิงลึก จะเป็นการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ ไว้อย่างกว้างๆ ล่วงหน้า หรือเป็นลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดเชิงลึก

3.4.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) เป็นวิธีที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสานเสวนาที่เป็นผู้ประสานระดับพื้นที่กับชาวบ้านทั่วไป โดยการสัมภาษณ์และพูดคุยเป็นกลุ่มตามพื้นที่กรณีศึกษา เช่น ผู้เข้าร่วมกลุ่มหมู่บ้านกุยจิงสี่ปะหนึ่งกลุ่ม ผู้เข้าร่วมหมู่บ้านพอมิ่งหนึ่งกลุ่ม และผู้เข้าร่วมหมู่บ้านยูโปหนึ่งกลุ่ม โดยผู้เข้าร่วมดังกล่าวต้องเป็นบุคคลที่ผ่านการเข้าร่วมสานเสวนาภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

3.4.3 แบบบันทึกการสังเกต/การสัมภาษณ์ เพื่อป้องกันการหลงลืมของผู้วิจัย และความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องดำเนินการบันทึกโดยได้แบ่งปฏิบัติเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ การจดบันทึกย่อ ในช่วงที่มีการสังเกต การซักถาม และการสัมภาษณ์ เพื่อลดเวลาในการจดจ่อกับการเขียนจึงต้องเขียนบันทึกย่อไว้ก่อน ขั้นที่สอง นำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อความขยายมากขึ้น

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3.5.1 ผู้วิจัยจะเริ่มต้นจากการติดต่อไปยังผู้ให้ข้อมูลฝ่ายต่างๆ เพื่อแนะนำตนเอง พร้อมทั้งสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.5.2 ผู้วิจัยมีการพูดคุยตกลงกันกับผู้ให้ข้อมูลทุกฝ่ายทั้งฝ่ายเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ฝ่ายชาวบ้าน และฝ่ายเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและเจ้าหน้าที่ปกครองในเรื่องเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5.3 ผู้วิจัยบอกวิธีการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น อาจจะมีการเก็บข้อมูลหลายครั้ง ถ้าข้อมูลไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ และมีการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์

เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) รวมทั้งมีการแจ้งเรื่องระยะเวลาในการสัมภาษณ์ และการขอใช้เทปบันทึก

3.5.4 ผู้วิจัยติดต่อขอเก็บข้อมูล ตามวันและเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก หรือนัดหมายไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทป หรือเรียบเรียงเป็นข้อความเชิงบรรยาย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปมาเรียบเรียงเป็นข้อความเชิงบรรยายในลักษณะคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค เพื่อบันทึกข้อมูลทั้งหมด และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 อ่านคำบรรยายที่ได้จากการถอดเทป เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้มาจากนั้นคัดแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ คือ กระบวนการขั้นตอนการจัดสานเสวนา และบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาและการสานเสวนาดังกล่าวมีส่วนในการสร้างสันติภาพอย่างไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยส่งมอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำ Focus Group ให้ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามกรณีศึกษาในเชิงทฤษฎี 2 ด้านคือ

1. วิเคราะห์กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ
2. วิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงในการจัดสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้ง
3. วิเคราะห์ผลของการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในทั้ง 3 พื้นที่กรณีศึกษาต่อการสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.7 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

ในการแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของงานวิจัย และผลการวิเคราะห์งานวิจัย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) ด้วยรูปแบบการตรวจสอบสามเส้าด้านการรวบรวมข้อมูล คือ ผู้ให้ข้อมูลสามฝ่ายรวมทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษา คือ ฝ่ายสมาชิกเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ฝ่ายชาวบ้านที่เข้าร่วมการสานเสวนา ประกอบด้วย แกนนำผู้หญิงในแต่ละพื้นที่และชาวบ้านทั่วไป ส่วนประเด็นการสานเสวนาที่เป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชาวบ้านไทยพุทธและมลายูมุสลิม ส่วนด้านฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ ประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือ ตำรวจ ทหาร เจ้าหน้าที่การปกครอง

การตรวจสอบสามเส้าในด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งจากเอกสารการรายงานการสานเสวนาทั้งสามพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และ Focus Group นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีการสังเกตการณ์การสานเสวนาที่ยุโรปทั้งสามครั้ง ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการตรวจสอบข้อมูลสะท้อนกลับ (Reflection) ของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

วิจัยนี้เป็นการศึกษา เรื่อง บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสถานเสวนาเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนา การรายงานผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 1) ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ 2) ข้อมูลพื้นฐานและบริบทความขัดแย้งในสามพื้นที่กรณีศึกษา 3) กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการสถานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในสามพื้นที่กรณีศึกษา และ 4) บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสถานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

4.1.1 ก่อนก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ: สมาชิกเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ทำงานขับเคลื่อนเพื่อสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 นั่นคือ ภายหลังเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อต้นปี พ.ศ. 2547 คุณโศรยา จามจรี นักวิชาการจากฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง ม.อ.ปัตตานี ซึ่งเป็นแกนนำได้ร่วมลงพื้นที่กับนักศึกษา ม.อ.ปัตตานี เพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวที่สูญหายสืบเนื่องจากเหตุการณ์ปล้นปืน ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่กรือเซะเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 ทางมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวนำโดยคุณโสภณ สุภาพงษ์ อดีตสมาชิกวุฒิสภากรุงเทพฯ ได้ติดต่อประสานงานกับคุณโศรยา เพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์กรือเซะ และเหตุการณ์รายวัน จนได้ทำงานร่วมกันตลอดมาเป็นเวลาราว 3 ปี ทั้งนี้ทางมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวได้ช่วยเหลือเยียวยาเป็นทุนการศึกษาและสนับสนุนอาชีพให้กับครอบครัวดังกล่าว ปี พ.ศ. 2548-2549 ในระหว่างการดำเนินโครงการกับมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว คุณโศรยาได้รับทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการเยียวยาจิตใจครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ตากใบ เหตุการณ์ชุมนุมที่ สกอ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส จนมีผู้เสียชีวิต 85 ราย และต้องคดีอีก 56 ราย ในระหว่างนี้ได้ไปเยี่ยมผู้หญิงต้องคดีจากเหตุการณ์ตันหยงลิมอ และผู้หญิงต้องคดีจากเหตุการณ์การเสียชีวิตของครูจุหลิงที่บ้านกูจิงลือปะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส อีกทั้งมีการเยี่ยมผู้ได้รับผลกระทบที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิม และพ.ศ. 2550 – 2551 คุณโศรยาและเพื่อนในเครือข่ายได้ก่อตั้งกลุ่มเพื่อนครอบครัวผู้สูญเสีย เพื่อสานต่อกิจกรรมเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ทั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนแคนาดา (Canada Fund) สถานทูตแคนาดา

ประจำประเทศไทย (Canada Embassy in Thailand) ต่อมา ปี พ.ศ. 2551-2552 คุณโชรยาและคณะได้ร่วมจัดทำวิจัยเชิงปฏิบัติการภายใต้โครงการศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยเลือกพื้นที่ศึกษานบ้านพ้อมิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอบ้านนาเร จังหวัดปัตตานี โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล (ปัจจุบันสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล) และธนาคารโลก (World Bank)

ปี พ.ศ. 2552-2553 องค์กรนี้ได้จัดทำโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ‘เสียงจากผู้หญิงในครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น’ โดยนำเสียงของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบและเคยไปเยี่ยมเยียนและมีความไว้วางใจในระดับหนึ่งช่วยสะท้อนปัญหาและความต้องการของครอบครัวและชุมชนผ่านสื่อวิทยุ ทั้งนี้กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

4.1.2 ก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2553 ภายใต้โครงการการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพแก่ชายและหญิงที่เปราะบางในภาคใต้ของประเทศไทย (Enhanced Food and Livelihoods Security for Vulnerable Men and Women in the South of Thailand) โครงการนี้มีองค์กรภาคี คือ สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.อ.) ร่วมกับ OXFAM ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการประสานแหล่งทุนจากสหภาพยุโรป โดยมีเป้าหมายเป็นกรอบการพัฒนา 4 ด้าน และมี 4 กิจกรรมย่อย คือ 1) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน 2) การพัฒนาชุมชนประมงพื้นบ้าน 3) การพัฒนาอาชีพสตรีผู้ได้รับผลกระทบ และ 4) การพัฒนาบทบาทของสตรีผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งโครงการย่อยของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นโครงการย่อยที่ 4 ซึ่งเป็นโครงการที่เน้นการสื่อสารในทุกรูปแบบ คือ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือ และจัดทำเว็บไซต์อีกด้วย ต่อมา ปี พ.ศ. 2557 –2559 เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม ได้จัดทำโครงการเสริมสร้างศักยภาพผู้หญิงเพื่อการสานเสวนาสันติภาพที่เป็นประชาธิปไตยชายแดนใต้ : (ญส.ปต.) Empowering Women for Democratic and Peace Dialogues in the South of Thailand โดยได้รับการสนับสนุนจาก The United Nations Democracy Fund (UNDEF) โครงการนี้ประกอบกิจกรรม คือ การสานเสวนา จัดทำรายการวิทยุ (ภาษามลายูและภาษาไทย) จัดทำหนังสือ และผลิตรายการโทรทัศน์

การเมืองที่เอื้อต่อการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่ม เมื่อสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มคลี่คลายลง โดยมีนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ได้ระบุวัตถุประสงค์ที่ 8 อย่างชัดเจนว่า “เพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพูดคุย ในการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งและการให้หลักประกันในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการเสริมสร้างสันติภาพ” ขณะนั้นมีพันตำรวจเอกทวี สอดส่อง เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ทำงานในลักษณะที่เป็น

เชิงรุก และเปิดกว้าง มีการเชิญภาคประชาสังคมร่วมอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งเป็นตัวแทนที่ไปพูดคุยสันติภาพกับกลุ่มขบวนการ BRN ที่ประเทศมาเลเซียด้วย ทั้งนี้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเลขาธิการฯท่านนี้ เมื่อมีปัญหาอะไรก็ตามมักจะประสานพูดคุยเพื่อปรึกษาหารืออยู่บ่อยครั้ง นโยบายและบรรยากาศการทำงานของผู้นำในพื้นที่ฝ่ายพัฒนาขณะนั้นจึงเป็นปัจจัยและเพียงตัวหนึ่งที่ทำให้สถานการณ์เริ่มคลายลง ในขณะที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่ต่างก็เปิดพื้นที่พูดคุยมากขึ้นและหลากหลายประเด็น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เองก็เริ่มพลิกบทบาทโดยการจัดสานเสวนาในชุมชนภายหลังมีการลงนามพูดคุยสันติภาพ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ที่ประเทศกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เพื่อสร้างบรรยากาศการพูดคุยสันติภาพในระดับชุมชน โดยเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 เริ่มจัดสานเสวนาในชุมชนแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลตะโลละ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จากการรายงานของสุไรยา วานี ผ่านสื่อประชาไท ระบุว่า ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่เป็นลักษณะพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ไทยพุทธและมลายูมุสลิมที่อยู่ด้วยกัน และเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ จึงกลายเป็นชุมชนที่มีความหวาดระแวงกัน การสานเสวนาในครั้งนั้นส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายสามารถปฏิสัมพันธ์และเข้าใจความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย โดยกลุ่มไทยพุทธมีความหวังต่อการดำเนินชีวิต โดยกล่าวว่า “คิดว่ากลุ่มผู้หญิงในชุมชนตำบลตะโลละสามารถทำงานร่วมกันได้ และสามารถร่วมทำงานเพื่อสันติภาพต่อไปได้ นี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นเท่านั้น” (สุไรยา วานี 2556)

จากประสบการณ์ดังกล่าวนี้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จึงเห็นประสิทธิผลของการสานเสวนา จึงได้จัดทำโครงการจัดสานเสวนา ภายใต้โครงการที่ได้กล่าวถึงเบื้องต้น โดยเลือกทั้งหมด 3 ชุมชนครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส (ไซรยา จามจูรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคมหรือคนกลางที่เข้าไปทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง มีหลักการที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงกับการจัดกระบวนการสานเสวนา คือ การที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เลือกทำงานกับผู้คนที่หลากหลายทั้งที่เป็นชาวบ้านและผู้ในระดับประเทศ การลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบ นั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ตัดสินผู้คนก่อนล่วงหน้า แต่พยายามไต่ถามและค้นหาเหตุผลสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการลงพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาต่างๆ ของผู้คนที่มีความแตกต่าง ทั้งทางด้านเชื้อชาติศาสนา ในขณะที่เดียวกันต้องมีความคิดที่สร้างสรรค์โดยเชื่อว่า ทุกอย่างสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และพยายามยืดหยุ่นและปรับตามสภาพแวดล้อมและการเมือง โดยพยายามทำงานหลากหลายเครื่องมือและหลากหลายรูปแบบเพื่อปรับตามสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น

4.2 ข้อมูลพื้นที่และบริบทความขัดแย้งของสามพื้นที่กรณีศึกษา

ในหัวข้อนี้เป็นผลการศึกษาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากเว็บไซต์ เพื่อให้เห็นบริบทของสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งจำแนกหัวข้อเป็น ข้อมูลทั่วไป และบริบทความขัดแย้งในพื้นที่

สามพื้นที่กรณีศึกษามีหลักเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและความรุนแรงสูง เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก 2) ครอบคลุมทั้งสามจังหวัด ๆ ละ หนึ่งพื้นที่ 3) เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ ความหวาดระแวงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้าน ความหวาดระแวงระหว่างชาวบ้านไทยพุทธกับมลายูมุสลิม หรือมีความคิดเห็นต่างระหว่างพี่น้องมุสลิม กล่าวคือ ชาวบ้านที่นิยมรัฐ กับชาวบ้านที่นิยมกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ นอกจากนั้นสามพื้นที่ดังกล่าวต้อง เป็นพื้นที่ที่มีแกนนำผู้หญิงที่ทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มาก่อนเพื่อง่ายต่อการประสานงานและได้รับความไว้วางใจ (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

ทั้งนี้สามพื้นที่กรณีศึกษาดังกล่าว ได้แก่ 1) บ้านพอมิ่ง ตำบลพอมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี 2) ตำบลลุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และ 3) บ้านกุจิงลือปะ ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งทั้งสามพื้นที่มีบริบทความขัดแย้งที่แตกต่างกัน ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลทั่วไป และบริบทความขัดแย้งที่พอมิ่ง

1) ข้อมูลทั่วไปตำบลพอมิ่ง

ตำบลพอมิ่ง ตั้งอยู่ที่อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเคียน หมู่ที่ 2 บ้านนาจาก หมู่ที่ 3 บ้านพอมิ่ง และหมู่ที่ 4 บ้านใหม่ ตำบลพอมิ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอปะนาเระ ประมาณ 13 กิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 2,939 คน ประกอบด้วย ชาวมลายูมุสลิม 96 เปอร์เซ็นต์ และชาวพุทธ 4 เปอร์เซ็นต์ ชาวพุทธส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่บ้านเคียน หมู่ที่ 1 เดิมทีมีไทยพุทธอาศัยอยู่ที่บ้านใหม่ หมู่ที่ 4 แต่ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ต่างก็ย้ายออกจากพื้นที่เข้าไปอยู่บริเวณรอบตำบลพอมิ่งที่มีกลุ่มไทยพุทธเป็นส่วนใหญ่ คือ ตำบลท่าข้าม ตำบลคอกกระบือ พื้นที่ตำบลพอมิ่งเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ในการทำนาเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา มีถนนหนทางสัญจรไปมาตลอดเส้นทาง

2) บริบทความขัดแย้ง หมู่ที่ 3 บ้านพอมิ่ง

ในตำบลพอมิ่งมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามชื่อโรงเรียนวัดนธรรมอิสลามพอมิ่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 เป็นโรงเรียนเก่าแก่อันมีชื่อเสียงมีจำนวนเด็กนักเรียนทั้งหมดราว 1,660 คน (สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี 2558) และเป็นโรงเรียนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นที่หลบซ่อน

ของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐที่ก่อเหตุความไม่สงบ เมื่อปี 2554 ครูสอนศาสนา (อุสตาซ) จำนวน 7 คน (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ 2555) ถูกจับทำให้มีการปิดล้อมตรวจค้นโรงเรียนดังกล่าวรวมทั้งหมด 2 ครั้ง

จากสถิติของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ม.อ.ปัตตานี (2559) พบว่า ตั้งแต่ปี 2547 จนถึง 2559 ในตำบลพ้อมิ่งมีเหตุความรุนแรงทั้งหมด 31 ครั้ง โดยแบ่งประเภทเหตุการณ์ ดังนี้ ยิ่งทั้งหมด 19 ครั้ง เหตุระเบิดมีทั้งหมด 3 ครั้ง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริเวณหมู่ที่ 3 นอกจากนั้น เป็นเหตุก่อวินาศกรรมไปรวมทั้งหมด 6 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตรวมทั้งหมด 14 รายและบาดเจ็บ 16 ราย ผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นราษฎร

ความขัดแย้งและความรุนแรงดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปตั้งฐานในหมู่ที่ 3 แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์บ่อยชาวบ้านจึงเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ทหารออกจากพื้นที่ เพราะต่างมองว่าฐานทหารเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดความรุนแรง เจ้าหน้าที่ทหารจึงย้ายฐานไปตั้งที่หมู่ที่ 2 ของตำบลพ้อมิ่ง อย่างไรก็ตามความรุนแรงดังกล่าวนี้ส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ บางคนถูกยิงเสียชีวิตและบาดเจ็บ บางส่วนถูกดำเนินคดีและเป็นผู้ต้องสงสัยในคดีความมั่นคง

4.2.2 ข้อมูลทั่วไป และบริบทความขัดแย้งที่ยุโรป

1) ข้อมูลทั่วไปของตำบลยุโรป

ตำบลยุโรปเป็นหนึ่งใน 14 ตำบลของอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ตำบลยุโรป แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ บ้านยุโรป บ้านทุ่งเหรียง บ้านบาโต บ้านทุ่งยามู บ้านคลองทราย และบ้านบ่อเจ็ดลูก มีประชากรทั้งสิ้น 6,600 กว่าคน โดยสามหมู่บ้าน คือ บ้านบาโต บ้านบ่อเจ็ดลูก และทุ่งเหรียงเป็นชุมชนมุสลิมและสามหมู่บ้านที่เหลือเป็นไทยพุทธ ชุมชนแห่งนี้จึงมีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีทั้งพุทธมุสลิมอาศัยอยู่จำนวนครั้งต่อครั้ง โดยร้อยละ 44.4 เป็นพุทธ และร้อยละ 55.6 เป็นมุสลิม ส่วนผู้นำมีทั้งไทยพุทธและมุสลิม กล่าวคือ นายกเทศบาลยุโรปเป็นมุสลิม และกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นไทยพุทธ

2) บริบทความขัดแย้งตำบลยุโรป

ก่อนปี พ.ศ. 2547 ทั้งพุทธและมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันได้ฉันทันทีพี่น้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ภายหลังปี 2547 เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ชาวบ้านทั้งพุทธมุสลิมต่างได้รับการสูญเสีย และเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตหรือบาดเจ็บต่างก็หวาดระแวงกัน ส่งผลให้ความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมหายไปไม่สามารถทำกิจกรรมและไปมาหาสู่ได้สนิทใจเหมือนในอดีต เช่นมีชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า ตนสูญเสียแม่วัย 60 กว่าปี กำลังนั่งอยู่หน้าบ้านมีคนร้ายมายิงจนเสียชีวิต ดังนั้นต่างฝ่ายต่างก็ไม่กล้าแม้จะผ่านหมู่บ้านของเพื่อนหรือญาติที่เป็นต่างศาสนา เนื่องจากมักจะได้รับอันตราย นอกจากนั้นชาวบ้านต้องเผชิญกับความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวคือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในรอบหมู่บ้านแล้วเจ้าหน้าที่มักมาปิดล้อมตรวจค้นบ้านผู้ต้องสงสัย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อปี 2547 บ้านบ่อเจ็ดลูก

มีเยาวชนเสียชีวิตจากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 จำนวน 4 คน ส่งผลให้เจ้าหน้าที่กล่าวหาชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ว่าเป็นผู้สนับสนุน หรือกลุ่มเดียวกับผู้เห็นต่างจากรัฐ

จากสถิติของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ม.อ.ปัตตานี (2559) พบว่า ตั้งแต่ 2547-2559 เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในตำบลยุโปมีทั้งหมด 137 ครั้ง และเมื่อแบ่งเป็นประเภทเหตุการณ์ดังนี้ เหตุยิง 50 ครั้ง ชุมนุ้โจมตีและปะทะ 4 ครั้ง ระเบิด 16 ครั้ง เก็บกู้วัตถุระเบิด 11 ครั้ง ปิดล้อมตรวจค้น 19 ครั้ง และเหตุการณ์ก่อวินาศกรรม (เผาขบวนรถยนต์ วางเพลิง สเปรย์ เป็นต้น) 37 ครั้ง ทั้งนี้เหตุการณ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริเวณบ้านบาโดหมู่ที่ 3 จำนวน 45 ครั้ง และบ้านบ่อเจ็ดลูกหมู่ที่ 6 จำนวน 43 ครั้ง ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านเป็นมุสลิม ในเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทั้งหมด 49 คน บาดเจ็บ 54 คน โดยผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นราษฎรจำนวน 32 คน รองลงมาเป็นทหารจำนวน 5 คน

4.2.3 ข้อมูลทั่วไป และบริบทความขัดแย้งที่กุจิงลือปะ

1) ข้อมูลทั่วไปบ้านกุจิงลือปะ

บ้านกุจิงลือปะตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ตั้งอยู่ลึกจากเขาและไกลจากตัวเมืองอำเภอระแงะ ประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีชาวมุสลิมล้วน มีประชากร 596 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำสวนยาง และสวนผลไม้ อาชีพเสริม คือ เลี้ยงสัตว์พื้นเมือง (ข้อมูล จปฐ. 2554)

2) บริบทความขัดแย้งบ้านกุจิงลือปะ

สาเหตุที่ความขัดแย้งในพื้นที่กุจิงลือปะเริ่มบานปลาย ก็เนื่องจากเหตุการณ์สะเทือนขวัญที่สร้างความหวาดกลัวและหวาดระแวงตั้งแต่เหตุการณ์การเสียชีวิตของ ครูจุฬิง ปงกั้มมูล เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2549 เวลาราว 10 โมงเช้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง สามฝ่าย ทั้งทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองจำนวนกว่า 50 นาย สนธิกำลังเข้าปิดล้อมพื้นที่บ้านกุจิงลือปะ เนื่องจากสืบทราบว่าผู้ต้องสงสัยก่อเหตุยิงทหารเสียชีวิต 2 นาย ที่สถานีรถไฟลาโละอำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ได้ไปหลบซ่อนตัวอยู่ในหมู่บ้านกุจิงลือปะ เจ้าหน้าที่ได้ควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย 2 คน คือ นายอับดุลการิม มาแต และนายมูหะมะสะแปอิง มีอลี พร้อมยึดอาวุธปืนพกสั้นขนาด .45 ได้ 1 กระบอก และนำตัวทั้งสองไปสอบปากคำพร้อมถอนกำลังเจ้าหน้าที่ที่ออกจากหมู่บ้านกุจิงลือปะ หลังจากที่เจ้าหน้าที่ถอนกำลังออกจากหมู่บ้านสองชั่วโมง เวลาเพียงวันเดียวกันมีเสียงประกาศจากเครื่องขยายเสียงในหมู่บ้านให้ผู้หญิงไปรวมตัวกันที่หน้าโรงเรียนบ้านกุจิงลือปะ ทำให้มีสตรีในหมู่บ้านไปรวมตัวกันเกือบร้อยคน โดยไปจับครูจุฬิง ปงกั้มมูล อายุ 27 ปี และครูสิรินาถ ถาวรสุข อายุ 30 ปี แล้วนำตัวไปขังไว้ที่ห้องเก็บของภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ห่างจากโรงเรียน 300 เมตร ในขณะที่ชาวบ้านบางคนบอกว่า ที่ตนไปเนื่องจากว่าจะไปรับลูกที่โรงเรียน เนื่องจากเกรงว่าลูกไม่ปลอดภัย ทั้งนี้การจับตัวครูสาวทั้งสองคนของกลุ่ม

สตรีบ้านกุจิงลือปะเป็นข้อต่อรองให้ปล่อยตัว นายอับดุลกาเร็ม มาแต และนายมุหะมะสะแปอิง มือลี ที่ถูกเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวไปสอบสวนเมื่อช่วงเช้าระหว่างที่ครูจุหลิงและครูสิรินาถถูกขังอยู่นั้น ผู้หญิงในหมู่บ้านอีกกลุ่มหนึ่งและบรรดาเพื่อนครูได้พยายามเจรจาขอร้องให้ชาวบ้านปล่อยตัวครูสาวทั้งสองคน แต่ก็ไม่เป็นผล ซ้ำร้ายในช่วงเวลาเดียวกันยังมีกลุ่มชายฉกรรจ์ที่ใช้ผ้าคลุมปิดบังใบหน้า หรือชายปริศนาบุกเข้าไปทำร้ายครูสาวทั้งสอง โดยใช้ไม้ทุบตีจนได้รับบาดเจ็บสาหัสและสลบไป ต่อมาผู้ใหญ่บ้านได้เข้าไปเจรจาพูดคุยกับชาวบ้าน จนสามารถช่วยเหลือและนำครูสาวทั้งสองออกมาได้ ก่อนจะรีบนำส่งโรงพยาบาลนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส แต่อาการสาหัส ต้องส่งต่อไปรักษายังโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2550 (สำนักข่าวอิศรา 2550)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงจำนวน 21 คน ถูกจับกุมและดำเนินคดีในข้อหากักขังหน่วงเหนี่ยว จนครูสองคนได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่ทั้งหมดได้รับการประกันตัวสามารถออกมาสู่อากาศ สูดหายใจใน 21 คนมีผู้หญิงจำนวน 5 คน ที่ศาลตัดสินลงโทษจำคุกเป็นเวลา 3-6 ปี ปัจจุบันทยอยได้รับการอภัยโทษออกจากเรือนจำแล้ว และต่างก็พยายามจะกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติ

หลังจากเหตุการณ์วันนั้นสถานการณ์ความรุนแรงก็เกิดขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีเหตุการณ์หนึ่งสร้างความไม่พอใจต่อชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ในกรณีของผู้หญิงแม่ลูกถูกยิงในสวนยาง และทิ้งเด็กกำพร้าสองคนทิ้งให้น้ำสาว สาลิมะห์ ลาบอ เลี้ยงตามลำพังโดยไม่มีการช่วยเหลือเยียวยาแต่อย่างใด เนื่องจากเจ้าหน้าที่สามฝ่าย (ตำรวจ ทหารและฝ่ายปกครอง) เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ 2553) จากสถิติของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (2559) พบว่าตั้งแต่ปี 2547 จนถึง 2559 ในหมู่บ้านกุจิงลือปะมีเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งหมด 27 ครั้ง โดยแบ่งประเภทเหตุการณ์ ดังนี้ ยิง 7 ครั้ง ปะทะและซุ่มโจมตี 1 ครั้ง ปิดล้อมตรวจค้น 18 ครั้ง ลักพาตัว 1 ครั้ง และมีการรายงานมอบตัว 2 ครั้ง จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มีผู้เสียชีวิตทั้งหมด 9 คน บาดเจ็บ 2 คน โดยผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นราษฎร 4 คน นอกนั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ทหาร 1 คน ครู 1 คน อย่างไรก็ตามด้วยเหตุดังกล่าวหมู่บ้านแห่งนี้ถูกตีตราจากสังคมทั่วประเทศว่าเป็นหมู่บ้านแห่งความโหดร้ายบรรยากาศในหมู่บ้านถูกปกคลุมไปด้วยความหวาดกลัวและความหวาดระแวง ทำให้พื้นที่นี้ยังคงคุกรุ่นหน่วยงานภาครัฐไม่กล้าเข้าไปทำงานพัฒนา โดยอ้างว่าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ มีหน้าซ้ำชาวบ้านรอบนอกหรือแม้แต่ญาติมิตรก็ไม่กล้าเข้าไปมาหาสู่

จากสถานการณ์ความรุนแรงเหล่านี้แน่นอนย่อมมีเจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปตั้งหน่วยเฉพาะกิจใกล้หมู่บ้านส่งผลให้ต้องเผชิญหน้ากับชาวบ้านอยู่ทุกวัน มีการลาดตระเวน ปิดล้อมตรวจค้นบ้านผู้ต้องสงสัยอยู่บ่อยครั้ง เกิดความระแวงสงสัย และไม่ไว้วางใจกัน นอกจากนั้นการปฏิบัติการ

ที่ส่งผลต่อความไม่ไว้วางใจกันแล้ว วิธีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันอีกด้วย เช่น การเลี้ยงสุนัข การกินสุกรซึ่งส่งกลิ่นเหม็นหรือการที่สุนัขคาบกระดูกสุกรเดินพ่นผ่านอยู่ในหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุป ทั้งสามพื้นที่มีบริบทความขัดแย้งและความรุนแรงแตกต่างกัน กล่าวคือ ตำบลยุโปเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิมอยู่ด้วยกัน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านบางส่วนมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงด้วย ส่วนอีกสองพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลักซึ่งมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวง และมีความอคติต่อกัน

จากข้อมูลพื้นฐานและบริบทความขัดแย้งในสามพื้นที่กรณีศึกษาสามารถสรุปเป็นภาพรวมในรูปแบบตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและบริบทความขัดแย้งในสามพื้นที่กรณีศึกษา

พื้นที่	จังหวัด	ประชากร	เหตุการณ์สำคัญ	ผลของเหตุการณ์
กรณีที่ 1 บ้านพอมิ่ง	ปัตตานี	มุสลิม 96 เปอร์เซ็นต์ พุทธ 4 เปอร์เซ็นต์ (มุสลิมเป็นชน กลุ่มใหญ่)	- คับโรงเรียนเอกชนสอน ศาสนาอิสลามและปิด ล้อมตรวจค้น - ครูสอนศาสนาและ ชาวบ้านต้องสงสัยและ ถูกดำเนินคดีความมั่นคง	- เกิดความไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐ
กรณีที่ 2 ตำบลยุโป	ยะลา	มุสลิม 44 เปอร์เซ็นต์ พุทธ 56 เปอร์เซ็นต์ (สังคมพหุ วัฒนธรรม)	- พุทธและมุสลิมต่าง เสียชีวิต - เจ้าหน้าที่รัฐปิดล้อม ตรวจหมู่บ้านที่ต้องสงสัย ในคดีความมั่นคง	- หวาดระแวง ระหว่างพุทธมุสลิม และต่างได้รับ ผลกระทบ
กรณีที่ 3 บ้านกุจิง ลือปะ	นราธิวาส	มุสลิม 100 เปอร์เซ็นต์	- ครูจุหลังถูกทำร้ายจน เสียชีวิต	- ชาวบ้านโดย เฉพาะผู้หญิง 20 กว่ารายถูก ดำเนินคดี

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและบริบทความขัดแย้งในสามพื้นที่กรณีศึกษา (ต่อ)

พื้นที่	จังหวัด	ประชากร	เหตุการณ์สำคัญ	ผลของเหตุการณ์
				- หมู่บ้านถูกปิด คนนอกพื้นที่และ เจ้าหน้าที่รัฐไม่ กล้าเข้าไปในพื้นที่

กล่าวโดยสรุป ทั้งสามพื้นที่ต่างมีลักษณะความขัดแย้งที่แตกต่างกัน และสิ่งที่สังเกตคือ บางพื้นที่เป็นการสานเสวนาเพียงระดับหมู่บ้าน บางพื้นที่มีผู้เข้าร่วมสานเสวนาครอบคลุมทั้งตำบล กล่าวคือ พอมิ่ง เน้นไปที่หมู่ที่ 3 แต่เนื่องจากสภาพปัญหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่ หมู่ที่ 3 และบางเหตุการณ์กระจายไปรอบนอกตำบล นอกจากนั้นเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วย ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมด้วย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเชื่อมโยงกับผู้เข้าร่วมสานเสวนาด้วย ในขณะที่โยโปจะเป็นการสานเสวนาระดับตำบล เนื่องจากสถานการณ์ความรุนแรงกระจายไปทั่วตำบลและมีผู้เสียชีวิตทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิม จนเกิดความหวาดระแวงกันถ้วนหน้า ในขณะที่กุจิงลือปะ เน้นเฉพาะระดับหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ไกลห่างจากหมู่บ้านอื่นๆ และปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ก็ค่อนข้างสูง ดังนั้นผู้เข้าร่วมจะเน้นเฉพาะบ้านกุจิงลือปะเท่านั้น

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินการสานเสวนาข้ามกลุ่มของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

4.3 กระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

ในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาในหัวข้อกระบวนการขั้นตอนการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ใน 3 พื้นที่กรณีศึกษา จากการศึกษา พบว่ามีการเตรียมความพร้อมให้ทีมงานทั้งคณะทำงานและแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ให้มีศักยภาพและความสามารถต่อการใช้เครื่องมือสานเสวนา อีกทั้งยังมีการเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และผู้เข้าร่วมที่จะมาร่วมสานเสวนาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Multi-Stake-holder) ซึ่งการเชื่อมโยงกับผู้คนที่หลากหลายนั้นเป็นหลักสำคัญในการสร้างสันติภาพตามหลักการการสร้างสันติภาพของเลเดอร์ค (2555) คือ การมียุทธศาสตร์เชิงพื้นที่และเครือข่าย กล่าวคือ สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มคนที่หลากหลายได้

กระบวนการสานเสวนา พบว่า ก่อนจัดสานเสวนาข้ามกลุ่ม มีการเตรียมความพร้อมให้แต่ละฝ่ายเข้าใจกระบวนการสานเสวนา และมีความเข้าใจตรงกันภายในกลุ่มของตนด้วย ซึ่งเรียกว่า

กระบวนการสานเสวนาภายในกลุ่ม (Intra-group Dialogue) และเมื่อแต่ละฝ่ายมีความพร้อมแล้วจึง จัดสานเสวนาระหว่างกลุ่ม (Inter-group Dialogue) การแบ่งกลุ่มย่อยในแต่ละครั้งจะมีอาสาสมัคร ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ และแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากร ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง คือ ผู้เข้าร่วมที่นำประเด็น คุณลิขิต ทำหน้าที่จดประเด็นการพูดคุย และ คุณอำนวย คือ อำนวยความสะดวก

อย่างไรก็ตามทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษามีกระบวนการและขั้นตอนการจัดสานเสวนาที่มีความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 กระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินการสานเสวนากรณีที่ 1

จากการศึกษา พบว่า บ้านพ้อมิ่งเป็นพื้นที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เชื่อมโยงกับผู้คนมาตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ทำให้มีเครือข่ายทั้งที่เป็นชาวบ้านและผู้นำในชุมชนที่ได้รับความไว้วางใจสูง พื้นที่แห่งนี้เป็นที่แห่งแรกที่ถูกเลือกในการจัดสานเสวนา โดยมีคู่สานเสวนาเป็นชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

1) เพิ่มศักยภาพ และเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และผู้เข้าร่วม

1.1) ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบพื้นที่พ้อมิ่ง

จากการสัมภาษณ์คณะทำงาน พบว่า บ้านพ้อมิ่งเป็นพื้นที่ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยเริ่มจากการเยี่ยมกรณีของมาริสมา สมาชิกครูประจำโรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง สมาชิกของเธอเป็นอาสาสมัครรักษาดินแดน ถูกยิงเสียชีวิตคนแรกในตำบลพ้อมิ่ง กระทั่งปัจจุบันคุณมาริสมา พัฒนาตนเองจนสามารถเป็นแกนนำผู้หญิง และผู้ประสานงานหลักตลอดจนยังเป็นพี่ปรึกษาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ อีกด้วย ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่เยี่ยมกรณีมาริสมาเท่านั้นยังมีการเยี่ยมเยียนช่วยเหลือเยียวยากรณีอื่นๆ อีกด้วย ต่อมาปี พ.ศ. 2550 มีการทำวิจัยสภาพของชุมชนหมู่ที่ 3 ตำบลพ้อมิ่งภายใต้โครงการศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งสนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล) โครงการดังกล่าวถูกต่อยอดโดยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาจนมีโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่องในหลากหลายรูปแบบ

อย่างไรก็ตามพื้นที่แห่งนี้ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ยังคงเชื่อมต่อในการทำกิจกรรมอยู่เรื่อยๆ อีกทั้งเคยช่วยเหลือประสานงานกรณีอุสตาซ (ครูสอนศาสนา) 7 คน ที่ถูกเชิญตัวสอบสวนเป็นผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคงเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเยียวยา ทำให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและผู้เห็นต่างจากรัฐ แม้ว่าเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จะมีความคุ้นเคยกับพื้นที่เหล่านี้ก็ตาม ภายใต้โครงการใหม่นี้จำเป็นต้องดึงกลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น การลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบรายอื่นๆ โดยเฉพาะครอบครัวจากคดี

ความมั่นคง ตลอดจนกรณีเหตุการณ์ร้ายวันโดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นมุสลิมหรือไทยพุทธเพื่อให้กลุ่มเหล่านี้ได้รับความไว้วางใจเพิ่มขึ้น ดังนั้นการลงเยี่ยมในพื้นที่พ้อมิ่งเกิดขึ้นทั้งหมด จำนวน 3 ครั้ง โดยครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคง 3 ครอบครัว คือ ครอบครัวของนายอิมรอน สาและ ครอบครัวของนุริซาร์ นียะ และอุสตาส (ครูสอนศาสนา) มะ ตายุดิน และกรณีเหตุร้ายวันคือ เยี่ยมบ้านผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ที่เคยถูกราดยิงรถยนต์จนลูกชายวัย 5 ขวบ ถูกยิงเสียชีวิต และบ้านของฮาสะนะ มะชา กรณีสามีถูกยิงเสียชีวิต นอกจากนั้นมีการเยี่ยมเจ้าของโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่งอีกด้วย

1.2) จัดอบรมทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการพื้นที่พ้อมิ่ง การจัดอบรมกระบวนการสานเสวนาจัดขึ้น 3 วัน โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นชาวบ้านในพ้อมิ่งและพื้นที่อื่นๆ ที่มีความขัดแย้ง

หลังจากการเยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบแล้ว มีการประสานกับแกนนำผู้หญิงซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เพื่อเชิญมาร่วมอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการ จำนวน 15 คน เป็นเวลา 3 วันระหว่างวันที่ 5-7 กันยายน 2558 ที่โรงแรมซี.เอส. ปัตตานี ร่วมกับผู้เข้าร่วมจากพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ ได้แก่ แกนนำผู้หญิงจากอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ประกอบด้วย หมู่บ้านเนินงาม บ้านกอตตือระ บ้านยะตะะ และแกนนำผู้หญิงจากอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และจากบ้านลูโบะสาวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี และยังมีแกนนำผู้หญิงจากบ้านโต๊ะเต็ง จังหวัดนราธิวาส นอกจากนั้นมาจากบ้านท่าสาป บ้านบุตี จากอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้มีประสบการณ์ในการจัดการสานเสวนาและสามารถเป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการต่อไป โดยมีคุณนารี เจริญผลพิริยะ เป็นวิทยากรกระบวนการ

1.3) ประสานงานเชื่อมต่อกับผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมสานเสวนาในพื้นที่พ้อมิ่งประกอบด้วย ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งการประสานงานแต่ละฝ่ายมีที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีความแตกต่างกันดังนี้

1.3.1) การประสานกับชาวบ้าน : การเชื่อมต่อประสานกับชาวบ้านในพื้นที่เป็นบทบาทหน้าที่ของแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ โดยมีคุณมาริสมา สมาแห เป็นผู้ประสานงานหลักและคนอื่นๆ โดยประสานกับชาวบ้านทั่วไปและผู้นำชุมชน ส่วนการประสานงานกับผู้นำศาสนาจากโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่ง เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ร่วมกับแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ ลงพื้นที่พบปะพูดคุยและทำความเข้าใจกับเจ้าของปอเนาะโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่งเพื่อนำนักเรียนมาร่วมสานเสวนาด้วย ซึ่งทางเจ้าของโรงเรียนยินดีร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งเนื่องจากก่อนหน้านี้ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เคยประสานช่วยเหลือให้อุสตาส (ครูสอนศาสนา) จนได้รับเงินเยียวยาจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จึงได้รับความไว้วางใจและร่วมมือเป็นอย่างดี แต่นักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าวเป็นผู้หญิงเท่านั้น นักเรียนผู้ชายไม่ได้มาร่วม

1.3.2) การประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย : การประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นทหารระดับปฏิบัติงานในพื้นที่ ใช้ความเป็นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ โดยมีสถานภาพเป็นครูฝึกของเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ ส่วนเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอทั้งนายอำเภอและตำรวจนั้นมีการประสานงานอย่างเป็นทางการโดยเข้าไปพูดคุย และสร้างความมั่นใจโดยการประสานงานกับผู้ในระดับจังหวัดอีกทอดหนึ่งเพื่อช่วยประสานย้ำความสำคัญของกิจกรรมนี้ และในพื้นที่แห่งนี้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีอาสาสมัครที่เป็นเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอเป็นผู้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการอีกด้วย

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่ได้พบปะเจ้าหน้าที่ทหารในระดับพื้นที่ เนื่องจาก คุณวรรณชัย ไตรแก้ว ที่ปรึกษาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นนักจัดอบรมการจัดการความขัดแย้งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ช่วยเปิดทางประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทหารโดยประสานกับ พล.ท.อุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์ อดีตแม่ทัพภาคที่ 4 ให้ช่วยประสานเชื่อมต่อกับ ร.ท.บุญนวย มากทอง ผู้บังคับบัญชาที่กองร้อยทหารพราน 4209 ซึ่งเป็นกองร้อยที่ประจำอยู่ในตำบลพ้อมิ่ง

“พี่วรรณชัย ไตรแก้ว เป็นที่ปรึกษาโครงการฯ เขาเคยเป็นวิทยากรให้กับกลุ่มทหารเกี่ยวกับแนวคิดการเมืองนำการทหาร ตั้งแต่แม่ทัพอุดมชัย หลายคนที่เป็นนายทหารที่เราประสานก็เป็นลูกศิษย์ของเขา” (โซรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

การประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐระดับอำเภอ ก่อนไปพบปะกับนายอำเภอปะนาเระ มีการประสานกับผู้บังคับบัญชา คือ คุณขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันท์ อดีตรองผู้ว่าจังหวัดปัตตานี และผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอปะนาเระ เพื่อทำความเข้าใจจุดประสงค์ของกิจกรรมสานเสวนา และขอช่วยประสานรวมทั้งขอความร่วมมือส่งเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเข้าร่วมสานเสวนา นอกจากนั้น มีอาสาสมัครของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ วาสนา สามเมาะ อดีตเจ้าหน้าที่เยียวยาของอำเภอปะนาเระ ช่วยส่งหนังสือเชิญร่วมสานเสวนาให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐที่อำเภอปะนาเระ ส่วนเจ้าหน้าที่ในเทศบาลปะนาเระทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ คำนึงเคยกับนายกเทศบาลเช่นกัน การมีเครือข่ายดังกล่าวทำให้การประสานงานขอความร่วมมือให้มาร่วมกิจกรรมสานเสวนาจึงเป็นไปได้ง่าย

1.4) ประชุมเตรียมงาน ตัดสินใจร่วมกัน เนื่องจากแกนนำผู้หญิงในพื้นที่เป็นคณะทำงานด้วย จึงมีการประชุมร่วมกันโดยทุกครั้งที่จะมีการจัดกิจกรรมสานเสวนา นอกจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ประชุมภายในองค์กรแล้ว มีการประชุมเตรียมงานในพื้นที่พ้อมิ่งกับแกนนำผู้หญิงในหมู่บ้านเพื่อวางแผนประเด็นการพูดคุย ผู้เข้าร่วม และการจัดการเรื่องสถานที่และอาหาร

2) กระบวนการสานเสวนาพื้นที่พ้อมิ่ง

การสานเสวนาในพื้นที่พ้อมิ่งเป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยฝ่ายชาวบ้านมาจากหมู่ที่ 3 บ้านพ้อมิ่ง และมีชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียง ตลอดจนชาวบ้านจากตำบลท่าข้ามและน้ำบ่อด้วยเพื่อให้มีความหลากหลายทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจและเจ้าหน้าที่อำเภอ การเสวนามีทั้งหมด 3 ครั้ง เริ่มจากการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้หญิง เยาวชน และผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งที่เป็นไทยพุทธและมลายูมุสลิม โดยสถานที่จัดอยู่ในหมู่บ้าน ครั้งที่ 2 เป็นการสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐทั้ง 4 ฝ่าย อันประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ ตำรวจ ฝ่ายปกครองระดับอำเภอ และส่วนปกครองท้องถิ่น และครั้งที่ 3 เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ

2.1) กระบวนการสานเสวนาพ้อมิ่งครั้งที่ 1

2.1.2) ประเด็นและผู้เข้าร่วม การสานเสวนา ครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2557 ที่โรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี โดยมีประเด็นการสานเสวนา เรื่อง “ปัญหาความต้องการและความคาดหวังของชุมชนทั้งชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิมที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ” จากบริบทความขัดแย้งและความรุนแรงที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นว่า ในหมู่บ้านพ้อมิ่งมี เหตุความรุนแรงในหมู่บ้าน ทั้งระเบิด และยิง และที่สำคัญมีโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่งอันเป็นโรงเรียนต้องสงสัยจากเจ้าหน้าที่รัฐ โรงเรียนจึงเคยถูกปิดล้อมและตรวจค้น (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ม.อ.ปัตตานี 2560) ในขณะที่ครูสอนศาสนาหลายคนถูกเชิญตัวเป็นผู้ต้องสงสัยจากคดีความมั่นคง (ศูนย์ข่าวอิศรา 2558) เช่นเดียวกับชาวบ้านบางคนถูกเชิญตัวในฐานะผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคง บางคนกลายเป็นเหยื่อจากความรุนแรง ส่งผลให้เกิดความสูญเสียจนมีผู้หญิงหลายคนกลายเป็นหม้าย (โซรยา จามจุรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559) ดังนั้นผู้เข้าร่วมในการสานเสวนาเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประเด็นดังกล่าว จึงประกอบด้วย สมาชิกจากโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งประกอบด้วย เจ้าของโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่ง ครูสอนศาสนาที่เคยเป็นผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคง นักเรียน (มีแต่นักเรียนหญิงไม่มีนักเรียนชาย) ด้านชาวบ้าน ประกอบด้วยหญิงหม้ายที่ได้รับผลกระทบจากคดีความมั่นคง อดีตผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคง ครูโรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง (ระดับประถมศึกษา) เยาวชน และผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำศาสนา คือ โต๊ะอิหม่าม นอกจากนั้นในหมู่บ้านพ้อมิ่งยังมีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีความหวาดระแวงเนื่องจากเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้หญิงบางคนถูกยิง บางคนสามีเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ดังนั้นชาวบ้านไทยพุทธเหล่านี้จึงถูกดึงเป็นผู้เข้าร่วมด้วย

2.1.3) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย : การสานเสวนา เริ่มจากการเปิดเวทีกล่าวต้อนรับ โดยเชิญเจ้าของโรงเรียนปอเนาะวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่ง กล่าวเปิด

เนื่องจากเป็นผู้นำศาสนาที่ชาวบ้านนับถือ และ มาริสมา สมาแห แกนนำผู้หญิงจากฟ้อมิ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในฐานะผู้ประสานงานระดับพื้นที่ ต่อด้วยคุณโชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการ แจ้งรายละเอียดกิจกรรมสานเสวนาที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนกฎกติกาในการสานเสวนา จากนั้นมีการแนะนำตัวทีมงานและผู้เข้าร่วม และต่อด้วยการแจกกระดาษให้แก่ผู้เข้าร่วมเพื่อเขียนความคาดหวังและสิ่งที่วิตกกังวลต่อการเข้าร่วมสานเสวนาและผู้ที่จัดได้สรุปประเด็นทั้งหมดให้ผู้เข้าร่วมฟัง

B-แบ่งกลุ่มย่อยและนำเสนอวงใหญ่ : มีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) ผู้ได้รับผลกระทบ 2) อาชีพ ผู้หญิง 3) เยาวชน ยาเสพติด 4) การปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ 5) ชาวพุทธในพื้นที่ โดยมีประเด็นคำถามทั้งหมด 4 ประเด็น คือ 1) ปัญหา 2) ความต้องการ 3) ความคาดหวัง และ 4) ข้อเสนอแนะ โดยใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 1 ชั่วโมง เมื่อเสร็จสิ้นการพูดคุยมีการส่งตัวแทนเพื่อนำเสนอต่อวงใหญ่ และเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมเพิ่มประเด็นที่ยังไม่ได้นำเสนอ

2.1.4) สรุปประเด็นปัญหาและความต้องการการสานเสวนา ครั้งที่ 1

ประเด็นหลักๆ คือ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ปัญหาเรื่องอาชีพ เยาวชน และความหวาดระแวงของชาวบ้านไทยพุทธ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ฟ้อมิ่ง ครั้งที่ 1

ประเด็นปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ทหารแสดงพฤติกรรมที่ไม่เคารพและให้เกียรติคนในพื้นที่ โดยเฉพาะในเดือนรอมฎอน เช่น มีการรับประทานอาหารและการสูบบุหรี่ต่อหน้าชาวบ้านที่ถือศีลอด เจ้าหน้าที่จึงควรทำความเข้าใจหลักปฏิบัติและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ - สร้างความเสียหายในระหว่างการตรวจค้นที่ปอเนาะฟ้อมิ่ง (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) เช่น การทำลายกุญแจ ทิ้งขยะในบ่อน้ำอุปโภคบริโภค ในประเด็นนี้ จึงอยากให้เจ้าหน้าที่แจ้งล่วงหน้าเพื่อเข้าตรวจค้น โดยได้รับความยินยอมจากครูเสียก่อน มิเช่นนั้นจะทำให้โรงเรียนและครูไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และโรงเรียนเองก็จะได้รับความเสียหายทุกครั้ง

ตารางที่ 2 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ฟอมีง ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นปัญหาและ ความต้องการ	รายละเอียด
	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อเข้าเทศกาลรายอ (วันอีดหรือวันเฉลิมฉลองของชาวมุสลิม) เจ้าหน้าที่ทหารมักใช้ปืนยิงหลายร้อยนัด ทำให้คนแก่ตกใจกระทบกับสุขภาพ จึงควรแจ้งผู้นำชุมชนก่อนว่าจะมีการเฉลิมฉลองเพื่อให้ชาวบ้านรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น - ทหารขับซิมอเตอร์ไซค์รบกวนชาวบ้าน ด้วยการยกล้อและเร่งเครื่องยนต์ ในขณะที่ลาดตระเวน โดยไม่มีมนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้าน (เฉพาะราย) จึงอยากให้ทหารที่ทำหน้าที่ลาดตระเวน ออกตรวจโดยมีมนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้าน ยิ้มแย้มแจ่มใส และไม่สร้างเสียงดังจากการขับซิมอเตอร์ไซค์รบกวนชาวบ้านอีก - เจ้าหน้าที่มักพกอาวุธเข้าไปในร้านค้า ร้านน้ำชาของชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวว่าปืนจะลั่นโดยเฉพาะที่มีเด็ก ๆ อยู่รายล้อม จึงเสนอว่า เป็นไปได้หรือไม่ให้เจ้าหน้าที่ฝากปืนไว้กับเพื่อนที่อยู่นอกร้าน - กล้องวงจรปิดไม่ครอบคลุม บางจุดถูกขโมย เจ้าหน้าที่ควรวางกล้องวงจรปิดในจุดสำคัญและจุดเกิดเหตุบ่อยครั้ง เช่น ในโรงเรียน ปอเนาะ - เจ้าหน้าที่ไม่ถอดรองเท้าเมื่อเข้าไปตรวจค้นบ้าน จึงอยากให้เจ้าหน้าที่ถอดรองเท้าก่อนเข้าไปตรวจค้นในบ้าน
<p>อาชีพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้หญิงในตำบลฟอมีงเคยมีการรวมกลุ่ม แต่ไม่มีศักยภาพ การบริหารไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความเป็นผู้นำ ไม่มีความโปร่งใส หน่วยงานภาครัฐควรมาเป็นพี่เลี้ยงและสนับสนุนการทำงานด้านอาชีพอย่างเต็มที่ - มีอาชีพที่ไม่มั่นคง รายได้ไม่มั่นคง อยากให้เจ้าหน้าที่สนับสนุนทุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชนและส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน

ตารางที่ 2 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ฟอมีง ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นปัญหาและ ความต้องการ	รายละเอียด
	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ผ่านมาผู้หญิงในตำบลฟอมีงเคยได้รับการส่งเสริมอาชีพที่ไม่ตรงกับ ความถนัดและความต้องการ เช่น มีความต้องการทำอาหาร แต่ได้รับการส่งเสริมเรื่องจักสานตะกร้าพลาสติก อยากให้ส่งเสริม ที่ตรงกับความต้องการ และให้มีการต่อยอดสิ่งที่ทำแล้ว และ แลกเปลี่ยนความรู้บ่อยๆ
<p>ปัญหาเยาวชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เยาวชนขาดโอกาสในการศึกษา : สถาบันการศึกษาควรเข้ามา แวะแนว และมีทุนการศึกษา หรือทุนสนับสนุนการเล่นและการ แข่งขันกีฬา - เยาวชนยังมีปัญหายาเสพติด : นอกจากจะใช้มาตรการทาง กฎหมายจัดการแล้ว ควรมีการอบรมความรู้ จริยธรรม หรือนำ เยาวชนเข้าบำบัด - เยาวชนในพื้นที่ว่างงาน : ควรมีการสร้างอาชีพพร้อมสนับสนุน การตลาด
<p>ความหวาดระแวงของ ชาว ไทยพุทธ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยเนื่องจากได้รับผลกระทบโดยตรง - เกิดความหวาดระแวง กลัว “โจร” จึงอยากให้มิกิจกรรมที่สร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและมุสลิม เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว หรือ กิจกรรมที่ต่อยอดกับพื้นฐานเดิม
<p>ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้มีเวทีการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านลักษณะนี้ในหมู่บ้าน อื่นๆ ด้วย - อยากให้รถจักรยานยนต์/รถยนต์ของเจ้าหน้าที่ที่ใช้ออก ลาดตระเวนในหมู่บ้านมีป้ายทะเบียน - เรื่องการสวมเครื่องแบบ หรือชุดแต่งกายของเจ้าหน้าที่ที่ทหาร เวลาออกจากค่าย พบว่า บางครั้งเจ้าหน้าที่ทหารไม่ได้สวมชุด เครื่องแบบ แต่มีการพกพาปืน ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความสับสน ในการแยกแยะเจ้าหน้าที่กับผู้ร้าย - ขอเสนอให้เจ้าหน้าที่ทหารเปิดไฟ ในเวลาตั้งจุด ด่านลอย เพื่อ เลี่ยงอาการตกใจกลัว โดยเฉพาะผู้หญิงที่เดินทางคนเดียว

ตารางที่ 2 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พอมิ่ง ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นปัญหาและ ความต้องการ	รายละเอียด
	<ul style="list-style-type: none"> - อยากเห็นความสงบ/ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพุทธ-มุสลิม - ต้องการให้รัฐแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างจริงจังและจริงใจ - ต้องการให้ราคายางพาราสูงขึ้น

2.2) กระบวนการสานเสวนาพื้นที่พอมิ่งครั้งที่ 2

2.2.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม :

หลังจากสานเสวนาครั้งแรกเสร็จสิ้น ห่างกันประมาณเกือบสองเดือน มีการจัดกิจกรรมการสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2557 ที่ว่าการอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ภายใต้การสานเสวนาในหัวข้อเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาและความมั่นคงในชุมชน” ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ประกอบด้วย ประมงอำเภอ พนักงานที่ดิน เจ้าหน้าที่เทศบาล นักพัฒนาชุมชน ครูการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) เจ้าหน้าที่เขียวยาอำเภอ หัวหน้าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ปลัดเทศบาล นายเทศบาล และผู้อำนวยการโรงเรียน ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ประกอบด้วย กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) เจ้าหน้าที่ทหารพราน เจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากนี้มีผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

2.2.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

A- กิจกรรมสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย: กิจกรรมการสานเสวนาครั้งนี้มีนางปาตีเมาะห์ ยูโซะ แกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่ตำบลพอมิ่ง กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วม และมี ร.ต.ภูษิต ไชยทอง นายอำเภอปะนาเระ กล่าวถึงที่มาของโครงการ จากนั้นคุณไชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ ขึ้นมากล่าวถึงที่มาของโครงการฯ เพิ่ม และเริ่มกิจกรรมง่ายๆ โดยคณะทำงานได้แจกกระดาษให้ผู้เข้าร่วมเขียนถึงความคาดหวังและความกังวลต่อการเข้าร่วมเวที

B- แจ็งกฏกติกาและเปิดประเด็นคุย: แจ็งกฏกติกาในการสานเสวนา และจึงเปิดเวทีให้ผู้เข้าร่วมช่วยกันระดมปัญหาร่วมกันในหัวข้อ เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาและความมั่นคงในชุมชน” ในวงใหญ่โดยไม่มีการแบ่งกลุ่มย่อย

2.2.3) สรุปประเด็นปัญหาและความต้องการการสาธารณสุข

ครั้งที่ 2 โดยมีประเด็นการพูดคุยปัญหาสังคมทั่วไปในพ้อมิ่ง เช่น ปัญหาครอบครัว การศึกษา อาชีพ และยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องความมั่นคงและความปลอดภัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 3 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสาธารณสุขที่พ้อมิ่ง ครั้งที่ 2

ประเด็น	รายละเอียด
ครอบครัว	ผู้ปกครองออกไปทำงานต่างถิ่น ทิ้งลูกไว้กับปู่ย่าตายาย ทำให้ลูกๆ หรือเด็กๆ ที่อยู่ห่างไกลพ่อและแม่ไม่ได้รับการดูแลที่ดี เด็กไม่มีคุณภาพ ทั้งการศึกษา และสุขภาพ
กระบวนการยุติธรรม	ประชาชนไม่เข้าใจกฎหมายส่งผลต่อการไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ และกระทบกับกระบวนการยุติธรรม ขณะที่ชาวบ้านให้ความหวังกับเจ้าหน้าที่รัฐในการสืบเสาะความยุติธรรม
อาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่รัฐควรส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องย้ายไปทำงานต่างถิ่นจะได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด - พื้นที่แห่งนี้ยังคงขาดทรัพยากร เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่ติดทะเล จึงทำให้ชาวบ้านทำการประมงไม่ได้ - เคยพากลุ่มชาวบ้านไปดูงานแต่ก็ยังไม่เกิดผล ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวบ้านให้มีการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็ง - เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจ บางพื้นที่ไม่เหมาะกับการปลูกยางแต่ชาวบ้านก็ยังปลูก ทำให้มีผลผลิตน้อย - ขาดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การกำจัดหอยเชอรี่
ยาเสพติด	ไม่เคยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน จึงไม่แน่ใจว่าผู้นำคิดจะแก้ปัญหายาเสพติดจริงจังหรือไม่ เพราะบางครั้งปัญหานี้เจ้าหน้าที่รัฐก็เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เด็กอายุ 8-12 ปี ติดยาเสพติดเกือบทุกคน ดังนั้นอยากให้เจ้าหน้าที่ตำรวจลงไปตั้งด่าน และตรวจจับอย่างจริงจัง ปัญหายาเสพติดที่มีเต็มพื้นที่ แต่ทุกคนก็ยกกันแก้ปัญหากันทั้งที่ทุกคนทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน

2.3) กระบวนการสานเสวนาพื้นที่พอมิ่งครั้งที่ 3

2.3.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม : ประมาณ 2 สัปดาห์ หลังจากสานเสวนา ครั้งที่ 2 มีการจัดกิจกรรมสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อวันที่ 28-29 ตุลาคม 2557 ที่โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในหัวข้อเรื่อง“แนวทางและความคาดหวังร่วมกันระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่” โดยผู้เข้าร่วมถูกคัดเลือกจากผู้เข้าร่วมจากเวที ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยคุณสมบัติของชาวบ้าน ประกอบด้วย มีภาวะความเป็นผู้นำ กล้าที่จะสื่อสาร หรือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ ด้านเจ้าหน้าที่ทุกคนที่เคยเข้าร่วมสานเสวนา ครั้งที่ 2 ถูกเชิญมาเข้าร่วมเวที ครั้งนี้ทั้งหมด

2.3.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ :

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย : กิจกรรมเริ่มจาก คุณอัสรา รัฐการณ์ ทีมงานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ผู้ประสานงานหลักของโครงการฯ ชี้แจงความเป็นมา และผลงานของโครงการ ต่อมาคุณโชรยา จามจรี กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วม และมีตัวแทนผู้ใหญ่จากพื้นที่ คือ อุตาส ชายูตี หะยีตาเฮ ผู้บริหารจากโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพอมิ่ง กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ต่อมาคุณอัสรา ร่วมกับคุณมาเรียม ซัยสันหนะ นำกิจกรรมสนทนาก่อนการเพื่อให้รู้จักกัน โดยแจกกระดาษและหาคู่พุดคุยในคำถาม 8 ข้อ เช่น ชื่ออะไร สิ่งที่น่าประทับใจในชีวิต คือ อะไร อยากเสวนากับใคร สันติภาพในความหมายของคุณ คือ อะไร ต่อมาที่ปรึกษาโครงการฯ ได้เล่ากิจกรรมสานเสวนาที่ผ่านมาและความสำคัญของการสานเสวนา ต่อด้วยการเปิดวิดิทัศน์ “กว่าจะถึงวันนี้” เป็นภาพกิจกรรมการสานเสวนาที่ผ่านมา และแจกกระดาษให้ผู้เข้าร่วมเขียนถึงความคาดหวังและความกังวลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

B-แจ้งกฎกติกาการสานเสวนา : หลังจากนั้นผู้จัดได้สรุปประเด็นให้ผู้เข้าร่วมฟัง และต่อด้วยการแจ้งกฎกติกาการสานเสวนาอีกครั้ง

C-กิจกรรมให้เห็นความเป็นมนุษย์ร่วมกัน: หลังจากกระบวนการแรกเสร็จสิ้น ได้เชิญให้ชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิมรวมทั้งหมด 4 คน และฝั่งเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ 3 คน เล่าประสบการณ์ที่ตนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างก็สูญเสีย

D-แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็น เพื่อให้แต่ละคนได้ระดมความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่ม อาชีพ เยาวชน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และกลุ่มชาวพุทธ โดยมีประเด็นหลักของการพุดคุย 3 ประเด็น คือ ปัญหาความต้องการ และข้อเสนอแนะ

E-นำเสนอประเด็นในวงใหญ่ : วันสุดท้ายมีการนำเสนอ ประเด็นการพูดคุยในวงใหญ่ ตอนท้ายได้เชิญ ร.ต.ภูษิต ไชยทอง นายอำเภอปะนาเระ และคุณขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันท์ อดีตรองผู้ว่าจังหวัดปัตตานี และอดีตรองเลขา ศอ.บต. มาร่วมฟังการนำเสนอของแต่ละกลุ่มด้วย

2.3.4) สรุปประเด็นปัญหาและความต้องการสานเสวนาพ้อมิ่ง ครั้งที่ 3 เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านสะท้อนปัญหาที่พบและเจ้าหน้าที่รัฐก็ได้ชี้แจงความเป็นไปได้ที่จะแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือ โดยมีประเด็นเรื่อง ผู้ได้รับผลกระทบ อาชีพ เยาวชน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และปัญหาของชาวไทยพุทธ

ตารางที่ 4 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พ้อมิ่ง ครั้งที่ 3

ประเด็น ปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
ปัญหาและความต้องการ ของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ	<p>ผู้ได้รับผลกระทบเสนอให้มีทุนช่วยเหลือเยียวยาเร่งด่วน 4,500 บาท โดยให้มืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ก็ชี้แจงว่า เป็นอำนาจของ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า ส่วนกรณีทุนการศึกษาให้บุตรที่ได้รับผลกระทบนั้นมี สิทธิให้เฉพาะผู้ปกครองที่เสียชีวิตและเจ็บทุพพลภาพ ดังนั้นครอบครัว เหล่านี้จึงต้องการงานทำที่มั่นคง และเสนอให้เป็นอำนาจขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้ได้รับผลกระทบกรณีเงินเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ที่ไม่ได้รับรองจากสามฝ่าย สามารถให้ตำรวจพิจารณาคดีให้ใหม่ เพื่อให้ มีการรับรองสามฝ่ายและจะได้รับทุนการศึกษาให้บุตรหลานได้</p> <p>ส่วนข้อเสนอแนะอื่นๆ มี ดังนี้ 1) ตำรวจมีกำลังไม่เพียงพอ จึงเสนอ ให้มีโครงการรับสมัครตำรวจ 3,000 อัตรา เสมือนพยาบาล ,3000 อัตรา โดยเอาคนในพื้นที่ชายแดนใต้เท่านั้น 2) หากชาวบ้านมีความขัดแย้งหรือ คดีเล็กๆ น้อยๆ สามารถไปไกล่เกลี่ยที่อำเภอได้ ส่วนเรื่องน้ำไม่ไหลไฟดับ ให้แจ้งที่เทศบาลก่อน 3) ชูรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน (ชรบ.) หรืออาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ควรใส่ชุดเครื่องแบบเพื่อให้รู้สังกัด</p>

ตารางที่ 4 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่พอมิ่ง ครั้งที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น ปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
ปัญหาด้านอาชีพ	<p>รัฐไม่สนับสนุนเงินอาชีพมากเท่าไร เมื่อเทียบกับเงินสนับสนุนด้านอื่นๆ ฝ่ายเจ้าหน้าที่จึงชี้แจงว่า การจะให้ความช่วยเหลือต้องมีทุนขององค์กรไม่ว่าจะเป็นเงินหมุนเวียน หรือให้มีกลุ่มชัดเจนก่อน</p>
ปัญหาของเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - ยาเสพติด : อยากให้หน่วยงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) กับเทศบาลดำเนินการจัดอบรมการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติดและเมื่ออบรมหรือบำบัดแล้วให้มีการติดตามและรายงานผลต่อผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและ ผู้นำศาสนา รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดูแลอย่างจริงจัง ส่วนครอบครัวต้องให้การดูแลเอาใจใส่กับลูกของตนให้มากขึ้น - สนับสนุนทุนกีฬา : อยากให้ผู้ใหญ่ส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมกีฬาสัมพันธ์ หรือการสนับสนุนของรางวัลให้นักกีฬา และการส่งเสริมให้ชุมชนมีพื้นที่เฉพาะสำหรับการเล่นกีฬา หรือก่อตั้งศูนย์เยาวชนตำบล - ทุนการศึกษา : เจ้าหน้าที่รัฐชี้แจงให้เยาวชนไปกรอกข้อมูลแสดงตัวกับทางเทศบาล หากมีทุนลงมาในหมู่บ้านขอให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง - ว่างาน: จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมอาชีพให้แก่เยาวชน และรัฐได้เสนอให้เยาวชนรวบรวมกลุ่มแล้วไปเสนอแนวทางกับเทศบาล - เปลี่ยนทัศนคติที่ติดอปอเนาะพอมิ่ง : สร้างความสัมพันธ์กับประชาชนให้มากกว่านี้ มีการปฐมนิเทศสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอปอเนาะแก่ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานของรัฐ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ทหารส่งสัยรถมูลนิธิฮิลาลอะห์มัร : ทุกครั้งที่มียรถของมูลนิธิฯ ผ่านด่านตรวจของทหารมักถูกต้องสงสัย เช่น ครั้งหนึ่งมีการปะทะที่นาพร้าว ส่งผลให้เกิดการเสียชีวิต 3 คน และมีคนแจ้งว่าให้มารับศพที่จะก๊ว้อ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ระหว่างที่นำศพเข้ามาทำขำมอำเภอปะนาเระ ทหารสั่งให้จอดและกล่าวหาว่าซุกผู้ร้ายไว้หลบหนี กระทั่งต้องให้ผู้นำชุมชนมาเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งการตรวจค้นลักษณะนี้

ตารางที่ 4 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสนเสวนาที่พอมิ่ง ครั้งที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น ปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
	<p>จะส่งผลให้การทำงานล่าช้า จึงอยากให้เข้าใจวาระของมูลนิธิฯ เป็นรถที่ช่วยเหลือชีวิตคนเจ็บคนป่วยที่ไม่เลือกศาสนา ฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหารพรานที่ดูแลพื้นที่ พอมิ่งยอมรับข้อเสนอและจะไปสร้างความเข้าใจและประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ต่อไป</p> <ul style="list-style-type: none"> - อยากให้ชาวบ้านสามารถรับรู้และเข้าใจถึงสิทธิของการถูกคุมขังจากเจ้าหน้าที่ เช่น การที่จับกุม 3 วัน ญาติไม่เข้าใจและไม่รู้ว่าจริง ๆ แล้วเจ้าตัวอยู่ที่ไหน โดยให้เจ้าหน้าที่แจกเอกสารเพื่อนำเป็นเอกสารรับรองการเยียวยาเพราะชาวบ้านเข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีการรับรอง
<p>การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ไม่เข้าใจหลักปฏิบัติ หรือวัฒนธรรมประเพณีของมุสลิม จึงอยากให้เจ้าหน้าที่ทำความเข้าใจและเคารพ ให้เกียรติการปฏิบัติศาสนกิจของคนมุสลิม เช่น ช่วงเดือนรอมฎอนเจ้าหน้าที่อยู่ในชุมชนไปสูบบุหรี่ในช่วงนั้นต่อหน้าคนที่กำลังถือบวชอยู่ ถือว่าไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ทหารพรานที่ดูแลพื้นที่พอมิ่งยอมรับและจะประสานต่อไปเพื่อแก้ไข - กรณีการตรวจค้นในบ้าน อยากให้เจ้าหน้าที่ให้เกียรติในการถอดรองเท้าก่อนขึ้นบ้าน หรือกรณีที่ทหารเอาปืนจี้ด้านหลังของผู้ต้องสงสัยที่กำลังละหมาด ซึ่งถือเป็นการไม่ให้เกียรติ และไม่อยากให้มีการพูดจาข่มขู่สมาชิกในบ้าน เพราะจะทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัว และหวาดระแวง ช่วงที่เจ้าหน้าที่มาตรวจค้นอยากให้แจ้งกับผู้นำท้องถิ่นให้รับทราบ และครั้งหนึ่งมีเจ้าหน้าที่ทหารมาตรวจค้นในหมู่บ้านโดยไม่ยินยอมให้ผู้นำชุมชนเข้ามาร่วมรับฟัง และสั่งให้อยู่นิ่งๆ ห้ามทำอะไร - อยากให้มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นมิตรที่ดีกับชาวบ้าน ด้วยการยิ้มให้ - ที่ด่านตรวจมักมีสุนัขจำนวนมาก และเมื่อผ่านแล้วสุนัขมักไล่ตาม - ช่วงที่มีการการยิงปืนเฉลิมฉลองเพื่อต้อนรับปีใหม่ของเจ้าหน้าที่สร้างความตกใจต่อชาวบ้านโดยเฉพาะคนแก่ ตำรวจชี้แจงว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่มีนโยบาย “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ซึ่งมีการอบรมเจ้าหน้าที่ หลักสูตรจูงใจให้มีจรรยาบรรณทางการปฏิบัติกรมี 1 – 4

ตารางที่ 4 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ฟอมีง ครั้งที่ 3 (ต่อ)

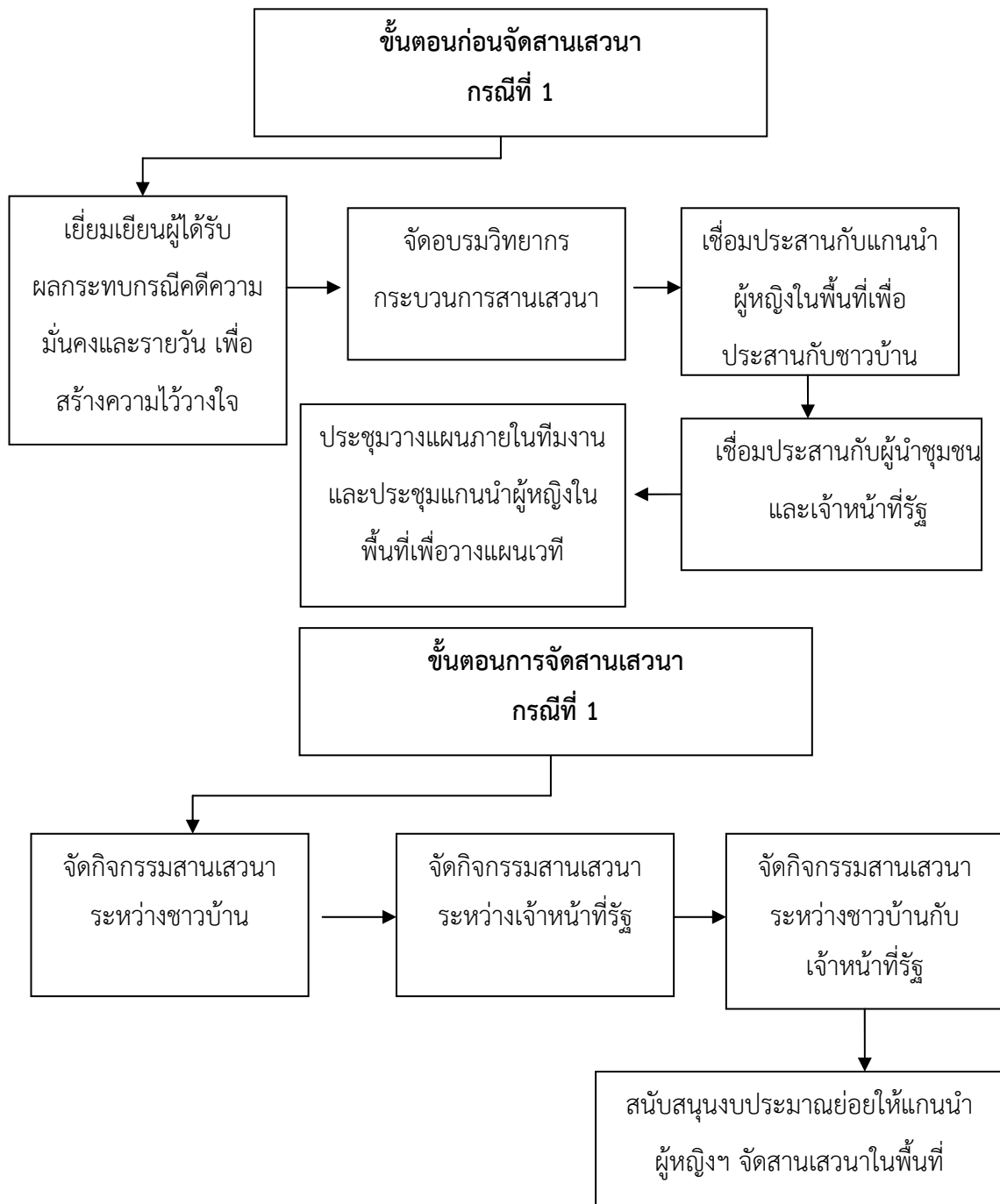
ประเด็น ปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
	<p>ระดับ มีการเน้นย้ำก่อนตรวจค้นให้ถอดรองเท้า และต้องมีเจ้าบ้าน ทุกครั้งโดยให้เจ้าหน้าที่ตามหลังเจ้าของบ้านทุกครั้งและให้เจ้าของบ้าน เป็นคนตรวจหรือด้วยตัวเองอีกทั้งให้เข้าใจความเป็นอัตลักษณ์ของคน ในพื้นที่ นอกจากนั้นการส่งการลูกน้องหลายกลุ่มในเวลาเดียวกันอาจ ต้องใช้เสียงที่ดูกร้าวที่เป็นไปตามสถานการณ์ กรณีที่เจ้าหน้าที่ไปจับ ผู้ต้องสงสัยดังกล่าวนั้น ก็ถือว่าการกระทำที่ไม่เหมาะสม และไม่ สุภาพ และอธิบายเพิ่มเติมว่า การตรวจค้นภายใต้กฎหมาย พ.ร.ก. ไม่จำเป็นต้องมีหมาย สามารถควบคุมตัวได้ และหากเจ้าหน้าที่ค้นบ้าน เสร็จแล้วต้องเอาไปไว้ที่เดิมแบบเดิม และมีนโยบายว่าจะไม่มีการเอา สุนัขเข้ามาตรวจค้น หากเจ้าหน้าที่กระทำเกินกว่าเหตุสามารถแจ้งได้ ที่อำเภอ ศูนย์ดำรงธรรม และความเป็นจริงมีหลักปฏิบัติให้ผู้นำท้องถิ่น มีการตรวจค้นพร้อมกับเจ้าหน้าที่</p>
<p>กลุ่มชาวพุทธ</p>	<p>การส่งเสริมด้านอาชีพ : ส่งเสริมอาชีพ ขยายแจกพันธุ์วัว/ไก่พื้นบ้าน ให้ทั่วถึงและให้ตรงกับความต้องการ พร้อมกับติดตามและสนับสนุน ให้ความรู้ ในสิ่งที่ให้การสนับสนุน เจ้าหน้าที่อาจจะช่วยหาตลาด เพื่อจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ที่มีความปลอดภัย สาธารณูปโภค : ขยายเขตไฟฟ้าในพื้นที่ หมู่ที่ 1 บ้านเคียน ตำบลฟอมีง ประมาณ 2 กิโลเมตร จะได้ประกอบอาชีพสะดวก ถนน เป็นหลุม เป็นบ่อ - ต้องการสร้างถนน เพื่อที่จะได้สัญจรไปมาได้ ต้องการซ่อมแซมบ้าน เช่น ไล่ประตู่ หน้าต่างให้มิดชิด ความปลอดภัย: มีความลำบากใน การใช้ชีวิต รู้สึกไม่ปลอดภัยไม่กล้าออกไปไหน อยากให้เจ้าหน้าที่ทหาร อยู่รักษาความปลอดภัย ดูแลประชาชน ให้ตลอด การเยียวยา : ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบขาดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์ การเยียวยา (สิทธิ) ที่ควรจะได้รับ เพราะที่ผ่านมาไม่มีเจ้าหน้าที่ เยียวยา มาเยี่ยมเยียน ดังนั้นอยากให้หน่วยงานรัฐแต่งตั้งกลุ่มองค์กร ตัวแทน จะได้มีความต่อเนื่องและใกล้ชิดกับผู้ได้รับผลกระทบให้ปรับ หลักเกณฑ์การเยียวยา โดยให้สิทธิผู้ได้รับผลกระทบที่สูญเสียรายได้</p>

ตารางที่ 4 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ฟอรัม ครั้งที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น ปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
	<p>แต่ไม่สูญเสียชีวิตและไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมได้ และใช้ชีวิตอย่างปกติ ให้สิทธิได้ทุนการศึกษาของบุตรอย่างเท่าเทียม จนจบปริญญาตรี</p> <p>ยาเสพติด: ยาเสพติดนำมาซึ่งปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ให้ปราบปรามยาเสพติดและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่</p>

2.3.5) สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่

หลังจากกิจกรรมจัดสานเสวนา เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้มอบงบประมาณจำนวน 100,000 กว่าบาทให้แก่ผู้นำผู้หญิงในพื้นที่ฟอรัมจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ โดยให้แกนนำผู้หญิงเป็นผู้จัดการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการพูดคุย การประสานงาน ผู้เข้าร่วม การเป็นผู้อำนวยการความสะดวก และการจัดการทั่วไปทั้งสถานที่อาหาร และให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ซึ่งประเด็นการพูดคุย คือ เสวนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในครอบครัวและชุมชนของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบฯ

แผนผังที่ 2 กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนา กรณีที่ 1

4.3.2 กระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินการสานเสวนากรณีที่ 2

จากการศึกษา พบว่า พื้นที่ยุโรปเป็นพื้นที่ใหม่ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่เคยเข้าทำกิจกรรมอะไรมาก่อน อย่างไรก็ตามการเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และผู้เข้าร่วมไม่ได้ต่างกันมากจากพื้นที่กรณีศึกษาพื้นที่แรก คือ มีการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเยี่ยมยา จัดอบรมกระบวนการ แต่มีความต่างตรงที่เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ดังนั้นการเชื่อมประสานผู้เข้าร่วมมีเฉพาะชาวบ้านและผู้นำชุมชนเท่านั้น จึงค่อนข้างไม่ยาก อีกทั้งมีผู้ประสานงานระดับพื้นที่ที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นปลัดตำบลยุโรปซึ่งเธอมีตัวเชื่อมที่เป็นผู้นำในระดับพื้นที่อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรืออาสาสมัครหมู่บ้าน ทั้งนี้มีรายละเอียดกระบวนการ ดังนี้

1) เพิ่มศักยภาพ เตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และผู้เข้าร่วม

1.1) ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเยี่ยมยาผู้ได้รับผลกระทบ เนื่องจากพื้นที่ยุโรปเป็นพื้นที่ใหม่ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่เคยลงพื้นที่ช่วยเหลือเยี่ยมยามาก่อน จึงเริ่มด้วยการลงพื้นที่ผ่านการเยี่ยมเยียนเยี่ยมยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบทั้งชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิมเพื่อให้ชุมชนเห็นว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ทำงานช่วยเหลือทุกฝ่ายโดยไม่เลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น การลงพื้นที่เกิดขึ้นทั้งหมด 4 ครั้ง โดยเยี่ยมกรณีผู้ได้รับผลกระทบจากคดีรายวันและคดีความมั่นคง และระหว่างการเยี่ยมมีการถามความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนว่า หากจะมีการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านที่เป็นพุทธมุสลิมเห็นควรอย่างไร ซึ่งทางผู้นำเห็นด้วยและต้องการให้มีการจัดกิจกรรมสานเสวนา เพราะเห็นท่าทีของชาวบ้านที่ไม่เหมือนเดิม ตลอดจนชาวบ้านก็เห็นด้วยที่ให้มีการสานเสวนาระหว่างต่างศาสนาในพื้นที่

1.2) จัดอบรมวิทยากรกระบวนการ หลังจากมีการตกลงว่าจะมีการสานเสวนาระหว่างสองฝ่ายนี้แล้ว เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ประสานกับปลัดเทศบาลเพื่อประสานติดต่อกับแกนนำผู้หญิงในหมู่บ้านโดยเลือกทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิมมาร่วมอบรมเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา โดยมีผู้เข้าร่วมจากชุมชนยุโรปวมทั้งหมด 34 คน ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-27 กันยายน 2557 ที่โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี

1.3) ประสานงานกับผู้เข้าร่วม

เนื่องจากที่ยุโรป เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านไทยพุทธและมลายูมุสลิม การประสานงานเป็นหน้าที่ของแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ ซึ่งมีคุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยุโรป ร่วมกับแกนนำผู้หญิงคนอื่นๆ ซึ่งมีทั้งฝ่ายไทยพุทธและมุสลิมช่วยประสานในระดับหมู่บ้าน ส่วนผู้นำเป็นหน้าที่ของฝ่ายเทศบาลที่เป็นผู้ช่วยประสานผู้เข้าร่วมให้

1.4) การประชุมเตรียมงาน เพื่อตัดสินใจร่วมกัน ทุกครั้งที่จะมีการสานเสวนา นอกจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จัดประชุมเตรียมงานกับทีมงานแล้ว ยังมีการลงพื้นที่เพื่อไปประชุมกับแกนนำผู้หญิงที่เทศบาลยุโรป เพื่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันต่อประเด็นการพูดคุยและ

ผู้ที่เข้าร่วมสานเสวนา รวมทั้งมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมสานเสวนาอีกด้วย โดยแกนนำผู้หญิงมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการ อีกทั้งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสถานที่และอาหารในวันจัดงานอีกด้วย โดยเฉพาะกิจกรรมสานเสวนาที่จัดขึ้นภายในหมู่บ้าน

2) กระบวนการสานเสวนา กรณีที่ 2

สังคมที่เป็นลักษณะพหุวัฒนธรรม อันประกอบด้วย ชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิมมาอยู่ด้วยกัน จากที่เมื่อก่อนชาวบ้านทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันได้ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ทั้งสองกลุ่มต่างมีความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจ จึงมีการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านไทยพุทธและมลายูมุสลิมโดยครั้งแรกโดยเป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านไทยพุทธก่อน และครั้งที่สองเป็นการสานเสวนาระหว่างชุมชนมุสลิม และครั้งที่สามเป็นการสานเสวนาระหว่างสองศาสนา ส่วนประเด็นการสานเสวนาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2.1) กระบวนการสานเสวนายุโป ครั้งที่ 1

2.1.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม การสานเสวนาครั้งที่ 1 เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวไทยพุทธในพื้นที่ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 ณ อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งยามู ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในหัวข้อเรื่อง “ชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพี่น้องชาวพุทธก่อนและหลังสถานการณ์” ผู้เข้าร่วม จึงประกอบด้วยชาวบ้านคือ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มสตรี ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ส่วนผู้นำชุมชน ประกอบด้วยเป็นผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ระดับเทศบาล โดยมีประเด็นการสานเสวนาคือ ความรู้สึกก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ แนวทางแก้ไขในการเยียวยาปกป้องชุมชนอย่างไร และข้อเสนอแนะ

2.1.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ :

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย : กิจกรรมเริ่มจากที่ปลัดเทศบาลตำบลยุโปเปิดเวทีกล่าวต้อนรับและแจ้งวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และต่อด้วยคุณไชรยาจามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ ได้แนะนำตัวและแนะนำทีมงาน และต่อด้วยการแจกกระดาษให้ผู้เข้าร่วมเขียนความคาดหวังและความกังวลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ระหว่างที่มีการเขียนดังกล่าวมีการเปิดรายการนักข่าวพลเมืองเรื่องราวของ เด็กชายนภดล ธรรมสะโร (น้องโอม) ซึ่งเป็นเด็กชายพุทธจากชุมชนบ้านยุโปที่สูญเสียบ่อ

B-แจ้งกฎกติกาและแบ่งกลุ่มย่อย : คุณไชรยาได้แจ้งกฎกติกาการสานเสวนาหลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้นำ 2) กลุ่มเยาวชน และ 3) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ และร่วมกันระดมความคิดเห็น

C- นำเสนอประเด็นวงใหญ่ และคุยมุมมองในอนาคต : ภาคบ่ายมีการนำเสนอประเด็นการพูดคุยในวงใหญ่ และเปิดเวทีให้เสนอความคาดหวังต่อชุมชนในอนาคต

2.1.3) สรุปประเด็นปัญหาและความต้องการสานเสวนา ครั้งที่ 1

ประเด็นการสานเสวนาเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระหว่างไทยพุทธและมลายูมุสลิมในอดีต และปัจจุบัน รวมทั้งแนวทางแก้ไขเพื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้ต่อไปได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 5 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 1

ประเด็น	รายละเอียด
ความสัมพันธ์ก่อนเกิด เหตุการณ์ความไม่สงบ และความรุนแรง	ก่อนเกิดสถานการณ์ความไม่สงบและความรุนแรง ชาวไทยพุทธและมุสลิมมีความสัมพันธ์อันดี ไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน สามารถไปมาหาสู่กัน ได้ฉันทัพันธ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมกิจกรรมสรรค์ในงานประเพณี และศาสนาของกันและกัน เช่น งานแต่งงาน กวนอาซูรอ งานศพ งานบุญต่างๆ งานทอดกฐิน งานบวช งานเข้าสุนัต ฯลฯ และในชีวิตประจำวันก็มีการใช้ชีวิตฉันทัพันธ์ เช่น ร่วมดื่มน้ำชากัน ซ้อนท้ายรถไปทำงานด้วยกัน ได้ สำหรับเยาวชนก็เรียนในโรงเรียนเดียวกัน เล่นกีฬาด้วยกัน ทำให้ความสัมพันธ์มีความแนบแน่น ทั้งสองฝ่ายสามารถพูดคุยเปิดอกเปิดใจ และไม่ต้องระมัดระวัง ที่สำคัญสามารถเลือกคู่ครอง (ต่างศาสนา) ได้อย่างอิสระ สำหรับประเด็นอาชีพการงาน ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพได้หลากหลาย เวลาไหนก็ได้ รายได้ก็ยังสามารถค้าขายระหว่างพุทธมุสลิมได้
ความสัมพันธ์หลัง เหตุการณ์ความไม่สงบ และความรุนแรง	เมื่อใดที่ชาวไทยพุทธเสียชีวิตในหมู่บ้านชาวมุสลิม มักสร้างความหวาดระแวงสงสัย ส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวมุสลิม (Islamophobia) และกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีจากอดีตจนถึงต้องมีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตโดยที่พวกเขาต้องระมัดระวังในการคบหาหรือเริ่มห่างเหินจากกัน และกระทบต่อการเดินทางที่รู้สึกไม่ปลอดภัยจนต้องเปลี่ยนเส้นทางอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งวันเวลาการทำงานก็ลดลงเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพกรีดยาง โดยปกติจะออกกลางดึก หลังเกิดเหตุการณ์ต้องเลื่อนเวลาให้สว่างก่อนออกไปทำงาน ทำให้รายได้ลดลงในขณะที่ช่วงเย็นก็ต้องรีบทำธุระให้เสร็จก่อนถึงเวลาพลบค่ำ ในขณะที่ผู้ได้รับผลกระทบก็ต้องพกอาวุธป้องกันตัวเอง ดังนั้นความไม่ปลอดภัยส่งผลต่อการทำมาหากินอีกทั้งสุขภาพจิตอีกด้วย อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นพุทธมุสลิมสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนได้เช่นเดียวกันกับกลุ่มเยาวชนพุทธมุสลิมมีการทำกิจกรรม

ตารางที่ 5 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	<p>ค่ายหรือกิจกรรมอื่นๆ เป็นครั้งคราวแต่ยังไม่มากนักในขณะที่มุสลิมบางคนกล้าที่จะไปค้าขายในหมู่บ้านไทยพุทธโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่</p> <p>ในด้านสิทธิ ชาวไทยพุทธรู้สึกว่าคุณยังได้รับสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกับมุสลิม แต่ความแตกต่างด้านภาษาก็ส่งผลกระทบต่อความความหวาดระแวงเพิ่ม เพราะมุสลิมมักสื่อสารภาษามลายูแม้ในวงพูดคุยไทยพุทธก็ตาม</p>
<p>ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข</p>	<p>มีการนำเสนอให้รื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธมุสลิมโดยการจัดการกิจกรรมสานสัมพันธ์เพื่อให้มีแนวคิดในทิศทางเดียวกัน เช่น จัดสัมมนาในประเด็นต่างๆ จัดค่ายเยาวชน กิจกรรมด้านการพัฒนาพื้นที่ทำนุบำรุงอาคารสถานศึกษา (มัสยิด วัด) กิจกรรมปลูกป่าชุมชน หรือฝึกอบรมทางจิตใจให้เข้มแข็งมากขึ้น นอกจากนี้มีการเสนอให้ส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มเยาวชนที่ว่างงาน</p> <p>ในส่วนผู้นำมีการเสนอให้ผู้นำมุสลิมกล้าพูดและเผชิญหน้ากับกลุ่มที่ก่อเหตุ ความรุนแรงเพื่อสามารถคลี่คลายปัญหาได้</p>

2.2) กระบวนการสานเสวนายุโรป ครั้งที่ 2

2.2.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม ห่างกันประมาณ 2

สัปดาห์มีการจัดสานเสวนา ครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นการสานเสวนาพูดคุยเพื่อเตรียมการระหว่างชาวมุสลิมบ้านยุโรป เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2558 ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งเหียง หมู่ที่ 2 ตำบลยุโรป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในหัวข้อเรื่อง “ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพี่น้องชาวมุสลิม ก่อนและหลังสถานการณ์” ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ชาวบ้านทั่วไปและผู้นำชุมชน คือ กลุ่มเยาวชน สตรี ผู้ได้รับผลกระทบ ส่วนผู้นำประกอบด้วย กำนัน เจ้าหน้าที่เทศบาล นายกเทศบาล และโต๊ะอิหม่าม และมีคุณมาริสมา สماعيل แกนนำผู้หญิงพอมิ่งมาร่วมสังเกตการณ์ด้วย

2.2.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย : กิจกรรมเริ่มด้วย ปลัดเทศบาลยุโรป คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง เปิดงานและกล่าวชี้แจงเกี่ยวกับกิจกรรมสานเสวนา ต่อด้วยคุณโชรยา จามจูรี ที่ปรึกษาโครงการฯ กล่าวยินดีและให้ทุกคนทั้งผู้เข้าร่วมและทีมงานแนะนำตัว ก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นเรื่องความคาดหวังและสิ่งทีวิตกกังวล มีการเปิดวิดิทัศน์เรื่องราวเกี่ยวกับ กิจกรรมสานเสวนาที่บ้านพอมิ่ง หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมได้เขียนความคาดหวังและความกังวล

B-แจ้งกฎกติกาและแบ่งกลุ่มย่อย : ต่อด้วยการชี้แจงกฎกติกาของการสานเสวนา หลังจากนั้นมีการแบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้หญิงและเยาวชนเพื่อระดมความคิดเห็น โดยมีคำถามย่อยในการสนทนา ดังนี้ ความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์ของมุสลิมในชุมชนก่อนเกิดเหตุการณ์ -หลังเกิดเหตุการณ์ ต่างกันอย่างไร และทางออกให้ทั้งชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนในการรักษา/เยียวยา และฟื้นฟูความสัมพันธ์

C-นำเสนอประเด็นในวงใหญ่และมุมมองชุมชนในอนาคต : ภาคบ่ายมีการนำเสนอในวงใหญ่และเปิดเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยน ชุมชนในอนาคต

2.2.3) สรุปประเด็นการสานเสวนายุโรป ครั้งที่ 2 ประเด็นการสานเสวนาเหมือนกันกับการสานเสวนาของชาวมลายูมุสลิม โดยมีประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และมีเนื้อหาเกี่ยวกับความหวาดระแวงที่เกิดขึ้นระหว่างคนในพื้นที่ทั้งมุสลิมกันเองและต่อชาวไทยพุทธ

ตารางที่ 6 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 2

ประเด็น	รายละเอียด
ความสัมพันธ์พุทธมุสลิมก่อนเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง	ก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ปี พ.ศ. 2547 พุทธมุสลิมมีความสัมพันธ์อันดี มีความไว้วางใจ เห็นอกเห็นใจกัน ไปมาหาสู่กัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พูดคุยพบปะตามร้านน้ำชา และทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกันช่วยเหลือกันแม้ว่าจะเป็นการแต่งงาน งานบุญต่างๆ สามารถ ใช้ชีวิตอย่างปลอดภัยสามารถไปกรีดยางในช่วงเวลาสี่สองตีสาม มีการผูกมิตรกันทั้งระดับผู้ใหญ่และลูกหลาน ไม่หวาดระแวง สามารถทำงานช่วยเหลืออาสาได้ตามปกติ
ความสัมพันธ์หลังจากสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง	ความสัมพันธ์พุทธมุสลิมที่ห่างเหิน เมื่อคนไทยพุทธถูกยิงในพื้นที่ใดก็ตามคนไทยพุทธจะเข้าใจว่า คนมุสลิมเป็นผู้ก่อเหตุ ในทางกลับกันหากคนมุสลิมถูกยิง คนมุสลิมก็จะเข้าใจและกล่าวหาว่าคนไทยพุทธเป็นผู้กระทำและนำไปสู่ความรู้สึกที่ไม่ดี และต่างหวาดระแวงว่าจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำหรือเป็นกลุ่มหัวรุนแรง ทำให้ความสัมพันธ์เริ่มเห็นห่างและไม่กล้าผ่านชุมชนมุสลิมเพราะเกรงจะเกิดอันตรายกับตน มองในแง่ลบ แต่พุทธบางคนกล้าที่จะเข้ามาตัดหญ้าในหมู่บ้านมุสลิม หรือมุสลิมบางคนก็กล้าเข้าไปทำนาในเขตชุมชนไทยพุทธและบางคนที่เพื่อนกับต่างศาสนิกมีความหวาดระแวงและรู้สึกถูกมองว่าเป็นฝ่ายพุทธ แต่สิ่งที่ชาวบ้าน

ตารางที่ 6 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	<p>ร้องขอ คือ ไม่อยากให้ไทยพุทธเหมารวมว่า ชาวมุสลิมยุโรปเป็นโจร ทั้งนี้เนื่องจากชาวพุทธยุโรปไม่เข้าใจวิถีชีวิตตามหลักอิสลามอย่างแท้จริง เช่น ชาวพุทธตำหนิที่มุสลิมไม่เข้าร่วมกิจกรรมการถวายพระพร การจุดเทียนเชิงชัย ทั้งที่พิธีกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามห้ามไว้</p> <p>ความปลอดภัยและความหวาดระแวง ผู้หญิงที่เป็นราชการไม่กล้าแต่งชุดเครื่องแบบไปทำงานเนื่องจากว่ามีข่าวลือขู่ฆ่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องใส่เสื้อทั่วไป บางครั้งไม่กล้าใส่เสื้อเหลือง สีม่วง ซึ่งเป็นสีในช่องของการรณรงค์ของทางราชการจึงแก้ปัญหาโดยการเอาเสื้อแจ๊คเก็ตคลุมไว้ ในขณะที่แกนนำสตรีในหมู่บ้านซึ่งเป็น อสม.เคยถูกข่มขู่ เมื่อช่วงปี พ.ศ. 2548 - 2549 โดยเขียนตัวหนังสือติดกระຈกชายลูกชิ้นว่า “สายลับของรัฐ” และสั่งให้ลาออกจาก อสม. เพราะไม่เห็นด้วยที่ผู้หญิงเป็นผู้นำ มีทหารพรานเข้ามาอาศัยอยู่ในสวนยางโดยไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบ ครั้นเมื่อชาวบ้านเห็นทหารในระยะไกล ๆ ก็กลัวต้องหนีกลับไม่ได้กรีดยาง ช่วงที่มีเหตุการณ์ระเบิดที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558 มีเจ้าหน้าที่มาล้อมหมู่บ้านบ่อเจ็ดลูกโดยกล่าวหาว่าเด็กที่บ่อเจ็ดลูกเป็นผู้กระทำทั้งที่เด็กคนนั้นเรียนอยู่ระดับมัธยมที่ 3 นอกจากนี้ต้องเปลี่ยนเส้นทางเดินทาง ถ้าไปถนนสายหนึ่ง กลับต้องใช้อีกสายหนึ่ง ในขณะที่เวลาชาวไทยพุทธจะเดินทางผ่านหมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านมุสลิมต้องใช้ทหารมาส่งเพื่อคุ้มครองความปลอดภัย เมื่อพี่น้องมุสลิมจะเดินทางจากหมู่ที่ 3 ไป หมู่ที่ 6 ต้องผ่าน หมู่ที่ 1 ซึ่งในหมู่บ้านเขียนป้ายสีแดง “กูสู่ว้าย” ทำให้พี่น้องมุสลิมรู้สึกกลัว อย่างไรก็ตามสถานการณ์ในช่วง 3 ปีคือ ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา สถานการณ์ดีขึ้น และความสัมพันธ์ดีขึ้น แต่ยังมี ความหวาดระแวงหลงเหลืออยู่</p>

ตารางที่ 6 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข	ชุมชนมุสลิมมีการเสนอให้หรือฟื้นฟูความสัมพันธ์โดยจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ เช่น เวทีสัมมนาเพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน เปิดเผยความรู้สึกและความต้องการของทั้งสองฝ่าย อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และหากมีการเจ็บป่วยหรือได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ควรจัดไปเยี่ยมชมกัน ที่สำคัญทั้งสองฝ่ายต้องไม่รีบด่วนตัดสินว่าผู้ร้ายเป็นอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ให้คิดในแง่ดีก่อน และตรวจสอบข้อเท็จจริง นอกจากนี้เมื่อใดที่มุสลิมหรือพุทธจัดงานบุญหรืองานรื่นเริงอยากให้มีการเชื้อเชิญร่วมงานหรือช่วยงาน

2.3) กระบวนการสานเสวนายุโรปครั้งที่ 3

2.3.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม : สองสัปดาห์หลังจาก

สานเสวนาครั้งที่สองเสร็จสิ้น ก็มีการจัดสานเสวนาระหว่างไทยพุทธและมลายูมุสลิม ในหัวข้อ “ชุมชนยุโรปสานเสวนา ระหว่างคนสองวัฒนธรรม (มลายูมุสลิม – พุทธ)” เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ณ ห้องน้ำพราว โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยช่วงเข้ามีหัวข้อเสวนา “ผลกระทบและสิ่งที่สูญเสียไประหว่างเราชาวชุมชนยุโรป และการก้าวข้าม” เป็นการเลือกตัวแทนทั้งสองฝ่ายที่ครอบคลุมทุกกลุ่มและเลือกบุคคลที่กล้าสะท้อนความคิดเห็น เพื่อพูดคุยสะท้อนผลกระทบจากเหตุการณ์เพื่อให้เห็นความเป็นมนุษย์ของทั้งสองฝ่าย

2.3.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้:

A- กิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย: กิจกรรมเริ่มด้วยคุณอัสรา รัฐการ์ณย์ ผู้ประสานงานหลักของโครงการฯ กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วม โดยมีปลัดเทศบาลร่วมกับคุณโชรยา จามจรี เป็นผู้ดำเนินสานเสวนาหลัก และมีคุณอาติละห์ บาโจ แกนนำผู้หญิงยุโรปเป็นล่ามภาษามลายู มีการกล่าววัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมสานเสวนา และต่อด้วยการแสดงวิดีโอที่เกี่ยวกับการจัดสานเสวนาที่ผ่านมาจำนวน 2 ครั้ง ต่อมาก็กิจกรรมสันทนาการโดยคุณมาเรียม ซัยสันทนะ จากศูนย์ฟ้าใส เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทั้งสองวัฒนธรรมมีความคุ้นเคยกัน หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมได้เขียนความคาดหวังและสิ่งที่วิตกกังวล และผู้จัดได้จัดหมวดเป็นประเด็นเพื่อสรุปให้ผู้เข้าร่วมฟัง

B-แจ้งกฎกติกาและกิจกรรมให้เห็นความเป็นมนุษย์ มีการแนะนำกฎกติกาสานเสวนา จากนั้นเปิดโอกาสให้ตัวแทนแต่ละวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาที่ตัวเองประสบ โดยมีตัวแทนเป็นผู้นำชุมชน คือ ผู้นำศาสนา รองนายกเทศบาล และประธานสภา รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบจากฝ่ายมุสลิมและไทยพุทธ

c-แบ่งกลุ่มย่อยและเสนอวงใหญ่ : ช่วงบ่ายมีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็นสามกลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชน 2) กลุ่มเยาวชนและแกนนำผู้หญิง และ 3) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ โดยพูดคุยในหัวข้อเรื่อง “เราจะดูแลซึ่งกันและกันอย่างไร ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ” และต่อด้วยการนำเสนอวงใหญ่

2.3.3) สรุปประเด็นการสานเสวนา ครั้งที่ 3 ประเด็นการสานเสวนา นอกจากมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายในอดีตและปัจจุบันแล้ว ผู้นำชุมชนทั้งสองฝ่ายยังได้ชี้แจงว่าในส่วนของผู้นำทั้งพุทธมุสลิมได้เริ่มพยายามร่วมมือในการแก้ปัญหาบางอย่างแล้ว และชาวบ้านทั้งสองฝ่ายได้ย้าให้ผู้นำสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อรื้อฟื้นความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่

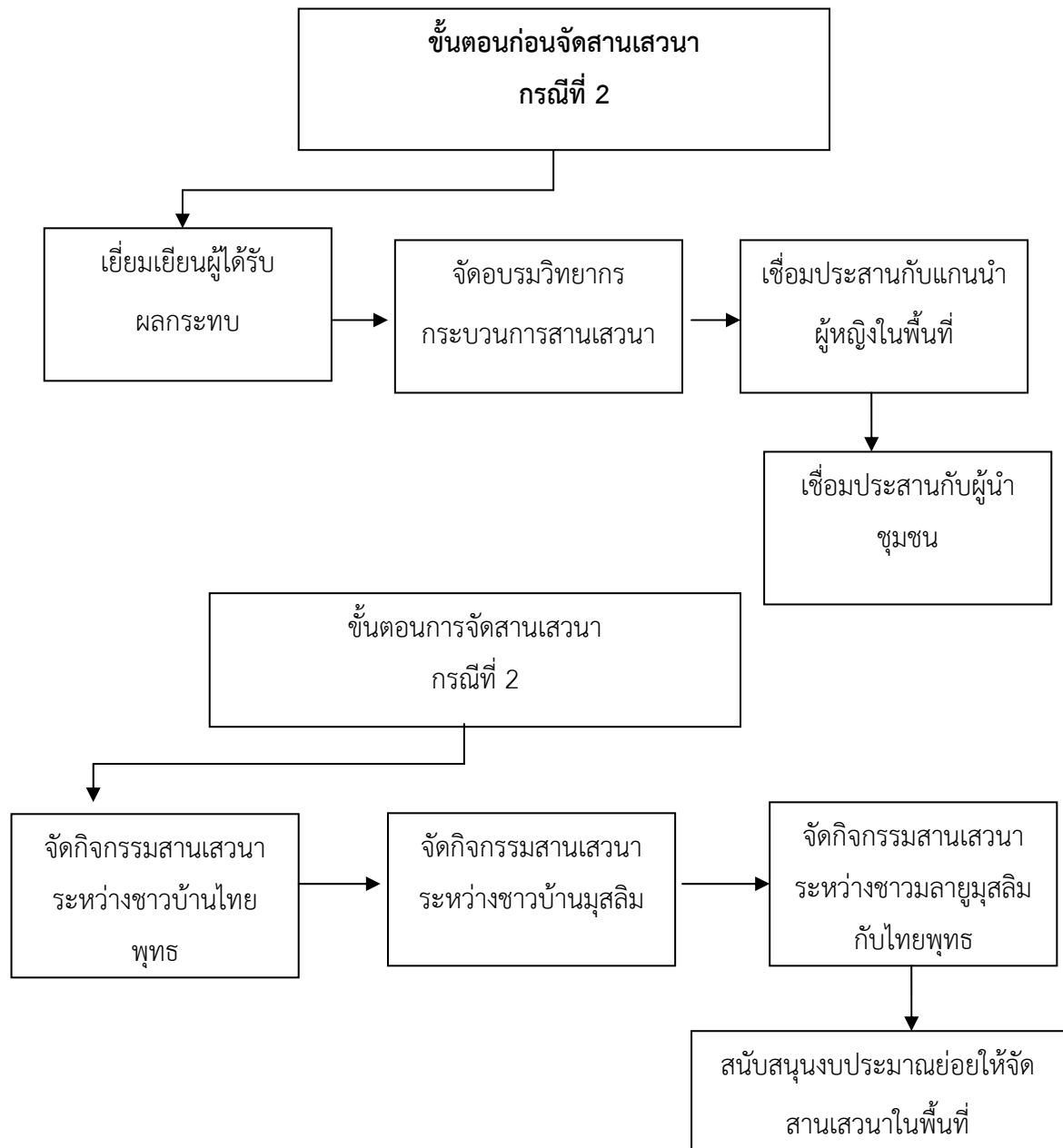
ตารางที่ 7 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 3

ประเด็น	รายละเอียด
ผู้นำเริ่มดำเนินการสานสัมพันธ์พุทธ-มุสลิม	สำหรับผู้นำชุมชน มีการสะท้อนความเห็นที่ว่า ปัจจุบันผู้นำทั้งพุทธ มุสลิม ได้พยายามทำกิจกรรมเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างพุทธมุสลิมแล้วและพูดในเชิงที่สร้างสรรค์เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด หรือแตกแยก และสำหรับผู้อำนวยการความสะอาดได้มีการสะท้อนข้อเสนอว่า ผู้นำพุทธให้ผู้นำมุสลิมแจ้งเบาะแสเรื่องสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น แต่ผู้นำมุสลิมมีการแก้ต่างว่าพวกเขามีอาจแจ้งล่วงหน้าเพราะไม่สามารถรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้เหมือนกัน และเสนอให้มีเวทีพูดคุยระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อเหตุโดยตรง ซึ่งทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในฐานะผู้จัดไม่รับปาก เพราะกลุ่มขบวนการยังไม่ได้เผยแพร่ตัวตน นอกจากนี้กลุ่มผู้นำ ยังเสนอให้สร้างมวลชนเพิ่มในการสร้างความเข้าใจให้กับคนทั่วไปเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น ในขณะที่คนที่ก่อเหตุหรือแนวร่วมก็ไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยว ทั้งนี้เพื่อกระชับพื้นที่มิให้พวกเขาก่อเหตุง่ายขึ้น ชาวมุสลิมได้สะท้อนว่า “การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เลือกปฏิบัติ มีความหวาดระแวงสงสัยสูง ถ้ามุสลิมก็ค้นตัวเป็นพิเศษ” พี่น้องพุทธก็ตอบกลับไปว่า น้องชายเขาซึ่งเป็นพุทธก็ถูกตรวจค้นหนักเหมือนกัน

ตารางที่ 7 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
<p>รื้อฟื้นกิจกรรมบรรพบุรุษ</p>	<p>การรื้อฟื้นกิจกรรมและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษของชุมชนยุโรป เช่น การเชื่อมเทศกาลการลาซัง เล่นว่าวพื้นบ้าน จัดกิจกรรมภาคฤดูร้อนร่วมกัน ผู้ปกครองควรใช้เวลาในการสนับสนุนและเปิดใจให้เด็กๆ ทั้งสองศาสนามีการเล่นร่วมกัน หากเวลามีงานเทศกาลก็ควรให้การสนับสนุนให้ช่วยกันและกันทั้ง มุสลิมและไทยพุทธ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศในการสานความสัมพันธ์กันตั้งแต่สมัยเด็ก เพื่อสร้างฐานความเข้าใจและความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นและสืบทอดต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้มีการเสนอให้เปลี่ยนพฤติกรรมสร้างความคุ้นเคยโดยการทักทายกันบ่อยๆ จะทำให้เกิดความเคยชิน และเกิดสันติภาพขึ้น มีการเสนอให้มีการพบปะพูดคุยเดือนละครั้ง โดยหมุนเวียนสับเปลี่ยนสถานที่จัด และจัดกิจกรรมเยี่ยมเยียนระหว่างพุทธมุสลิม หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตควรมีการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ เพื่อลดความหวาดระแวงว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กระทำ และแสดงความเสียใจระหว่างกัน</p>

แผนผังที่ 3 กระบวนการขั้นตอนการสานเสวนา กรณีที่ 2

2.3.4) ข้อสังเกตจากผู้วิจัยต่อการดำเนินการสานเสวนา ทั้ง 3 ครั้ง

จากการสังเกตกิจกรรมสานเสวนาระหว่างมลายูมุสลิมในยุโรป พบว่า การสานเสวนากลุ่มย่อยของผู้นำ มีการพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธมุสลิมยุโรปในอดีตที่ร่วมกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน โดยเจ้าหน้าที่เทศบาลยุโรปให้ความเห็นว่า ในอดีตมุสลิมส่วนใหญ่ในยุโรปต่างร่วมกิจกรรมพิธีศาสนา และอยากรื้อฟื้นกิจกรรมเหล่านี้ ทางผู้นำศาสนาได้เสนอว่า มุสลิมไม่

สมควรที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของต่างศาสนา แต่เป็นการอธิบายที่ไม่ชัดเจน ผู้อำนวยการความสะดวกซึ่งเป็นมุสลิมจึงพยายามอธิบาย แต่ก็ถูกห้ามจากเจ้าหน้าที่เทศบาลดังกล่าว ทำให้ประเด็นการพูดคุยดังกล่าวไม่เกิดความกระจ่าง ทั้งนี้เนื่องจากการสานเสวนาในวงย่อยมีระยะเวลาอันสั้นประมาณหนึ่งชั่วโมง ดังนั้นการสานเสวนาจำเป็นต้องเพิ่มเวลา และต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประเด็นการพูดคุยเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น

4.3.3 กระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินการสานเสวนากรณีที่ 3

พื้นที่กุจิงลือปะเป็นพื้นที่สุดท้ายในการจัดสานเสวนา เนื่องจากหากเปรียบเทียบกับสองพื้นที่แรกเป็นพื้นที่แห่งนี้ยังคงมีความรุนแรงและยังมีความหวาดระแวงสูง เนื่องจากชาวบ้านยังไม่ได้รับความไว้วางใจ อีกทั้งชาวบ้านยังถูกระแวงต่อเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย ดังนั้นการเตรียมพื้นที่และเครือข่ายจำเป็นต้องใช้เวลาค่อนข้างสูง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) เพิ่มศักยภาพ เตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และผู้เข้าร่วม

1.1) การเยี่ยมเยียนเยี่ยมยาผู้ได้รับผลกระทบ ความจริงแล้วพื้นที่กุจิงลือปะเป็นพื้นที่ที่ทีมงานบางส่วนของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เคยลงพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ต้องคดีครุจุหลัง แต่เนื่องจากความขัดแย้งและความรุนแรงยังคงมีอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งชาวบ้านในพื้นที่มีการแบ่งกลุ่มหลายกลุ่ม บ้างก็สนับสนุนเจ้าหน้าที่รัฐ บ้างก็สนับสนุนฝ่ายขบวนการหรือผู้เห็นต่างจากรัฐ บ้างก็ไม่ได้ฝักฝ่ายใด ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความจำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจค่อนข้างสูง ดังนั้นจึงมีการสร้างความไว้วางใจโดยการลงพื้นที่ทั้งหมด 5 ครั้ง โดยใช้ระยะเวลาทั้งหมดเกือบหนึ่งปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเยี่ยมครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากคดีความมั่นคง และคดีร้ายวัน การเยี่ยมเยียนนอกจากเยี่ยมครอบครัวที่ได้รับผลกระทบแล้ว มีการพูดคุยกับชาวบ้านตามร้านค้าและชาวบ้านใกล้เคียง โดยการไปทักทายพูดคุยทั่วไป ถามทุกข์สุขเพื่อสร้างความไว้วางใจและทำความรู้จักกัน อย่างไรก็ตาม ช่วงที่เยี่ยมชาวบ้านครั้งแรกหลังจากที่ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนแล้วมีเจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปถามชาวบ้านว่าผู้เยี่ยมเป็นใคร มาจากไหน และครั้งที่สองจึงส่งหนังสือแจ้งที่ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า ว่าจะมีการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนบ้านกุจิงลือปะ แต่ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารตามเข้ามาด้วย ทำให้ผู้จัดต้องทำความเข้าใจเพราะเกรงว่าจะทำให้ชาวบ้านเข้าใจผิดว่ามากับเจ้าหน้าที่ทหาร ต่อมาครั้งสุดท้ายมีการแจ้งแต่ระบุชัดเจนว่าห้ามให้เจ้าหน้าที่ทหารตามเข้ามาทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มารบกวน เพียงแต่มาถ่ายรูปแล้วกลับบ้าน ในระหว่างเยี่ยมเยียนมีการถามความคิดเห็นว่าหากจะมีการพูดคุยสานเสวนามีความประสงค์จะคุยกับใครชาวบ้านก็ต่างบอกว่า อยากคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐ

1.2) จัดอบรมวิทยากรกระบวนการ หลังจากที่ชาวบ้านเห็นว่าต้องการจัดกิจกรรมสานเสวนาแล้ว ผู้จัดจึงเชิญแกนนำผู้หญิงและผู้นำชุมชนรวมทั้งหมด 28 คนซึ่งส่วนใหญ่

เป็นผู้หญิงและผู้ชายจำนวน 2 คน โดยมาร่วมอบรมเมื่อวันที่ 29 กันยายน -1 ตุลาคม 2557 ที่ โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี

1.3) ประสานงานเชื่อมต่อกับผู้เข้าร่วม

1.3.1) การประสานงานกับชาวบ้าน : เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ให้แกนนำผู้หญิงและผู้นำชุมชนที่ผ่านการอบรมเป็นผู้ประสานกับชาวบ้านเป็นหลัก โดยมีผู้ประสานงานหลักจำนวน 2 คน คือ คุณไชเมษฐ์ เจ๊ะแน ซึ่งเป็นครูสอนอัลกุรอานให้แก่ผู้หญิงในหมู่บ้าน (ทั้งวัยกลางคนและชรา) และอีกท่าน คือ คุณยาการिया สะแปอิง โต๊ะคอเต็บและครูสอนตาดิกาในหมู่บ้าน ซึ่งทั้งสองเป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ แต่เนื่องจากหมู่บ้านกูจิงลือปะยังเป็นหมู่บ้านปิด ชาวบ้านยังคงหวาดระแวงคนภายนอกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและองค์กรภาคประชาสังคม ก่อนจัดสานเสวนา ชาวบ้านที่จะมาร่วมสานเสวนาได้แจ้งความประสงค์ว่าอยากให้ผู้จัดมาพบปะกับพวกเขาในหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและแจ้งวัตถุประสงค์ จึงลงพื้นที่ทำความเข้าใจหนึ่งครั้ง นอกจากนั้นชาวบ้านทุกคนยังได้ขอหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการด้วยเนื่องจากเกรงว่าเจ้าหน้าที่รัฐตรวจค้น ระหว่างการเดินทางสามารถยื่นเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ได้ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านยังไม่ไว้วางใจและหวาดระแวง ส่วนการประสานงานกับผู้นำชุมชนนั้น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ส่งหนังสือเชิญร่วมสานเสวนาและลงพื้นที่เยี่ยมและพบปะกับผู้ใหญ่บ้านและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม

1.3.2) การประสานกับเจ้าหน้าที่รัฐ : เนื่องจาก พลตรีชวลิต เรือนแจ้ง อดีตผู้อำนวยการสำนักการบังคับใช้กฎหมายและสิทธิมนุษยชน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า) และมี พันเอกสิทธิพร มุสิกะสิน รองผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี เป็นลูกน้องของพลตรีชวลิต เรือนแจ้ง เป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ ทั้งสองเคยคุมพื้นที่กูจิงลือปะมาก่อน ทางทีมผู้จัดจึงขอช่วยให้ทั้งสองเปิดทางโดยการช่วยเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ โดยเครือข่ายไปพบปะกับ พันเอกรุ่งโรจน์ อนันตโท ผบ.ฉก. 403 หนึ่งครั้ง ส่วนระดับอำเภอ ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้เข้าไปเยี่ยมพบปะพูดคุยกับปรีชา นวลน้อย อดีตนายอำเภอระแงะหนึ่งครั้ง และผู้กำกับอำเภอระแงะ เพื่อทำความเข้าใจและขอช่วยให้เชิญเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอมาร่วมสานเสวนาร่วมกัน

กรณีกูจิงลือปะ ไม่มีการประชุมกับทีมแกนนำชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากมีการประเมินว่า แกนนำที่ไปร่วมอบรมวิทยากรกระบวนการ ยังไม่มีความพร้อมที่จะมาเป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการ และอำนวยความสะดวก อีกทั้งสถานการณ์ยังคงไม่ปลอดภัยที่จะให้ทั้งสองช่วยจัดการให้ทั้งหมด แต่ช่วงการสานเสวนาระดมความคิดเห็นในกลุ่มย่อยมีการกำหนดให้แกนนำผู้หญิงจากพื้นที่นำการพูดคุยเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านคนอื่นๆ แสดงความคิดเห็น

2) กระบวนการสานเสวนากรณีที่ 3

ชาวบ้านในกุจิงลือปะแบ่งเป็นหลายกลุ่มอย่างชัดเจน คือ กลุ่มที่สนับสนุนเจ้าหน้าที่รัฐและสนับสนุนกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ และส่วนหนึ่งไม่ได้สนับสนุนกลุ่มใดๆ ดังนั้นในเบื้องต้นเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ วางแผนการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านสองกลุ่มนี้ แต่เนื่องจากว่าเป็นประเด็นที่อ่อนไหว (Sensitive) และค่อนข้างเสี่ยงอันตรายเกินไป เนื่องจากทั้งสองฝ่ายยังมีความขัดแย้งและยังไม่เปิดเผยตัวตนอย่างชัดเจน หากจะเปิดเวทีสานเสวนาจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างความไว้วางใจ ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างก็เสนออยากให้มีการพบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ทหารด้วย ดังนั้นคู่สานเสวนาจึงถูกเลือกเป็นชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเหมือนกันกับพื้นที่บ้านพ้อมิ่ง

2.1) กระบวนการสานเสวนาที่กุจิงลือปะครั้งที่ 1

2.1.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม การสานเสวนาครั้งที่ 1 ระหว่างชาวบ้านกุจิงลือปะ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2558 ณ ห้องโสภาพิสัย 1 ชั้น 6 โรงแรมตันหยง อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในหัวข้อเรื่อง “ปัญหา ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ” โดยมีชาวบ้าน ประกอบด้วย กลุ่มผู้หญิง เยาวชน กลุ่มที่ได้รับผลกระทบ และผู้ที่สนับสนุนรัฐและผู้เห็นต่างจากรัฐ (แต่ในที่ประชุมไม่ได้ระบุอย่างเปิดเผยว่าคนดังกล่าวเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายใด) และผู้นำชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

2.1.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศและสร้างความผ่อนคลาย : เริ่มจากการที่คุณโชรยา จามจรี ได้แนะนำที่มาของโครงการ หลังจากทีมได้แจกกระดาษเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและความวิตกกังวลแล้ว จากนั้นเป็นกิจกรรมแนะนำตัวเอง โดยให้ผู้เข้าร่วมเลือกว่าอยากเป็นดอกไม้ตูม ดอกไม้บาน หรือดอกไม้เหี่ยวพร้อมบอกเหตุผลที่เลือก

B-แจ้งกฎกติกาและแบ่งกลุ่มย่อย คุณโชรยา จามจรี ได้กล่าวถึงหลักการสานเสวนา หลังจากนั้นมีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 4 กลุ่มย่อย คือ ผู้ได้รับผลกระทบโดยอ้อม กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มผู้นำ และสุดท้าย คือ กลุ่มเยาวชนและสตรี

สรุปกฎกติกาที่จะคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐ : เมื่อเสร็จสิ้นการพูดคุยและนำเสนอวงใหญ่แล้ว มีการเตรียมความพร้อมในด้านประเด็นเพื่อพูดคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งมีการสรุปวิธีการนำเสนอกับเจ้าหน้าที่รัฐดังนี้ 1) มีเหตุผล ได้ประโยชน์ (ประโยชน์เรา ประโยชน์เขา) รู้ประมาณ 2) กรณีพาดพิง กล่าวหาเจ้าหน้าที่ ต้องมีตัวอย่างที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีพยานหลักฐานประกอบ (เห็นมากับตา อย่าเพิ่งแต่ฟังมากับหู หรือฟังที่เขาเล่าต่อๆ กันมา) 3) อย่าเหมารวม ให้พูดอย่างเจาะจง 4) อย่าใช้อารมณ์ความรู้สึกนำ ให้ใช้เหตุผลข้อเท็จจริงนำ 5) พูดสิ่งดีๆ ของเจ้าหน้าที่ด้วย ประกอบกัน (ถ้ามี) อย่านำเสนอแต่เรื่องร้ายๆ อย่างเดียว 6) มองเจ้าหน้าที่ในฐานะที่เป็นมนุษย์

คนหนึ่งเหมือนเรา คือ มีลบ-มีบวก มีด้านมืด-มีด้านสว่าง มีถูก-มีพลาด 7) หากเจ้าหน้าที่มีการปรับปรุงตัว หรือมีพัฒนาการ ก็ควรพูดถึงพัฒนาการของเขาด้วย 8) เรื่องร้ายๆ ที่มาจากเจ้าหน้าที่ในอดีต (เมื่อวาน) สามารถพูดได้ แต่ต้องบอกวัตถุประสงค์ให้ชัดว่าพูดเพื่อต้องการให้เป็นบทเรียนที่จะไม่ให้เกิดซ้ำอีก และให้พูดถึงเรื่องดีๆ ที่เจ้าหน้าที่ปรับปรุงตัว (วันนี้) 9) ปัญหา ผลกระทบ พร้อมกับต้องมีข้อเสนอแนะและทางออกด้วย อย่านำเสนอหรือบ่นระบายปัญหาอย่างเดียวโดยไม่มีทางออก เพราะไม่มีใครชอบฟัง 10) ข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ อย่าตั้งสูงเกินไป ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง จนเกินอำนาจหน้าที่เขา หรือไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่เขาที่จะทำได้ เพราะเราจะผิดหวังที่เขาตอบสนองเราไม่ได้ (อย่าตั้งข้อเสนอแบบไม่รู้ประมาณ) 11) แสดงให้เห็นว่า นอกจากเราจะเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่แล้ว เรายังเรียกร้องต่อตัวเองด้วย มีข้อเสนอต่อตัวเองหรือชุมชนเราเอง ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาอย่างไร ไม่เรียกร้องจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียว 12) อุดหนุนและอดทน สานเสวนากับอีกฝ่ายที่ใช้อารมณ์โดยไม่ใช้อารมณ์โต้กลับ หลังจากการระดมพูดคุยแล้วมีการนำเสนอในวงใหญ่

C-นำเสนอวงใหญ่ และรับสมัครผู้สนใจสานเสวนาครั้งที่ 2

: หลังจากระดมความคิดเห็นกันแล้วมีการนำเสนอต่อวงใหญ่ และสุดท้ายมีการถามในวงใหญ่ว่าใครบ้างที่สนใจเข้าร่วม สานเสวนากับเจ้าหน้าที่รัฐ

2.1.3) สรุปประเด็นการสานเสวนา ครั้งที่ 1 ประเด็นการสานเสวนา

นอกจากมีเรื่องการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการปิดล้อมตรวจค้น การประสานงานของเจ้าหน้าที่รัฐการดำเนินต่อกระบวนการยุติธรรม ยังมีกรกล่าวถึงสิทธิของการช่วยเหลือเยียวยาอีกด้วย

ตารางที่ 8 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 1

ประเด็น	รายละเอียด
การปิดล้อมตรวจค้น	เมื่อใดที่มีการปิดล้อม ตรวจค้น ทรัพย์สินของชาวบ้านมักสูญหาย เจ้าหน้าที่มักสวมหน้ากาก ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัว อยากให้มีการตรวจสอบและรับผิดชอบ กรณีที่มีชาวบ้านร้องเรียนว่า ขงหายระหว่างการตรวจค้น ปิดล้อม อีกทั้งให้เลิกขอข้อมูลพื้นฐาน อาทิเช่น ทะเบียนบ้าน/บัตรประชาชนของชาวบ้านหลังเกิดเหตุทุกครั้ง เพราะชาวบ้านไม่เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ขอเพื่อนำไปใช้ในทางใด ทั้งนี้ทุกครั้งที่เจ้าหน้าที่มาเยี่ยมบ้านชาวบ้านรู้สึกเครียด เพราะกลัวถูกมองว่าเป็นผู้ร้าย และอยากให้ถามข้อมูลจากเจ้าตัวมากกว่าเพื่อนบ้าน และเมื่อมีการจับตัวแล้ว เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยแจ้งผู้นำชุมชน ทำให้ชาวบ้านเครียด ดังนั้น ควรแจ้งผู้นำเกี่ยวกับรายละเอียดการคุมตัวให้ชัด

ตารางที่ 8 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสนทนาที่ภูจิงลือปะ ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
กระบวนการยุติธรรม	<p>ชาวบ้านที่ได้รับการปล่อยตัวจากคดีความมั่นคงยังคงมีรายชื่ออยู่ในหมาย พ.ร.ก. ทั้งกลุ่มเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการทำหนังสือเดินทางได้ แต่เจ้าหน้าที่ทางอำเภอแจ้งว่าสามารถปลดหมาย พ.ร.ก. เหล่านี้ได้ แต่ชาวบ้านนั้นไม่รู้วิธีการดำเนินการ จึงเสนอให้มีการเพิกถอนหมาย พ.ร.ก. แก่ชาวบ้านที่เคยต้องสงสัยหรือ นอกจากนี้ชาวบ้านมองว่าเจ้าหน้าที่ระดับล่างรายงานต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูงด้วยข้อมูลอาจไม่เป็นจริง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ระดับสูงควรลงพื้นที่มาประเมินข้อมูลจากพื้นที่จริงบ้าง</p>
ความปลอดภัย	<p>ทหารลาดตระเวน และพักแรมในสวนยางของชาวบ้านบ่อย ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเข้าสวน โดยเฉพาะช่วงเช้าที่ชาวบ้านกรีดยาง เพราะชาวบ้านบางคนที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยไม่ได้ จะเป็นปัญหาเมื่อต้องเจอเจ้าหน้าที่และต้องการให้เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนในเวลาที่เหมาะสม เพราะบางครั้งชาวบ้านเจอเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนในเวลากลางคืน เจอแล้วทำให้ตกใจกลัวที่สำคัญชาวบ้านไม่กล้าที่จะไปเก็บผลไม้ตามสวนบนภูเขาเพราะกลัวพบเจอกับทหารทำให้ขาดรายได้</p>
ขาดการประสานงาน	<p>หน่วยงานรัฐที่ลงพื้นที่ภูจิงลือปะค่อนข้างบ่อย ทำให้ผู้นำชุมชนต้องเตรียมการต้อนรับ จนเตรียมการไม่ทัน และเหนื่อย ดังนั้นหน่วยงานที่จะลงพื้นที่ด้วยกันควรบูรณาการ หรือประสานประเด็นข้อมูล เพื่อลดภาระของผู้นำชุมชนที่ต้องตอบแบบสอบถามหรือให้ความร่วมมือกับเรื่องเดียวกัน แต่ต่างหน่วยงาน</p>
การให้เกียรติ	<p>ทหารจากค่ายในหมู่บ้านมักกินหมูป่า แล้วทิ้งเศษอาหาร (กระดูกหัว หนัง) ไว้ในสวนของชาวบ้าน ทำให้สุนัขซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงของทหาร คาบไปในหมู่บ้าน และส่งกลิ่นเหม็นมาก อยากให้เจ้าหน้าที่ทหารที่กินหมูเรียบร้อยแล้ว ให้จัดการฝังกลบเศษอาหารให้เรียบร้อย ไม่ได้รังเกียจหากเจ้าหน้าที่จะกินหมู แต่ขอให้ช่วยจัดการเศษอาหารที่เหลือด้วย เพราะหมูเป็นสัตว์เลี้ยงห้ามของมุสลิม และจำกัดพื้นที่ของสุนัขที่เลี้ยงไม่ให้มาวิ่งเล่นในชุมชน เพราะเป็นสัตว์เลี้ยงห้ามของมุสลิม รวมทั้งศึกษาวัฒนธรรมของคนในพื้นที่</p>

ตารางที่ 8 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	<p>นอกจากนี้โครงการ ‘อาสาสมัครมาสอนภาษาอังกฤษ’ ที่เข้ามาสอนที่โรงเรียนตาดีกาไม่ค่อยเป็นเวลา ทำให้ครูสอนศาสนาไม่สามารถจัดการตารางสอนวิชาศาสนาได้ จึงอยากให้มีการกำหนดเวลาการสอนให้ชัดเจน เพื่อให้ครูตาดีกาสามารถจัดการตารางเวลาสอนศาสนาให้ชัดเจน อีกทั้งหลังละหมาดวันศุกร์เจ้าหน้าที่ทหารมักมาขอเวลา เพื่อชี้แจงประเด็นของหน่วยงาน แต่ไม่มีการแลกเปลี่ยนเพื่อฟังเสียงชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกเบื่อ ไม่อยากให้มาทุกสัปดาห์ และอยากให้เจ้าหน้าที่เปิดเวลารับฟังชาวบ้านแลกเปลี่ยนบ้าง</p> <p>เจ้าหน้าที่ใช้คำพูดเสียดสี ตอกย้ำแผลเก่าของชาวบ้านกุจิงลือปะ โดยเฉพาะคดีครูจุหลิง มาตอกย้ำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่ติดต่อเจ้าหน้าที่รัฐ (บางคน)</p>
<p>สิทธิ</p>	<p>ครอบครัวของคุณสาลิมะห์ ลาบอ ไม่ได้รับการเยียวยา ทั้งที่ครอบครัวเชื่อว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับกรณีความไม่สงบ แต่ไม่ได้รับการรับรองจากตำรวจ ชาวบ้านไม่เข้าใจสิทธิการเยียวยา มีลูกของคนในชุมชนที่ต้องคดีความ มันคงต้องชั่งในเรือนจำกลางกรุงเทพฯ</p> <p>อยากให้มีการทบทวนพิจารณา 3 ฝ่าย เพื่อให้ได้รับการเยียวยาตามเกณฑ์ และให้เจ้าหน้าที่อำเภอมาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเรื่องสิทธิการเยียวยา</p>

2.2) กระบวนการสานเสวนากุจิงลือปะครั้งที่ 2

2.2.1) **ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม** วันถัดมาหลังจากสานเสวนาครั้งแรกเสร็จ วันที่ 31 กรกฎาคม 2558 การสานเสวนา ครั้งที่ 2 ก็เกิดขึ้นอันเป็นการสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ ณ ห้องโสภาพิสัย 1 ชั้น 6 โรงแรมตันหยง อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยมีหัวข้อสานเสวนา เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาและความมั่นคงในชุมชน” ดังนั้นผู้เข้าร่วม จึงประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจที่ดูแลในพื้นที่อำเภอระแงะ ส่วนปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม ผู้ใหญ่บ้านกุจิงลือปะ บัณฑิตอาสา และเจ้าหน้าที่สังกัดอำเภอระแงะ ประกอบด้วย นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่เยียวยา เป็นต้น

2.2.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศและสร้างความผ่อนคลาย : เริ่มด้วยจากตัวแทนคนในพื้นที่โดย นายปรีชา นวลน้อย อดีตนายอำเภอระแงะกล่าวเปิดเวทีกิจกรรมสานเสวนา หลังจากนั้นมีการแจกกระดาษให้ผู้เข้าร่วมได้เขียนเกี่ยวกับความคาดหวังและสิ่งที่วิตกกังวลต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ต่อมาเป็นกิจกรรมแนะนำตัวโดยให้เลือกเป็นดอกไม้ตุ้ม ดอกไม้บานและดอกไม้เหี่ยว โดยให้บอกเหตุผลที่เลือก หลังจากนั้นคุณโซรยา จามจรี ได้ชี้แจงหลักการสานเสวนาให้ผู้ร่วมฟัง อีกทั้งกล่าวถึงที่มาที่ไปของโครงการ

B-แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมปัญหาต่างๆ เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ทหาร กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจ กลุ่มเจ้าหน้าที่จากชุมชนกุจิงลือปะ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มชุดปฏิบัติการ ตำบลเฉลิม เจ้าหน้าที่อำเภอสังกัอำเภอระแงะ โดยมีโจทย์การพูดคุยคือ ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอจากการปฏิบัติงาน และแนวทางแก้ไข

C-นำเสนอในวงใหญ่ และคัดเลือกผู้เข้าร่วมต่อไป : หลังจากนั้นมีการเสนอประเด็นการสานเสวนา และต่อยอดกระบวนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมครั้งต่อไป

2.2.3) สรุปประเด็นการสานเสวนากุจิงลือปะ ครั้งที่ 2 เป็นประเด็นเรื่องปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของหน่วยงานต่างๆ อีกทั้งยังกล่าวถึงปัญหาของชุมชนกุจิงลือปะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ความไม่ปลอดภัย การแบ่งพรรคแบ่งพวก การไม่เข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 9 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 2

ประเด็น	รายละเอียด
งานพัฒนาของทหารที่ลงไปยังพื้นที่	โครงการต่างๆ ของทหารที่ทำกับประชาชนไม่มีการต่อยอด เนื่องจากขาดงบประมาณ จึงจำเป็นต้องประสานส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อให้หน่วยงานได้ดูแลรับช่วงต่อ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือเชื่อมโยงและต่อยอดงานพัฒนาต่างๆ ที่ทหารเอาโครงการลงไป
พื้นที่ที่มีความขัดแย้งและแบ่งพรรคแบ่งพวก	ในพื้นที่กุจิงลือปะ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกทำให้การช่วยเหลือไม่ทั่วถึง ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องเปิดใจกว้าง เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ให้โอกาสเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปมีส่วนร่วมบ้าง ในขณะที่ชาวบ้านมีความกลัวผู้นำหมู่บ้านมากกว่าเจ้าหน้าที่ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีอิทธิพลสูง ทหารจึงรู้สึกกว่าชาวบ้านมีความอึดอัดใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 9 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสนทนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	ของตัวเองเพราะกลัว บางเรื่องไม่เห็นด้วยก็ต้องทำตามและอยากจะสะท้อนให้เจ้าหน้าที่ทหาร แต่ไม่สามารถทำได้
ชาวบ้านขาดความเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ	ประชาชนไม่เข้าใจแผนการดำเนินงาน ของทหาร คือ เข้าใจ เข้าถึงพัฒนา
ความปลอดภัย	เจ้าหน้าที่มีความรู้สึกว่าการเข้าพื้นที่กุจิงลือปะไม่ปลอดภัย 100 % กลัวอันตราย หวาดระแวง ดังนั้นจึงไม่ควรใช้เส้นทางซ้ำและรักษาความลับเรื่องเส้นทาง ในขณะที่ผู้นำชุมชนไม่สนับสนุนให้ทหารอยู่ในโรงเรียน หรือใกล้ชุมชน
ความหวาดระแวง	เรื่องการเดินทางเข้าพื้นที่ สำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุจิงลือปะ เมื่อทหารเข้ามาคุย ชาวบ้านมักเข้ามาถามว่าเราพูดคุยอะไรกับทหาร หลายครั้งจึงไม่กล้าทักเจ้าหน้าที่ทหาร เพราะเกรงว่าชาวบ้านจะเข้าใจผิดว่าสนับสนุนเจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้าน ในขณะที่ชาวบ้าน (บางคน) มีความรู้สึกหวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่ (แม้ว่าเจ้าหน้าที่จะเป็นมุสลิมด้วยกัน) ดังนั้นต้องสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้าน เพื่อลดความหวาดระแวง หรือเดินเข้าไปหา แสดงความจริงใจ สร้างความสนิทสนมกับชาวบ้าน หรือ ทำกิจกรรมบ่อยๆ
ยาเสพติด	กรณียาเสพติดในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปจับกุมค่อนข้างบ่อย เพราะคนขายพยายามขายและสร้างพื้นที่อิทธิพลและแสดงออกถึงอำนาจ ทั้งที่ปัญหายาเสพติด อันตรายกว่าปัญหาการก่อการร้าย เริ่มจากเพื่อนให้ฟรี จำยครั้งหนึ่ง เป็นผู้ขายเอง ดังนั้นชุมชนควรมีการต่อต้านยาเสพติด หยุดซื้อ หยุดขาย ต้องสร้างอาชีพให้แก่เยาวชน มีความรู้ด้านศาสนา หรือสนับสนุนด้านกีฬา
ด้านความร่วมมือ	เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ฝ่ายปกครอง ไม่มีการบูรณาการในการทำงานของทุกฝ่าย ต่างฝ่ายต่างทำงานเป็นของตัวเอง และเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วย ไม่มีการประสานงานกัน โดยเฉพาะเมื่อมีการปฏิบัติการพิเศษ ดังนั้นจึงมีการเสนอว่าเจ้าหน้าที่ควรมีการพูดคุยในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้การทำงานได้เดินไปในทิศทางเดียวกัน อดทน และพูดคุยชี้แจง ผู้ใหญ่บ้าน

ตารางที่ 9 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ครั้งที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	ควรจะได้รับเชิญให้ไปร่วมพูดคุยด้วย เพื่อเป็นพยาน และให้กลุ่มองค์กรประชาสังคม (CSOs) มีส่วนร่วมเชื่อมระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน รวมทั้งสะท้อนปัญหาให้หน่วยเหนือทราบ เพื่อให้นโยบายสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน และทำอย่างต่อเนื่อง

2.3) สานเสวนากุจิงลือปะครั้งที่ 3

2.3.1) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม การสานเสวนาครั้งที่ 3 เป็นการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2558 ณ ห้องโสภาพิสัย 1 ชั้น 6 โรงแรมต้นหยง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในหัวข้อ เรื่อง “แนวทางและความคาดหวังร่วมกันระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่เพื่อการพัฒนาสันติและสมานฉันท์ในชุมชน” และมีคำถาม ดังนี้ 1) ความคาดหวังร่วมกันที่จะทำให้ชุมชนพัฒนาเกิดสันติและสมานฉันท์ 2) ปัญหาทางออกที่ชาวบ้านสะท้อนจากเวทีที่ 1 มานำเสนอ 3) มุมมองของเจ้าหน้าที่ต่อปัญหาและทางออกของชาวบ้าน และ 4) พยายามหาทางออกทั้งสองฝ่ายเห็นชอบ แต่ก่อนการแบ่งกลุ่มมีการเปิดเวทีให้ทั้งสองฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นในหัวข้อเรื่อง “ประสบการณ์ร่วมในฐานะผู้ได้รับผลกระทบภายใต้สถานการณ์ในพื้นที่ และการก้าวข้าม”

2.3.2) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ :

A-กิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย : ให้ผู้เข้าร่วมได้แนะนำตัว โดยใช้กิจกรรมให้เลือกเป็นดอกไม้สามชนิดคือ ดอกไม้ตูม ดอกไม้บาน และดอกไม้เหี่ยว พร้อมบอกเหตุผลที่เลือก หลังจากนั้นทีมงานได้สรุปภาพรวม ต่อมาให้ผู้เข้าร่วมได้เขียนความคาดหวังและความกังวล

B-แบ่งกลุ่มย่อยและนำเสนอวงใหญ่ : กลุ่มย่อยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 2) กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 3) กลุ่มผู้นำกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ 4) กลุ่มเยาวชนสตรีกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอวงใหญ่ โดยมี พลตรีชวลิต เรียงแจ้ว อดีตผู้อำนวยการสำนักการบังคับใช้กฎหมายและสิทธิมนุษยชน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และมีพันเอกสิทธิพร มุสิกะสิน รองผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี มาร่วมฟังด้วย

C-กิจกรรมให้เห็นความเป็นมนุษย์ : หลังจากนั้นมีการสานเสวนาต่อเรื่อง “ประสบการณ์ร่วมในฐานะผู้ได้รับผลกระทบภายใต้สถานการณ์ในพื้นที่ และการก้าวข้าม (ลุกขึ้นมาเข้มแข็งได้อย่างไร) โดยมีตัวแทนจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐเล่าประสบการณ์ของตน

2.3.3) สรุปประเด็นการสานเสวนาญาติอุปถัมภ์ ครั้งที่ 3 ประเด็น

การสานเสวนามีการแลกเปลี่ยน เรื่อง การปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยที่เจ้าหน้าที่ได้ชี้แจงเหตุผล และความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 10 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสานเสวนาที่ญาติอุปถัมภ์ ครั้งที่ 3

ประเด็น	รายละเอียด
<p>การปิดล้อมตรวจค้นและการเยี่ยมเยียนชาวบ้านต้องสงสัยของเจ้าหน้าที่รัฐ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านอยากให้เจ้าหน้าที่นำล่ามภาษาไทย-มลายูด้วยทุกครั้ง เจ้าหน้าที่รับปากจะหาล่าม - เมื่อมีการปิดล้อมตรวจค้นบ้านผู้ต้องสงสัย ชาวบ้านอยากให้เจ้าหน้าที่แจ้งผู้นำชุมชนทุกครั้ง เจ้าหน้าที่รับปากว่าจะแจ้งก่อน - หากบ้านผู้ต้องสงสัยท่านใดที่มีคนแก่ให้เจ้าหน้าที่ระมัดระวัง เจ้าหน้าที่รับปากจะระมัดระวังมากขึ้น - ลูกอดีตผู้ใหญ่บ้านขอร้องให้เจ้าหน้าที่หยุดการตรวจค้นบ้านแม่ของเธอ เพราะท่านอายุมากแล้ว และทุกครั้งทีไปก็ไม่เคยพบเจอสิ่งผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่บอกว่า เป็นบ้านเป้าหมาย และต่อไปจะไปอีกต่อเมื่อมีคำสั่งหรือข้อมูลเท่านั้น - ชาวบ้านที่พ้นคดี แต่ยังมีคดีหมาย พ.ร.ก. ไม่สามารถทำหนังสือเดินทางได้ เจ้าหน้าที่จึงเสนอให้รวมรายชื่อและเอกสารหลักฐานเพื่อทำเรื่องปลดหมาย พ.ร.ก./กองทะเบียนประวัติอาชญากร - ชาวบ้านแจ้งว่ามีกรณีของหายระหว่างที่เจ้าหน้าที่ปิดล้อมตรวจ เจ้าหน้าที่บอกว่า หากมีของหายจริงให้แจ้งตำรวจเพื่อดำเนินคดี แต่ถ้าของไม่หายจริงจะโดนข้อหาแจ้งความเท็จ - ชาวบ้านไม่อยากให้เจ้าหน้าที่พักแรมในสวนยาง แต่ให้พ้นสวนยาง เจ้าหน้าที่รับปากไปปรับปรุง - ชาวบ้านไม่อยากให้เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนช่วงที่ชาวบ้านออกกรีดยาง (เวลา 05.00 น.) เจ้าหน้าที่เสนอว่าให้มีชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) ด้วยได้หรือไม่ ชาวบ้านบอกว่าได้ - เวลามาตรวจค้น ห้ามใส่หน้ากาก เจ้าหน้าที่รับจะเสนอผู้บังคับบัญชา แต่อธิบายว่าเป็นสิทธิของเจ้าหน้าที่เพื่อความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ - กรณีการถ่ายรูป จะขออนุญาตทุกครั้งก่อนถ่ายรูป

ตารางที่ 10 ประเด็นปัญหาความต้องการจากการสนเสวนาที่ภูจิงลือปะ ครั้งที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
ประเด็นการปฏิบัติการ ปฏิสัมพันธ์มวลชน	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านอยากให้ลดเวลาการพบปะของเจ้าหน้าที่หลังละหมาดวันศุกร์ เจ้าหน้าที่ทหารบอกว่า ไม่ได้ไปทุกอาทิตย์ แต่ไปอาทิตย์เว้นอาทิตย์ หากרבกวนเวลาจะลดเวลาการพบปะ และระหว่างการพบปะพูดคุย ชาวบ้านคนไหนมีธุระก็ออกไปทำธุระก่อนได้ - ที่โรงเรียนตาติกา มีโครงการพี่สอนน้องของเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า ซึ่งชาวบ้านสะท้อนว่า อยากให้เปลี่ยนเวลาสอน เพราะרבกวนเวลาเรียนของเด็ก เจ้าหน้าที่รับปากจะพิจารณา
วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ แตกต่างกัน	<ul style="list-style-type: none"> - สุนัขมักจะคาบกระดูกหมูไปเดินเล่นพานในหมู่บ้าน อยากให้เจ้าหน้าที่จัดการกระดูกหมูให้ดี เจ้าหน้าที่รับปากจะไปซุดหลุมฝัง และเมื่อมีการย่างหมูจะส่งกลิ่นเหม็น ชาวบ้านรู้สึกอึดอัด เจ้าหน้าที่รับปากจะไปจัดการ/ระหว่างสนเสวนา มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงลงคำสั่ง ทหารห้ามกินหมู (โดยเฉพาะหมูจากป่า) <p>ข้อเรียกร้องของเจ้าหน้าที่รัฐ คือ อยากให้ชาวบ้านแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ</p>

3) อุปสรรคของการสนเสวนาที่ภูจิงลือปะ

3.1) มีผู้ขัดขวางในเวที (Spoiler) กระบวนการสนเสวนาที่ภูจิงลือปะ

มีประเด็นเรื่องผู้ขัดขวางซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูง ทั้งนี้เนื่องจากว่า เจ้าหน้าที่ที่ตั้งกล่าวถูกเชิญตัวมาเป็นผู้สังเกตการณ์ในเวทีสนเสวนาครั้งแรกในเวทีที่สาม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่รู้หลักการสนเสวนา อย่างไรก็ตามคุณโชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ ยอมรับว่า ตนเป็นผู้เชิญเข้ามาสังเกตการณ์โดยไม่คาดคิดว่า เจ้าหน้าที่ท่านนี้จะแสดงพฤติกรรมกั๊กขาต่อผู้เข้าร่วม

“พี่เป็นคนเชิญเจ้าหน้าที่ท่านนี้เอง และถือเป็นบทเรียนสำคัญว่าการจะเอาเจ้าหน้าที่ระดับสูงในพื้นที่เข้ามาจำเป็นต้องพิจารณาว่า ถ้าเชิญมาแล้วได้ประโยชน์หรือทำให้วังแตก” (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่า การให้ผู้เข้าร่วมมีการเตรียมก่อนสนเสวนาข้ามกลุ่มนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และการทำความเข้าใจกับกฎกติกาอย่างแท้จริงก็ย่อม

มีความจำเป็น แต่เป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ที่มีความอดทนกับชาวบ้านกุจจึงลือปะทำให้การพูดจาไม่ได้ระมัดระวัง และให้เกียรติ

ซีตีมาเรียม บินเยาะ อาสาสมัครที่ทำหน้าที่ผู้อำนวยการ ความสะดวก
ในวงใหญ่ของกลุ่มอาชีพ และเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ดังกล่าวแล้วว่า

“เขา พูดกระทบ กระทบ แดกดัน ว่าทำงานแล้วก็อย่าไปส่งเงินให้คนข้างบน (บน
ภูเขา/ขบวนการแบ่งแยกดินแดน) ชาวบ้านก็เริ่มกระสับกระส่าย แต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่
ทหารท่านนี้ไม่เคยมาร่วมสานเสวนาตั้งแต่แรก แต่ถูกเชิญให้มาฟังหรือสังเกตการณ์
เท่านั้น แต่เขาเหมือนยังเบ่งตัวเองในฐานะทหารในระดับสูง ดิฉันในฐานะวิทยากร
กระบวนการพยายามอธิบายกฎกติกาในการสานเสวนาให้เขาเข้าใจว่า ท่านคะขออนุญาต
ท่านนั่งก่อนนะคะ หลักการสานเสวนาของเรามีเงื่อนไขกันว่า เราจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน
ระบาย และเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้รับฟัง เจ้าหน้าที่ได้ระบาย ชาวบ้านก็ได้รับฟัง
ไม่ใช่มาสร้างปมกันตรงนี้อีก เขาก็บอกว่า ไม่เป็นไร ผมมาดูครู่เดียว เตียวไปดูกลุ่ม
อื่น จนชาวบ้านนั่งนิ่งไม่มีใครกล้าพูดและเหมือนกลุ่มจะล่ม เพราะเขายังคงพูดแทรก
และพูดแดกดันไม่หยุด หลังจากนั้นดิฉันจึงรีบลุกขึ้นพูดอีกครั้งด้วยการยกมือไหว้
และพูดเสียงดังว่า

“พี่ในฐานะคนเป็นวิทยากรกระบวนการ พี่ขออนุญาตให้คุณนั่งลง รับฟังชาวบ้านสัก
5 นาที ชาวบ้านพูดอย่างไร เจ้าหน้าที่พูดอย่างไร และท่านก็ค่อยพูด ขอให้ท่านเงียบ
แต่เขาไม่นิ่ง แต่หยุดพูด เขาฟังได้แค่สามนาทีก็ออกจากกลุ่มย่อย วันนั้นตนเองพูดเสียงดัง
ผิดปกติ ทำให้คณะทำงานก็ตกใจหันมาดู เพราะไม่เคยเป็นอย่างนี้มาก่อน เราก็พยายาม
พูดด้วยความอ่อนโยน และระงับอารมณ์ไว้ (ซีตีมาเรียม บินเยาะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 29
มิถุนายน 2559)

3.2) เจ้าหน้าที่ทหารไม่ยินยอมสวมชุดนอกเครื่องแบบ การสานเสวนา
ทุกพื้นที่กรณีศึกษา ผู้จัดได้ขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ความมั่นคง คือ เจ้าหน้าที่
ทหาร และเจ้าหน้าที่ตำรวจ สวมชุดนอกเครื่องแบบ และทุกคนต่างให้ความร่วมมือ แต่การสานเสวนา
ครั้งที่ 2 ที่กุจลือปะ เมื่อผู้จัดได้ขอความร่วมมือประเด็นดังกล่าว เจ้าหน้าที่ทหารท่านหนึ่งลุกขึ้นค้าน
และไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงนี้ โดยทางผู้จัดยกเหตุผลว่า การที่เจ้าหน้าที่สวมนอกเครื่องแบบทำให้ชาวบ้าน
มีความสบายใจอย่างเช่น ที่พ้อมิ่ง ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงนั้น

ก็เนื่องจากเจ้าหน้าที่สวมชุดนอกเครื่องแบบ และเห็นความเท่าเทียมและความเป็นมนุษย์ แต่ทางเจ้าหน้าที่ทหารดังกล่าวให้เหตุผลว่า

“ทำไมเราต้องเปลี่ยนชุดทหาร ผมภูมิใจที่จะใส่ เป็นศักดิ์ศรี กว่าจะได้ตำแหน่งนี้มันก็ใช้เวลา” หลังจากसानเสวนาครั้งที่สองจบลง ผู้จัดได้โทรคุยและทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาดังกล่าวกับพันเอกสิทธิพร ที่ปรึกษาโครงการและทหารท่านนี้เป็นลูกน้องพันเอกสิทธิพรด้วย และสุดท้ายทหารท่านนั้นก็ยินยอมสวมชุดนอกเครื่องแบบมาร่วมसानเสวนา ครั้งที่ 3”

ชาวบ้านกุจิงลือปะกล่าวว่า

“การที่ได้เห็นเจ้าหน้าที่รัฐสวมชุดนอกเครื่องแบบมาร่วมसानเสวนา กับชาวบ้านทำให้ไม่รู้สึกลัว และรู้สึกไม่เกร็งมากด้วย” (นาวารี ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

4) สนับสนุน พัฒนา และให้ความช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชน

4.1) ประสานเยียวยาครอบครัวที่ได้รับผลกระทบ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า นำโดย พลตรีชวลิต เรือนแจ้ง เพื่อลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบกรณีของนางสาวสาลิมาห์ ลาบอ จนเป็นที่มาของการมอบเงินเยียวยา 25 เปอร์เซ็นต์ (ตามกฎหมายเยียวยาผู้เสียชีวิตทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐจะได้รับเงินช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐเป็นเงินจำนวน 5 แสนบาท) ให้กับครอบครัวดังกล่าว และเยี่ยมอดีตผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคง (คดีครูหญิง) ที่มีรายชื่อติดอยู่ในกองทะเบียนประวัติอาชญากรซึ่งไม่สามารถเดินทางออกนอกประเทศ โดยให้กลุ่มผู้หญิงดังกล่าวรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เพื่อถอดถอนรายชื่อจากกองทะเบียนประวัติอาชญากร ซึ่งปัจจุบันอดีตผู้ต้องสงสัยคดีความมั่นคงจำนวน 18 คน ถูกปลดจากรายชื่อกองทะเบียนประวัติอาชญากร

4.2) จัดสานเสวนาย่อยส่งเสริมด้านอาชีพ

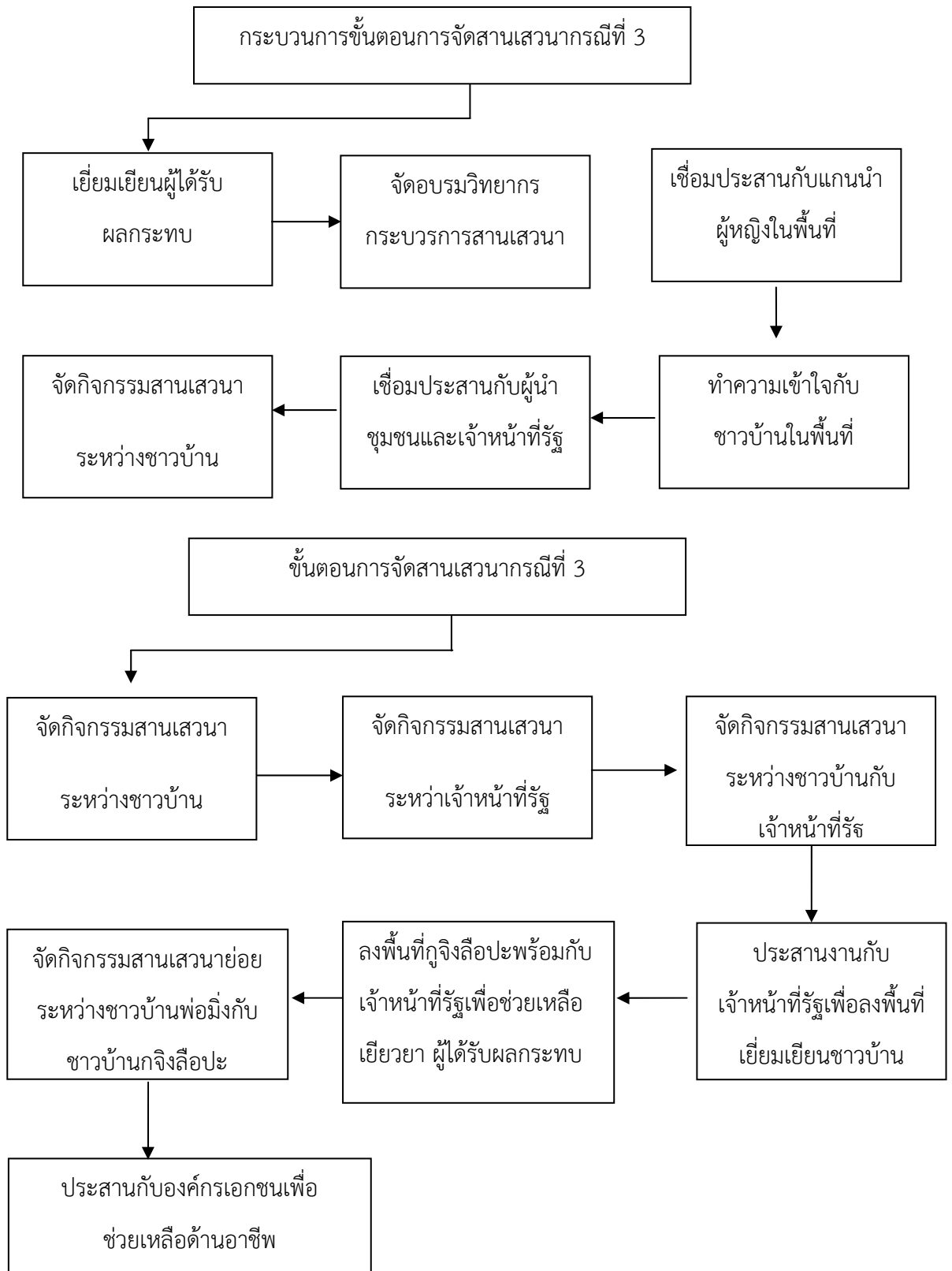
ภายหลังการสานเสวนา มีการจัดกิจกรรมสานเสวนาภายในชุมชนระหว่างพอมิ่ง กับกุจิงลือปะ โดยครั้งแรกพาชาวบ้านที่ผ่านการอบรมสานเสวนาเยี่ยมชุมชนพอมิ่งเพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม ต่อมาชุมชนพอมิ่งได้มาเยี่ยมชุมชนกุจิงลือปะ โดยสานเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพร้อมเยี่ยมบ้านผู้ได้รับผลกระทบ อีกทั้งมีแกนนำผู้หญิงพอมิ่งได้สอนการทำขนมข้าวเกรียบให้กับผู้ได้รับผลกระทบในชุมชนกุจิงลือปะอีกด้วย แต่การจัดกิจกรรมดังกล่าวทางทีมงาน

จัดการด้วยตัวเองทั้งหมด ไม่ได้ให้แกนนำผู้หญิงในหมู่บ้านเป็นผู้จัดแต่อย่างใด เพราะได้ประเมินศักยภาพของผู้หญิงในพื้นที่ที่กิจจลือปะว่ายังไม่สามารถดำเนินการได้

อย่างไรก็ตาม การพบปะพูดคุยของชาวบ้านกิจจลือปะกับพ่อมิ่งในเรื่องการทำขมนั้น นักอบรมสานเสวนามองว่า กิจกรรมดังกล่าวไม่เรียกว่า สานเสวนา แต่เป็นการพูดคุยทั่วไปเท่านั้น

4.3) สนับสนุนการช่วยเหลือด้านอาชีพ กลุ่มผู้หญิงในพื้นที่ที่เป็นอดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงมีการเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ทั้งนี้ในหมู่บ้านมีกลุ่มอาชีพที่จัดตั้ง โดยภาคประชาสังคมจาก กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า แต่ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกทั่วไปที่ไม่ได้เป็นผู้ได้รับผลกระทบ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ดังนั้น คณะทำงานประเมินแล้วว่า เมื่ออดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงมีความไว้วางใจกลุ่มเครือข่ายของเขาแล้ว หากไม่สนับสนุนผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่แห่งนี้แล้ว กลุ่มอาชีพของผู้ได้รับผลกระทบก็จะไม่เกิด เพราะเป็นกลุ่มที่ยังคงหวาดระแวงเจ้าหน้าที่รัฐ จึงเป็นที่มาของการสานเสวนาย่อยที่แลกเปลี่ยนประเด็นเรื่องอาชีพ และประสบการณ์การตั้งกลุ่ม หลังจากนั้นคณะทำงานจึงได้ประสานกับองค์กรที่สามารถช่วยเหลือด้านอาชีพ คือ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย (Southern Thailand Empowerment and Participation Project – STEP) เพื่อสนับสนุนการตั้งกลุ่มและทุนในการประกอบอาชีพ โดยเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด

อย่างไรก็ตามคุณโชรยา จามจรี ยังกล่าวว่า แม้ทางอำเภอยืนยันแล้วว่า หลังจากสานเสวนา ทางอำเภอมีความกล้าที่จะลงพื้นที่มากขึ้น แต่อยากให้ชาวบ้านกลุ่มผู้หญิงมีจุดยืนที่เข้มแข็ง มีความคิดเป็นของตัวเอง และสามารถต่อรองกับภาครัฐได้ เพราะหากเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปตั้งกลุ่มแล้ว เกรงว่า หากชาวบ้านไม่มีพื้นฐานที่ดีพอ อาจจะไม่เป็นตัวของตัวเอง และอาจทำให้กลุ่มไม่มีความต่อเนื่อง (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

แผนผังที่ 4 กระบวนการขั้นตอนการตัดสินเสวนากรณีที่ 3

4.3.4 สรุป กระบวนการ และขั้นตอนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีดังนี้

1) ลักษณะพื้นที่และผู้เข้าร่วม และการเตรียมความพร้อม

1.1) **เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบ** ทั้งสามพื้นที่ต่างเริ่มก็เริ่มด้วยกิจกรรมมนุษยธรรม ที่สร้างความไว้วางใจต่อชุมชน คือ การเยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่เป้าหมายทุกกลุ่ม ทั้งกรณีไทยพุทธและมลายูมุสลิม หรือผู้ได้รับผลกระทบจากคดีความมั่นคงหรือคดีรายวัน ซึ่งการเยี่ยมเยียนเยี่ยมเยียนยาผู้ได้รับผลกระทบนี้เป็นต้นทุนสำคัญที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เริ่มทำตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา โดยเฉพาะสองพื้นที่เป้าหมาย คือ บ้านพ้อมิ่งเป็นพื้นที่ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เริ่มลงพื้นที่เยี่ยมเยียนให้กำลังใจและเมื่อองค์กรมีกิจกรรมอะไรก็ตามชาวบ้านบางคนในพื้นที่แห่งนี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ฯ ส่วนพื้นที่กุจิงลือปะ เริ่มลงพื้นที่ช่วยเหลือเยี่ยมเยียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์กรณีครุจุหลัง โดยไปเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงที่เรือนจำราธิวาสและครอบครัวของพวกเขา ส่วนพื้นที่ยูโปเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยไปเยี่ยมเยียนเยี่ยมเยียนมาก่อน แต่อาศัยความเป็นเครือข่ายผ่านคุณมาเรียม ชัยสันชนะจากกลุ่มฟ้าใส ที่เคยลงไปทำกิจกรรมมาก่อน เมื่อมีโครงการสานเสวนาดังกล่าว เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ก็ใช้การเยี่ยมเยียนเป็นกิจกรรมแรกเพื่อสร้างความไว้วางใจเพิ่ม

การเริ่มจัดสานเสวนาในพื้นที่กุจิงลือปะเป็นช่วงที่ผู้ต้องขังหญิงจากคดีความมั่นคงกรณีครุจุหลังจำนวน 4 คน เพิ่งหลุดพ้นจากคดีฯ ทำให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยียนพวกเขาและครอบครัวเป็นองค์กรแรกทำให้พวกเขาารู้สึกดีใจและได้รับความไว้วางใจ (อัสรา รัฐการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2559)

อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่ต้องเข้าไปทำงานสร้างความไว้วางใจเสี่ยงและใช้เวลามากที่สุด คือ พื้นที่กุจิงลือปะเนื่องจากระดับความไว้วางใจของชาวบ้านค่อนข้างต่ำ

สรุปการเยี่ยมเยียนของสามพื้นที่กรณีศึกษาเป็นภาพในลักษณะตาราง ดังนี้

ตารางที่ 11 การลงพื้นที่ของทั้งสามกรณีศึกษา

พื้นที่	จุดเริ่มต้นของการลงพื้นที่	กลุ่มที่เยี่ยมและระยะเวลา
พ้อมิ่ง	เริ่มลงพื้นที่เยี่ยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และเชื่อมต่ออย่างต่อเนื่อง	เยี่ยมกรณีศึกษาความมั่นคงและรายวันบ้าง โดยใช้เวลา 4 ครั้ง
ยูโป	ไม่เคยลงพื้นที่มาก่อน	เยี่ยมกรณีผู้ได้รับผลกระทบทั้งไทยพุทธ และมลายูมุสลิมทั้งกรณีศึกษาความมั่นคง และรายวัน
กุจิงลือปะ	เริ่มลงพื้นที่เยี่ยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 และลงไปบางช่วงที่เกิดเหตุการณ์ ความรุนแรง	เยี่ยมอดีตผู้ต้องขังหญิงคดีครูจูลิงและผู้ต้องคดีความมั่นคงอื่นๆ ประมาณ 5 ครั้ง และใช้เวลาการสร้างควมไว้วางใจนานที่สุดเกือบ หนึ่งปี

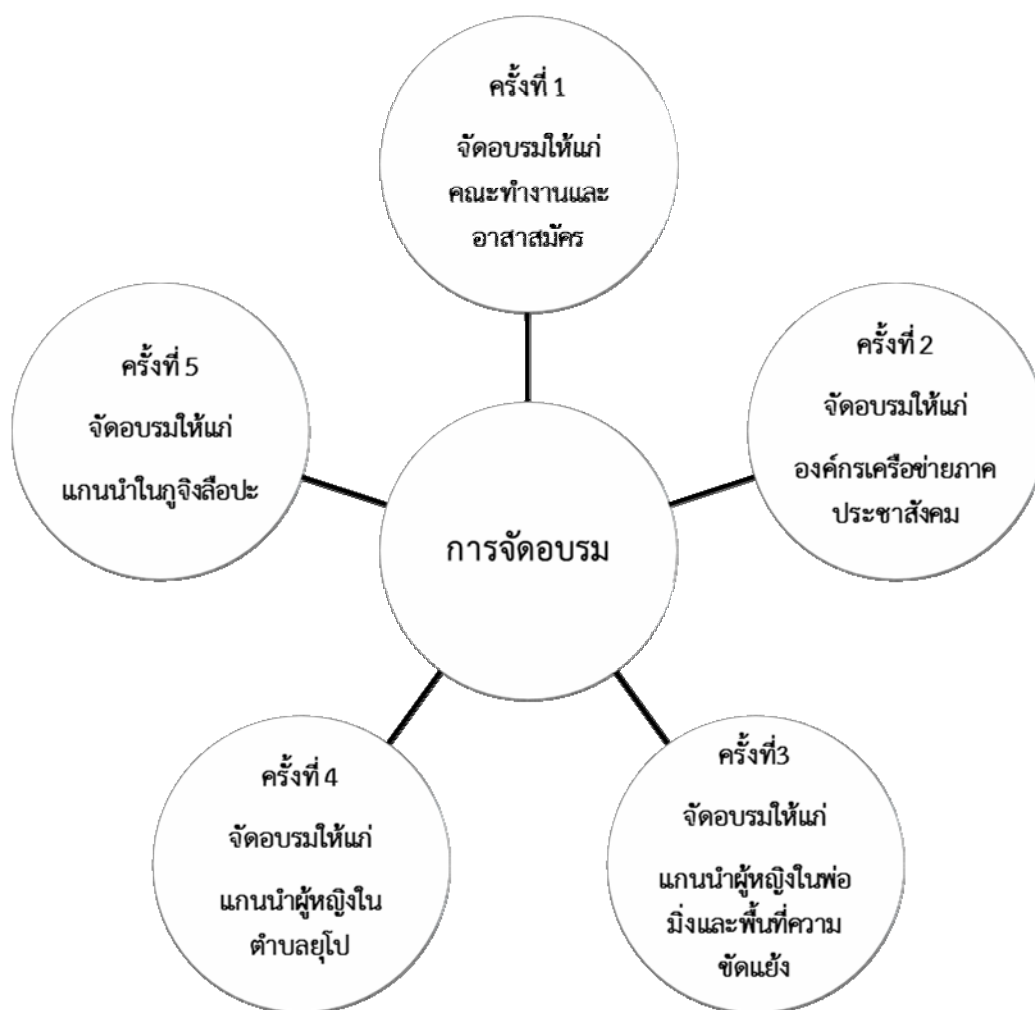
1.2) อบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนา การจัดอบรมวิทยากรกระบวนการ

การจัดสานเสวนารวมทั้งหมด 5 กลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง โดยครั้งแรก เป็นการอบรมให้กับทีมงานเครือข่าย ผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ประกอบด้วย ทีมงานอาสาสมัครซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม ครั้งที่ 2 เป็นการจัดอบรมให้กับกลุ่มผู้หญิงจากองค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคมฯ ในพื้นที่ และครั้งที่ 3 เป็นการอบรมให้กับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากบ้านพ้อมิ่งและพื้นที่อื่น ๆ ครั้งที่ 4 เป็นการอบรมสานเสวนา ให้กับแกนนำผู้หญิงจากตำบลยูโป และสุดท้าย เป็นการอบรมให้กับแกนนำผู้หญิงจากบ้านกุจิงลือปะ

การอบรมสานเสวนาดังกล่าวเป็นการจัดครั้งเดียวในระยะเวลาอันสั้น โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นให้ผู้เข้าร่วมสามารถเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสานเสวนา แต่ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ทราบดีว่า การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสานเสวนาจำเป็นต้องมีประสบการณ์พอสมควร อีกทั้งผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ จึงวางเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเหล่านี้มีประสบการณ์และมีสนามในการจัดกิจกรรมสานเสวนา โดยไม่คาดหวังว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดสามารถไปจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ของตนโดยลำพัง โดยเฉพาะการจัดสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากสองฝ่าย (ไชรยา จามจุรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559) ในขณะที่ ผู้จัดอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนากล่าวว่า การจัดอบรมศักยภาพให้กับชาวบ้านที่ยังไม่มีพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะสามารถดูแลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐได้เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ชาวบ้านมีความมั่นใจในการสื่อสารและ

ต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีอำนาจมากกว่าตนมากขึ้น (นารี เจริญผลพิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2559)

สรุปการจัดอบรมของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม

แผนผังที่ 5 การจัดอบรมของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

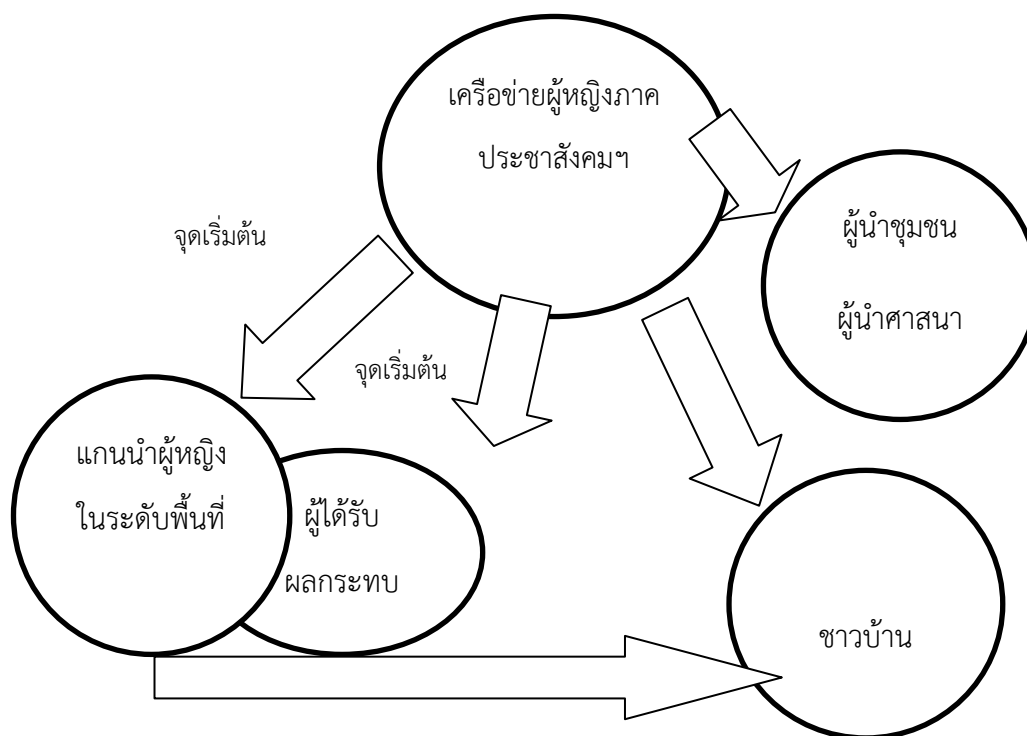
จะเห็นได้ว่า การจัดอบรมกรณีของแกนนำผู้หญิงพ่อมิ่งมีความแตกต่างจากสองพื้นที่กรณีศึกษา กล่าวคือ มีผู้เข้าร่วมมาจากพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ ร่วมด้วย โดยผู้จัดกล่าวว่า เนื่องจากการออกแบบการอบรมยังไม่มีคำแนะนำ ซึ่งพบว่า ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องชักชวนแกนนำจากพื้นที่อื่น ๆ และเมื่อครั้งจัดอบรมกรณียุโปและกุจิงลือปะจึงเน้นเฉพาะผู้เข้าร่วมที่มาจากพื้นที่กรณีศึกษาเท่านั้น แต่ผลของการอบรมไม่ได้ต่างกันมาก เนื่องจากระยะเวลาของการอบรมเท่ากัน ทั้งนี้หากมี

การลดจำนวนผู้เข้าร่วมสานเสวนาและเพิ่มระยะเวลาที่อาจทำให้ผลการอบรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ อาจจะมีจำนวนผู้ที่สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาจำนวนเพิ่มขึ้นโดยมีการคัดเลือกจำนวนผู้เข้าร่วมอย่างดี

1.3) การเชื่อมต่อกับกลุ่มต่างๆ

ผู้เข้าร่วมสานเสวนา ประกอบด้วย ความหลากหลาย ทั้งที่เป็นชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่รัฐ การประสานงานกับทั้งสองฝ่ายจึงมีความแตกต่าง ดังนี้ การประสานงานกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สร้างแกนนำผู้หญิงในหมู่บ้านเพื่อเป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้านทั่วไป ส่วนผู้ได้รับผลกระทบเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ประสานโดยตรงโดยการไปเยี่ยมเยียนเยียวยาพร้อมให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น เช่นเดียวกันกับผู้นำชุมชนใช้การติดต่อประสานโดยตรงโดยการส่งหนังสือก่อนและเข้าไปเยี่ยมพบปะและพูดคุย ส่วนฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐระดับอำเภอหรือระดับตำบลเริ่มจากการเชื่อมประสานงานกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงก่อน โดยมีเจ้าหน้าที่จาก กอ.รมน. และเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการฯ เพื่อเปิดทางและประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ และระดับตำบลเพื่อเข้าร่วมสานเสวนา

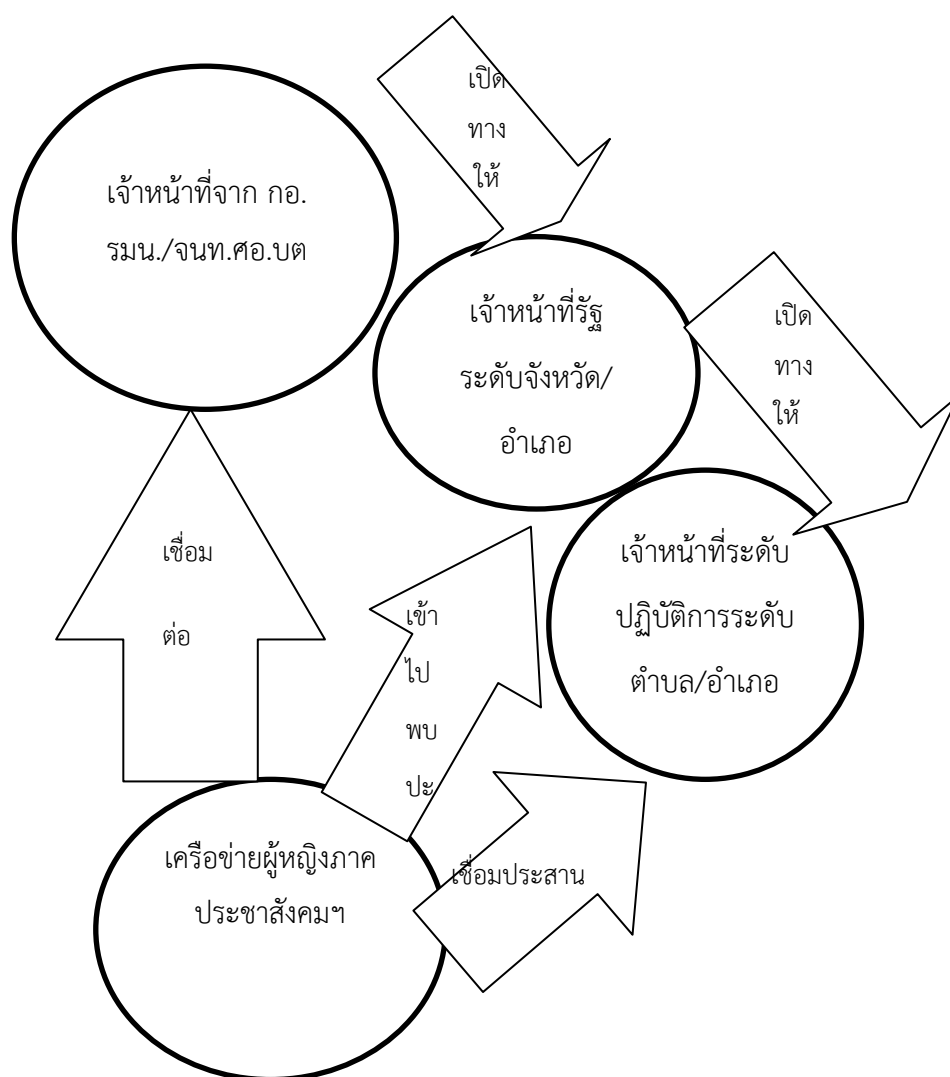
สรุปการเชื่อมต่อกับชาวบ้านเป็นรูปแบบแผนผังได้ ดังนี้

แผนผังที่ 6 การเชื่อมต่อกับชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่า การเชื่อมต่อกับชาวบ้านเริ่มจากการเชื่อมกับผู้ได้รับผลกระทบและ แกนนำผู้หญิงในพื้นที่ ซึ่งแกนนำผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมีตำแหน่งเป็นผู้ประสานกับชาวบ้านและผู้นำชุมชน ในขณะที่ผู้นำชุมชนหรือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไปประสานเชื่อมต่อโดยตรงด้วย และบางชุมชนมีการไปพบและพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกับเป้าหมายของกิจกรรมด้วยเช่นกัน

สรุปการเชื่อมต่อกับฝ่ายเจ้าหน้าที่เป็นรูปแผนผังได้ ดังนี้

แผนผังที่ 7 การเชื่อมต่อกับฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ

จะเห็นได้ว่าการเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ เริ่มต้นด้วยการเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อเปิดทางก่อนแล้วจึงเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ

2) กระบวนการดำเนินการสานเสวนา

2.1) **กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้** เนื่องจากผู้เข้าร่วมมีจำนวนมากกว่า 15 คนขึ้นไป ดังนั้นเพื่อให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง มีโอกาสที่จะรับฟัง และใคร่ครวญกันและกัน และพูดคุยแบบเปิดใจ จึงมีการแบ่งกลุ่มย่อยกลุ่มละ 7-10 คน โดยกลุ่มย่อยจะแบ่งกลุ่ม ดังนี้ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มไทยพุทธ ผู้ได้รับผลกระทบ และผู้นำชุมชน ส่วนการสานเสวนาข้ามกลุ่ม จะแบ่งตามประเด็นปัญหา เช่น ประเด็นอาชีพ ผลกระทบจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่โดยตรง และผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม เป็นต้น

2.2) **ลักษณะกระบวนการสานเสวนา** การสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งนี้ มีการสานเสวนาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อน คือ การสานเสวนาภายในกลุ่ม (Intra-group Dialogue) กลุ่มละหนึ่งครั้งเพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมให้เข้าใจหลักการสานเสวนา สามารถจัดระบบความคิดของตนเอง มีทักษะในการสื่อสาร ตลอดจนสามารถเตรียมพร้อมด้านประเด็นเพื่อการสานเสวนาข้ามกลุ่มได้ จากการให้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐสังเกตได้ว่า การเตรียมการสานเสวนานั้นส่วนใหญ่จะเป็นประโยชน์กับประชาชนมากกว่า เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีประสบการณ์และเวทีในการระบายความรู้สึกและแนวทางแก้ปัญหาที่ตนประสบ

ปลัดจากอำเภอปะนาเระ กล่าวว่า “กระบวนการสานเสวนาที่มีการเตรียมก่อนทำให้ชาวบ้านไม่ตื่นตัวเวที เพราะมีเวลาในการระดมความคิด จนสามารถจัดระบบความคิดของตนเองได้ ตลอดจนทำให้เห็นกระบวนการสานเสวนา และสามารถพัฒนาทักษะการพูด จนมีความพร้อมที่จะพบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ได้ โดยเฉพาะชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เคยเจอเจ้าหน้าที่มาก่อน” (สุนันท์ ปิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2559)

เช่นเดียวกันกับปลัดเทศบาลตำบลยุโป กล่าวว่า

“การสานเสวนาภายในกลุ่มทำให้แต่ละฝ่ายสามารถสะท้อนปัญหาและความรู้สึกนึกคิดอย่างเต็มที่ โดยไม่เกรงใจ ถ้าเป็นผู้ได้รับผลกระทบก็จะได้คุยอะไรได้ทั้งหมด” (นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2559)

ในขณะที่ชาวบ้านคนหนึ่งที่ถูกจี้ลือปะได้สะท้อนกระบวนการลักษณะดังกล่าวนี้ว่า

“หากมีการสานเสวนากับเจ้าหน้าที่พื้นที่ ชาวบ้านก็คงจะกลัว และไม่กล้า ไม่ทันคิด ก่อน อาจตกใจ อีกทั้งไม่รู้จะพูดอะไร” (นาวารี ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

ด้านผู้จัดได้สะท้อนว่า “เราพยายามให้ความสำคัญกับเวทีของชาวบ้าน โดยพยายามให้เวลาเพื่อให้พวกเขาสะท้อนให้มากที่สุด อย่างเช่นเวทีเตรียมการของชาวบ้านจะจัดเต็มหนึ่งวัน หากเป็นของเจ้าหน้าที่รัฐจัดเพียงครึ่งวันเท่านั้น” (ไชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการสานเสวนาภายในกลุ่มแล้ว ก็จะเป็นการจัดสานเสวนาระหว่างกลุ่ม (Intergroup Dialogue) โดยการสุ่มเลือกกลุ่มเป้าหมายบางส่วนจากการสานเสวนาภายในของแต่ละกลุ่ม ที่มีความสามารถในการสะท้อนความคิดเห็น และกล้าที่จะพูดนั่นเอง ในขณะที่พื้นที่ที่จูงใจสื่อปะมีกระบวนการคัดเลือกโดยการถามความสมัครใจของผู้เข้าร่วมในวงใหญ่ทันที กระบวนการสานเสวนานั้น มีขั้นตอนของการชี้แจงที่มาของโครงการ แนะนำทีมงานและผู้เข้าร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ และหลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนความคาดหวังและความกังวลต่อการเข้าร่วมโครงการ และมีการแจ้งกฎกติกาในการสานเสวนา ต่อจากนั้นมีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมปัญหาและความต้องการรวมทั้งแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ในกลุ่มย่อย จะประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้านเพื่อให้สามารถพูดคุยได้อย่างทั่วถึง ส่วนภาษาส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทย แต่หากชาวบ้านไม่ถนัดในภาษาไทยก็มีอาสาสมัครเป็นล่ามให้

กฎกติกาในการสานเสวนาหลักที่ได้แนะนำให้ผู้เข้าร่วมทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษามีหลักสำคัญ ดังนี้ 1) เปิดใจกว้าง รับฟังความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อที่แตกต่างไปจากตน 2) ฟังแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา ด้วยความเมตตา ฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) เพื่อค้นหาความหมาย ความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งฟังโดยไม่ด่วนสรุป ตัดสิน หรือโต้แย้ง 3) ควรแสดงจุดยืน มุมมอง ความเห็น ความต้องการของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมทำความเข้าใจ รับฟัง จุดยืนของผู้อื่น ที่แตกต่างจากตน 4) ซื่อสัตย์และจริงใจต่อตนเองและผู้อื่น หลีกเลี่ยงการยอมรับแบบ “ขอไปที” หรือเพราะเกรงใจกัน 5) เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาค เท่าเทียมกัน ปฏิบัติต่อกัน โดยการให้เกียรติกัน ปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่เราต้องการให้เขาปฏิบัติต่อเรา หลีกเลี่ยงการครอบงำทางความคิด การเอาชนะ และความรู้สึกว่าตนเองเหนือกว่า เชื่อใจว่าผู้อื่นก็มีเหตุผลที่ดี และสามารถหาทางออกที่ดีได้เช่นกัน 6) ตระหนักว่า การสานเสวนา ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของการแก้ไขปัญหาทุกปัญหา การสานเสวนาเป็นกระบวนการที่ใช้เวลา การสานเสวนาที่ดี จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ และ

ความไว้วางใจที่ดีต่อกัน ซึ่งจะช่วยปูทาง ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความร่วมมือ ที่จะแสวงหาทางออกจาก ปัญหาหรือข้อขัดแย้ง อันอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเตรียมการสานเสวนาก่อนก็ตาม แต่บาง พื้นที่อย่างกุจิงลือปะมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงเข้ามาขัดขวางการพูดคุยด้วย

หากดูระยะเวลาความห่างของการสานเสวนาในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน บางพื้นที่สานเสวนาแต่ละครั้งห่างกันเป็นเดือน บางพื้นที่จัดสานเสวนาติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเว้นระยะห่างมากเกินไปของการจัดสานเสวนาในแต่ละพื้นที่ ส่งผลให้ความรู้สึก และความจำของชาวบ้านและของเจ้าหน้าที่อาจเลือนหายไป ซึ่งเห็นได้จากการจัดสานเสวนาของพื้นที่กุจิงลือปะที่จัดอย่างต่อเนื่อง คือ วันแรกพบเจอชาวบ้าน และวันที่สองเจอเจ้าหน้าที่รัฐ เว้นแค่วันเดียวก็มาจัดสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านทันที ทำให้การพูดคุยลื่นไหล ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ยังคงจดจำประเด็นของตนได้เป็นอย่างดี

“การสานเสวนาระหว่างกลุ่มจำเป็นต้องจัดขึ้นในระยะเวลาไม่ห่างกันมาก ไม่ควรนานเป็นเดือน เพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมหลงลืมประเด็นหรือลืมหักชะบางอย่าง และอาจทำให้การพูดคุยก็ไม่ราบรื่น โดยเฉพาะพอมิ่งมีระยะเวลาค่อนข้างห่างกันมาก และที่ดีที่สุด คือ กุจิงลือปะ คือจัดอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้เข้าร่วมยังไม่หลงลืมประเด็น แต่ทั้งนี้เนื่องจากวันเวลาของผู้จัดและผู้เข้าร่วมอาจไม่เอื้อ ทำให้บางพื้นที่ต้องเว้นระยะเวลาค่อนข้างนานอย่างพอมิ่ง” (ไชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

สำหรับเงื่อนไขและข้อตกลงหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีความกล้าที่จะพูด คือ ทีมงานให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐสวมชุดนอกเครื่องแบบเพื่อให้ชาวบ้านมีความสบายใจและรู้สึกเท่าเทียมกัน การสานเสวนาครั้งสุดท้ายของทุกพื้นที่มีการเชิญผู้หลักผู้ใหญ่ระดับอำเภอและระดับจังหวัด มาร่วมฟังข้อสรุปการสานเสวนา

2.3) ประเด็นการสานเสวนาและผู้เข้าร่วม

ประเด็นการสานเสวนาทั้งสามพื้นที่รวมแล้วทั้งหมด 2 ประเด็น คือ พอมิ่งและกุจิงลือปะ เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลัก ดังนั้นคู่สานเสวนาก็จะประกอบด้วยสองฝ่าย คือ ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยสานเสวนาฝ่ายชาวบ้านเป็นการระดมปัญหาความต้องการและความคาดหวังต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่าย ด้านเจ้าหน้าที่จะระดมปัญหาเกี่ยวกับอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านความมั่นคงและการพัฒนาในชุมชน และเมื่อสานเสวนาข้ามกลุ่มเป็นประเด็นเพื่อร่วมหาแนวทางในการแก้ปัญหาและความคาดหวังร่วมของชุมชนและเจ้าหน้าที่ ซึ่งผลการสานเสวนาของทั้งสองส่งผลให้ทั้งสองได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้น ในขณะที่เจ้าหน้าที่ได้ชี้แจงข้อจำกัด

ในการปฏิบัติงาน และบางประเด็นที่สามารถแก้ไขได้ก็ยอมรับหรือรับไว้เพื่อพิจารณาในการนำไปปฏิบัติแก้ไข

ส่วนพื้นที่ยุโรปอันเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชุมชนไทย พุทธและมลายูมุสลิม โดยการสานเสวนาครั้งแรกของแต่ละกลุ่มเป็นการสานเสวนาเรื่อง ชีวิตและความเป็นอยู่และผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ และเมื่อมีการสานเสวนาข้ามกลุ่มแล้ว เป็นการสานเสวนาเกี่ยวกับผลกระทบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทั้งสองชุมชน และร่วมกันหาแนวทางในการอยู่ร่วมกัน โดยผลการสานเสวนาต่างเห็นด้วยที่ชุมชนควรมีกิจกรรมหรือพื้นที่ความสัมพันธ์ใหม่

2.4) อุปสรรคของกระบวนการจัดสานเสวนา

จากการศึกษา พบว่า สองพื้นที่กรณีศึกษาแรก คือ พนมมิ่ง และกุจิง ลือปะ ไม่พบว่ามีปัญหา ทั้งการประสานงานกับผู้เข้าร่วมและการจัดสานเสวนา เพียงแต่ที่พนมมิ่งพบปัญหา ประเด็นระยะห่างของการจัดสานเสวนาซึ่งมีระยะห่างเกินไปทำให้เนื้อหา หรืออารมณ์ของการพูดคุย มันจางหายไป และพื้นที่ที่พบอุปสรรคหนัก คือ ที่กุจิงลือปะ ไม่ว่าจะป็นระยะของการสร้างความไว้วางใจกับพื้นที่ เนื่องจากช่วงแรกชาวบ้านยังไม่ไว้วางใจผู้จัดจึงต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ และช่วงของการสานเสวนาก็ปรากฏผู้กังขาในเวทีอีกด้วย แต่ผู้จัดได้พยายามคลี่คลายปัญหาดังกล่าวจนสามารถ ดำเนินการสานเสวนาต่อได้ โดยการไถ่เกลี้ยและพูดคุยกับผู้กังขาดังกล่าวด้วยเสียงที่หนักแน่น และยืนยันในกฎของการสานเสวนา นอกจากนั้นมีเจ้าหน้าที่ทหารไม่เห็นด้วยที่จะสวมชุดนอกเครื่องแบบ ซึ่งทางผู้จัดได้อธิบายอีกทั้งมีการทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ระดับสั่งการเพื่อทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ทำให้ข้อตกลงสวมชุดนอกเครื่องแบบได้รับการปฏิบัติในที่สุด

4.4 สรุปภาพรวมกระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

เมื่อพิจารณากระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ตามหลัก กระบวนการสานเสวนาที่เหมาะสม 5 ประการสำคัญ คือ

4.4.1 การรวมทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน เมื่อพิจารณาผู้เข้าร่วมสานเสวนาที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จัดนั้นมีความหลากหลายพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นด้านชาวบ้าน ที่ประกอบด้วย เยาวชน ผู้หญิง ผู้นำท้องถิ่นและผู้ได้รับผลกระทบ ด้านเจ้าหน้าที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทั้งสี่ฝ่าย กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ทหารและฝ่ายปกครอง รวมทั้งผู้นำระดับองค์กรบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ในขณะที่เดียวกันก็มีการประสานกับคู่ขัดแย้งหลักกับภาครัฐอีกด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือ ทั้งนี้เนื่องจากการจะให้คู่ขัดแย้งมาร่วมสานเสวนานั้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างความไว้วางใจอีก ทั้งบรรยากาศการเปิดพื้นที่ทางการเมืองต้องกว้างกว่านี้ด้วย

อารีต้า อาแวกาจิ อาสาสมัคร กล่าวว่า

“รู้สึกดีที่การสานเสวนา ประกอบด้วย หลายๆ ภาคส่วน ซึ่งในพื้นที่บ้านเราไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก” (อารีต้า อาแวกาจิ ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2559)

อย่างไรก็ตามปลัดอำเภอปะนาเระมองว่า ผู้เข้าร่วมยังไม่มีหลากหลาย จำเป็นต้องเชิญผู้เข้าร่วมที่หลากหลายกว่านี้ เพราะเท่าที่สังเกตส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมที่พบปะเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงในตำบลพอมิ่งมีเพียง 50 เปอร์เซนต์เท่านั้น (สุนันท์ ปิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2559) ในขณะที่ผู้นำชุมชนบ้านยูโปเสนอว่า น่าจะดึงกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบเข้าร่วมสานเสวนาด้วย แต่เป็นข้อจำกัดของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่สามารถเชิญกลุ่มดังกล่าวได้อีกทั้งสถานการณ์ยังไม่เอื้ออำนวย กล่าวคือในทางนโยบายหรือกฎหมายผู้ก่อความไม่สงบยังเป็นผู้กระทำผิดทางกฎหมาย อาญาไม่ได้เป็นนักโทษทางการเมือง จึงไม่สามารถเปิดตัวอย่างเป็นทางการในขณะที่อีกฝ่ายก็ยังไม่พร้อมที่จะออกมาสู่สาธารณะด้วย

ทั้งนี้หากพิจารณาจากกลุ่มตัวแทนที่เข้าร่วมสานเสวนาแล้วก็นับว่าครอบคลุมทุกกลุ่ม และหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย และชาวบ้านทุกกลุ่ม อีกทั้งมีแนวร่วมที่เป็นผู้เห็นต่างจากรัฐด้วย ซึ่งปัจจัยที่สามารถดึงทุกกลุ่มได้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการจัดสานเสวนาที่ต้องต่อเนื่องด้วย หากคงเป็นไปไม่ได้ที่จะดึงหรือรวมทุกๆ กลุ่มเข้ามาอยู่ในเวทีครั้งแรก หากแต่ต้องจัดสานเสวนาอย่างต่อเนื่องและค่อยชักชวนกลุ่มอื่นๆ

4.4.2 สร้างความรู้สึกให้มีความเป็นเจ้าของร่วม

ประเด็นการพูดคุยและผู้เข้าร่วม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มคนที่เข้าร่วมสานเสวนาเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่พูดคุย ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกอยากเข้าร่วม แต่มีบางคนที่มองว่า ประเด็นที่พูดคุยและผู้เข้าร่วมไกลจากตน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจจากอำเภอระแงะ เพราะส่วนใหญ่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยภายในตัวเมืองและเทศบาล และหากภารกิจในชุมชนมีในช่วงของการปิดล้อมตรวจค้นหรือสืบข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายสืบสวนสอบสวน ดังที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจากอำเภอระแงะกล่าวว่า “หลังจากร่วมสานเสวนายังไม่มีโอกาสเข้าไปในชุมชนก็ถึงมือเลย เพราะยังไม่มีคำสั่งใดและโดยภาระหน้าที่ส่วนใหญ่มีหน้าที่ในการตรวจตราความปลอดภัยภายในเทศบาลต้นหยงมีสเท่านั้น แต่หากผู้บังคับบัญชามีโครงการให้ไปเยี่ยม ก็ยินดีไปพบปะชาวบ้าน” (ทวีศักดิ์ ศรีสว่าง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2559)

อย่างไรก็ตามนอกจากประเด็นการพูดคุยและผู้เข้าร่วมที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาแล้ว ระบบการสร้างแกนนำผู้หญิงในพื้นที่และการทำงานร่วมกัน เป็นรูปแบบที่สร้างให้คนใน

พื้นที่ซึ่งมีความรู้สึกร่วมและอยากแก้ปัญหาชุมชนของตนเอง เพราะผ่านกิจกรรมของการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่ประเด็นการพูดคุย กลุ่มเป้าหมาย และต่อด้วยการประสานงานกับผู้เข้าร่วมให้จัดสรรพื้นที่ประชุม และจัดการเรื่องอาหาร อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการประชุมของแกนนำผู้หญิงที่ร่วมประชุมกับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม ยังไม่สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่อาจเป็นเพราะยังไม่มีประสบการณ์มากนัก ดังนั้นการกำหนดประเด็นส่วนใหญ่อยู่ที่น้ำหนักของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มากกว่าที่กำหนด

4.4.3 เปิดพื้นที่การเรียนรู้และการรับฟังซึ่งกันและกัน รูปแบบการสานเสวนาที่มีขั้นตอนของการสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกผ่อนคลาย ตั้งแต่กิจกรรมการแนะนำตัว แนะนำโครงการ การให้ผู้เข้าร่วมแสดงตัวเองในเรื่องความรู้สึก ความคาดหวังและความกังวล และต่อด้วยการกำหนดกติกาในการสานเสวนา ซึ่งเป็นกระบวนการเบื้องต้นของการเตรียมความพร้อม จากนั้นเริ่มแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทุกคนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นและฟังกันและกันให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครที่ทำหน้าเป็นผู้อำนวยความสะดวกในวงย่อย สังเกตเห็นว่า ผู้เข้าร่วมยังไม่มีฟังมากเท่าที่ควร เนื่องจากบางคนยังไม่เข้าใจกระบวนการสานเสวนาที่แท้จริง โดยคุณแวนีชะ สุหลงให้ข้อเปรียบเทียบกับสานเสวนาที่มีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ อย่างผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุบผา มีกระบวนการให้คนรับฟังร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งต่างจากวงสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ที่มีการรับฟังเพียง 50 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น (แวนีชะ สุหลง ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

4.4.4 เปิดพื้นที่ให้เห็นความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

การสานเสวนาในแต่ละครั้งเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้สะท้อนผลกระทบจากสถานการณ์ ซึ่งพบว่าต่างฝ่ายต่างก็ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ ทั้งเสียชีวิตบาดเจ็บและความหวาดระแวงที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของทั้งสอง การรับฟังกันและกันนี้ส่งผลให้เกิดความเห็นใจกันมากขึ้นอย่างกรณีของนางสาวสาลิมาห์ ลาบอ ที่ได้เล่าและสะท้อนความรู้สึกของการสูญเสียหรือสิทธิที่ตนควรจะได้รับ ทำให้เจ้าหน้าที่เห็นใจและขับเคลื่อนช่วยเหลือจนได้รับเงินเยียวยาในที่สุดในขณะที่ชาวบ้านเกิดความเข้าใจในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น

หรือเจ้าหน้าที่รัฐท่านหนึ่งบอกว่า การที่ตนได้ฟังเรื่องเล่าของชาวบ้าน ตนรู้สึกว่าเป็นเสียงของผู้บริสุทธิ์ เพราะที่ผ่านมามักฟังเสียงเรื่องเล่าของชาวบ้าน จากผู้คนที่เป็นตัวแทนเท่านั้น (ไชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

4.4.5 มุมมองในระยะยาว

กิจกรรมตอนท้ายของการสานเสวนาเกือบทุกพื้นที่ มีการระดมร่วมกันเกี่ยวกับชุมชนในอนาคต แต่กระบวนการดังกล่าวเป็นช่วงท้ายและใช้ระยะเวลาอันสั้น จากที่สังเกตการณ์ร่วมสานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่ 2 อันเป็นการสานเสวนาระหว่างไทยพุทธ ช่วงท้ายผู้เข้าร่วมเริ่มทยอยกลับ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำ ดังนั้นกระบวนการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตมีความจำเป็นต่อชุมชน จึงควรมีกระบวนการที่ดึงดูดให้เกิดการแลกเปลี่ยนมากกว่านี้ เช่น ใช้ระยะเวลาที่เหมาะสม หากจะวางไว้ตอนท้ายควรมีอธิบายและย้ำให้เห็นความสำคัญของประเด็นการพูดคุย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สานเสวนาที่ยุโรป ครั้งที่สาม การคุยเรื่องชุมชนในฝันซึ่งเป็นตอนท้ายของกิจกรรม ผู้เข้าร่วมต่างให้ความร่วมมือมากกว่า เนื่องจากจัดนอกสถานที่ คือ ที่โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี ซึ่งห่างไกลจากชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมตลอดทั้งรายการ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.5 บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

จากการดำเนินการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ทั้งสามพื้นที่ ความขัดแย้งสามารถแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทได้ ดังนี้

4.5.1 การฝึกอบรม ให้ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา

โดยพื้นฐานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่มีจุดเด่นด้านการสื่อสารเรื่องราวของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรง โดยใช้ช่องทางการสื่อสารเป็นสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และ หนังสือ และพวกเขาสามารถปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ได้ก็ด้วยการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับทางเลือกของการสานเสวนาเพื่อขจัดความขัดแย้ง ก็เริ่มด้วยการฝึกอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาให้กับทีมงานและเครือข่ายภาคประชาสังคม ตลอดจนแกนนำผู้หญิงในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนตำบลพ้อมิ่ง ตำบลยุโป และชาวบ้านจากกูยจิงลือปะ รวมทั้งหมด 170 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 2-3 วัน โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพและบุคคลเหล่านี้สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่ของตนได้

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ประเมินว่ามีเพียง 10 คนเท่านั้นที่สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งได้โดย 10 คนดังกล่าว มีพื้นฐานด้านการสื่อสารประกอบด้วย 1) คุณโชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ และหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง ม.อ.ปัตตานี มีบทบาทในการเป็นผู้อำนวยการความสะอาดทุกเวทีของการสานเสวนา 2) คุณอัสรา รัฐการณ์ ผู้ประสานงานโครงการฯ ทั้งสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) คำนิง ชำนาญกิจ ผู้ประสานงานในระดับชุมชน

และแกนนำผู้หญิงในแต่ละพื้นที่ที่สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ ประกอบด้วย 4) คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยูโป ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะอาดในการสานเสวนาที่ยูโปทั้งสามครั้ง 5) คุณมาริสมา สมาแห แกนนำผู้หญิงในพื้นที่พอมิ่ง และมีตำแหน่งเป็นครูประจำโรงเรียนบ้านพอมิ่ง เป็นผู้อำนวยการความสะอาดในการสานเสวนาที่พอมิ่งทั้งสามครั้ง และสานเสวนากลุ่มย่อยที่พอมิ่ง คือ 6) คุณปาดิเมาะห์ ยูโซ๊ะครูประจำโรงเรียนบ้านพอมิ่ง เป็นผู้อำนวยการความสะอาดที่พอมิ่งครั้งที่ 2

นอกจากนี้อาสาสมัครโครงการ มีดังนี้ 7) คุณวาสนา สาเมาะ เจ้าหน้าที่เยียวยาจังหวัดปัตตานี มีบทบาทในการสันหนนาการและอำนวยความสะดวกกลุ่มย่อยทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษา 8) คุณอาอิซะฮ์ ตีมุง แกนนำผู้หญิงจากตำบลเกาะสะท้อน อำเภอตากใบ เป็นผู้อำนวยการความสะอาดในกลุ่มย่อยที่กูจิงลือปะและที่พอมิ่ง 8) คุณซีตีมาเรียม บินเยาะ ที่ปรึกษากลุ่มเซา गुนา เป็นผู้อำนวยการความสะอาดกลุ่มย่อยที่กูจิงลือปะ 9) คุณมาเรียม ซัยสันหนะ มีบทบาทในการสันหนนาการในการสานเสวนาที่พอมิ่งและยูโป อีกทั้งเป็นผู้อำนวยการความสะอาดกลุ่มย่อย และ 10) คุณอารินา เป็นติวเตอร์นำหมัดจากสมาคมสตรีมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนใต้ภาคใต้

อย่างไรก็ตามแกนนำผู้หญิงคนอื่น ๆ ในแต่ละพื้นที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็น คุณกิจ คือ นำประเด็นการพูด คือ ลิขิต จดบันทึกการประชุม และคุณอำนวย คือ ผู้อำนวยการในการพูดคุย

จากจำนวนผู้เข้าร่วมอบรม 170 คน แต่มีเพียง 10 คนที่สามารถจัดสานเสวนาได้นั้น ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เป้าหมายที่แท้จริงของการสานเสวนาให้แก่เครือข่ายภาคประชาสังคม ตลอดจนแกนนำผู้หญิงใน 3 พื้นที่กรณีศึกษานั้นก็เพียงเพื่อมีประสบการณ์และมีพื้นที่ในการสานเสวนาเท่านั้น (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559) เนื่องจากแกนนำผู้หญิงในพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ อีกทั้งยังไม่มียุทธศาสตร์เพียงพอที่จะเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งได้ แต่มีบางคนที่เป็นผู้นำอยู่แล้วก็สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ อย่างเช่น ปลัดเทศบาลตำบลยูโป คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง หรือคุณมาริสมา สมาแห ครูโรงเรียนบ้านพอมิ่ง ซึ่งทั้งสองยืนยันและบอกว่า หากจะให้

จัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ที่สามารถทำได้ฉะนั้นรายอื่นๆ ที่เข้าร่วมอบรมเป็นวิทยากรกระบวนการนั้นสามารถเป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการได้เท่านั้น

ทั้งนี้เนื่องจากว่า ระยะเวลาในการจัดอบรมมีเพียง 2-3 วันเท่านั้นซึ่งตามหลักสูตรการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาจำเป็นต้องใช้ระยะเวลามากกว่านั้น วิทยากรกระบวนการอบรมให้ความเห็นต่อการอบรมวิทยากรครั้งนี้ว่า

“ในช่วงแรกทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ กำหนดวันเวลาจัดอบรมกลุ่มละ 2 วันเท่านั้น โดย 2 กลุ่มแรก จัดเพียงกลุ่มละ 2 วัน แต่ได้ชี้แจงว่า หากต้องการให้ผู้เข้าร่วมสามารถเป็นวิทยากรกระบวนการจำเป็นต้องใช้เวลาอย่างน้อย 4-5 วัน เนื่องจากการเป็นผู้อำนวยความสะดวกต้องฝึกเป็นรายบุคคล แต่ทางผู้จัดได้ตอบกลับ มาว่า ทางเขามีงบประมาณไม่เพียงพอ จึงต่อรองได้ครั้งละ 3 วัน” (นารี เจริญผลพิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2559)

ในขณะที่ที่ปรึกษาโครงการฯ กล่าวยอมรับว่า

“ตนรู้ดีว่าการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์มากพอสมควร โดยเฉพาะเวทีสานเสวนากับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งต้องการยอมรับต่อผู้จัดพอสมควร แต่เนื่องจากเรามีงบประมาณที่จำกัด และสำหรับชาวบ้านที่ถูกเชิญมาร่วมอบรมเรามีเป้าหมายเพียงเพื่อให้เขามีประสบการณ์และมีพื้นที่ในการสานเสวนาเท่านั้น” (ไชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้ง มีความจำเป็นที่วิทยากรกระบวนการหรือผู้อำนวยความสะดวกต้องมีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะการเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ความขัดแย้งอย่างจริงจังคือ

อิมรอน સાલે และ ผู้นำชุมชนแห่งบ้านพ้อมิ่ง ให้ข้อสังเกตว่า

“จากที่ได้สังเกตการณ์สานเสวนาของกูจิงลือปะ ครั้งที่ 3 มีเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงท่านหนึ่งมาป่วนเวทีช่วงที่มีการแบ่งกลุ่มย่อย โดยมาพูดกระแหนะกระแหนะกับทุกกลุ่ม ซึ่งบางวงก็เกือบจะล่ม เพราะไม่สามารถที่จะระงับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้ ฉะนั้นหากจะจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรงจำเป็นต้อง

ฝึกอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการ และมีประสบการณ์ที่มากพอในการจัดกิจกรรม
สานเสวนา” (อิมรอน สาและ ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2559)

เช่นเดียวกันกับ แวนีซะ สุขหลง และ วาสนา สาเมาะ อาสาสมัครของเครือข่าย
ผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ให้ข้อสังเกตว่า

“การจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งภายใต้ผู้เข้าร่วมประมาณ 40 กว่า
คนนั้นถือเป็นวงใหญ่และต้องแบ่งกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ทำให้ทีมงานที่มีอยู่ที่เชี่ยวชาญ
ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นหากเป็นการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้ง จำเป็น ต้องมี
วิทยากรกระบวนการที่มีความเชี่ยวชาญมีประสบการณ์เพียงพอที่จะสามารถดำเนิน
การสานเสวนาได้อย่างเต็มรูปแบบ เช่น สามารถดึงประเด็นเชิงลึกได้”(แวนีซะ สุขหลง
ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559 และ วาสนา สาเมาะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน
2559)

นารี เจริญผลพิริยะ วิทยากรกระบวนการสานเสวนามองว่า แม้ว่าคนธรรมดา
ก็สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ แต่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ใช้ระยะเวลาในการอบรม
หลักสูตรเพียง 2-3 วันถือเป็นการลัดชั้นตอน เพราะก่อนรู้จักสานเสวนาวิทยากรกระบวนการต้องรู้จัก
องค์ประกอบความขัดแย้ง และวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก่อน เพื่อวิเคราะห์ตัวแสดงและพฤติกรรม
เมื่อรู้สิ่งเหล่านี้ก็สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง ซึ่งในการอบรมก็มีการสอนสิ่งเหล่านี้แต่
ไม่ละเอียดพอ และหากจะไปขยายความรู้นี้ต่อผู้เข้าอบรมคงทำไม่ได้ นอกจากนั้นการเป็นกระบวนการ
ต้องรู้จักสังเกตอารมณ์ท่าทาง และดึงประเด็นที่พูดคุยได้

“เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จำเป็นต้องฝึกตัวเองในการเป็นวิทยากรกระบวนการ
ให้มากกว่านี้ เพราะถ้าหลักสูตรการอบรมดังกล่าว เพียง 2-3 วันนั้นไม่สามารถทำได้
แต่แค่รู้จักมัน (การสานเสวนา) เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการอบรมเสริมสร้าง
ศักยภาพให้แก่ชาวบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ชาวบ้านเหล่านี้มีความมั่นใจในตนเอง
(Empowerment) และเป็นดุลอำนาจระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐนั่นเอง”
(นารี เจริญผลพิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาส่วนหนึ่ง
คือ สามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งเพื่อให้รู้จักตัวแสดง และพฤติกรรมของคู่กรณีต่อได้ ดังนั้นปลัดเทศบาล

ตำบลอุโป แม้ว่าจะบอกว่า สามารถจัดกิจกรรมสานเสวนาได้แต่ก็ไม่ได้สานต่อ โดยปลัดเทศบาลอุโป ให้ความเห็นว่า สามารถทำได้เพราะมีทีมงานที่พอจะช่วยกันได้ แต่ไม่รู้จะนำประเด็นอะไรต่อแล้ว เพราะปัญหาชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิมก็ต่างเข้าใจกันแล้ว” (นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2559) ทั้งที่ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มอยากมีพื้นที่การพูดคุยสานเสวนาต่อ และทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ คาดหวังอย่างยิ่งว่า แกนนำผู้หญิงในบ้านอุโปจะสานต่อเวทีการสานเสวนาระหว่างไทยพุทธและมลายูมุสลิมในพื้นที่ต่อได้ แต่ก็ไม่ได้ตามที่คาดหวัง

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมมีบทบาทในการให้ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา และสามารถจัดสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งทั้งสามพื้นที่ได้ แต่จำเป็นต้องวางแผนงบประมาณล่วงหน้าเพื่อให้การอบรมมีประสิทธิภาพ และตามแนวคิดของ จอห์น พอล เลเดอร์คแล้ว การดึงมวลชนไม่จำเป็นต้องเน้นปริมาณแต่ควรเน้นคุณภาพ โดยการคัดเลือกผู้เข้าร่วมอบรมที่มีพื้นฐานเพียงพอ เพื่อให้สามารถสร้างมวลวิกฤตตามที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้วางแผนไว้ตั้งแต่แรก นั่นคือ ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถขยายพื้นที่การสานเสวนาในพื้นที่ของตนต่อได้

4.5.2 เชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่รัฐและคนในระดับชุมชน

จอห์นพอล เลเดอร์ค (2555) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์หนึ่งของการถักทอสายสัมพันธ์คือ ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อกับกลุ่มคนที่หลากหลายและเครือข่ายที่รู้จัก (จอห์นพอล เลเดอร์ค 2555) ซึ่งการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีการสานเสวนา 2 ประเด็นคือ ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่มีความแตกต่างทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และภาษา ซึ่งหลักการสานเสวนาจำเป็นต้องนำทุกคนทุกฝ่ายเข้ามาด้วยกัน หรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะเป็น ผู้ได้รับผลกระทบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านทั่วไป ซึ่งการถักทอสายสัมพันธ์ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีขั้นตอนดังนี้

1) **เชื่อมสัมพันธ์กับผู้ได้รับผลกระทบผ่านงานเยียวยา** พื้นที่ความขัดแย้งสูงย่อมมีความเสี่ยงและความไม่ปลอดภัยในการลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักกับผู้คนในพื้นที่นั้นๆ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เลือกลงพื้นที่การเริ่มต้นเปิดพื้นที่ด้วยกิจกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบเป็นอันดับแรกเนื่องจากเป็นงานที่ไม่ยากและได้รับยอมรับจากชาวบ้านได้ง่าย อีกทั้งไม่เสี่ยงเกินไป (Soft Power) โดยระหว่างนั้นมีการเข้าไปพบปะผู้นำชุมชนในนามนักเยียวยา แต่มีความสนใจการคลี่คลายความขัดแย้งในพื้นที่ ซึ่งทางผู้นำและชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิเสธและเห็นด้วยที่จะมีพื้นที่ในการพูดคุย

1.1) **กรณีที่พักมิ่ง** นับว่ามีต้นทุนของพื้นที่และเครือข่ายพอสมควร เนื่องจากลงพื้นที่ตั้งแต่ปี 2548 และเชื่อมต่อโดยการทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยและดึงผู้ได้รับผลกระทบหลายคนมาร่วมกิจกรรมอยู่เรื่อยๆ แต่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้หญิง แต่เมื่อปัญหาถูกยกเป็นประเด็น

ปัญหาของโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่ได้รับความนิยมน่าเชื่อถือจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียงแต่ถูกต้องสงสัยจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็นที่หลบซ่อนของผู้เห็นต่างจากรัฐ มีการค้นโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง และมีครูสอนศาสนาจำนวน 7 คน ถูกเชิญตัวเป็นผู้ต้องสงสัย เช่นเดียวกับชาวบ้านหลายคนที่เป็นอดีตผู้ต้องคดีความมั่นคง เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ผู้จัดเคยช่วยประสานช่วยเหลือเยียวยาอดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงที่เป็นครูสอนศาสนาดังกล่าวจนได้รับเงินเยียวยาทำให้เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมน่าเชื่อถือระดับหนึ่ง แต่เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ การเยี่ยมเยียนกลุ่มเหล่านี้จึงมีความจำเป็นเพื่อให้พวกเขาเห็นร่วมที่จะมาสานเสวนาต่อไปได้

และเพื่อให้เวทีที่พ้อมิ่งมีความหลากหลายมีการเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มไทยพุทธ เนื่องจากในตำบลพ้อมิ่งมีหมู่บ้านที่ไทยพุทธอยู่ด้วย ดังนั้นมีการเยี่ยมเยียนชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบด้วย จนสามารถดึงชาวไทยพุทธมาร่วมสานเสวนาด้วย

ชาวไทยพุทธจากตำบลพ้อมิ่งที่ถูกยิงขณะขายข้าวแกงจนได้รับบาดเจ็บกล่าวว่า

“เครือข่ายฯ มาเยี่ยมตั้งแต่อยู่โรงพยาบาล และโทรประสาน ถามทุกข์สุขอยู่เรื่อยๆ เมื่อเขาชวนไปร่วมสานเสวนา เราก็อยากรู้จักและพบเจอคนอื่นบ้าง” (ละออ พรหมจินดา ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559)

1.2) กรณีที่บูโป เป็นพื้นที่ใหม่ที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่เคยลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบมาก่อน อีกทั้งเป็นชุมชนที่เป็นพุทธวัฒนธรรมที่มีความหวาดระแวง จึงมีการเริ่มเปิดพื้นที่ทั้งสองชุมชนไทยพุทธและมุสลิม ดังนั้นการลงพื้นที่ชุมชนไทยพุทธมีอาสาสมัครที่เป็นไทยพุทธร่วมลงพื้นที่ด้วย คือ คุณดวงสุตา สร้างอำไพ เพื่อสร้างความไว้วางใจ โดยเฉพาะการลงเยี่ยมเด็กชายนภดล ธรรมสระโร ผู้สูญเสียพ่อตั้งแต่ปี 2547 ซึ่งขณะนั้นเด็กชายนภดลกำลังบวชเณรอยู่ในวัดในหมู่บ้าน ซึ่งขณะทำงานก็ไปเยี่ยมถึงในวัด ส่วนชาวบ้านมลายูมุสลิม มีการเยี่ยมกรณีผู้ได้รับผลกระทบจากคดีความมั่นคง เช่น กรณีของคุณคอดีเยาะ มะลี สามัญถูกดำเนินคดีความมั่นคง

“การตัดสินใจลงพื้นที่เยี่ยมเยียนถึงในวัด ทางเครือข่ายฯ ต้องการแสดงให้เห็นว่าเราต้องการทำงานกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือมุสลิมก็ตาม” (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

ซึ่งการลงพื้นที่ครั้งนั้นมีการลงภาพในเฟซบุ๊ก (Facebook) ของกลุ่มด้วย แต่มีมุสลิมคนหนึ่งได้ตอบข้อความไม่เห็นด้วยที่มีการเยี่ยมไทยพุทธถึงวัด และเสนอให้เลิกไปเยี่ยม

มุสลิมให้มากกว่านี้ ซึ่งนับเป็นความเข้าใจผิดเกิดขึ้น ทำให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีความระมัดระวังในการลงภาพ และข้อความในการตั้งชื่อหัวข้อของการพูดคุยระหว่างพุทธมุสลิม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในโซเซียลมีเดีย

จะเห็นได้ว่าการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งย่อมมีความเสี่ยงต่อความไม่เข้าใจ เพราะมีกลุ่มที่หลากหลายอาจไม่เห็นด้วย หรือต่อต้าน ดังนั้นการระมัดระวังในการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งจึงมีความจำเป็นและต้องมีความยืดหยุ่น หรือการปรับตัวตลอดเวลาเพื่อสามารถทำงานได้อย่างราบรื่น

1.3) กรณีอุจจิงลือปะ เป็นพื้นที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เคยไปเยี่ยมเยียนผู้หญิงที่เป็นอดีตผู้ต้องขังคดีความมั่นคงกรณีครูจุหลิงที่เรือนจำนราธิวาสในช่วงแรกที่ถูกจับ พร้อมเข้าไปเยี่ยมครอบครัวอื่นอีกด้วย และเมื่อมีชาวบ้านคนอื่นๆ ได้รับผลกระทบ เช่น กรณีที่ผู้หญิงสองคน แม่ลูกถูกยิงในสวนยางและทิ้งเด็กกำพร้าจำนวน 2 คน และอีกครั้งที่ไปเยี่ยมครอบครัวผู้ต้องขังคดีความมั่นคงช่วงที่มีการตัดสินคดีครูจุหลิง เป็นต้น แต่เป็นการเยี่ยมเยียนโดยไม่ได้ตั้งกลุ่มผู้หญิงทำงานร่วมกัน เนื่องจากขณะนั้นยังคงเป็นพื้นที่ที่ยังคงปิด ชาวบ้านยังไม่ไว้วางใจคณะทำงาน อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่ไกลจากศูนย์กลางของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ อีกด้วย ดังนั้นการลงพื้นที่แห่งนี้มีความถี่มากกว่าพื้นที่อื่นๆ เพื่อสร้างความไว้วางใจนั่นเอง โดยช่วงแรกก็ไปลงพื้นที่เป็นช่วงเวลาที่ดี ผู้ต้องขังคดีความมั่นคง 4 คน เพิ่งพ้นจากคดี ทำให้คณะทำงานเป็นกลุ่มแรกๆ ที่ไปเยี่ยมพวกเขา ทำให้พวกเขารู้สึกไว้วางใจ นอกจากเยี่ยมกลุ่มเหล่านี้มีการเยี่ยมอดีตผู้ต้องขังคดีความมั่นคงคนอื่นๆ รวมทั้งผู้ต้องขังคนใหม่ที่เพิ่งตัดสินอีกด้วย

นอกจากการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีความมั่นคงแล้วคุณค่านิ่ง ชำนาญกิจ คณะทำงานซึ่งเป็นอดีตผู้ได้รับผลกระทบ สามเณรและลูกชายเคยถูกดำเนินความมั่นคงและเป็นผู้ประสานงานระดับพื้นที่ มักจะเป็นผู้ที่ไปพูดคุยและทำความรู้จักกับคนในหมู่บ้านตามร้านน้ำชาโดยมีกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งชาวบ้านทั่วไป และมีชาวบ้านที่เป็นผู้เห็นต่างจากรัฐด้วย

“ครั้งหนึ่งขณะไปเยี่ยมบ้านโซมะห์ ตัวเองรู้สึกอยากกินกาแฟ จึงออกจากบ้านเพื่อไปยังร้านน้ำชา แต่ระหว่างออกจากบ้านมีชายคนหนึ่งชวนไปกินน้ำชา และถามว่ามาตั้งแต่เมื่อไหร่ ดูเหมือนรู้จักทีมเราอย่างดี และตัดสินใจไปนั่งกินน้ำชา โดยไม่รู้จักชายแปลกหน้าที่ชวนคุยนั้น ซึ่งบทสนทนาก็เป็นการพูดคุยทั่วไป ตอนหลังทราบว่าชายดังกล่าวเป็นผู้เห็นต่างจากรัฐ (ปีกทหารของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ)” (ค่านิ่ง ชำนาญกิจ ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 มิถุนายน 2559)

อย่างไรก็ตามภายหลังจากเยี่ยมชาวบ้านครั้งแรก (ภายใต้โครงการนี้) เจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ได้ไปถามไถ่ชาวบ้านว่าคณะทำงานเป็นใคร ดังนั้นนอกจากต้องสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้านในพื้นที่แล้ว ยังต้องสร้างความไว้วางใจกับเจ้าหน้าที่ทหารที่คุมอยู่ในพื้นที่อีกด้วย โดยหลังจากนั้นเมื่อจะไปเยี่ยมชาวบ้านในพื้นที่ มีการส่งหนังสือไปให้ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเยี่ยมเยียนและเพื่อทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งต่อมาเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่เข้ามาคุมความปลอดภัยให้กับทีมงาน ซึ่งทีมงานเกรงว่าเป็นการสร้างความปลอดภัยกับชาวบ้าน จึงชี้แจงกับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาคุมให้กลับไปยังฐาน และย้ำว่าครั้งต่อไปไม่จำเป็นต้องมาคุมพื้นที่อีก ทางเจ้าหน้าที่ทหารก็เข้าใจ โดยหลังจากนั้นไม่มีเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาคุมอีกต่อไป และไม่มาถามชาวบ้านอีก

จะเห็นได้ว่าการประสานงานในพื้นที่ความขัดแย้งที่ยังมีความหวาดระแวงอย่างสูงจึงลือปะ ตลอดจนกลุ่มคนที่มีความหลากหลายซึ่งต่างมีความคิด และแนวทางการทำงานที่ต่างกัน ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ก็เป็นความเสี่ยงหนึ่ง แต่การยอมรับความเสี่ยงก็เป็นปัจจัยหนึ่งของการสร้างสันติภาพ

2) เชื่อมสัมพันธ์กับชาวบ้าน เมื่อมีเหตุความขัดแย้งหรือรุนแรงคำถามแรกในการจัดการความขัดแย้งคือ “ใคร” ที่สามารถแก้ปัญหาอันได้ ดังนั้นลักษณะการเลือกพื้นที่การสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ คือ เป็นพื้นที่ที่มีผู้ประสานงานและได้รับความไว้วางใจ ดังนั้นการประสานงานกับชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายนั้นถูกแบ่งหน้าที่ให้แก่แกนนำผู้หญิงในแต่ละพื้นที่ เป้าหมายที่เคยผ่านการอบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนาเป็นผู้ประสานงานชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มผู้หญิงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เคยช่วยเหลือเยียวยาและเคยทำงานร่วมกันมาก่อน บางคนเปลี่ยนตัวเองจากเหยื่อเป็นผู้นำ

2.1) กรณีที่พอมิ่ง คุณมารีสา สมาชิกสมาแห ซึ่งเป็นอดีตผู้ได้รับผลกระทบ เป็นครูโรงเรียนบ้านพอมิ่ง และมีประสบการณ์ในการประสานงานเช่น กรณีที่มีผู้ได้รับผลกระทบที่ไม่ได้รับการเยียวยา คุณมารีสาจะเป็นคนช่วยประสานเพื่อส่งเคส (กรณี) ต่อให้แก่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเยียวยา และเมื่อเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีทีมงานจากต่างประเทศลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชน เธอจะเป็นผู้ช่วยประสานกับชาวบ้านและผู้นำ ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนผู้นำศาสนา ทั้งโต๊ะอิหม่าม ครูสอนตาติกา หรือแม้แต่เจ้าของโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพอมิ่งซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านนับถือ ดังนั้นประสบการณ์การทำงานเหล่านี้ทำให้คุณมารีสาได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.2) กรณีที่ยุโป ต่างจากพื้นที่พอมิ่ง เนื่องจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่เคยลงไปทำงานมาก่อนจึงไม่มีผู้ประสานงานที่สามารถเชื่อมต่อกับชาวบ้านในระดับพื้นที่ได้ แต่ถูกเลือกเพราะจำเป็นต้องหาพื้นที่ที่เป็นพหุวัฒนธรรมอันประกอบด้วยไทยพุทธและมลายูมุสลิมที่มี

ความขัดแย้ง โดยได้รับการแนะนำจากเครือข่ายภาคประชาสังคม คุณมาเรียม ซัยสันทนะ หัวหน้ากลุ่มฟ้าใสที่เคยทำงานในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อน และกอบปรักมีผู้ประสานงานที่ดีมีความกระตือรือร้นสามารถเชื่อมต่อกับชาวบ้านได้ คือ ปลัดเทศบาลอำเภออุโป คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ซึ่งเครือข่ายที่เป็นแกนนำชาวบ้าน เช่น ผู้ช่วยใหญ่บ้าน ภรรยาโต๊ะอิหม่าม และอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)

2.3) กรณีที่กุจิงลือปะ มีความแตกต่างจากทั้งสองพื้นที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลจากตัวเมืองและตั้งอยู่ใกล้กับซานเขา อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ยังมีความหวาดระแวงสูง กล่าวคืออดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงจำนวนมาก และชาวบ้านแบ่งพรรคแบ่งพวกอย่างชัดเจน มีทั้งสนับสนุนรัฐและสนับสนุนผู้เห็นต่างจากรัฐ ดังนั้นการประสานงานมีความซับซ้อนกว่าสองพื้นที่แรก โดยมีผู้ประสานงานจำนวน 2 คน คือ นางสาวไซมะห์ เจ๊ะแน อดีตผู้ต้องขังคดีครูจูลิง และปัจจุบันเป็นครูสอนอัลกุรอานในหมู่บ้าน และนายยาการียา สะแปอิง เป็นอดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงครูจูลิง และมีตำแหน่งเป็นโต๊ะคอเต็บ และครูสอนศาสนา ด้วยตำแหน่งที่เป็นผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา ทำให้ทั้งสองได้รับความนับถือจึงสามารถเชื่อมต่อกับชาวบ้านได้ แต่การลงเชื่อมประสานที่กุจิงลือปะมีความซับซ้อนกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากชาวบ้านมีการเรียกร้องให้คณะทำงานลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเวทีสานเสวนา อีกทั้งมีการให้ทำหนังสือเชิญให้ทุกคนอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการประสานงานกับผู้เข้าร่วมที่เป็นชาวบ้านจึงเริ่มจากลงพื้นที่เพื่อประชุมหารือกับผู้ประสานงานดังกล่าวร่วมกับแกนนำผู้หญิงในพื้นที่คนอื่นๆ เพื่อวางแผนประเด็นการพูดคุยตลอดจนผู้เข้าร่วม โดยเครือข่ายผู้หญิงกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มเยาวชนสตรี ผู้นำชุมชน ส่วนตัวบุคคลเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานและแกนนำผู้หญิงในพื้นที่เป็นคนเสนอและกำหนด ด้วยเหตุดังกล่าวความหลากหลายของชาวบ้านยังไม่มี ความหลากหลายและครอบคลุมทั้งหมดดังที่ปลัดอำเภอปะนาเระ กล่าวว่า

“เท่าที่สังเกตกลุ่มผู้หญิงจากตำบลพอมังยังไม่มีกลุ่มใหม่ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่พบปะเจ้าหน้าที่รัฐอยู่บ่อยครั้ง” (สุนันท์ ปิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2559)

4.5.3 เชื่อมสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ความมั่นคงคือ ทหาร ตำรวจ มักเป็นคู่กรณีของชาวบ้าน เนื่องจากต้องเผชิญหน้าระหว่างการตรวจค้น ปิดล้อมหมู่บ้าน หรือการลาดตระเวน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ความมั่นคงจึงเป็นคู่กรณีสำคัญที่ชาวบ้านต้องการสานเสวนาด้วย แต่เนื่องจากปัญหาที่ชาวบ้านประสบปัญหาที่เชื่อมโยงกับงานพัฒนาด้วย ดังนั้นเพื่อให้ปัญหาการพูดคุยมีความกว้างขวาง เจ้าหน้าที่จึงประกอบด้วย 4 ฝ่าย ครอบคลุมทั้งหมด ทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง

โซรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการกล่าวว่

“ตอนแรกทางคณะทำงานกำหนดกลุ่มเป้าหมายฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเพียงทหารเท่านั้น แต่เกรงว่า เจ้าหน้าที่ทหารจะเป็นเป้าและอาจสร้างความกดดันต่อพวกเขาเกินไป กลุ่มเป้าหมายจึงขยายเป็น 4 ฝ่ายและเพื่อให้การพูดคุยขยายประเด็นปัญหาอื่นๆ ด้วย เช่น ปัญหาการทำมาหากิน เป็นต้น” (โซรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

วิธีการเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่รัฐนั้น เป็นการเชื่อมประสานลักษณะบนลงล่าง *Top and Down* โดยการเชื่อมประสานกับที่ปรึกษาโครงการเพื่อช่วยเปิดทางก่อน และเพื่อให้เกิดการยอมรับและไว้วางใจโดยการไปพบปะพูดคุย ซึ่งมีที่ปรึกษา ดังนี้ คุณวรรณชัย ไตรแก้ว เป็นที่ปรึกษาเคยเป็นวิทยากรให้กับทหารเกี่ยวกับแนวคิดการเมืองนำการทหาร นอกจากนั้นมี พลตรีชวลิต เรียนแจ้ง อดีตผู้อำนวยการสำนักการบังคับใช้กฎหมายและสิทธิมนุษยชน และมีลูกน้องของท่าน คือ พันเอกสิทธิพร มุสิกะสิน อดีตรองผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจปัตตานีร่วมเป็นที่ปรึกษาโครงการ ทำให้ทหารหลายคนที่ได้รับการประสานให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนั้นทีมงานมีความสนิทสนมและคุ้นเคยกับคุณชัชวาลิต วงศ์ศุภรานันท์ อดีตรองผู้ว่าจังหวัดปัตตานี และอดีตรองเลขา ศอ.บต. อดีตรองผู้ว่าจังหวัดปัตตานีฯ ขอช่วยเชื่อมต่อกับนายอำเภอปะนาเระ เมื่อมีการเปิดทางแล้วทีมงานจึงลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอเพื่อพบปะพูดคุยและขอความร่วมมือเชิญเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอเพื่อเข้าร่วมสานเสวนา

อย่างไรก็ตามอาสาสมัครของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ บางคนมองว่าการประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับบนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐระดับล่างมาด้วยความไม่เต็มใจ มาด้วยการถูกบังคับ ทำให้การสานเสวนาไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น ไม่อยากแสดงความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจท่านหนึ่งกล่าวว่า การไปร่วมสานเสวนาก็เนื่องจากว่านายสั่งมาจึงไปตามคำสั่ง และเมื่อกลับมาก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด (ทวีศักดิ์ ศรีสว่าง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2559) ประเด็นนี้ทางเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ระบุชัดเจนว่า กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญของฝ่ายเจ้าหน้าที่คือ เจ้าหน้าที่ทหาร หากแต่ตำรวจมีเป้าหมายเพื่อเสริมให้เวทีที่มีความหลากหลายเท่านั้น

ดังนั้นการเชิญเจ้าหน้าที่รัฐนอกจากส่งหนังสือเชิญทางโทรสาร (แฟกซ์) หรืออีเมลล์เพื่อมาร่วมสานเสวนาแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าไปพบปะผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชน เพื่อให้พวกเขาเหล่านี้เข้าใจการทำงาน เปิดทางและสนับสนุนกิจกรรมสานเสวนา จะเห็นได้ว่าการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละพื้นที่ใช้กระบวนการ และยุทธวิธีที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะ ‘ตัวเชื่อม’ ที่จะเข้าไปติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่รัฐปลัดอำเภอปะนาเระที่คลุกคลีกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิดมองว่าเครือข่าย

ผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีการพบปะกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างน้อยอยู่จำเป็นต้องใช้เวลาในการสื่อสารและลงเยี่ยมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายและการทำงานของตนให้มากกว่านี้ เพราะทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐระดับอำเภอส่วนใหญ่ยังอคติกับการทำงานของภาคประชาสังคม

“หากภาคประชาสังคมต้องทำงานกับภาครัฐ ต้องมีการพบปะเพื่อทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ในการทำงานให้มากกว่านี้ เพราะที่ผ่านมาแม้ว่า ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมมีเป้าหมาย และความปรารถนาที่เหมือนกัน แต่บางครั้งวิธีการอาจจะแตกต่างกันทำให้ภาครัฐบางส่วนรู้สึกไม่ยินดีที่จะร่วม” (สุนันท์ ปิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2559)

จะเห็นได้ว่า การเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่นอกจากใช้ระบบคำสั่งจากบนลงล่างแล้ว การเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการจำเป็นต้องสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดการช่วยเหลือได้มากขึ้น

3) เชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ เพื่อให้การสานเสวนาสามารถดำเนินการได้ไม่ถูกสกัดกั้นการประสานกับฝ่ายผู้เห็นต่างจากรัฐก็มีความจำเป็นยิ่ง โดยเลือกชาวบ้านที่เห็นว่าสามารถเชื่อมต่อกับกลุ่มดังกล่าวได้ เพื่อทำความเข้าใจและสนับสนุนการทำงาน เพราะเชื่อว่ากลุ่มนี้ไม่ต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐเพราะไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมองว่าเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นกลุ่มที่จะดึงมวลชนของพวกเขาเข้าไปเป็นฝ่ายรัฐ ดังนั้นต้องชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่ได้หวังเพื่อสิ่งใด แต่เพื่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งกรณีที่ถูกจี้ลือปะชาวบ้านที่ไปร่วมสานเสวนาถูกต่อต้านจากกลุ่มที่ไม่ได้ไปร่วมเนื่องจากถูกมองว่า กลุ่มที่ไปร่วมสานเสวนาอาจจะบอกความลับของเขาแก่เจ้าหน้าที่รัฐ แต่ภายหลังการสานเสวนากลุ่มสตรีในหมู่บ้านมีการพัฒนา มีอาชีพเสริม ทำให้ไม่มีการครหาและกลับให้การสนับสนุนการทำงานของแกนนำผู้หญิงในหมู่บ้าน

แกนนำผู้หญิงจี้ลือปะสะท้อนประเด็นดังกล่าวว่า

“ช่วงแรกชาวบ้านบางส่วนไม่เห็นด้วยที่ออกไปร่วมกิจกรรมสานเสวนาและกล่าวว่าชาวบ้านถูกหลอก เพราะไม่เชื่อว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด แต่เมื่อพฤติกรรมบางอย่างของเจ้าหน้าที่รัฐเปลี่ยน และกลุ่มผู้หญิงได้รับการสนับสนุนด้านอาชีพ ทำให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวบอกว่า หากมีการสานเสวนาอีก อยากไปร่วมด้วย” ไชมะห์ เจ๊ะแน ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

4.5.3 เอื้ออำนวยความสะดวก

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เอื้อในการเชื่อมสัมพันธ์กับผู้เข้าร่วมฝ่ายต่างๆ แล้ว มีขั้นตอนในการเปิดพื้นที่กลางให้เกิดการพูดคุย โดยมีกระบวนการที่มีระบบขั้นตอนเพื่อให้การพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น นอกจากนั้นยังนำประเด็นเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการช่วยเหลือให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การแก้ไขเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอีกด้วย

ผู้อำนวยความสะดวก หรือกระบวนการสานเสวนาเป็นผู้ที่ทำหน้าที่คล้ายกับผู้จัดองค์ความรู้ คำว่าจัดกระบวนการในภาษาลาติน คือ ทำให้ง่าย ดังนั้นกระบวนการ คือ ผู้ที่ให้กลุ่มทำงานง่ายขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่เข้าข้าง หรือสนับสนุนเนื้อหาของคนใดคนหนึ่ง

1) บทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวก

บทบาทในการอำนวยความสะดวกในขั้นตอนแรก คือ 1) การชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการสานเสวนา เพื่อให้เข้าใจเป้าหมายของโครงการ โดยเริ่มจากการลงพื้นที่ทำความเข้าใจในระดับพื้นที่ให้กับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐ 2) การวางแผนรูปแบบการสานเสวนาระหว่างทีมงานและลงพื้นที่ประชุมกับแกนนำผู้หญิงในการวางแผนประเด็น และลักษณะกิจกรรม และ 3) ในระหว่างการจัดสานเสวนา ได้สร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมทุกคนมีส่วนร่วมในการสานเสวนาให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากผู้เข้าร่วมมีความหลากหลาย และมีตำแหน่งที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้น กระบวนการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อให้ลดระดับขนาดของกลุ่มทำให้ชาวบ้านมีความกล้าที่จะพูดสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่เกร็ง และการกำหนดกฎกติกาให้เจ้าหน้าที่รัฐสวมชุดนอกเครื่องแบบ ถือเป็นมาตรการสำคัญที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างผู้เข้าร่วม และชาวบ้านกล้าที่จะพูดมากขึ้น

อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินการสานเสวนา แบ่งเป็น คุณอำนวย คือ 1) คุณอำนวย คือ ผู้อำนวยความสะดวกในการพูดคุย 2) คุณลิขิต คือ ผู้จัดบันทึกการประชุมและสุดท้าย 3) คุณกิจ คือ คนที่นำประเด็นการพูดคุย

1) ผู้อำนวยความสะดวกทุกเวที นำโดยคุณโชรยา จามจุรีเป็นหลัก และคณะทำงานมาช่วยบ้าง เช่น คุณอัสรา รัฐการณ์ คุณคานิ่ง ชำนาญกิจ และแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่มาช่วยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในวงใหญ่เฉพาะในพื้นที่ของตน เช่น คุณมาริสมา สมาแห และคุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ส่วนผู้อำนวยความสะดวกในวงย่อยนำโดย อาสาสมัคร และมีแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่เป็นผู้ช่วย

2) คุณลิขิต แบ่งเป็น 2 แบบ คือ ผู้จัดบันทึกประเด็นลงในคอมพิวเตอร์ และผู้จัดประเด็นในกระดานดำ โดยผู้จัดบันทึกในคอมพิวเตอร์ เป็นบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัคร ส่วนผู้ที่รับหน้าที่ในการจัดบันทึกในกระดานดำ คือ อาสาสมัคร และแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่

3) คุณกิจ คนที่นำประเด็นคุยในวงย่อย หรือมีหน้าที่ในการกระตุ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ได้แสดงความคิดเห็นเป็นบทบาทหน้าที่ของแกนนำผู้หญิงในพื้นที่

เมื่อประมวลจากการให้สัมภาษณ์ของคณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก มีคุณสมบัติ ดังนี้

ก. มีเจตนาที่ดี ต้องตั้งเจตนาให้ดีและวางเป้าหมายให้ชัดเจน เมื่อเข้าไปประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายต้องไม่คาดหวังว่าชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่จะมีส่วนร่วมหรือไม่ แต่ต้องตั้งเป้าให้ชัดเจนว่าเราต้องการสร้างสันติภาพและมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน

ข. มีทักษะในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก

- **ทักษะการไกล่เกลี่ย** ทักษะที่มีความสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ การไกล่เกลี่ย ต่อรอง โน้มน้าวด้วยเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ เพื่อหาแนวทางที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้

- **มีความเป็นกลาง** ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากจุดกึ่งกลางให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันได้

- **ควบคุมอารมณ์** เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดอคติและยุแหย่อีกฝ่าย ผู้อำนวยความสะดวกจำเป็นต้องควบคุมสถานการณ์เพื่อให้การสานเสวนาสามารถดำเนินต่อไปได้

- **ทักษะในการฟัง** ฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างมีเหตุมีผล อยากรู้ก็ตาม จากผลการสัมภาษณ์อาสาสมัครจำนวน 2 คน สังเกตการทำหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกยังมีความบกพร่องและต้องปรับปรุงคือ การรับฟังผู้เข้าร่วมนั้นมีเพียง 50-80 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

- **จดบันทึก** ในการสานเสวนาที่มีคู่ขัดแย้ง อีกฝ่ายอาจจะรับปากไปแก้ไขประเด็นปัญหาต่างๆ ดังนั้นการจดจะเป็นเครื่องยืนยันว่า อีกฝ่ายรับปากแล้วและหากไม่ทำตามก็จะสามารถอ้างต่อได้ นอกจากนี้การบันทึก ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ และไม่กลัว

ค. มีกระบวนการสานเสวนาที่ดี

- **เปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมทุกคนมีส่วนร่วม** เมื่อคู่สานเสวนามีความขัดแย้งด้านข้อมูล ต้องพยายามเปิดพื้นที่ให้ทั้งสองได้พูด เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริง และรับฟังกัน โน้มน้าวให้ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนปัญหาให้ได้มากที่สุด

อาสาสมัครจำนวน 4 คน สังเกตจากการจัดสานเสวนาทั้งสามครั้งกรณีที่ถูกยิงลือปะ มีความคิดเห็นตรงกันว่า การเปิดพื้นที่การพูดคุยยังมีน้อย เนื่องจากผู้อำนวยความสะดวกใช้เวลาในการแนะนำโครงการ และทำความเข้าใจการสานเสวนามากเกินไป ทำให้พื้นที่การแลกเปลี่ยนลดตามไปด้วย

“ทุกครั้งที่มีการสานเสวนาผู้อำนวยการศูนย์อนามัยความสะอาดในวงใหญ่ใช้เวลา ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการสานเสวนามากเกินไป หากจะให้ดีควรลดเวลาในการพูด เพราะผู้อำนวยการความสะอาดต้องไม่พูดมาก แต่ต้องรับฟังผู้เข้าร่วมให้มากที่สุด”

อย่างไรก็ตามอาสาสมัครในโครงการอีกท่านก็เห็นว่า “การสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมให้เข้าใจอย่างดี เพราะอาจเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้” (อัสรา รัฐการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2559)

● **หาข้อตกลงร่วมกัน** ก่อนที่จะมีการพูดคุยกันต้องวางกฎกติกา เพื่อให้เกิดความสบายใจในการสนทนา เช่น มีข้อตกลงไม่คุยในประเด็นที่ล่อแหลม หรือถ้าจะพูดให้ยกมือขึ้นเพื่อแสดงสัญลักษณ์ที่จะพูดต่อ หรือไม่นำเรื่องราวในเวทีไปพูดต่อในที่สาธารณะ

จากผลการสัมภาษณ์คณะทำงานต่อประเด็นข้อควรระมัดระวังของผู้อำนวยความสะดวก และข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุง คือ 1) ต้องใช้เวลาอย่างเหมาะสม ไม่ควรพูดมากเกินไป 2) ต้องมีทักษะในการจับประเด็นเพื่อให้การพูดคุยเป็นไปในเชิงลึกมากขึ้น 3) ไม่ควรชี้แนะผู้เข้าร่วมมากเกินไป เพราะอาจเกิดการตัดสินใจไม่รอบคอบ 4) ควรวางตัวให้ดี ไม่เห็นว่าเราอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือต้องเลี่ยงคำพูดที่เชิงลบไป เช่น คำพูดที่ว่า “ฉันประสานคนนั้นแล้ว” ให้ชาวบ้านเสนอความต้องการด้วยตัวเอง มิเช่นนั้นจะกลายเป็นการไม่ให้อิสระแก่ชาวบ้าน และการช่วยเหลือก็ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

2) อำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือ

ลักษณะการสานเสวนาที่มีการเชิญผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ มาร่วมรับฟังการนำเสนอประเด็นการพูดคุยในวงใหญ่ ส่งผลให้ประเด็นปัญหาบางอย่างได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะการสานเสวนาที่กุจิงลือปะ ซึ่งมีพลตรีชวลิต เรียนแจ้ง อดีตผู้อำนวยการสำนักงานบังคับใช้กฎหมาย และสิทธิมนุษยชน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และมี พันเอกสิทธิพร มุสิกะสิน รองผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจมาร่วมรับฟังการสรุปประเด็นการสานเสวนาในตอนท้ายของกิจกรรมด้วย ในตอนท้ายของกิจกรรมเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้ประสานกับเจ้าหน้าที่ทหารดังกล่าว เพื่อให้เกิดการช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่สำคัญ 2 ประเด็น

2.1) เยียวยาบาดแผล : กรณีของนางสาวสาลิมะห์ ลาบอ พี่สาวและแม่ถูกยิงในสวนยางจนทั้งสองเสียชีวิต พี่สาวทั้งหมด 2 คน เจ้าหน้าที่รัฐระบุว่าเป็นครอบครัวที่ข้องเกี่ยวกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐจึงไม่ได้อยู่ในเกณฑ์การช่วยเหลือเยียวยา ในวันที่มีการสานเสวนา สาลิมะห์ พาเด็กทั้งสองคนและลูกของเธออีกคนมาร่วมสานเสวนาด้วยและได้เล่าความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตภายหลังการสานเสวนา พลตรีชวลิต เรียนแจ้งได้ลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมเยียนกรณีของนางสาวสาลิมะห์ถึงบ้าน และช่วยประสานเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเยียวยา 25 เปอร์เซนต์ ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของ

อาสาสมัครสะท้อนให้เห็นว่า การสานเสวนาทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเห็นใจและเห็นความเป็นมนุษย์ของผู้ได้รับผลกระทบ แม้จะเชื่อว่ากรณีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการก่อเหตุความไม่สงบจริง

“ช่วงที่มีการสานเสวนา สาลิมะห์จุงลูก จุงหลาน รวมกัน 3 คน ไปร่วมสานเสวนา และมีการพูดว่า ตนสงสัยมาโดยตลอดว่าทำไมเจ้าหน้าที่รัฐถึงมองว่าครอบครัวของตนเป็นครอบครัวโจร (พูดแล้วร้องไห้) เจ้าหน้าที่ที่ฟังแล้วก็น้ำตาซึม และพลตรี ชวลิตร์ ให้ความเห็นกรณีการช่วยเหลือนี้ว่า “เรื่องมันผ่านไปแล้ว เอาเป็นว่าเห็นแก่เด็ก ๆ ตาดำ เราก็คงช่วยละกัน” (ซีตีมาเรียม บินเยาะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2559)

2.2) ปลดรายชื่อจากกองทะเบียนประวัติอาชญากร : แม้ว่าผู้ต้องหาทั้งหมดจากคดีครูจูลิงจะพ้นจากคดีแล้วก็ตาม แต่โดยปกติรายชื่อผู้ต้องหาจะถูกระบุในทะเบียนประวัติอาชญากร และเมื่อได้รับพินโทษแล้วก็สามารถทำเรื่องเพื่อปลดรายชื่อออกจากกองทะเบียนประวัติอาชญากรซึ่งขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และหากรายชื่อยังติดค้างอยู่ก็ไม่สามารถออกนอกประเทศได้

ปัญหาดังกล่าวจึงมีการช่วยขับเคลื่อนเพื่อปลดรายชื่อผู้หญิงจำนวน 18 คน ที่เคยต้องคดีฆ่าครูจูลิง โดย พลตรีชวลิต เรียนแจ็ง จาก กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า ไปเยี่ยมชาวบ้านถึงบ้าน ซึ่งหลังจากทาง กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้าให้กลุ่มผู้หญิงดังกล่าวเตรียมพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง จึงเดินทางไปที่สถานีตำรวจในพื้นที่ โดยตอนแรกเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมปลดให้ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดที่แล้วได้ย้ายไปที่อื่นแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดใหม่จึงไม่กล้า สุดท้ายฝ่ายเจ้าหน้าที่ทหารได้ประสานและช่วยดำเนินการให้จนได้รับการปลดรายชื่อจากกองทะเบียนประวัติอาชญากรจนสำเร็จ ซึ่งชาวบ้านก็ยืนยันแล้วว่าสามารถเดินทางไปต่างประเทศได้อย่างปลอดภัย

“ครั้งหนึ่งเจ้าหน้าที่เรียกชาวบ้านที่มีหมาย พ.ร.ก.เพื่อไปพบปะในหมู่บ้าน เมื่อได้ไปร่วมเพื่อสำรวจรายชื่อ ปรากฏว่าชื่อของตนไม่มีปรากฏ แสดงว่า หมายลิสต์ของตำรวจนั้นไม่มีอยู่ในบัญชีแล้ว” (นาวารี ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

4.6 การจัดสานเสวนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาในหัวข้อ บทบาทการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สามารถหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร จากการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษาทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ มีทัศนคติที่เปลี่ยนไป และส่งผลให้พฤติกรรมก็มีการปรับตามไปด้วย ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายและต่างก็ปรับตัว

ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมแต่ละพื้นที่ดังต่อไปนี้

4.6.1 ชาวบ้านเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

1) พอมิ่ง

จากการสัมภาษณ์ของชาวบ้านพอมิ่ง สะท้อนได้ว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมสานเสวนา การรับฟังบทบาทหน้าที่ของอีกฝ่ายหรือคำชี้แจงต่อความเข้าใจผิดของชาวบ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มเข้าใจ และเริ่มเปิดใจ และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการสานเสวนาแล้ว เมื่อพบเจอกับเจ้าหน้าที่ที่รู้จักก็จะกล้าเข้าไปทักทายเจ้าหน้าที่ หรือหากมีกรณีที่เจ้าหน้าที่มีความผิดพลาด ก็กล้าพูดยืนยันความถูกต้องของตนเองได้ อีกทั้งบางคนยังเปิดใจที่จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย

สาเกีนา มะชา แกนนำผู้หญิงบ้านพอมิ่ง เล่าว่า

“ก่อนหน้านี้หากเห็นเจ้าหน้าที่ทหารแล้วรู้สึกไม่อยากจะมอง ทั้งที่ไม่รู้สาเหตุอะไรที่กลัวและไม่ทักหรือไม่กล้าเผชิญหน้า ถ้าขับรถผ่านค่ายทหารก็จะบอกลูกว่าไม่ต้องไปมองทหาร ไม่ต้องไปสนใจ อาจเป็นเพราะมีทัศนคติที่ไม่ดีกับเจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้า ข้ำ ยังให้เจ้าหน้าที่ย้ายออกจากพื้นที่ เพราะเห็นว่า เมื่อมีเจ้าหน้าที่เข้ามา กลับทำให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่บอกว่า เจ้าหน้าที่ทหารข่มขืนผู้หญิง มลายูมุสลิมของเราทำให้เราก็งกลียดและกลัว แต่เมื่อได้ร่วมสานเสวนาทำให้เรารู้จักตัวตนของเจ้าหน้าที่ทหารว่าเขาก็เป็นคนหนึ่งเหมือนเราและเขาก็ปฏิบัติหน้าที่ และเมื่อได้ยินเรื่องราวดีๆ ของเจ้าหน้าที่มากขึ้น เช่น ผู้กองบุญญนวยได้ร่วมบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนโรงเรียนตาดีกา และเคยช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อน ทำให้รู้สึกดีกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น กล้าที่จะทักทาย และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่มากขึ้น รู้หน้าที่ของเขา ถ้าเราไม่ผิด เขาก็ไม่ทำ” (สาเกีนา มะชา ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559)

นอกจากนั้นมีความกล้าที่พูดต่อรองกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น กรณีของยาวารียะ ตาละ แกนนำผู้หญิงบ้านพอมิ่งเล่าว่า ตนมีความกล้าที่จะพูดอย่างตรงไปตรงมากับเจ้าหน้าที่มากขึ้น

“ครั้งหนึ่งกะ (เป็นคำเรียกแทนพี่สาว มาจากคำว่า Kakak แปลว่าพี่สาว) ไปที่ตลาดหมาตัวใหญ่มาก ไถ่กะตรงค่ายทหาร กะก็กรีดเสียงดัง ทหารก็ออกมาและก็พูดกับ

เจ้าหน้าที่ว่า ถ้าหากกัดซากแล้ว จะทำอะไรต้องพาไปโรงพยาบาลแน่ๆ ซึ่งทำให้เรากล้าที่จะพูดความรู้สึกของเรา ถ้าเมื่อก่อนเราคงไม่กล้า คงรีบขับมอเตอร์ไซค์หนี ไม่เผชิญกับเจ้าหน้าที่ทหารแน่นอน” (ยาวาริยะ ตาและ ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559)

บางคนมีความเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่ายและให้ความร่วมมือกันมากขึ้น เมื่อมีเหตุร้ายในหมู่บ้านมีการแจ้งเตือนเจ้าหน้าที่ให้ระมัดระวังในการปฏิบัติการ ร.ท.บุญนวย มากทอง เจ้าหน้าที่ทหารพรานจากตำบลพ้อมิ่ง เล่าว่า

“ครั้งหนึ่งมีการไปจับล่อหมู่บ้านภายหลังจากสานเสวนา ชาวบ้านซึ่งเป็นแกนนำผู้หญิงจากบ้านพ้อมิ่งก็บอกเตือนว่า ห้ามไปในเส้นทางนั้น เพราะอันตราย ซึ่งถ้าเป็นเมื่อก่อนคงไม่มีชาวบ้านที่มากบอกเตือนอย่างนี้ (บุญนวย มากทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอปะนาเระให้ข้อสังเกตว่า “ภายหลังสานเสวนา ชาวบ้านกล้าที่จะเข้ามาทักทายกัน ซึ่งต่างกับเมื่อก่อน” (ภานุมาศ แก้วชุมศิลป์ ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2559)

2) กุจฉิลีปะ

ผู้เข้าร่วมผู้หญิงจากกุจฉิลีปะส่วนใหญ่เป็นอดีตผู้ต้องสงสัยและผู้ต้องขัง คดีความมั่นคง ประสบการณ์เหล่านี้สร้างความหวาดระแวงกระทั่งหวาดกลัวต่อเจ้าหน้าที่ความมั่นคงค่อนข้างสูง บางคนแม้แต่เห็นตัวก็สั่นแล้ว แต่ภายหลังการสานเสวนา ได้เห็นตัวตนของเจ้าหน้าที่อีกมุมหนึ่ง และได้คลุกคลี พูดคุย ทำให้ความรู้สึกกลัวเริ่มคลายลง อีกทั้งกล้าที่จะปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น อย่างกรณีนางสาวฟารีเยะ สุเร็ง และนางสาวนาวารี ดิง ทั้งสองเพิ่งพ้นโทษคดีครูจูลิงได้ไม่นานและยังรู้สึกหวาดกลัวเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเพียงแคเห็นชุดเครื่องแบบของเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาลาดตระเวนในหมู่บ้านก็จะรีบหลบและไม่กล้าเผชิญหน้าทั้งที่เธอพ้นโทษแล้ว แต่หลังจากเข้าร่วมสานเสวนากับเจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งตอนเข้าร่วมสานเสวนาเจ้าหน้าที่ทุกคนสวมชุดนอกเครื่องแบบทำให้เห็นความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันและกล้าที่จะเผชิญหน้า อีกทั้งการชี้แจงหน้าที่การทำงานก็ทำให้ตนเข้าใจเจ้าหน้าที่มากขึ้น

“เมื่อก่อนไม่กล้าทักทายและเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ทหารเลย เพราะยังรู้สึกหวาดกลัว แม้เหตุการณ์ครูจูลิงจะผ่านล่วงเลยมานาน แต่เมื่อได้เข้าร่วมสานเสวนากับเจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งไม่ได้สวมชุดทหารและรู้จักกันแล้ว ทำให้เมื่อเห็นเจ้าหน้าที่ที่รู้จักในเวที

सानเสวนาแล้วผ่านร้านก๋วยเตี๋ยวของกะ กะก็จะทักทายและชวนมากินก๋วยเตี๋ยว”
(ฟารีเยะ สุเร็ง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

นาวารี ดิง อดีตผู้ต้องขังคดีครูจูลิง เริ่มเปิดใจ และกล้าที่จะปฏิสัมพันธ์
กับเจ้าหน้าที่รัฐ แม้กระทั่งการเชื้อเชิญร่วมงานมงคลสมรสของลูกสาว

“หลังจากเข้าร่วมसानเสวนาทำให้ตนมีความกล้าที่จะทักทายและเชิญเจ้าหน้าที่ทหาร
มาร่วมงานมงคลของลูกสาวอีกด้วย เธอเล่าว่า หลายครั้งที่ตนนั่งกินข้าวยาที่ร้านก็มัก
จะเห็นเจ้าหน้าที่เดินผ่านหน้าร้านและเธอก็จะเรียกทักทายและชวนมากินข้าว และครั้ง
ที่บ้านจัดงานเลี้ยงมงคลสมรสลูกสาว ก็ได้เชิญเจ้าหน้าที่ทหารไปร่วมงานด้วย (นาวารี
ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

ด้านอดีตนายอำเภอระแงะ ระบุยืนยันความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่
ดีขึ้น และร่วมมือกันพัฒนา

“ชาวบ้านทั้งผู้ชายและผู้หญิง ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น ต่างจากเมื่อก่อน
หากเจ้าหน้าที่เข้าไปจัดกิจกรรมในหมู่บ้านแล้ว มีชาวบ้านจำนวนน้อยและมีเพียงผู้ชาย
เท่านั้นที่ออกมาร่วมกิจกรรม แต่ปัจจุบันมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย” (ปรีชา นวลน้อย
ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2559)

4.6.2 เจ้าหน้าที่รัฐปรับพฤติกรรม ในระดับปัจเจก

1) พ่อมิ่ง

นอกจากชาวบ้านเปิดใจและปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ฝ่ายเจ้าหน้าที่
รัฐเองต่างก็พยายามที่จะปรับตัวด้านปฏิบัติการมากขึ้น พยายามรักษาความสัมพันธ์กับชาวบ้านทุกกลุ่ม
ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน หรือแม้แต่อดีตผู้ต้องขังที่เป็นครูสอนศาสนาโดยการไปพบปะพูดคุย
ทุกวันเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันจนทำให้เกิดความเข้าใจในอุดมการณ์

ร.ท.บุญนวย มากทอง กล่าวถึงการปฏิบัติงานภายหลังการसानเสวนาว่า

“จากแต่ก่อนชาวบ้านมองแค่ตากัน ไม่พูดกัน แต่หลังจากसानเสวนาเราเริ่มคุยกัน
มากขึ้นโดยผมพยายามไปนั่งในจุดที่เจ้าหน้าที่ชุดที่แล้วไม่กล้าไปนั่ง เช่น ในพื้นที่ที่เกิด

เหตุการณ์บ่อยๆ จนได้รับการตอบรับจากแม่ค้าเป็นอย่างดี ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ต่างกับในอดีตมาก เรากลายเป็นคนในพื้นที่ และชาวบ้านให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยการโทรแจ้งเหตุต้องสงสัยทำให้เจ้าหน้าที่สามารถรู้ตัวกลุ่มผู้ต้องสงสัยที่เป็นตัวจริงซึ่งจบจากต่างประเทศและเข้าพูดคุยกับกลุ่มเหล่านี้ ทำให้การก่อเหตุลดลงมาก”

อย่างไรก็ตามเขายังเล่าอีกว่า

“เจ้าหน้าที่ทหารมีความระมัดระวังเพื่อมิให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวพังทลาย ยกตัวอย่างเช่น หากมีการปิดล้อมตรวจค้นหมู่บ้านเจ้าหน้าที่ทหารในระดับพื้นที่ได้พยายามอยู่ในพื้นที่รอบนอกเท่านั้นไม่ไปค้นบ้าน เพื่อมิให้ชาวบ้านเกิดความอคติหรือเกลียดชัง เพราะบางครั้งมีการไปปิดล้อมหมู่บ้านของญาติผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นบ้านที่เจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์อันดี กระทั่งมีการเตือนญาติว่า ไม่ควรให้ผู้ต้องสงสัยกลับบ้านหรือถ้าต้องการมอบตัวก็ยินดีจัดการด้านกระบวนการยุติธรรมให้” (บุญนวย มากทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ไม่เหมารวมผู้ต้องสงสัย กล่าวคือ

“ไม่มีการไปเยี่ยมบ้านต้องสงสัยที่ไม่มีเจ้าตัวอยู่บ้านจำนวนหลายๆ ครั้ง เพราะจะทำให้ญาติมิตรของผู้ต้องสงสัยรู้สึกเกลียดหรือระแวงเจ้าหน้าที่ได้ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ไม่ประมาท โดยจัดกองกำลังและป้อมปราม มีกำลังคุม ไม่ว่าจะป้อมรัฐส่วนไหน เราก็ดูแลความปลอดภัยให้หมด เพราะเราก็ไม่สามารถเชื่อได้ วันหนึ่งหมดยุคผู้กอง เขาอาจไม่เชื่อใจก็เป็นได้” (บุญนวย มากทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ในขณะที่ คุณมารีสา สามแห แกนนนำผู้หญิงในพื้นที่พ้อมิ่ง สะท้อนผลการเปลี่ยนแปลงภายหลังสานเสวนาว่า

“เดิมทีเจ้าหน้าที่ทหารมักจะไปค้นโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามพ้อมิ่ง ทำลายกุญแจห้องพักของนักเรียนในโรงเรียน ครั้งหนึ่งเคยเข้าไปค้นและทำลายกุญแจห้องพักช่วงที่ปิดเทอมทำให้ข้าวของถูกขโมย แต่เมื่อมีการสานเสวนาและสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ได้ซื้อกุญแจเพื่อชดเชยโดยเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด 30,000 บาท หรือกรณีการขั้บรถซึ่ง

ก็ไม่มีแล้ว เวลาเดือนรอมฎอนก็ให้เกียรติกัน บางครั้งเจ้าหน้าที่ทหารก็ขอความช่วยเหลือ ชาวบ้านเวลาเกิดปัญหา เช่น ผู้กองมีปัญหากับผู้หญิง ทหารก็ประสานกับแกนนำผู้หญิง ตำรวจก็บอกว่า ถ้าชาวบ้านมีปัญหาชาวบ้านก็จะมาหา หลังสานเสวนาไม่มีการค้น ปอเนาะ (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) แต่มีการมอบกระเช้าแทนให้เจ้าของโรงเรียน” (มาริสมา สมาแห ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559)

2) กุจิงลือปะ

กรณีที่ถูกจิงลือปะ นอกจากจากที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นกรณีที่เจ้าหน้าที่ระดับสูง ได้ช่วยเหลือประสานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้เกิดการช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม ชาวบ้านได้สะท้อนการปรับตัวของเจ้าหน้าที่รัฐว่า เจ้าหน้าที่มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลจากที่ชาวบ้านได้สะท้อนปัญหาพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในเวทีสานเสวนา โดยชาวบ้านได้ขอร้องให้เจ้าหน้าที่ให้เกียรติและเคารพต่อความแตกต่าง ซึ่งในขณะนั้นเจ้าหน้าที่ได้รับพิจารณาในการปรับปรุงแก้ไข เช่น ชาวบ้านได้เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ทหารไม่ลงพื้นที่พบปะชาวบ้านในวันศุกร์ทุกสัปดาห์เพราะจะรบกวนเวลาการทำงานของชาวบ้านซึ่งภายหลังการสานเสวนาการพบปะก็ลดลงจริง โดยเจ้าหน้าที่ชี้แจงในเวทีว่า จะลดความถี่ลง และหากชาวบ้านมีธุระจำเป็นก็สามารถกลับบ้านก่อนก็ได้ แต่พฤติกรรมบางอย่างก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งหมด

“การพบปะชาวบ้านกุจิงลือปะทุกๆ วันศุกร์ที่มีสยิตขณะนี้เจ้าหน้าที่ไม่ได้มาทุกสัปดาห์แล้ว และไม่มารบกวนเวลาในช่วงเด็กๆ เรียนโรงเรียนตาดิกาในวันเสาร์อาทิตย์ แต่ปัญหาบางอย่างเช่นเรื่องหมาที่เดินพ่นพานอยู่ในหมู่บ้านได้รับการแก้ไขเพียงสักพักเท่านั้น แต่พอช่วงหลังปัญหาดังกล่าวก็กลับมาเหมือนเดิม แต่ไม่ได้มากเหมือนเมื่อก่อน” (นาวารี ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

ชาวบ้านกุจิงลือปะได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมเจ้าหน้าที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผ่อนคลาย โดยเฉพาะช่วงที่มีเหตุการณ์รุนแรง เจ้าหน้าที่ก็มักจะขึ้นไปลาดตระเวนบนภูเขาซึ่งเป็นสวนยางของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัว แต่เมื่อเจอเจ้าหน้าที่ทหารที่คุ้นเคยกันและรู้จักในเวทีสานเสวนา ทหารดังกล่าวก็ทักทายรู้สึกผ่อนคลายขึ้น

“ช่วงที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปเดินลาดตระเวนในสวนยาง เจ้าหน้าที่ก็ทักทายพวกเราบ้าน ทำให้รู้สึกผ่อนคลายลงบ้าง” (นาวารี ดิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

อย่างไรก็ตามบางพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว นั้น เนื่องจากกระบวนการสานเสวนาที่ประกอบด้วยผู้นำสายบังคับบัญชาเข้าร่วมด้วย ส่งผลให้เกิดการสั่งบังคับห้ามในที่ประชุมทันที

“ในกุจิงลือปะมีปัญหาประเด็นที่ทหารกินหมูป่า¹ ทำให้หมาคาบกินกระดูก หรือเศษอาหารเดินเพ่นพ่านในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ระดับสูงก็ได้สั่งห้ามให้หยุดพฤติกรรมดังกล่าว (คำนี้้ง ชำนาญกิจ ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 มิถุนายน 2559)

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องให้เจ้าหน้าที่รัฐเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติโดยไม่ใช้การบังคับแต่อย่างใด และมีความเห็นว่าบางประเด็นไม่จำเป็นต้องพูดคุยให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงรับทราบหากแต่พูดคุยระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเท่านั้น ประเด็นนี้เจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ที่เป็นระดับปฏิบัติการกล่าวว่า

“บางประเด็นที่เป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น ประเด็นทหารกินหมูป่า ไม่จำเป็นต้องพูดคุยต่อหน้าหัวหน้าก็ได้ เพียงแต่พูดคุยระหว่างเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ก็เพียงพอ” สิทธิพร ธรรมโชติ ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2559)

จากผลการศึกษานี้สะท้อนว่า การที่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงมาร่วมฟังข้อสรุปนั้น ก็เป็นกรณี เพราะบางปัญหาสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนได้ทันที แต่บางประเด็นเป็นเรื่องที่อ่อนไหวจำเป็นต้องระมัดระวังและประเมินถึงความเป็นไปได้ของเจ้าหน้าที่ในแต่ละระดับ โดยเฉพาะการมีเจ้าหน้าที่ต่างระดับ ซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวอาจรู้สึกได้ว่า ตนไม่ได้รับเกียรติจากคนในพื้นที่ก็เป็นได้

เปลี่ยนระดับปัจเจก ไม่ใช่ระดับองค์กร

อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าวเปลี่ยนระดับปัจเจกไม่ได้ปรับเปลี่ยนระดับองค์กร แม้ว่าเจ้าหน้าที่มีนโยบายว่าหากมีการสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่แล้วจะสั่งการให้เจ้าหน้าที่ชุดใหม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติใหม่

กรณีที่บ้านกุจิงลือปะภายหลังการสานเสวนาได้ไม่นานมีการสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ทหารชุดใหม่เนื่องจากมีเหตุระเบิดใกล้บริเวณหมู่บ้านกุจิงลือปะ เมื่อเดือนสิงหาคม 2559²

¹ ตามหลักการศาสนาอิสลาม ไม่อนุญาตให้ชาวมุสลิมกินสุกร (หมู)

ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ทหารเสียชีวิต 2 ราย และทหารดังกล่าวข้องเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งผิดกฎปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ทหาร (คำวินิจฉัย นายอนุทิน ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 มิถุนายน 2559) จึงมีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ชุดใหม่ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ทหารชุดใหม่ซึ่งไม่เคยรู้จักมาก่อนกลายเป็นความห่างเหิน และไม่ปฏิสัมพันธ์เหมือนชุดเก่า เนื่องจากเจ้าหน้าที่ทหารชุดใหม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเมื่อชาวบ้านยิ้มก็ไม่ยิ้มตอบ

“เจ้าหน้าที่ชุดใหม่มีพฤติกรรมที่ไม่อยากปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน เช่น เมื่อเราส่งยิ้มให้เขา เขากลับไม่ยิ้มตอบ แต่พยายามทำหน้าที่เกรงขามเพื่อให้เรากลัว ซึ่งทำให้ความรู้สึกของเราที่ยังเกลียดเจ้าหน้าที่มากขึ้น” (ไซมะห์ เจ๊ะแน ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

และเมื่อเข้ามาค้ำบ้านก็ไม่ได้แจ้งผู้นำชุมชน ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปทำงานในสวนยางเพราะมีเจ้าหน้าที่ทหารลาดตระเวนอยู่ ยาการิยา สะแปอิง เล่าว่า

“เรารู้จักเจ้าหน้าที่ชุดเดิมเป็นอย่างดี หากมีเหตุการณ์ความไม่สงบชาวบ้านมักไม่กล้าไปกรีดยางหรือทำสวน แต่จะมาถามเราว่าหากจะไปขึ้นภูเขาไปกรีดยางหรือทำสวนปลอดภัยหรือไม่ ผมก็จะใช้วิธีการโทรถามเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่เพื่อถามว่าวันนี้มีการลาดตระเวนในภูเขาหรือเปล่า แต่เมื่อมีการสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ชุดใหม่เมื่อชาวบ้านมาถามก็ไม่กล้ายืนยันว่าปลอดภัยหรือไม่ เพราะไม่สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่คนใหม่แล้ว”

---

² และเมื่อวันที่ 31 พ.ค.2559 มีเหตุคนร้ายลอบวางระเบิดแสวงเครื่องในพื้นที่เขตรอยต่อระหว่าง บ.กุจิงลือปะ-บาโจลูปะอะอาน ซึ่งตั้งอยู่ หมู่ที่.7 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงง จังหวัดนราธิวาส พบเจ้าหน้าที่ทหารพรานเสียชีวิตจำนวน 2 นาย ซึ่งสังกัดกองร้อย ทพ.ที่ 4515 กรมทหารพรานที่ 45 คือ อส.ทพ.ศิริวุฒ นวลวงศ์ และ อส.ทพ.จักรพงษ์ ไชยแพทย์ (ผู้จัดการออนไลน์ 2559) ต่อมา มีการปิดล้อมตรวจค้นพื้นที่เป้าหมาย และภายหลังเหตุการณ์นี้มีการสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ทหารชุดใหม่ในพื้นที่ด้วย ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวและหวาดระแวงเจ้าหน้าที่อีกครั้ง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะแย่งก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ไม่ได้ออ้อท้อที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองโดย ยากาเรีย สะแปอิง กล่าวไว้

“หลังจากเหตุการณ์ระเบิดเกิดขึ้นได้สักพัก ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็เริ่มดีขึ้นเมื่อสถานการณ์ระเบิดผ่านไปประมาณ 4 เดือนหลังจากนั้น ผมในฐานะผู้นำชุมชนได้พยายามสร้างบรรยากาศให้ดีขึ้น โดยจัดตั้งกลุ่มในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มเยาวชนเพื่อให้เป็นอาสาสมัครในการสร้างอาคารโรงเรียนตติกา (ยากาเรีย สะแปอิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2559)

ดังนั้นการที่ชาวบ้านมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย แม้ว่าจะมีความเกลียดชังเกิดขึ้นอีกครั้งแต่ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่และการรู้จักตัวตนของฝ่ายอื่นนั้น ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างดีแล้ว ซึ่งเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งนี้รุนแรงได้ และรังสรรค์สิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนต่อไปได้

4.6.3 ไทยพุทธและมลายูมุสลิมรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่

จากผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ที่เคยขาดสะบັง ความหวาดระแวง การกล่าวหากันไปมาจนไม่กล้าไปมาหาสู่หรือพูดคุยแม้กระทั่งไม่กล้าผ่านหมู่บ้านของชาวบ้านต่างศาสนิก ปัญหาที่ถูกสะสมเหล่านี้ได้คลี่คลายลงหลังจากการสานเสวนา เพราะต่างก็เข้าใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายกล้าที่จะมาร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน แม้จัดที่สถานที่ของฝ่ายใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ราชการ หรือในหมู่บ้านอีกทั้งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือกับภาครัฐมากขึ้น ที่สำคัญมีการรื้อฟื้นตลาดในหมู่บ้านให้มีการซื้อขายกันเหมือนเดิมซึ่งกลายเป็นพื้นที่กลางให้ชาวพุทธและมุสลิมได้ปฏิสัมพันธ์พูดคุยหารื้อฟื้นกันได้

นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ได้เล่าว่า

“เมื่อก่อนคิดว่า คนโน้นเป็นอย่างนั้น คนนั้นเป็นอย่างนี้ คนนี้เป็นคนทำ แต่เมื่อทุกคนเปิดใจ ต่างก็รู้ว่าต่างคิดไปเองทั้งนั้น คือ เป็นปัญหาเดียวกัน แต่มันถูกคิดโดยสถานการณ์ โดยความรู้สึกคนละอย่าง และสุดท้ายต่างก็เห็นว่าทุกคนต่างเป็นผู้ถูกกระทำทั้งคู่เมื่อมีการเผชิญหน้าและระบายความรู้สึกถึงความสูญเสีย และความรู้สึกนึกคิดอย่างเปิดใจ ทำให้แต่ละฝ่ายเข้าใจและเห็นใจกันมากขึ้นแทบจะเป็นเนื้อเดียวกันเมื่อเป็นดังนี้ ชาวบ้านก็เริ่มเห็นทางออกโดยการเสนอให้ภาครัฐหรือภาคประชาสังคมช่วยรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างสองศาสนิก สองวัฒนธรรม” (นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2559)

และเธอยังสะท้อนอีกว่า

“ภายหลังจากसानเสวนา ชาวบ้านกล้าที่จะมาร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน มีความกล้า และไว้วางใจที่จะไปร่วมกิจกรรมในสถานที่ต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ราชการ หรือ ในหมู่บ้าน โดยเธอได้เริ่มจัดกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนไทยพุทธและมลายูมุสลิม ภายใต้งานโครงการของเทศบาลตำบลโยโป ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างก็ดีใจและชอบกับกิจกรรม ดังกล่าว (นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2559)

ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับชาวบ้านที่เป็นผู้เข้าร่วมระบุว่า

“หลังจากसानเสวนา เราก็รู้สึกดีขึ้น เมื่อก่อนไม่กล้ามาที่สำนักงานเทศบาลโยโปเพราะ มีข้าราชการที่เสียชีวิตจำนวนมาก และมีเสียชีวิตกันไปมาระหว่างพุทธมุสลิม ทำให้ รู้สึกกลัว พอมาसानเสวนา เราก็กล้าไปที่บ้านไทยพุทธ” (คอลลีเยาะ มะลิ ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2559)

ในขณะที่ชาวบ้านอย่างนางสาวคอลลีเยาะ มะลิ ได้สังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลง ของชาวบ้านภายหลังการเสวนาว่ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

“ถ้าเทศบาลเรียกประชุมสังเกตเห็นชาวบ้านให้ความร่วมมือมากกว่าแต่ก่อน เมื่อก่อน ถ้าให้ลงประชามติ ชาวบ้านไม่กล้าออกมา เพราะมีเจ้าหน้าที่ทหารมาด้วย แต่มีผู้หญิง มากกว่า ผู้ชายยังไม่ค่อยกล้าอีก เพราะหลายคนเคยถูกจับ” (คอลลีเยาะ มะลิ ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2559)

ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธกล่าวว่าหลังसानเสวนาไม่รู้สึกหวาดระแวงเหมือน ในอดีต

“เมื่อก่อนถ้าเจอพี่น้องมุสลิมถ้าไม่รู้จัก เราต่างก็ไม่ยิ้ม และรู้สึกว่ามองเราแปลกๆ ด้วย แต่ตอนนี้เจอแล้วก็ยิ้ม ไม่ได้มองหน้าแบบเมื่อก่อน แต่ไม่ได้คุยอะไร แต่หลังจากเหตุการณ์ ยิ่งชาวบ้านไทยพุทธ ก็เริ่มรู้สึกหวาดระแวงอีกครั้ง” (จันทมณี แก้วเรือง ผู้ให้สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2559)

ในความคิดเห็นของผู้นำชุมชน นายกเทศบาลยุโปสะท้อนความสัมพันธ์พุทธมุสลิมดีขึ้นเห็นได้ชัดในตลาดนัดในหมู่บ้านเพราะมีการนั่งคุยกัน

“ความสัมพันธ์พุทธมุสลิมมีบรรยากาศที่ดีขึ้น สังเกตเห็นได้ที่ตลาดยุโป วันเสาร์ วันอังคาร ถ้าไปดูจะเห็นได้ว่า มีการซื้อขายกัน และนั่งคุยกันมากขึ้นจากที่เมื่อก่อนเคยเปิดตลาดนัดวันพฤหัสบดีซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์บ่อยด้วย ชาวบ้าน ต่างคนต่างกลัวไม่ได้ไปซื้อขายกันทำให้ตลาดต้องปิด” (ธานินทร์ ปือราแง ผู้ให้สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2559)

อย่างไรก็ตามคณะทำงานได้สังเกตเห็นต่างว่า หลายคนก็ยังไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่เหมือนในอดีต เพียงแต่มีความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมากขึ้น

“พุทธ มุสลิม บางคนก็ยังไม่กล้าไปมาหาสู่มากนัก เพราะกลัวอันตรายระหว่างทาง แต่เข้าใจกันแล้วและไม่กล่าวหากัน ทั้งนี้ล่าสุดเกิดเหตุการณ์ลอบฆ่าชาวไทยพุทธนอกหมู่บ้าน ซึ่งก็ทำให้ชาวไทยพุทธที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ก็เริ่มรู้สึกหวาดระแวงและกลัวอีกครั้ง” (คำนิง ชำนาญกิจ ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2559)

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ภายหลังการสานเสวนาของชาวไทยพุทธและมลายุมุสลิมในพื้นที่ตำบลยุโปนั้น มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม แต่สถานการณ์ความรุนแรงในปัจจุบันสำคัญที่อาจทำให้ความสัมพันธ์เริ่มห่างเหินและหวาดระแวงได้ง่าย ดังนั้นพื้นที่การพูดคุยแลกเปลี่ยนจำเป็นต้องมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพูดคุยและทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คิดไปเองเหมือนแต่ก่อน

4.6.4 ผู้นำชุมชนมีมุมมองในการเปลี่ยนแปลงชุมชน ผู้นำแต่ละพื้นที่ต่างต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนและเกิดการกระทำอย่างจริงจัง ผู้นำบางคนเห็นว่า การสานเสวนาทำให้เกิดการย้ายความสำคัญของงานที่เขาเคลื่อนไหวอยู่แล้ว ในขณะที่บางพื้นที่ได้พยายามก่อตั้งกลุ่มใหม่ๆ เพื่อดึงกลุ่มคนให้มีกิจกรรมและเกิดความร่วมมือภายในหมู่บ้าน

1) ยุโป นายกเทศบาลตำบลยุโป รู้สึกว่าการสานเสวนาเป็นการย้ำประเด็นการสานสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่และสร้างการเปลี่ยนแปลงเพิ่ม นายกเทศบาลยุโป ธานินทร์ ปือราแง เล่าว่า

“ที่ผ่านมามีพยายามให้สองชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้เข้าใจและสื่อสารเช่น ครั้งหนึ่งมีวัยรุ่นไทยพุทธและมลายูมุสลิมทะเลาะกัน เขาก็เรียกให้ทั้งสองกลุ่มไปนั่งคุยที่บ้านตนโดยถามสาเหตุของความขัดแย้ง และได้ความว่าทั้งสองมีความเข้าใจผิดกัน และเมื่อมีองค์กรนอกเข้ามาร่วมจัดสานเสวนาให้ทั้งสองกลุ่มได้พูดคุยกันแล้วเป็นการ ยืนยันและย้ำว่าการทำงานกับกลุ่มที่มีความขัดแย้งลักษณะนี้มีความจำเป็น กระทั่ง ภายหลังการสานเสวนา ตนได้เริ่มทำกิจกรรมสานสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านโดยเริ่มจาก ชุมชนมุสลิมที่มีความขัดแย้งต่อก่อน โดยจัดพูดคุยทุก ๆ วันศุกร์เพื่อให้เกิดการพูดคุย โดยกิจกรรมนี้จะขยับไปสู่ชุมชนที่มีความขัดแย้งสูง หรือเรียกว่าหมู่บ้านสีแดง (ธานีรินทร์ ปีราแง ผู้ให้สัมภาษณ์ ,29 กันยายน 2559)

2) **กุจิงลือปะ** เนื่องจากพื้นที่กุจิงลือปะ เป็นหมู่บ้านปิดมานานและส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน ผู้นำจึงมุ่งปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เกิดการพัฒนาและกอบกู้ชื่อเสียงไปในทางที่ดี

ยาการียา สะแปอิง โต้ะคอเต็บ กล่าววว่า

“เขาและชุมชนต่างต้องการให้เกิดการพัฒนาและพยายามให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดี เช่น ขณะนี้มีการตั้งกลุ่มอาชีพผู้หญิงซึ่งผลิตข้าวเกรียบ และกลายเป็นสินค้า ที่สามารถส่งไปตามรอบนอกหมู่บ้าน ต่างจังหวัด ทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และภาคกลางอย่างกรุงเทพฯ ชลบุรี นนทบุรี หรือแม้แต่ต่างประเทศอย่างมาเลเซีย อีกด้วย สินค้าดังกล่าวมีชื่อว่า “กรือโปะกุจิง – ข้าวเกรียบยี่ห้อกุจิง” ซึ่งเป็นตัวแทน สินค้าของหมู่บ้านที่บ่งบอกว่า หมู่บ้านของเราก็มีสิ่งดีๆ ไม่ใช่มีแต่สิ่งเลวร้าย และเขา ยังได้เล่าว่าขณะนี้ตนได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อให้มาเป็นอาสาสมัครช่วยสร้างอาคาร เรียนโรงเรียนตาดีกา และจะพยายามตั้งกลุ่มหลายๆ กลุ่มเพื่อให้มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และเกิดความสามัคคีและสร้างกิจกรรมดีๆ ในชุมชนต่อไป” (ยาการียา สะแปอิง ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

ตั้งที่ อติตนายอำเภอรังแก กล่าววว่า

“มีการตกลงในเวทีระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านว่า เราต้องการพัฒนาชุมชนกุจิง ลือปะ ร่วมกัน” (ปรีชา นวลน้อย ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2559)

4.6.5 พัฒนาด้านอาชีพ

กระบวนการสานเสวนาที่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองระดับอำเภอซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนเข้ามาร่วมสานเสวนาด้วยนั้นทำให้ชาวบ้านที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจและอยากตั้งกลุ่มอาชีพได้รู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น และเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่เข้ามาร่วมส่งเสริมและพัฒนาด้านอาชีพ อย่างกรณีของพ่อมิ่งได้รับการสนับสนุนจากอำเภอปะนาเระในเรื่องการตลาดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระทั่งปัจจุบันได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและองค์ความรู้เรื่อยๆมา ยาวาริยะ ตาละ แก่นนำผู้หญิงพ่อมิ่ง เล่าว่า

“การสานเสวนาทำให้เราได้ประโยชน์มาก โดยเฉพาะอาชีพ เรารู้จักหน่วยงานอาชีพ เกษตร พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ศาลากลาง จนกระทั่งมีทุนมาพัฒนากลุ่มอาชีพ ไม่ว่าจะ เป็นองค์กรภาคประชาสังคมอย่าง STEP หรือองค์ความรู้ในการดำเนินการให้ได้มาซึ่ง โอท็อป ขณะนี้ องค์กรพัฒนาอำเภอสั่งให้สาธารณสุขมาตรวจผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ได้ ตรา ออ. กับตรา ฮาลาล” (ยาวาริยะ ตาละ ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559

เช่นเดียวกัน กับ ละออ พรหมจินดา ผู้ได้รับผลกระทบจากพ่อมิ่ง กล่าวว่

“การสานเสวนาทำให้เรามีเครือข่ายมากขึ้น รู้จักผู้คนมากขึ้น นอกจากทำให้เรามีพื้นที่ ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มที่หลากหลายแล้ว ตนยังสามารถเชื่อมกับเจ้าหน้าที่ ที่ส่งเสริมด้านอาชีพ ทำให้ปัจจุบันเรามีโอกาสพัฒนากลุ่มอาชีพ และมีรายได้ให้กับเธอ และกลุ่มได้เป็นอย่างดี” (ละออ พรหมจินดา ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2559)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่า การสานเสวนานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับ ชุมชน โดยเบื้องต้นทั้งสองฝ่าย ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ หรือกรณีชาวไทยพุทธ และมลายูมุสลิม ได้ เปลี่ยนทัศนคติมุมมองต่ออีกฝ่าย จากที่อคติ และหวาดระแวง หรือคิดไปเองว่าอีกฝ่ายไม่ดี หรือมีพฤติกรรม ที่ร้าย แต่เมื่อได้รู้จักและได้แลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้งเกิดพัฒนาไปในทาง ที่ดีขึ้น เกิดความไว้วางใจ กระทั่งเกิดความร่วมมือในระดับหนึ่ง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระดับ ปัจเจกเท่านั้น หากแต่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนในระดับองค์กร และสิ่งที่ต้องระมัดระวัง คือ สถานการณ์ ความรุนแรงอันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับมาเหมือนเดิม ซึ่งหากผู้คนเท่าทัน กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังลือปะที่พยายามมีทัศนคติที่ดีและสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ขึ้นมา ก็ จะเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ความรุนแรงยิ่งทวีคูณ และจากผลการศึกษาดังกล่าวยังพบว่า การเชิญเจ้าหน้าที่

ระดับสูงที่มีอำนาจในการตัดสินใจนั้น ก็ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข และหนุนเสริมช่วยเหลือ ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ หรือความเป็นธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการดำรงชีวิตให้เกิดสันติสุขในชุมชนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษากระบวนการขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ และ 2) เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการรวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ และสัมภาษณ์ทั้งคณะทำงานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ อาสาสมัคร และผู้เข้าร่วมสานเสวนาทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษา คือ พื้นที่บ้านพอมิ่ง จังหวัดปัตตานี พื้นที่บ้านยุโป จังหวัดยะลา และพื้นที่บ้านกุยจิงลือปะ จังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์การสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูลต่อการศึกษาคั้งนี้รวมจำนวนทั้งหมด 31 คน โดยเอาข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทจัดหมวดหมู่และใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา โดยใช้แนวคิด การสานเสวนา และการสร้างสันติภาพ เป็นเครื่องมือในการอธิบาย

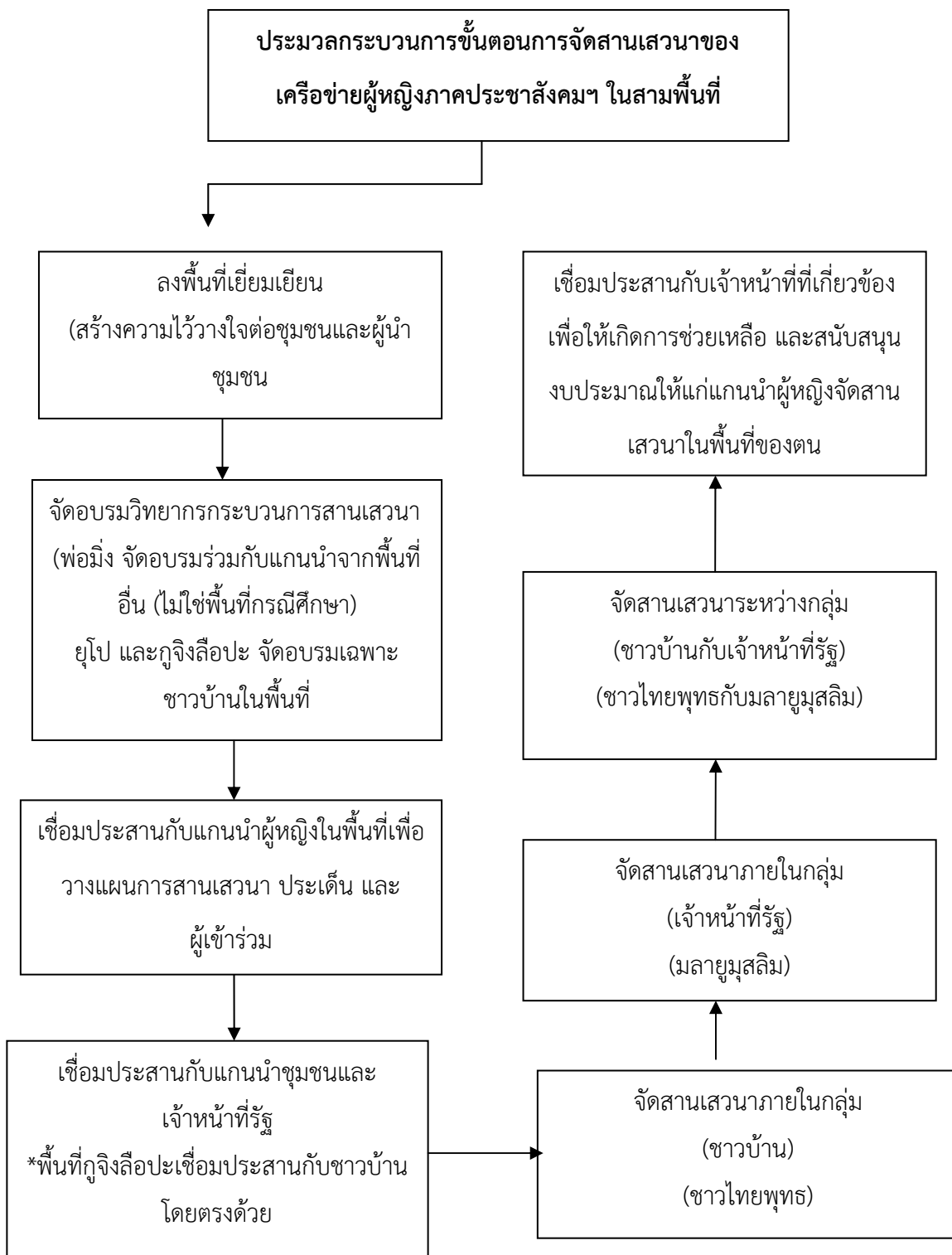
5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เริ่มต้นโดยการเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่และเครือข่าย ด้วยวิธีการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบทุกกลุ่มเพื่อสร้างความไว้วางใจต่อชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ ฉะนั้นเครื่องมือการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม เป็นงานแรกที่เป็นการสร้างตัวตนให้ชุมชนรู้จักพร้อมถกถามความคิดเห็นแนวทางการแก้ปัญหาโดยเสนอเรื่องการสานเสวนา ซึ่งชาวบ้านและผู้นำชุมชนต่างก็เห็นด้วย ทั้งนี้ระยะเวลาของการสร้างความไว้วางใจมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นที่กุยจิงลือปะใช้เวลาในการเชื่อมสัมพันธ์ถึงหนึ่งปี ต่อมาเป็นขั้นตอนของสร้างศักยภาพให้ทีมงานและแกนนำผู้หญิงในพื้นที่เพื่อให้พวกเขามีประสบการณ์การจัดสานเสวนาหรือเป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการสานเสวนาต่อไป เมื่อมีความพร้อมแล้วก็มี การจัดประชุมเพื่อวางแผนประเด็นการสานเสวนาและประเภทของผู้เข้าร่วมกับแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่ปรารถนาให้คนในพื้นที่รู้สึกมีความเป็นเจ้าของปัญหานั้นเอง จากนั้นเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เริ่มลงพื้นที่เพื่อเชื่อมประสานกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่าย โดยเบื้องต้นมีการเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงรับทราบ อนุญาตและอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ เมื่อผู้เข้าร่วมพร้อมแล้วก็เริ่มจัดสานเสวนา โดยมีรูปแบบการสานเสวนาสองรูปแบบ คือ สานเสวนาภายใน

กลุ่มและसानเสวนาระหว่างกลุ่ม โดยระยะห่างมีความต่างกันตั้งแต่ 1 วันจนถึง 2 เดือน เมื่อสิ้นสุดการจัดสานเสวนาแล้ว มีการสนับสนุนให้แกนนำผู้หญิงในพื้นที่จัดสานเสวนาภายในพื้นที่ของตน

กระบวนการสานเสวนาสามารถสรุปภาพรวมเป็นแผนผังได้ ดังนี้

แผนผังที่ 8 สรุปกระบวนการขั้นตอนการสานเสวนาทั้งสามกรณีศึกษา

5.1.2 บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสถานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

1) บทบาทในการฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการสถานเสวนา

จากการศึกษา พบว่า ก่อนที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จะเริ่มจัดกิจกรรมสถานเสวนามีการจัดอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการสถานเสวนาให้แก่คณะทำงานก่อน โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ แกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่และเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ เพื่อให้เหล่าสมาชิกดังกล่าวมีองค์ความรู้และทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการสถานเสวนา แต่เนื่องจากระยะเวลาการอบรมค่อนข้างกระชับ จากที่หลักสูตรอย่างน้อยควรถูกใช้ระยะเวลาการอบรมอย่างน้อย 4-5 วัน ลดลงเป็น 2-3 วัน อีกทั้งพื้นฐานความรู้ของแกนนำผู้หญิงส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะเป็นวิทยากรกระบวนการสถานเสวนาได้ ทำให้ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายของโครงการได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ผู้จัดพึงทราบดี แต่ลดเป้าหมายเพื่อให้แกนนำผู้หญิงดังกล่าวมีประสบการณ์ และมีพื้นที่ในการฝึกการเป็นวิทยากรกระบวนการ ทำให้ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สามารถเป็นเพียงระดับผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการเท่านั้น แต่ทั้งนี้การจัดอบรมสร้างศักยภาพให้กับชาวบ้านก็สามารถสร้างดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐได้เป็นอย่างดี

2) บทบาทในการเชื่อมประสานกับผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบชาวบ้านทั้งพุทธมุสลิม และเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย

จากผลการศึกษาเครือข่ายผู้หญิงที่มีบทบาทในการเชื่อมประสานกับผู้เข้าร่วมสถานเสวนาทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ พบว่า แต่ละฝ่ายมีตัวเชื่อมที่ต่างกัน หากเป็นชาวบ้านมีการสร้างตัวเชื่อมที่เป็นแกนนำผู้หญิงในแต่ละพื้นที่ ส่วนเจ้าหน้าที่มีตัวเชื่อมเป็นเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการฯ โดยมีลักษณะการเชื่อมแต่ละฝ่าย ดังนี้

2.1) ตัวเชื่อมกับชาวบ้าน

กฎเกณฑ์ประการหนึ่งในการเลือกพื้นที่สถานเสวนา พบว่า ต้องมีผู้ประสานงานหลักในระดับพื้นที่ที่สามารถช่วยเชื่อมต่อกับชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ เพราะหากไม่มีผู้ประสานงานหลักก็ยากที่จะได้รับความไว้วางใจ โดยในพื้นที่พอมิ่ง มี คุณมารีสา สมาแห ผู้ได้รับผลกระทบและเธอยังเป็นครูโรงเรียนพอมิ่งอีกด้วย เธอรับหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่เป็นหลัก ส่วนพื้นที่ยูโป มี คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยูโป รับหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลัก ซึ่งทั้งสองเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยเปิดทางให้คณะทำงานสามารถทำงานลงพื้นที่และเชื่อมต่อกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา แต่ตัวเชื่อมทั้งสองพื้นที่กรณีศึกษามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คุณมารีสา สมาแห เป็นบุคคลที่ได้รับการสร้างศักยภาพโดยเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา และทำให้เธอมีความเข้มแข็ง ในขณะที่คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง เป็นบุคคลที่เครือข่ายภาคประชาสังคม

(ฟ้าใส) แนะนำ ดังนั้นผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ตัวเชื่อมไม่จำเป็นต้องสร้างด้วยตัวเองตั้งแต่ต้น หากแต่ค้นหาบุคคลที่มีประสบการณ์ มีศักยภาพ หรือได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน และสามารถเชื่อมต่อกับชาวบ้านในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตามที่กุจิงลือปะ พบว่า เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจสูง เบื้องต้นยังไม่มีผู้ประสานงานหลัก แต่เมื่อเข้าไปเยี่ยมได้สักระยะจึงได้ผู้นำธรรมชาติ คือ นางสาวโซมะห์ เจ๊ะแน และ นายยาการียา สะแปอิง ทั้งสองเป็นอดีตผู้ต้องคดีความมั่นคงและเป็นผู้นำศาสนาอีกด้วย แต่เนื่องจากชาวบ้านยังไม่มี ความไว้วางใจ การเชื่อมต่อของทั้งสองจึงไม่เพียงพอ ชาวบ้านเรียกร้องให้คณะทำงานลงพื้นที่เชื่อมประสานเพื่อทำความเข้าใจด้วยตัวเอง

ผลการศึกษาทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มียุทธศาสตร์ในการค้นหาบุคคลที่สามารถเชื่อมประสานกับคนในพื้นที่เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจ และสามารถเข้าไปในพื้นที่ได้โดยง่าย ในขณะที่บางพื้นที่มีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและยอมรับการร่วมกิจกรรมสานเสวนาต่อไป

2.2) การเชื่อมต่อกับผู้ได้รับผลกระทบ จุดเริ่มต้นของการลงพื้นที่ทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษาที่มีความขัดแย้ง ความรุนแรง และความหวาดระแวงสูงนั้น จำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์ที่ดี จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เลือกกิจกรรมการลงพื้นที่ทั้งสามกรณีศึกษานี้ ด้วยการใช้กิจกรรมแบบอ่อนและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย (Soft Power) เป็นกิจกรรมช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม คือ การเยี่ยมเยียนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบทุกกลุ่ม และทุกฝ่าย เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนไม่ได้ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และดึงกลุ่มเหล่านี้เข้ามาเป็นคณะทำงานด้วย โดยให้เชื่อมกับบุคคลต่าง ๆ ในระดับเดียวกันเพื่อเข้าสู่เวทีการสานเสวนา

2.3) การเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และผู้นำท้องถิ่น

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการประสานเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐนั้น พบว่า มีกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์แบบ Top and Down กล่าวคือ การเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เริ่มจากการเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ระดับสูง คือ คุณวรรณชัย ไตรแก้ว และ คุณขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันท์ อดีตรองผู้ว่าจังหวัดปัตตานี ผู้ช่วยประสานเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ทหารในตำบลพอมิ่ง และนายอำเภอปะนาเระ และอีกสองท่านคือ พลตรีชวลิต เรียนแจ้ง อดีตผู้อำนวยการสำนักการบังคับใช้กฎหมายและสิทธิมนุษยชน กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และมีพันเอกสิทธิพร มุสิกะสิน รองผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจปัตตานีช่วยประสานกับเจ้าหน้าที่ทหารในตำบลเฉลิม บ้านกุจิงลือปะ

3) บทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวก ในการจัดกระบวนการสานเสวนา และเอื้อความสะดวกให้เกิดการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม

จากการศึกษา พบว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม มีบทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวก โดยมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรับฟังกันและกัน นอกจากนี้ยังพบว่า มีการเอื้ออำนวยความสะดวกภายหลังการสานเสวนาโดยการเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจนเกิดการช่วยเหลือด้านการเยียวยา กรณีนางสาวสาวิมล ลาบอ ผู้ได้รับผลกระทบจากก๊วยโจ๊ะ และปลดรายชื่อกองทั่วยุติธรรมให้แก่อดีผู้ต้องขังคดีครูหญิง อีกด้วย

4) บทบาทการจัดสานเสวนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษา พบว่า ผลการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงฯ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่รัฐจนทำให้บางคนเปลี่ยนพฤติกรรม มีความกล้าที่จะทักทายกับเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งมีการให้ความร่วมมือในการแจ้งเบาะแสเหตุร้ายกับเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย สำหรับชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิมในพื้นที่ไปเกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่ ทั้งสองฝ่ายมีความไว้วางใจกันมากขึ้น กล้าที่จะปฏิสัมพันธ์ ยิ้มแย้ม ทักทาย และพูดคุยสื่อสารกัน อีกทั้งมีความกล้าที่จะไปมาหาสู่ แต่สำหรับบางคนยังมีความหวาดกลัวอยู่บ้าง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเป็นไปในระดับปัจเจกเท่านั้น หากแต่ไม่สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กรได้ กล่าวคือ หากสถานการณ์ความรุนแรงปะทุขึ้น ความสัมพันธ์เหล่านี้ก็สามารถกลับมาเหมือนเดิมได้ อย่างกรณีที่ถูกโจ๊ะ ภายหลังเกิดสถานการณ์รุนแรงใกล้หมู่บ้านเกิดการสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ชุดใหม่ทำให้ความสัมพันธ์ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ทหารเริ่มห่างเหิน เนื่องจากไม่รู้จักกันมาก่อน อีกทั้งเจ้าหน้าที่อยู่ในภาวะที่เครียดจากสถานการณ์อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผลของการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติสามารถเป็นเกราะป้องกันในการยับยั้งไม่ให้เกิดความรุนแรงซ้ำต่อไป โดยเฉพาะผู้นำที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เกิดการพัฒนาไปได้ ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์ที่ดี เพราะหากผู้นำในระดับชุมชนมุ่งปรารถนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีก็ย่อมเป็นความหวังของชุมชนที่จะเกิดสันติสุขได้

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ตามวัตถุประสงค์ประการแรก เพื่อศึกษากระบวนการขั้นตอนจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

5.2.1 กระบวนการ และขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชา

สังคมฯ

จากผลการศึกษาขั้นตอนการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในสามพื้นที่กรณีศึกษา พบว่า แต่ละพื้นที่มีขั้นตอนและกระบวนการที่ไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ แต่ละพื้นที่มีการเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่และสร้างเครือข่ายโดยเข้าไปประสานกับผู้คนต่างๆ ทั้งแกนนำผู้หญิง ผู้นำชุมชน ผู้นำระดับจังหวัดก่อน จากนั้นจึงมีการใช้กลวิธีเพิ่มศักยภาพด้านการเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาให้แก่ทีมงาน แกนนำผู้หญิงในสามพื้นที่กรณีศึกษา ตลอดจนเครือข่าย ภาคประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการขั้นตอนที่มีการเตรียมการก่อนและจัดสานเสวนานั้น สอดคล้องกับงานศึกษาของ กิจพิพัฒน์ ชุ่มด้วง (2550) ที่กล่าวไว้ว่า ขั้นตอนและกระบวนการสานเสวนา ประกอบด้วย 1) มีขั้นเตรียมการก่อนการสานเสวนา โดยขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมเตรียมการผู้นำการอภิปรายและผู้อำนวยการความสะดวก รวมทั้งการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ 2) ขั้น การดำเนินการสานเสวนา เป็นการดำเนินการสานเสวนาซึ่งเป็นลักษณะการคุยกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

จากผลการศึกษากระบวนการสานเสวนาดังกล่าวยังพบว่า เป็นไปในหลักการที่ใช้กระบวนการสานเสวนาที่เหมาะสม ตามแนวคิดของโยส วากเนอร์ (2552) และปารีชาติ สุวรรณบุบผา (2552) ดังนี้

1) การรวมทุกฝ่ายเข้าด้วย (Inclusiveness) จากผลการศึกษา พบว่า ผู้เข้าร่วมสานเสวนาข้ามกลุ่มในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมที่มีความหลากหลาย (Multi-stakeholder Dialogue) กล่าวคือ หากเป็นการสานเสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้าน แต่ละฝ่ายก็ประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลาย ด้านชาวบ้าน ประกอบด้วย ความแตกต่างด้านอายุ เพศ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และความแตกต่างทางด้านตำแหน่งหน้าที่ ด้านเจ้าหน้าที่รัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายความมั่นคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น

ปารีชาติ สุวรรณบุบผา กล่าวว่า (2552) การรวมทุกฝ่ายเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ปัญหาให้เข้ามาเป็นตัวแทนในกระบวนการสานเสวนา (Inclusiveness) ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สุดของการดำเนินการสานเสวนา และโยส วากเนอร์ (2552) กล่าวว่า คนแต่ละคนต่างมี ทักษะและความชำนาญที่แตกต่างกัน ดังนั้นทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตน และกลุ่มคน ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจำเป็นต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา มีกระบวนการในการจัดการปัญหา ตลอดจน เสนอวิธีการแก้ปัญหา (a sense of the ownership of the problem)

อย่างไรก็ตามบางพื้นที่ผู้เข้าร่วมยังไม่ครอบคลุม เช่น กลุ่มผู้หญิงจากพ่อแม่ ยังไม่มีความหลากหลาย หรือผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ยังขาดกลุ่มสำคัญคือ นักเรียนผู้ชายจากปอเนาะพ่อแม่ (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มักต้องสงสัยจากเจ้าหน้าที่รัฐว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง

กับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ดังนั้นพวกเขาเหล่านั้นควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มดังกล่าวยังไม่มีความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐจึงไม่กล้าที่จะร่วมสานเสวนา

นอกจากนี้ผู้นำจากยูโปกได้เสนอให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ดึงกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐมาร่วมสานเสวนาด้วย ซึ่งทางคณะกรรมการตอบปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า หากสังเกตต่อการพูดคุยสันติภาพระดับประเทศจำเป็นต้องจัดพูดคุยนอกประเทศ และหากผู้เห็นต่างในระดับปฏิบัติในพื้นที่ย่อมมีความเสี่ยงที่จะดึงกลุ่มนี้มาพูดคุยอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ชุมชนเห็นว่าหากสามารถดึงกลุ่มนี้จะสามารถแก้ปัญหาได้จริง หากแต่โยส วากเนอร์ (2552) ได้อธิบายว่า การรวมทุกคนสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องให้ทุกคนอยู่ในเวทีเดียวกันก็ได้

ข้อเสนอของโยส วากเนอร์ดังกล่าวจึงมีความน่าสนใจว่า หากจะจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มที่ยังมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยยังไม่จำเป็นต้องดึงทุกกลุ่มเข้าไปอยู่ในเวทีเดียวกัน หากแต่สามารถเริ่มจากกระบวนการสานเสวนาภายในกลุ่มโดยการไปพบปะพูดคุยกับกลุ่มนั้นๆ ก่อนได้

2) การสร้างความเป็นเจ้าของ การสร้างแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่ให้มีศักยภาพในการจัดสานเสวนา และมอบหมายให้กลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ประสานงานในระดับพื้นที่ การดึงกลุ่มผู้หญิงที่เป็นแกนนำในระดับพื้นที่โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบ ให้มาร่วมเป็นคณะกรรมการจัดกิจกรรมสานเสวนาร่วมกัน จะทำให้กลุ่มดังกล่าวมีความรู้สึกเป็นส่วนสำคัญและตระหนักต่อบทบาทของตนมากขึ้น อีกประการหนึ่งคือการให้รู้สึกความเป็นเจ้าของ คือ ประเด็นปัญหาการพูดคุยต้องเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ร่วม โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ทั้งนี้ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบไม่ทางตรงก็ทางอ้อมอยู่แล้ว โยส วากเนอร์ (2552) อธิบายว่า คนที่เข้าร่วมจำเป็นต้องรู้สึกว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่สำคัญจริง ๆ ในการที่จะสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรู้สึกเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพวกเขา กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าหากพูดคุยถึงสิ่งที่คนทั่วไปไม่รู้สึกลึกซึ้ง หรือสนใจอย่างจริงจัง การสนทนาที่ตามมาก็จะไม่ได้สร้างความเป็นเจ้าของและความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง

จากผลการศึกษารณีผู้ใช้ร่วมที่รู้สึกไกลห่างจากประเด็นปัญหา คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจากอำเภอรอบแวงสะท้อนว่า เนื่องจากตนมีภารกิจการดูแลความปลอดภัยภายในเทศบาลเท่านั้น หากแต่ตำรวจฝ่ายสืบสวนสอบสวนต่างหากที่มีภารกิจลงพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน ผลการศึกษานี้ พบว่าผู้ใช้ร่วมจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลง ปาริชชาติ สุวรรณบุบผา (2552) อธิบายว่า กระบวนการสานเสวนาต้องอยู่บนพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นที่จะคุยนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และมีผลกระทบกับผู้ร่วมสานเสวนาทุกฝ่าย

3) การเรียนรู้ เมื่อพิจารณารูปแบบการจัดสานเสวนา พบว่า มีขั้นตอนของการสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย มีการแจ้งกฎกติกา และแบ่งกลุ่มย่อยให้เกิดการแลกเปลี่ยนให้ทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ เป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิด การเรียนรู้ และการรับฟังอย่างใคร่ครวญ โยส วากเนอร์ (2552) ระบุว่า การรับฟังในที่นี้คือ การฟังโดยปราศจากการต่อต้านหรือการบังคับอีก

ทั้งเป็นการให้ความเคารพ การตระหนักถึงบุรณภาพที่มีอยู่ในจุดยืนของผู้อื่น รวมถึงความเป็นไปไม่ได้ที่เราจะเข้าใจอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ และการละวางซึ่งหมายถึง การละวางข้อสันนิษฐานการตัดสินใจ และความแน่นอนชั่วคราว

ผลการศึกษาศาสนาเสวนาในพื้นที่กุงจิงลือปะ มีอุปสรรคสำคัญของการไม่รับฟังทำให้การสนทนาเกือบไม่ประสบความสำเร็จ คือ เจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงมีความอคติกับชาวบ้านและไม่สามารถละวางหรือสันนิษฐานกับสิ่งที่ตนคิด เช่น “ชาวบ้านเสนอว่า ให้มีการส่งเสริมด้านอาชีพ แต่เจ้าหน้าที่ทหารดังกล่าวกลับพูดย้อนว่า จะสร้างอาชีพเสริมเพื่อส่งรายได้ให้กับขบวนการที่อยู่บนภูเขาไซ้ไหม” ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านรู้สึกแยะและรู้สึกไม่ปลอดภัยที่จะต้องพูดคุยต่อ

อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวคุณโชรยา จามจรี ที่ปรึกษาโครงการฯ ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ยอมรับข้อผิดพลาด จึงถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับผู้จัดที่จำเป็นต้องประเมินผู้เข้าร่วมอย่างถี่ถ้วนมาแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มการสนทนาหรือเป็นการสร้างอุปสรรคต่อวงสนทนา

ปาริชาติ สุวรรณบุบผา (2552) กล่าวว่า การสนทนาเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมต้องเปิดใจกว้างเพื่อการเรียนรู้เหตุผล เงื่อนไขที่ตนเองอาจไม่ให้ความสำคัญมาก่อน ดังนั้นการฟังอย่างลึกซึ้งมีความสำคัญ หากมาเพื่อโต้เถียงแล้ว ก็จะขาดโอกาสในการฟังและเรียนรู้เหตุผล เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย และการฟังคือ ไม่ด่วนตัดสิน หรือมีคำตอบว่าฝ่ายอื่นผิด

4) ให้เห็นความเป็นมนุษย์ การเปิดพื้นที่ให้ทั้งสองฝ่ายได้เล่าถึงชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้เห็นต่างฝ่ายต่างก็สูญเสียจากความรุนแรง เหมือนดั่งเช่นเจ้าหน้าที่รัฐคนหนึ่งให้สัมภาษณ์กับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ว่า การรับฟังเรื่องราวของชาวบ้านทำให้เขารู้สึกว่าเป็นการฟังเสียงที่บริสุทธิ์

สิ่งเหล่านี้คือการสร้างให้เห็น ความเป็นมนุษย์ ร่วมกัน ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อผู้เข้าร่วมพยายามเข้าใจคนอื่นถือเป็นขั้นตอนแรกของการสนทนาที่แท้จริงไปแล้ว ผู้เข้าร่วมการสนทนาควรจะแสดงความเข้าใจในความรู้สึกของคนอื่นอย่างแท้จริง (โยส วากเนอร์ 2552) อย่างเช่นผลของการสนทนาที่แคชเมียร์ กลุ่มผู้หญิงสองกลุ่มต่างได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและเรื่องราวต่างๆ เมื่อได้รับฟังกันและกันแล้วก็เห็นว่าศัตรูที่แท้จริงไม่ใช่คนอื่นใด หากแต่สงครามต่างหากที่เป็นศัตรูของพวกเขา (Pruit B. และ Thomas P. 2007)

ในขณะที่ Berghof Foundation (2559) ได้รวบรวมแนวคิด แนวโน้มที่ทำให้การสนทนาประสบความสำเร็จ คือ มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ให้ผู้เข้าร่วมมีแรงบันดาลใจในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เช่น การใช้เทคนิคที่เรียกว่า Open Space หรือวิธีการแบบ World Café 2) เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมพูดถึงเรื่องราวประสบการณ์ของตนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทั้งความทุกข์ใจและความคาดหวัง ในลักษณะที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์

ที่สร้างสรรค์ เช่น วิธีการ “สื่อสารอย่างสันติ” 3) ใช้วิธีการสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจและการเปลี่ยนมุมมอง เช่น ละคร ห้องทดลองการเปลี่ยนแปลง หรือการสลับทบพาท และ 4) สร้างอนาคตที่เป็นทางเลือก เช่น การสร้างฉากจำลองเหตุการณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอนาคต (Berghof Foundation 2559)

5) มุมมองในระยะยาว ช่วงท้ายของกระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ พบว่า มีการเปิดเวทีให้แลกเปลี่ยนมุมมองในการเปลี่ยนแปลงชุมชนในอนาคต เพื่อให้ชุมชนมุ่งไปข้างหน้า นอกจากนี้ยังพบว่า มีการสนับสนุนให้แกนนำผู้หญิงในพื้นที่กรณีศึกษาได้จัดกิจกรรมสานเสวนาภายในพื้นที่ของตน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ปารีชาต สุวรรณบุบผา ที่กล่าวว่า กระบวนการสานเสวนาต้องให้ความสำคัญต่อรูปแบบของความสัมพันธ์และพฤติกรรมที่ทำให้วิกฤติก่อตัว (ปารีชาต สุวรรณบุบผา 2552)

อย่างไรก็ตามด้วยระยะเวลาของการสานเสวนา พบว่า แต่ละกลุ่มสามารถเข้าร่วมสานเสวนาได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้น ทั้งที่ประเด็นปัญหาในพื้นที่สะสมมาเป็นเวลา 10 กว่าปีจึงจำเป็นต้องพูดคุยและคลี่คลายด้วยระยะเวลาที่นานและต่อเนื่อง ซึ่งข้อเสนอของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐเกือบทุกคนต่างเสนอว่าอยากให้เพิ่มเวลาในการสานเสวนา ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2552) กล่าวว่า กระบวนการสานเสวนานั้นเกี่ยวข้องกับการใช้เวลาด้วยวิธีการต่างๆ กัน ควรตระหนักว่าการสานเสวนาจะไม่มีกำหนดเวลาที่รวดเร็ว เช่นเดียวกับ เลเดอร์ค (2555) เห็นว่า การสร้างเวทีไม่ได้เป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะการสร้างเวทีต่อเนื่อง และไม่หวังให้เกิดคำตอบทันที เพราะมีเช่นนั้นคนก็จะล้มเลิก และเวทีที่ต้องการหาคำตอบนั้น มักจะเป็นเวทีที่ไม่ยั่งยืน เพราะคำตอบ อาจไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้ ที่จริงการพั่วพันหรือการสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า (เลเดอร์ค 2555)

การสานเสวนาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรุนแรงและยืดเยื้อนั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการเปิดพื้นที่สานเสวนาแลกเปลี่ยน แต่ต้องยอมรับบางองค์กรณีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ อย่างไรก็ตาม Bergh of Foundation (2559) มีการเสนอว่า หากไม่สามารถจัดเวทีสานเสวนาอย่างต่อเนื่อง ต้องออกแบบกระบวนการที่เป็นลักษณะ 3 ประการสำคัญคือ ซึ่งจากการศึกษาการจัดการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ สอดคล้อง 2 ประการที่ปรากฏ คือ 1) มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีแรงบันดาลใจในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย 2) มีการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมพูดถึงเรื่องราวประสบการณ์ของตนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทั้งความทุกข์ใจและความคาดหวัง ในลักษณะที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ เช่น วิธีการ “สื่อสารอย่างสันติ” (Berghof Foundation 2559)

โดยในกระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ พบว่า ยังไม่มีการทดลองการเปลี่ยนหรือสลับทบพาท ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ความสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจ

และการเปลี่ยนมุมมอง และสิ่งที่ยังไม่ปรากฏคือ การสร้างอนาคตที่เป็นทางเลือก เช่น การสร้างฉากจำลองเหตุการณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอนาคต

อย่างไรก็ตามผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมภายหลังงานเสวนาจะมีการอภิปรายในตอนหลัง หากแต่ถ้าพิจารณาผลการศึกษาดังกล่าวแล้ว ชี้ให้เห็นว่า บางกระบวนการจำเป็นต้องปรับปรุงเพิ่มเติม โดยเฉพาะการสร้างบทบาทสมมติเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจบทบาทของอีกฝ่ายได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจำเป็นต้องขยายเวลาเพื่อเอื้อให้เกิดการสร้างบทบาทสมมติเพิ่มอันจะส่งผลให้กระบวนการเสวนามีประสิทธิผลนั่นเอง

รูปแบบการเสวนา

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดเสวนา มีการจัดเสวนาภายในกลุ่มก่อนแล้วจึงจัดกระบวนการเสวนาข้ามกลุ่ม เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจกระบวนการเสวนามีเวลาในการเตรียมพร้อม และเพิ่มทักษะของการสื่อสาร ตลอดจนมีพื้นที่ในการทำความเข้าใจกับกลุ่มภายในของตัวเองก่อน โดยเฉพาะการเตรียมประเด็นการพูดคุยกับคู่ขัดแย้งของตน ผลการจัดรูปแบบเสวนาดังกล่าว ชาวบ้านและฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ ต่างเห็นด้วยกับกระบวนการนี้ โดยเฉพาะชาวบ้านที่ยังไม่เคยเข้าร่วมพูดคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีความอคติกับเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้พ้นจากความวิตกกังวล

ทั้งนี้เนื่องจากภายในกลุ่มเองต่างก็มีความหลากหลายทั้งทางด้านความคิด ทักษะคิด ความเชื่อ อย่างกรณีของชาวบ้านที่พอมิ่งมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ชาวบ้านไทยพุทธและมลายูมุสลิม และมีความแตกต่างทางด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ความแตกต่างทางด้านเพศ อายุ อำนาจ เช่น มีทั้งกลุ่มสตรี กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ หรือกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีทัศนคติที่แตกต่างกัน ส่วนด้านเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ประกอบด้วย 4 ฝ่าย ต่างมีบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่าง เหล่านี้ล้วนมีความคิด และทัศนคติที่แตกต่างกัน

Pruit B. และ Thomas P. (2007) กล่าวว่า ก่อนที่จะจัดเสวนาข้ามกลุ่มนั้น (Intergroup Dialogue) ในพื้นที่ความขัดแย้ง จำเป็นต้องสร้างพื้นที่การเสวนาภายในกลุ่มเสียก่อน โดยอันดับแรกอาจจะมีการเสวนาภายในกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่ไม่ต่างกันมาก และอีกครั้งให้จัดเสวนาระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างมากขึ้น เพื่อให้เกิดความพร้อมและเข้าใจกระบวนการเสวนา ทักษะการสื่อสารและการตัดสินใจ นอกจากนั้นก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจอัตลักษณ์และเป้าหมายของตัวเองอีกด้วย แล้วจึงยกระดับให้มีการเสวนาระหว่างกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการทดลองในการพูดคุยและเกิดความเข้าใจเรื่องกระบวนการเสวนามากขึ้น

จากผลการศึกษาของกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนจัดเสวนาข้ามกลุ่มของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีการเตรียมความพร้อมให้แก่ฝ่ายเสวนาระหว่างกลุ่มเพียงกลุ่มละหนึ่งครั้งเท่านั้น แล้วจึงข้ามเสวนาระหว่างกลุ่มทันที โดยไม่มีการเสวนาระหว่าง

กลุ่มที่แตกต่างเล็กน้อย เช่น ชาวบ้านกับผู้นำชุมชน หรือ ชาวบ้านกับผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือเจ้าหน้าที่ ตำรวจกับเจ้าหน้าที่ทหาร แต่มีกระบวนการให้แต่ละฝ่ายมาเจอกันทันที

อย่างไรก็ตามจากการศึกษากระบวนการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาค ประชาสังคมฯ พบว่า ในการสานเสวนาแต่ละครั้งมีการแบ่งกลุ่มย่อยให้เกิดการพูดคุยกัน เช่น กลุ่ม เยาวชนกับสตรี กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเป็นเพราะผู้เข้าร่วม มาจากชุมชนเดียวกัน หากแต่ไม่ได้มาจากชุมชนที่ข้ามตำบลหรือจังหวัด ดังนั้นการสานเสวนาภายใน ชุมชน เช่น ชาวบ้านกับผู้นำชุมชน หรือทหารกับตำรวจ จึงไม่จำเป็นมากนัก และปัญหาที่เผชิญก็อาจ ไม่ต่างกันมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัด สานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ภายใต้บริบทความขัดแย้งและความรุนแรงในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้

5.2.2 บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัดสานเสวนาที่หนุน เสริมสันติภาพ

จากผลการศึกษารoles บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัด สานเสวนาข้ามกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ใน 3 พื้นที่กรณีศึกษาพบว่า

1) บทบาทในการฝึกอบรมให้ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้จัดอบรมสานเสวนาให้แก่ทีมงานและ เครือข่ายภาคประชาสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนชาวบ้านที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบและ ผู้นำในระดับชุมชน ซึ่งบทบาทนี้แสดงให้เห็นถึงการก้าวข้ามจากความเป็นเหยื่อแต่พยายามสร้างผู้นำ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากผลการศึกษาของ ฮาฟิสสา สาและ (2553) ซึ่งศึกษาเมื่อประมาณ 5 ปีที่ แล้วที่พบว่า บทบาทของผู้หญิงต่อการสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนใต้ในการเข้าพัวพันทำงาน ของกลุ่มผู้หญิงส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าไปถึงบทบาทในการแก้ปัญหาเป็นหลักได้ เช่น การเข้ามามี ส่วนร่วมในการเจรจาหรือสานเสวนากับคู่ขัดแย้งหลัก (ฮาฟิสสา สาและ 2553) ซึ่งสอดคล้องกับผล การศึกษาจากต่างประเทศของ Damilola Taiye Agbalajobi ที่กล่าวว่า ข้อจำกัดของผู้หญิงในการมี ส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ คือ ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ย และทักษะการลอบบี้ ขาดความมั่นใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ ทำให้ไม่สามารถทำงานข้ามกลุ่มได้ รวมถึง ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (Damilola Taiye Agbalajobi n.d.) ฉะนั้นพัฒนาการ บทบาทของผู้หญิงในพื้นที่แห่งนี้ ต่อการให้ความรู้และอบรมเรื่องกระบวนการสานเสวนาให้ผู้หญิงในระดับ ชุมชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจึงเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ

การแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยไม่ใช่เข้าร่วมเพียงเพื่อเอาตัวรอดเท่านั้นหากแต่มุ่งแก้ปัญหา โดยการพูดคุยกับคู่ขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อจากความขัดแย้งหรือสงครามมีโอกาสที่จะเปลี่ยนผันตัวเองเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่าง เช่น กรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ได้มีพรรคการเมืองชื่อ “ชนะด้วยผู้หญิง” (Win with Women) ได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในกระบวนการทางการเมืองด้วย (ยัสมินต์ ซัตตาร์ 2556) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การดึงผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบมาให้ความรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นมีพลังและความเป็นไปได้ แต่ทั้งนี้การสร้างผู้หญิงเหล่านี้ย่อมมีกระบวนการขั้นตอนและเวลา ยัสมินต์ ซัตตาร์ (2556) ระบุอีกว่า บทบาทอีกประการหนึ่งของผู้หญิงในพื้นที่ความขัดแย้งคือ การรวมตัวเป็นเครือข่าย ในหลายประเทศผู้หญิงที่ขับเคลื่อนโดยปัจเจกอาจไม่มีผลมากพอต่อการเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มและเครือข่ายเบื้องต้นอาจมีเป้าหมายเพียงผลึกให้ชีวิตของตัวเองดีขึ้น แต่เวลาผ่านไปกลุ่มผู้หญิงสามารถกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลจริงต่อกระบวนการสันติภาพ อาจมีการขยายไปนอกเหนือจากขอบเขตด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และกลายเป็นต้นแบบสำหรับผู้หญิงคนอื่นต่อไป (ยัสมินต์ ซัตตาร์ 2556)

อย่างไรก็ตามผลการศึกษา พบว่า การให้การอบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนาจากผู้เข้าร่วมทั้งหมด 170 คน มีจำนวน 10 คน ที่สามารถจัดอบรมกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่ ซึ่งมีแกนนำผู้หญิงจากพื้นที่ 2 คน คือ คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยุโรป และ คุณมารีสา สมาแห ครูประจำโรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง ทั้งสองได้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมสานเสวนาในระดับชุมชนของตนเองโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ จากสถานการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าจากผู้เข้าร่วมอบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนามีเพียง 5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ที่สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนา โดยผู้จัดยอมรับว่า การจัดอบรมมีเป้าหมายเพียงเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์การจัดอบรมสานเสวนาเท่านั้น หากไม่ได้หวังให้ผู้เข้าร่วมสามารถจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งได้โดยลำพังโดยเฉพาะการจัดสานเสวนาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐที่จำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ระดับหนึ่ง (โชรยา จามจรี ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559) ในขณะที่ผู้ให้การอบรมกระบวนการสานเสวนานี้ให้ความเห็นว่า ระยะเวลาการจัดอบรมสานเสวนาจำเป็นต้องใช้เวลาอย่างน้อย 4-5 วัน เพื่อให้เข้าใจกระบวนการสานเสวนาอย่างแท้จริง หากแต่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ลัดขั้นตอนโดยให้เวลาจัดอบรมเพียง 2-3 วันเท่านั้นโดยให้เหตุผลว่า มีงบประมาณที่จำกัด ซึ่งไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้หากแต่สามารถรู้จักแค่การสานเสวนาเท่านั้น” (นารี เจริญผลพิริยะ ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2559)

การจัดอบรมวิทยากรกระบวนการสานเสวนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ไม่ได้พิจารณาความเป็นไปได้ของการจัดอบรมให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับงบประมาณที่จำกัด ฉะนั้นการจัดสานเสวนาควรคัดเลือกกลุ่มคนที่มีพื้นฐานทางด้านการสื่อสารและความรู้โดยไม่เน้นปริมาณ ซึ่ง

จะทำให้สามารถควบคุมงบประมาณและขยายเวลาการจัดอบรมให้มีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้การเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ชาวบ้านในระดับรากฐานนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพื่อลดอำนาจระหว่างรัฐกับชาวบ้านนั่นเอง

จอห์น พอล เลเดอร์ค (2555) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นมวลวิกฤตมิใช่เน้นการระดมมวลชนจำนวนมาก หากแต่ค้นหาบุคคลที่รวมกันแล้วสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้และไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ ซึ่งไม่ได้หมายถึงกลุ่มผู้นำในระดับชุมชนเท่านั้น (เช่น ครู หรือ ปลัด) หากแต่ชาวบ้านก็ได้ แต่ควรพิจารณาบุคคลที่สามารถสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จริง ภัยแจสำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือ คนที่เหมาะสมไม่ก็คนให้เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างถูกกาลเทศะ ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงมวลชนไม่สำคัญ หากแต่ต้องสร้างให้มวลชนเกิดขึ้นด้วยความอิสระ

ข้อสังเกตของ อิมรอน สาและ ชาวบ้านจากพอมิ่งที่เข้าไปสังเกตการณ์การจัดงานเสวนาที่กุจิงสี่ปะครั้งที่ 3 ที่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงถูกเชิญมาสังเกตการณ์แต่แสดงพฤติกรรมกั๊กขาต่อชาวบ้านส่งผลให้บางวงย่อยเกือบล่มนั้น เขามีความเห็นว่าการจัดงานเสวนาข้ามกลุ่มที่มีความขัดแย้งสูง ผู้อำนวยการความสะดวกมีความจำเป็นต้องมีประสบการณ์เพื่อสามารถควบคุมเวทีและดึงประเด็นการพูดคุยให้เกิดประโยชน์และคลี่คลายได้ (อิมรอน สาและ ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2559)

อย่างไรก็ตามจากที่คุณซีตีมาเรียม บินเยาะ ในฐานะผู้อำนวยการความสะดวกได้เล่าประสบการณ์การเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ผู้กั๊กขาในเวทีย่อยโดยตนพยายามย้ำกฎกติกาเสวนาให้เจ้าหน้าที่ดังกล่าวฟังชาวบ้านโดยไม่พูดแทรก แต่เมื่อการพูดครั้งแรกไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าว คุณซีตีมาเรียม จึงใช้วิธีการลุกขึ้นและพูดด้วยเสียงที่หนักแน่นให้เจ้าหน้าที่นั่งลงและฟังชาวบ้านก่อนและหากมีข้อท้วงติงค่อยพูดทีหลัง ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ทำตามและนั่งเพียงครู่เดียวและลุกขึ้นไปเวทีวงย่อยอื่นๆ

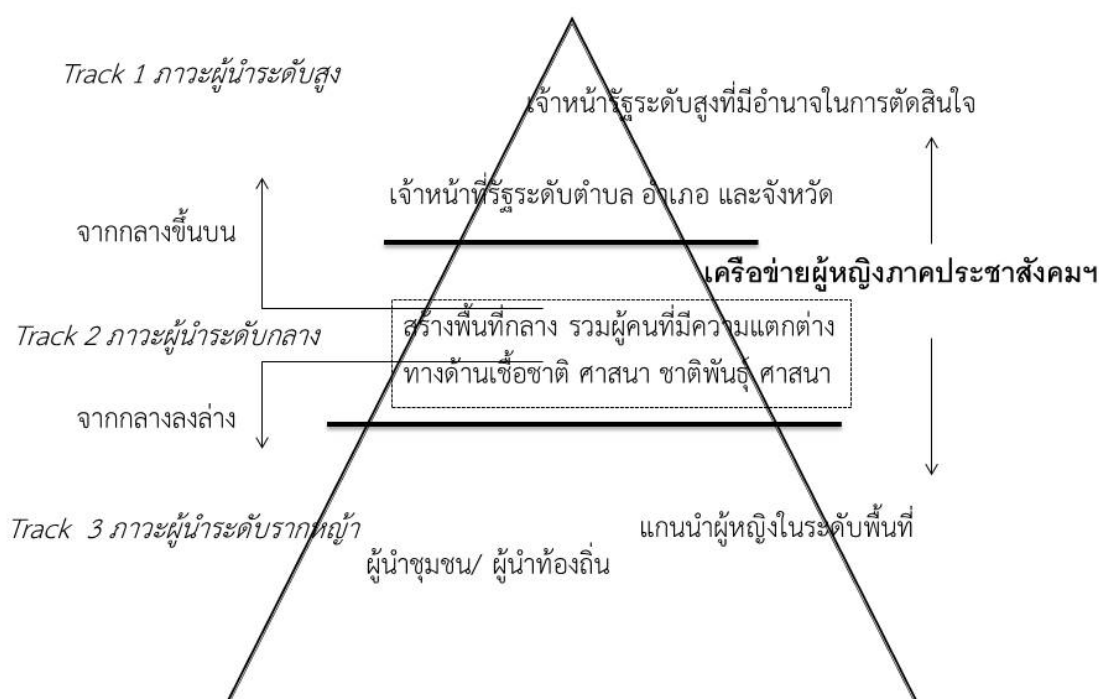
ซึ่งจากบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สามารถแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ แต่ก็เกือบทำให้วงเสวนาย่อยเกือบล่ม ปารีชาติ สุวรรณบุบผา กล่าวว่า หน้าที่หนึ่งของผู้อำนวยความสะดวก คือ สังเกตบรรยากาศและอารมณ์ความรู้สึกของผู้เข้าร่วม เมื่อผู้เข้าร่วมเริ่มมีความคิดเห็นที่ต่างกันจนเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ผู้อำนวยการมีหน้าที่เรียกสติให้อยู่ในปัจจุบันขณะ และย้ำถึงกฎกติกาของการเสวนา (ปารีชาติ สุวรรณบุบผา 2553)

สรุปได้ว่า บทบาทการให้ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการเสวนานับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีให้คนในพื้นที่มีศักยภาพในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เพียงแต่ต้องปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการอบรมโดยเน้นศักยภาพไม่เพียงแต่จำนวนเท่านั้น หากแต่คุณภาพของคนที่ควรมีพื้นฐานความรู้ และหากสามารถกำหนดผู้คนที่จำกัดและเพิ่มเวลาในการอบรมก็จะทำให้การอบรมมีประสิทธิภาพได้มากขึ้น ดังแนวคิด ของการสร้างมวลวิกฤตของ จอห์น พอล (255) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมไม่ใช่จำนวนผู้เข้าร่วมที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง หากแต่คุณภาพของเวทีที่ดำรงกระบวนการเลื่อนไหล

2) บทบาทในการเชื่อมประสานกับผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ชาวบ้านทั้งพุทธมุสลิม และเจ้าหน้าที่รัฐ 4 ฝ่าย

จากผลการศึกษาบทบาทการจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ที่ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านนั้น พบว่ามีการเชื่อมประสานทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม โยส วากเนอร์ (2552) กล่าวว่า การรวมทุกฝ่ายเข้าด้วยกันถือเป็นหลักการพื้นฐานของการสานเสวนา

อย่างไรก็ตามการเชื่อมประสานดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทคนกลางของ เลเดอร์ค (2555) ที่ทำหน้าที่สร้างโยโยงหรือการถักทอ ทั้งในระดับแนวตั้งและแนวนอน การถักทอในแนวนอน คือ การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มีการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ และภาษา เป็นต้น ส่วนการถักทอสายสัมพันธ์ในแนวตั้ง คือ การเชื่อมกับผู้นำท้องถิ่น และผู้นำระดับสูง โดยสามารถแสดงเป็นรูปภาพ ตามแนวคิดของจอห์น พอลเลเดอริค ได้ดังนี้

ภาพแสดงการสร้างโยโยงเพื่อจัดสานเสวนาข้ามกลุ่ม จากแนวคิดของเลเดอร์ค (2555)

ภาพที่ 3 แสดงการสร้างโยโยงกับผู้เข้าร่วม

การเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ นั้น เป็นไปตามหลักการสำคัญของการถักทอสายสัมพันธ์ของจอห์น พอล เลเดอร์ค (2555) ดังนี้ 1) การเข้าใจ ภูมิศาสตร์สังคม คือ การทำความรู้จักกับบุคคลและพื้นที่ (Know- who and Know-Where) หาก การเชื่อมสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐระดับปฏิบัติซึ่งมีอำนาจในระดับพื้นที่ เป็นในลักษณะที่เชื่อมต่อดโดยตรงทันที เจ้าหน้าที่อาจไม่ให้ความร่วมมือ จึงมีการประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงก่อนเพื่อเปิดทาง ส่วน การเชื่อมกับพื้นที่หากมีการลงพื้นที่ในนามภาคประชาสังคมที่ต้องการจัดการความขัดแย้งในชุมชนโดยทันทีก็อาจทำให้บางคนมีความอคติและอาจคิดว่าหวังผลประโยชน์สิ่งใด ดังนั้น การลงพื้นที่ที่เริ่มด้วยการเยี่ยมผู้ได้รับผลกระทบอันเป็นงานมนุษยธรรมและเป็นงานที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ส่วนชาวบ้าน มีตัวเชื่อมที่เป็นแกนนำผู้หญิงในระดับพื้นที่ เหล่านี้ คือ ยุทธศาสตร์ในการเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดการยอมรับ และ 2) คิดถึงจุดตัดเสมอ คือ การสร้างพื้นที่กลางที่ประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลาย มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติศาสนา วัฒนธรรม และตำแหน่งที่ต่างกันมาเจอกัน

การเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงมาเป็นที่เป็นที่ปรึกษาโครงการฯ เป็นตัวช่วยในการเชื่อมประสานกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ เพราะหากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ซึ่งเป็นองค์กรประชาสังคมที่ไม่มีอำนาจเหนือกว่าที่สามารถสั่งการให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ เข้ามาร่วมได้ ดังนั้นการเลือกที่จะทำงานกับเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มศัตรูกับชาวบ้านที่มีความขัดแย้ง แต่ตามหลักการการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งแม้กับศัตรู เราก็จำเป็นต้องเชื่อมต่อ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจอห์น พอลเลเดอร์ค (2555) ที่กล่าวว่า หากศัตรูไม่ยอมเข้ามาพัวพันกับการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงแล้ว หรือไม่เปิดใจที่จะสานสัมพันธ์แล้ว ความขัดแย้งก็ไม่สามารถยุติได้ และสอดคล้องกับแนวคิด ของ นายบุทรอส บูทรอส กาลี อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ (อ้างใน Berghof Foundatio 2559) บรรยายไว้ว่า การสร้างสันติภาพให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ได้นั้น คือ การสร้างความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

นอกจากนี้การทำงานเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่ว่าจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐทั้ง 4 ฝ่ายที่ต่างมาร่วมสานเสวนาอย่างพร้อมหน้า สอดคล้องกับการทำงานของกลุ่มผู้หญิงในอำเภอวาจิริ ที่รู้จักพื้นที่ และสร้างพื้นที่ขึ้นมาใหม่ โดยมีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้เฒ่ากับนายอำเภอ ผู้หญิงกับตำรวจ หนุ่มสาวกับแม่หม้าย พวกเขาทำให้ผู้คนขยับหนีแรงโน้มถ่วงจากสงครามที่ยืดเยื้อ อดีตนักรบทำให้ผู้เฒ่าหยุดสนับสนุนการต่อสู้ระหว่างเฒ่า ผู้หญิงสร้างพื้นที่ให้ผู้ชายมาพบกัน ดังนั้นกลุ่มผู้หญิงแห่งวาจิรินี้ถือเป็นนักยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสังคมใช้พฤติกรรมเป็นกลางอย่างมียุทธศาสตร์และอย่างเข้าใจพื้นที่ความสัมพันธ์โดยการเปิดรับสภาพแวดล้อม หาตำแหน่งการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มยุทธศาสตร์ต่างๆ ทั้งที่เขาเหล่านั้นมีความไม่เหมือนกันทั้งเพศ เชื้อชาติ ตำแหน่ง บทบาท กลุ่มผู้หญิง (เลเดอร์ค 2555)

3) บทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวก ในการจัดกระบวนการสานเสวนา และเอื้อความสะดวกให้เกิดการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม

ผลการศึกษา พบว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ เป็นบุคคลที่สาม ในการสร้างช่องทางการสื่อสาร และเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่แตกต่างในสังคมให้มาร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ผ่านเครื่องมือการสานเสวนา โดยมีบทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการ สานเสวนา 3 ประการสำคัญ คือ 1) การชี้แจงเป้าหมายวัตถุประสงค์ของโครงการสานเสวนาต่อ ผู้เข้าร่วมทุกฝ่าย 2) วางแผนรูปแบบการสานเสวนาระหว่างทีมงานและคณะทำงานในระดับพื้นที่ และ สุดท้าย 3) คือ จัดกระบวนการสานเสวนาและสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนให้ได้มากที่สุด

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก เป็นบทบาท ที่มีความสำคัญที่จะทำให้การสานเสวนาประสบความสำเร็จ ดังผลการศึกษาของ อรุณรัตน์ ฉัตรวงศ์วิริยะ (2557) กล่าวว่า องค์ประกอบของความสำเร็จในการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก มี 6 ประการ สามส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับผู้อำนวยความสะดวกอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสานเสวนาหาทางออก ประสบความสำเร็จดังนี้ 1) ความเป็นกลางของผู้ดำเนินการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก 2) บุคลากร ที่มาดำเนินงานเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก 3) ผู้เอื้อ กระบวนการกลุ่ม (Facilitator) หรือวิทยากรกระบวนการเป็นผู้มีส่วนทำให้กระบวนการในเวทีประชา เสวนาหาทางออกมีความราบรื่นและหาข้อสรุปได้

และอีกสามประการสำคัญ คือ 1) หัวข้อและเนื้อหาในการจัดเวทีประชา เสวนาหาทางออกตรงกับที่ผู้เข้าร่วมเวทีฯ สนใจและเห็นความสำคัญ (เรื่องใกล้ตัว) 2) ผู้เข้าร่วมเวทีฯ ต้องมีความเชื่อมั่นในกระบวนการประชาเสวนาหาทางออกกว่าช่วยในการนำผู้คนที่เห็นต่างมาร่วมกัน แก้ปัญหาด้านการเมืองก่อให้เกิดความสามัคคีให้กับคนในชาติได้ และ 3) บรรยากาศการจัดสถานที่ แบบโตะกลมในเวทีประชาเสวนาหาทางออกมีส่วนทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีฯ มีความรู้สึกเท่าเทียมเสมอภาค ทำให้อยากที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น

บทบาทการจัดสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ไม่ว่าจะ เป็นการจัดอบรมวิทยากรกระบวนการ การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ และการเอื้อ อำนวยความสะดวกในการเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสาวรส ปลื้มใจ (2558) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการสร้าง สันติภาพ 1) การเยียวยา เยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ 2) ส่งเสริมศักยภาพผู้หญิง ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาผ่านโครงการกิจกรรมต่างๆ 3) การประสานความเข้าใจระหว่างผู้ ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานภาครัฐ และ 4) การเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชนเพื่อความยั่งยืนซึ่งบทบาท เหล่านี้ถือเป็นฟันเฟืองที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพและการยอมรับบทบาทของผู้หญิงที่มีส่วนร่วมใน การสร้างสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ตามยังพบอีกว่า เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีบทบาทในการเอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดการช่วยเหลือ โดยการประสานกับกลุ่มผู้มีอำนาจที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสานเสวนามาร่วมแก้ไขปัญหา จนเกิดการแก้ปัญหาสองประเด็นใหญ่ คือ ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนางสาวสาลิมาห์ ลาบอ และช่วยปลดรายชื้อจากกองทะเบียนประวัติอาชญากรรมอดีตผู้ต้องคดีครูจุฬาลง ซึ่งจอห์น เบอร์ดัน หรือ เฮิร์บ เคลแมน (อ้างใน Berghof Foundation 2559) กล่าวว่ากระบวนการอำนวยความสะดวกในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการระงับข้อพิพาทที่มีการเจรจาโดยพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน และตีกรอบความขัดแย้งใหม่ ผู้เข้าร่วมกระบวนการอำนวยความสะดวกประเภทนี้คือ บุคคลทรงอิทธิพลที่เข้าถึงกลุ่มผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายและบุคคลต่างๆ ที่สามารถสร้างอิทธิพลต่อระดับความมั่นใจในการเจรจา (Berghof Foundation 2559)

ดังนั้น บทบาทการเอื้ออำนวยความสะดวกไม่เฉพาะจัดเตรียมพื้นที่เพื่อการพูดคุยของคู่ขัดแย้งเท่านั้น หากแต่สามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือเจรจาเพื่อเข้ามาแก้ปัญหาในระดับชุมชนอีกด้วย

4) บทบาทในการจัดสานเสวนานำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษา พบว่า ผู้เข้าร่วมทั้งที่เป็นชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐที่ผ่านการร่วมสานเสวนาข้ามกลุ่มอันมีกระบวนการรับฟังอย่างตั้งใจ และสื่อสารอย่างสันติ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับจิตใจ คือ ทศนคติเปลี่ยน และนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ เช่น ชาวบ้านกล้าที่จะทักทายเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านเข้าใจบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐกระทั่งเกิดความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในขณะที่กลุ่มไทยพุทธและมุสลิมที่อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมเกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่ ทำให้ความหวาดระแวงลดลง ซึ่งการจัดพื้นที่สานเสวนาข้ามกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับข้อเสนอจากงานวิจัยของ วันชัย วัฒนศัพท์ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่องประชาเสวนา : กระบวนการสู่ทางออกในปัญหาความรุนแรงของภาคใต้ โดยมีข้อเสนอว่า ให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่มีบทบาทในการสร้างสันติภาพ โดยเน้นที่การสร้างควมไว้วางใจ ฟื้นฟูความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น และต้องทำให้ความยุติธรรมทางกฎหมายและทางสังคม (วันชัย วัฒนศัพท์ 2551) ซึ่งเป็นข้อเสนอช่วงที่สถานการณ์ภาคใต้มีความขัดแย้งสูง ดังนั้นเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยมากขึ้น ก็เป็นโอกาสที่ดีที่เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ได้เปิดพื้นที่การสานเสวนาของคู่ขัดแย้งและส่งผลให้เกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ที่ดี

ทั้งนี้ Meenakshi Gophonath (อ้างใน Pruitt B. และ Thomas P. 2007) ได้อธิบายระดับการเปลี่ยนแปลงภายหลังการสานเสวนา สามารถเปลี่ยนตั้งแต่การเปลี่ยนระดับทัศนคติและพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ หรือก่อตัวเป็นเครือข่าย กระทั่งเกิดการเปลี่ยนด้านพฤติกรรมและพัฒนาเป็นข้อตกลง แต่การสานเสวนาอาจจะเกิดการพลิกผัน จากที่มีข้อตกลงแล้ว ก็อาจมีพฤติกรรมใหม่ ความสัมพันธ์ และทัศนคติเปลี่ยนไปก็เป็นได้

อย่างไรก็ตามผลการศึกษายังพบว่า สถานการณ์ความรุนแรงที่ปะทุภายหลังจากसानเสวนามีโอกาสอย่างยิ่งที่จะทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีเปลี่ยนเป็นเหมือนเดิม ดังนั้นการสร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง อย่างที่ เลเดอร์ค (2555) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเวทีอย่างต่อเนื่อง แต่ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าบางองค์กรมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ Berghof Foundation (2559) ได้เสนอแนะว่า หากการสานเสวนาไม่สามารถจัดอย่างต่อเนื่องได้ จำเป็นต้องมีกระบวนการที่สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เข้าร่วมต้องการมีพื้นที่การปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย ซึ่งจากการศึกษาพบอีกว่า ผู้นำในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา โดยเฉพาะยุโรปและกัวจิงลือปะ ได้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยการก่อตั้งกลุ่มในชุมชนและสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ

Pruit B. และ Thomas P. (2007) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ กล่าวคือหากทัศนคติเปลี่ยน การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือพฤติกรรมสามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับโลกได้ อย่างกรณีโคลัมเบียภายหลังการสานเสวนาของนักธุรกิจมีการก่อตั้งมูลนิธิแนวคิดสันติภาพ

การสานเสวนาที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรม และเกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่นี้ ถือเป็น การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ นายบุญทรอส บุญทรอส กาลี อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ (อ้างใน Berghof Foundation 2559) กล่าวว่า การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 3 มิติ คือ 1) การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายขัดแย้ง คือ กระบวนการสร้างสันติภาพเพื่อลดผลกระทบของความเป็นปฏิปักษ์กันที่เกี่ยวข้องกับสงครามระหว่างฝ่ายขัดแย้ง เกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่ และ 2) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมรรถภาพด้านสันติภาพของปัจเจกบุคคล เพิ่มอำนาจให้กลุ่มที่เคยเสียเปรียบ เยียวยาบาดแผลและความบอบช้ำทางจิตวิทยาแก่กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบที่เกิดจากสงคราม ด้วยการฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับปฏิบัติการสันติวิธีและการคลี่คลายความขัดแย้ง

แต่ทั้งนี้การสานเสวนาในระยะสั้นนี้ยังไม่สามารถให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง กล่าวคือยังไม่สามารถเปลี่ยนมาตรการแก้ปัญหาความไม่สงบตามแนวทางประชาธิปไตย การปฏิรูปโครงสร้างที่ผลิตซ้ำความขัดแย้ง ความยุติธรรมทางสังคมและสิทธิมนุษยชน แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับปฏิบัติการและปัญหาที่ปรากฏบางอย่างเท่านั้น

5) องค์ประกอบสำคัญในการสร้างสันติภาพด้วยเครื่องมือสานเสวนา

หากวิเคราะห์ บทบาทการสร้างสันติภาพของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ด้วยเครื่องมือสานเสวนานี้เป็นบทบาทที่สามารถอธิบายตามสารัตถะของการสร้างสันติภาพตามแนวคิดของจอห์น พอลเดอร์ค (2555) คือ 1) การสร้างสัมพันธ์ภาพ ลักษณะการสานเสวนาที่เชื่อมโยงและรวมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทั้งฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ความมั่นคง ทั้งที่เป็นกลุ่มที่ขัดแย้ง

หลักกับชาวบ้าน รวมทั้งพยายามสื่อสารกับฝ่ายที่คิดเห็นต่างกับรัฐด้วย 2) ใฝ่รู้อย่างขยันแหย่ง เครือข่าย ผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีการประเมิน สถานการณ์ความขัดแย้งโดยการเข้าไปพูดคุยกับทุกฝ่ายก่อน จัดสานเสวนา 3) มีความคิดสร้างสรรค์ สามพื้นที่กรณีศึกษา ถือเป็นพื้นที่สีแดงที่ถูกกล่าวหาจากภาครัฐ ว่าเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ และมีเหตุการณ์ความรุนแรงอยู่บ่อยครั้ง แต่เครือข่ายผู้หญิง ภาคประชาสังคมฯ มีความเชื่อมั่นว่า หากมีการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับทุกฝ่าย และเปิดพื้นที่ในการพูดคุย แล้ว ปัญหาจะสามารถคลี่คลายได้ 4) การยอมรับความเสี่ยง มีความพยายามลดความเสี่ยงนี้ โดยการสื่อสารกับทั้งสองฝ่ายที่เป็นคู่ขัดแย้งหลักคือรัฐบาลและผู้เห็นต่างกับรัฐ เนื่องจากพื้นที่ที่มีผู้เห็นต่าง กับรัฐต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด โดยใช้การเชื่อมสัมพันธ์กับชาวบ้านที่เชื่อว่าเขาเกี่ยวข้องกับ หรือสามารถเชื่อมสัมพันธ์กับผู้เห็นต่างจากรัฐได้ดี ส่วนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ก็ใช้ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ หรือใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว

โดยสรุปแล้ว บทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในการจัด สานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อสัมพันธ์ระหว่าง คู่ขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในมิติของผู้มีอำนาจกับคนที่ไร้อำนาจ คือ ประชาชน กับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมิติของ ชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรมที่มีความหวาดระแวง ให้กลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้ง มาร่วมสานเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Inclusive and Learning) การทำงานของเครือข่ายผู้หญิงภาค ประชาสังคมฯ ถือเป็นจุดเด่นสำคัญที่มียุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อกับกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยมีการเปิดใจพร้อมทำงานกับทุกฝ่าย และมีความคิดสร้างสรรค์ที่มองว่า แม้พื้นที่ที่มีความขัดแย้ง และรุนแรงก็ตาม สามารถที่จะสร้างพื้นที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กระบวนการสานเสวนาที่ เหมาะสม

ฉะนั้นหากจะมีการจัดสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งที่ซับซ้อนและยุ่งเหยิง นี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องเปิดใจยึดโยงผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ อุดมการณ์ ตลอดจนตำแหน่งแห่งที่ หรือแม้แต่กับบุคคลที่ฝ่ายตนมองว่าเป็นศัตรูก็ตามแต่ เพราะการจัด การความความขัดแย้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องก้าวพ้นจากความเป็นศัตรู เพราะชีวิตในอนาคต ของลูกหลานเราขึ้นอยู่กับชีวิตของศัตรูเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้พื้นที่ที่มีความขัดแย้งซับซ้อนและยุ่งเหยิงนี้ มีความจำเป็นที่จะ ต้องใช้ผู้อำนวยการความสะดวกที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นต้องมีการเพิ่มศักยภาพและประสบการณ์ให้แก่คณะ ทำงานและอาสาสมัคร หรือแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ให้สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการสานเสวนาที่ดี โดยการจัดอบรมที่เน้นคุณภาพมิใช่ปริมาณ นอกจากนี้ระยะเวลาการจัดสานเสวนาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง ที่ยืดเยื้อและมีความซับซ้อนนั้น จำเป็นต้องสร้างเวทีที่ต่อเนื่องและยาวนานเพื่อให้เกิดการพูดคุยได้อย่าง เชิงลึก และครอบคลุมทุกประเด็น โดยเฉพาะประเด็นที่อ่อนไหวอย่างประเด็นศาสนา หรือความเข้าใจ เกี่ยวกับอุดมการณ์ แต่หากจะมีการสานเสวนาในระยะสั้น จำเป็นต้องสร้างกระบวนการให้คนสามารถ

พูดคุยให้ได้มากกว่านี้ เช่น การจับคู่เล่าเรื่องราวของตนอันจะทำให้ทุกคนสามารถมีพื้นที่ในการระบายมากขึ้น หรือการสร้างพื้นที่จำลองหรือบทบาทสมมติเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจกันมากขึ้น หรืออาจจะคัดเลือกกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อปัญหาโดยค่อยเพิ่มจำนวนคนเหล่านี้เป็นต้น

ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงไม่สามารถยุติได้นี้ ผู้คนจำนวนมากที่อยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายต่างมองว่ากลุ่มตนเป็นกลุ่มที่ดีที่สุดและกลุ่มอื่นยังไม่ดีพอ (Exclusive) ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างบุคคลที่สามที่จะสามารถเข้าไปสลายกำแพงความคิดเหล่านี้ให้เห็นสังคมเป็น พหุลักษณะ (Pluralism) เพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งเครื่องมือหนึ่ง คือ การสานเสวนาโดยการเปิดพื้นที่ให้แต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น หรือร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม เครื่องมือสานเสวนาไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของปัญหา หากแต่ต้องค้นหาวิธีการอื่นหรือสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาพร้อมกันด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะและอุปสรรคในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย คณะทำงาน อาสาสมัคร และผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นชาวบ้านทั้งสามพื้นที่ วิทยาลัย และเจ้าหน้าที่รัฐประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จากการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยพบข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำวิจัย ดังนี้

5.3.1 อุปสรรคด้านเวลา สถานที่และการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการสานเสวนาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ มีระยะเวลาในการจัดสานเสวนาตั้งแต่ต้นปี 2558 จนถึงปลายปี 2558 แต่ผู้ศึกษาเริ่มเข้าไปเก็บข้อมูล ปลายปี 2559 ภายหลังจากจัดสานเสวนาสิ้นสุดแล้วประมาณหนึ่งปีให้หลังทำให้ผู้เข้าร่วมบางกลุ่มลืมข้อมูล ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ย้ายไปทำงานที่อื่น บางคนย้ายไปนอกสามจังหวัด ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นอุปสรรค ดังนั้นสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐบางคนจึงใช้การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ แต่ระยะเวลาดังกล่าวทำให้มีสถานการณ์ความรุนแรงเป็นตัวแปรใหม่ที่เกิดขึ้น ทำให้การประเมินผลการสานเสวนามีผลดีที่ทำให้เห็นว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นผลของการสานเสวนาสามารถเปลี่ยนแปลงได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1) ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาบทบาทของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ ในกิจกรรมด้านอื่นๆ เชิงลึกพร้อมกันด้วย เพื่อให้เห็นภาพรวมของการทำงานสันติภาพของกลุ่มผู้หญิงและให้เห็นการเชื่อมโยงของกิจกรรมต่างๆ

1.2) ควรมีการเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นที่จัดกิจกรรมสานเสวนา ทั้งนอกประเทศและในประเทศ เช่น การสานเสวนาระหว่างนักการเมืองในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล หรือเปรียบเทียบกับ การสานเสวนาของกลุ่ม 'ไอพีพี' ของศูนย์ทรัพยากรสันติภาพ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความแตกต่างหรือจุดเด่น จุดด้อยในการทำงาน

1.3) การสานเสวนาในระดับพื้นที่ส่งผลให้ทัศนคติของผู้ขัดแย้งหลัก คือ ผู้เห็นต่างจากรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐดำรงซึ่งสันติภาพอย่างไร

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและนโยบาย

2.1) เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมฯ

2.1.1) ควรเพิ่มศักยภาพให้แก่คณะทำงาน และแกนนำผู้หญิงในพื้นที่ให้สามารถเป็นคนกลางหรือผู้อำนวยความสะดวกที่สามารถจัดอบรมสานเสวนาให้มีประสิทธิภาพ

2.1.2) ควรจัดสานเสวนาในลักษณะต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประเด็นเชิงลึกและเกิดการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง ไม่เฉพาะประเด็นเนื้อหาที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

2.1.3) ควรขยายพื้นที่การสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ

2.1.4) หากเป็นการจัดสานเสวนาภายในชุมชน ควรเลือกเจ้าหน้าที่ทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่ชุมชนโดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่ชุดสืบสวนสอบสวนมาร่วมสานเสวนา

2.2) ภาคประชาสังคม

2.2.1) หากมีการสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้งสูงจำเป็นต้องเลือกวิทยากรกระบวนการที่มีประสบการณ์เพื่อให้การพูดคุยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2.2) หากเจ้าหน้าที่รัฐเข้าร่วมสานเสวนากับชาวบ้านในพื้นที่ความขัดแย้ง ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สวมชุดนอกเครื่องแบบ

2.2.3) หากจะจัดสานเสวนาข้ามกลุ่มต้องกล้าเปิดใจที่จะทำงานกับหลากหลายกลุ่มแม้จะมองกลุ่มดังกล่าวว่าเป็นศัตรูก็ตาม

2.2.4) สร้างเครือข่ายที่จะเป็นตัวเชื่อม หรือคนกลางให้หลากหลายฝ่าย ทั้งในระดับชุมชน จังหวัดและระดับประเทศ

3) รัฐบาล องค์การภาครัฐ เจ้าหน้าที่ทหาร

3.1) ควรเปิดใจและเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคประชาสังคมเพื่อให้เกิดการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน

3.2) ควรสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม นักวิชาการ เพื่อร่วมจัดสานเสวนาในพื้นที่ความขัดแย้ง เนื่องจากองค์กรที่จะจัดสานเสวนานั้นจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่วางเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่หากจะร่วมจัดสานเสวนาในระดับพื้นที่หรือในชุมชนยังไม่ควรให้เจ้าหน้าที่ทหารเป็นเจ้าภาพ เพราะชาวบ้านไม่ไว้วางใจและยังคงมองว่าเป็นศัตรู

บรรณานุกรม

- กิจพิพัฒน์ ชุ่มด้วง. 2550. การนำการสานเสวนาประชา (Citizen Dialogue) มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- งามศุภร์ รัตนเสถียร. 2558. *นักการเมืองกับสันติชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ห้างหุ้นส่วนจำกัด เบสท์ กราฟฟิค อินเทอร์เน็ต.
- จิตต์อ้อม ศิรินิกร. 2540. *ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้ง ในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เขตการศึกษาที่ 11*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จอห์น พอล เลเดอร์ค. 2555. *The moral imagination, พลังธรรมแห่งจินตนาการศิลปะและวิญญานการสร้างสันติภาพ*. แปลโดย. สดใส ชันติวรพงษ์. กรุงเทพฯ: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จดหมายข่าวสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่องมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2557. ผู้หญิงที่อุทิศตนเพื่อชุมชนสังคมชายแดนใต้รับรางวัลสตรีต้นแบบ. *วารสารสำนักส่งเสริมฯ*. 17 (2) http://exten2.pn.psu.ac.th/newspaper/files/newspaper2_57.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559).
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2539. *ทฤษฎีสันติภาพ พิจารณาจากทฤษฎีสงคราม สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม* กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. 2556. *คำประกาศ BRN กับ 10 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ “สันติสนทนา”*. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4416> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559).
- _____. 2557. *ท้าทายทางเลือก ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ของเรา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา

เดวิด โบห์ม. 2554. *Dialogue, ว่าด้วยสุนทรียสนทนา*. แปลโดย เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพิมพ์.

ฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ (DSID) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 2559. *ข้อมูลสถิติ เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่กึ่งลือปะ พอมิ่งและยุโป ตั้งแต่ปี 2547-2559*.

ฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ (DSID) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 2559. *สถานการณ์ความรุนแรงจังหวัดชายแดนใต้ประเทศไทย*. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
(http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/201611_dsid_update_th.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559))

ธีรพัฒน์ อังศุवाल. 2557. ‘*ประชาสังคม*’ (Civil Society) ในมุมมองใหม่ : บทสำรวจหน้าตาและตำแหน่งแห่งที่ของประชาสังคมในมุมมอง Civil Society Diamond วารสารการเมืองการปกครอง 5 (1): กันยายน 2557- กุมภาพันธ์ 2558. <http://copag.msu.ac.th/journal/filesjournal/n5-1/4.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559).

นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส. 2558. *คู่มือกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี “เราจะทำงานร่วมกันได้อย่างไร?”*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพิมพ์.

นนทวัฒน์ ฉัตรอุทัย. 2548. สงครามและสันติภาพ. *จดหมายช่วยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*. 6 (36): กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2548. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. <http://www.sac.or.th/main/uploads/letter/6-36.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2559)

บิชอปคาร์ลอส ฟิลิปเป ซิเมเนส เบโล. 2547. *ปาฐกถาเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพ*. เจนจิต กลกิจ อารังเคิร์ก เพอร์สัน, และจรรยา เทพพรบัญชากิจ ผู้แปล. <http://peace-foundation.net.7host.com/pdf/2005-03-07/EducationForPeace.doc> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2559).

บุญมัน ธนาสุวัฒน์. 2537. *จิตวิทยาองค์การ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เบอร์คอฟ Berghof Foundation. 2559. *Berghof Glossary on Conflict Transformation 20 notions for theory and practice*. *อภิธานศัพท์ว่าด้วยการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง 20 แนวคิดเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ*. แปลโดย. ภัคดี วีระภาสพงษ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

- เบอร์นาร์ด เมเยอร์. 2553. *The Dynamics of conflict Resolution: A practitioner s Guide*,
พลวัตรการจัดการความขัดแย้ง. แปลโดย นายแพทย์บรรพต ตันธีรวงศ์. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- บทเรียน 12 ปี ประชาสัมพันธ์กับกระบวนการสันติภาพ. 2559. <http://deepsouthwatch.org/sites/default/files/research-brief-12-pii-prachaasangkham.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2559).
- ประสงค์ โตนด. 2558. การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์กับปัญหาความขัดแย้ง ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. http://academic-paper.pkru.ac.th/2016411161128_CJA831K.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2560).
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. ม.ป.ป. การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทย และบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย. <http://tu101.org/wp-content/uploads/2016/02/2-01.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2559).
- ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. 2552. *สานเสวนาสานใจสู่จังหวัด*. นครปฐม: หจก.ลิตี้อาร์ท.
- _____. 2553. *คู่มือการจัดกระบวนการสานเสวนา*. นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ผู้จัดการออนไลน์. 2559. *คนร้ายลอบวางระเบิด ทพ.นราธิวาส เสียชีวิต 2 ราย*.
<http://www.manager.co.th/UpToDate/ViewNews.aspx?NewsID=9590000054743>
(สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559)
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. 2545. *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร.
- พรทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2556. *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาทองพูล กุลวงศ์. 2548. *สานเสวนาทางศาสนาในสถาบันการศึกษาศาสนาระดับอุดมศึกษา ศึกษาเปรียบเทียบสานเสวนาในมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยกับวิทยาลัยแสงธรรม. วิทยานิพนธ์สาขาศาสนาเปรียบเทียบ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ, มหาวิทยาลัยมหิดล.*

มหาวิทยาลัยอุตรธานี. ม.ป.ป. *ทฤษฎีสังคมวิทยา*.

(<http://www.udru.ac.th/attachments/elearning/02/15.pdf>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2559).

เมธัส อนุวัตรอุดม. 2556. *สันติสนทนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

มูฮัมมัดอายุบ ปาทาน และคณะ. 2555. *ประชาสังคมกับกระบวนการสันติภาพ : รายงานวิจัยสำรวจ*

สถานภาพองค์กรประชาสังคมในชายแดนใต้. (ออนไลน์) แหล่งข้อมูลที่สืบค้น

[http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/dsw_research_-_csos_](http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/dsw_research_-_csos_peace_process.pdf)

[peace_process.pdf](http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/dsw_research_-_csos_peace_process.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2559).

ยัสมินต์ ชัตตาร. 2556. *บทบาทของผู้หญิงต่อกระบวนการสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้ง*.

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4552>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2559).

โยส วากเนอร์. 2552. *คู่มือสถานเสวนาและปฏิบัติงานร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: ฟองทอง เอนเตอร์ไพรส์

จำกัด.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์)อรธมานะ. 2550. *พฤติกรรมองค์กร ทฤษฎี และการประยุกต์*.

พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุชาติ เศรษฐมาลินี. 2558. *มิติทางวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ*. ใน *มิติทางปรัชญาและ*

วัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ. มารค ตามไท, บรรณาธิการ, หน้า 263-306. กรุงเทพฯ:

คบไฟ.

สุชาติ บำรุงสุข. 2555. *สันติเสวนา การเจรจากับผู้ก่อความไม่สงบ. จุลสารความมั่นคงศึกษา*.

117-118. http://www.geozigzag.com/pdf/117_118.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม

2559).

สุไรยา วานี. 2556. *เสียงผู้หญิงพุทธ-มุสลิม ต.ตะโละ “เราทำงานเพื่อสันติภาพได้”*. ประชาไท.

<http://prachatai.com/journal/2013/06/47134>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559).

สำนักข่าวอิศรา. 2559. *8 ปีครุจุฬิงที่จากไป...กับโคกนาฏกรรมร้ายที่ยังไม่จบบริบูรณ์*. ศูนย์เฝ้าระวัง

สถานการณ์ภาคใต้. goo.gl/vZ03At (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559).

- สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. 2556. *สรุปฐานข้อมูลเครือข่ายผู้นำสตรีเพื่อสันติสุขในพื้นที่ภาคใต้*. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
<http://www.deepsouthwatch.org/node/5936> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2559)
- เสาวรส ปลื้มใจ. 2558. ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 10 (1). พัทลุง: เชน กราฟฟิก สตูดิโอ.
- รวมภูอน ปันจอร์. 2559. *เมื่อสันติภาพเดินทาง: การปรับตัวของผู้คนภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งในรอบปีที่ผ่านมา*. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://deepsouthwatch.org/node/8140> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559).
- โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. 2555. *ค้นพบเงาพอมิ่งโยงป่วนใต้ ผู้บริหารยันไม่ยุ่งศิษย์เก่าเข้าขบวนการ*. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/3154> (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559).
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2547. *ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า
- _____. 2551. *ประชาเสวนา : กระบวนการสู่ทางออกในปัญหาความรุนแรงของภาคใต้*.
<http://www.idr.kku.ac.th/Upload/Download.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2559).
- วิศิษฐ์ วัชวิญญู. 2548. *สุนทรียสนทนา*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. ม.ป.ป *สานเสวนา Dialogue กลไกแห่งความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างสมานฉันท์หรือไม่*. สถาบันพระปกเกล้า.
<http://kpi2.kpi.ac.th/kpith/downloads/261051/32.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559).
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 2553. ยาทิมเปียตู : ฆะตากรมสองเด็กกำพร้าแห่งบ้านกูจิงลือปะ. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ <http://www.deepsouthwatch.org/node/5772> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559).
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. 2540. *ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ: ความหมายของประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรุณรัตน์ ฉัตรวงศ์วิริยะ. 2557. องค์ประกอบของความสำเร็จในการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออก ด้านการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อิมรอน ชาเหาะ. 2559. 12 ประเด็นเด่นปี 2558 ในเวทีสาธารณะชายแดนใต้/ปาตานี ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://deepsouthwatch.org/node/7941> (สืบค้น เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2559).

อัมพร หมาดเต็น. 2551. ผู้หญิงมุสลิมในสถานการณ์ความรุนแรงและความหวังแห่งสันติภาพ. *วารสารสตรีนิยมไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 2. หน้า 114-162.

_____. 2558. มติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ 1325: ทบทวนข้อเสนอเพื่อพิจารณา ทิศทางการทำงานของเครือข่ายภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ <http://www.deepsouthwatch.org/node/7857> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559).

อัมรา พงศาพิชญ์. 2550. ผู้หญิงมุสลิมในขบวนการประชาสังคม : บทเรียนสำหรับสังคมภาคใต้. บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนภูมิภาค (ภาคใต้) ประจำปี พ.ศ. 2550. เรื่องมิติใหม่การเมืองไทยใหม่ในสถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้ วันที่ 28-29 กันยายน 2550 ณ โรงแรมราชมั่งคลา พาวิลเลียม บีช รีสอร์ท จังหวัดสงขลา.

ฮาฟิสสา สาและ. 2553. ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง : การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ. วิทยานิพนธ์สาขาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารต่างประเทศ

An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping. 1992. <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> (4 March 2017).

Berry, D. S., & Willingham, J. K. (1998). *Affective traits, responses to conflict, and satisfaction in romantic relationships.* *Journal of Research in Personality,*

Bettey Pruitt, & Philip Thomas. *Democratic Dialogue-A Handbook for Practitioners*. 2007.

Stockholm: International IDEA.

www.oas.org/es/sap/dsdme/pubs/DIAL_%20DEMO_e.pdf (Accessed 1 June 2015).

Charles Webel, Johan Galtung. 2007. *Handbook of peace and conflict Studies*. USA & Canada: Routledge.

Damilola Taiye Agbalajobi. n.d. *The Role of African Women in Peace Building and Conflict Resolution: The case of Burundi*. Thesis College of Management Sciences Redeemer's University. <http://www.globalmediajournal.com/open-access/the-role-of-african-women-in-peace-building-and-conflict-resolution-the-case-of-burundi.pdf>(Accessed 1 January 2016).

Democratic Republic of Congo.2009.*Why Dialogue matters for conflict prevention and peacebuilding*. UNDP. http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/dialogue_e_conflict.pdf . (Accessed 1 June 2015)

Elisabeth Rehn & Ellen Johnson Sirleaf. 2002. *Women and Peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed conflict on Women and Women's Role in Peace-building*..United Nations Development Fund of Women.<https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/3F71081FF391653DC1256C69003170E9-unicef-WomenWarPeace.pdf> (Accessed June 2015).

Idris Evans, Jessica Lane, Jessica Pealer and Megan Turner. 2003. *A Conceptual Model of Peacebuilding and Democracy Building*. American University (Spring 2013).

Janis Brahms Spring. 2005. *How Can I Forgive You*. New York City: Harper Collins Publishers, 2005).

- J. Martin Ram'irez. 2007. *PEACE THROUGH DIALOGUE*. International Security Program Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, USA.
<http://eprints.ucm.es/8415/1/martinramirez.pdf> (Accessed 1 January 2016)
- Kaldor, M., 2013. In Defence of New Wars. *Stability: International Journal of Security and Development*. 2: (1).
- Stacie Dawn Beever. 2010. *WOMEN'S ROLE IN PEACEBUILDING: NICARAGUA, EL SALVADOR, AND GUATEMALA COMPARED*. College of Graduate Studies and Research In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts In the Department of Political Studies University of Saskatchewan Saskatoon, Canada. http://www.peacewomen.org/sites/default/files/reconpb_womenpeacebuildingnicarelsalguat_beever_mar2010_0.pdf (Accessed 1 January 2016).
- Webmaster's Dictionary. 1913. *Definition Conflict*. available from <http://www.webster-dictionary.org/definition/Conflict%20> (Accessed 1 January 2016).
- World bank. 2013. *Defining Civil Society*.
http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/0_contentMDK:20101499~menuPK:244752~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html (Accessed 1 January 2016).

บุคลากรกรม

กาญจนา ศิริรักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 4
ทุ่งยามู ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. 29 กันยายน 2559.

คอลลีเยาะ มะลี (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานเทศบาลตำบลยุโป
9 กันยายน 2559

คำนิง ชำนาญกิจ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่
สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง ม.อ. ปัตตานี. 31 มิถุนายน 2559

_____. (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่
ม.อ. ปัตตานี. 11 พฤศจิกายน 2559.

จันทมณี แก้วเรือง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 4
ทุ่งยามู ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. 29 กันยายน 2559.

ซิติมาเรียม บินเยาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก อำเภอเมือง
ปัตตานี จังหวัดปัตตานี. 29 มิถุนายน 2559.

โซรยา จามจุรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานฝ่ายส่งเสริมและ
เผยแพร่ ม.อ. ปัตตานี. 23 สิงหาคม 2559.

_____. (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่
ม.อ.ปัตตานี. 24 สิงหาคม 2559.

ไซมะห์ เจ๊ะแน (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม
อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. 20 กรกฎาคม 2559.

ทวีศักดิ์ ศรีสว่าง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สถานีตำรวจภูธร อำเภอรະแงะ
จังหวัดนราธิวาส 9 ตุลาคม 2559.

ธานินทร์ ปือราแง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สำนักงานเทศบาลยุโป 29
กันยายน 2559.

นวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สำนักเทศบาลยุโป ตำบล
ยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. 9 กันยายน 2559.

นาวารี ดิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม
อำเภอรະแงะ จังหวัดนราธิวาส. 20 กรกฎาคม 2559.

นารี เจริญผลพิริยะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี.
5 มิถุนายน 2559.

บุญนวย มากทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). กองร้อยทหารพรานที่ 4209
กรมทหารพรานที่ 42. 6 มิถุนายน 2559.

ปรีชา นวลน้อย (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สำนักงานที่ว่าการอำเภอสุไหงโกลก
9 ตุลาคม 2559.

พารีย์ยะ สุเร้ง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม
อำเภอรະแงะ จังหวัดนราธิวาส. 20 กรกฎาคม 2559.

ภานุมาศ แก้วชุมศิลป์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
5 ตุลาคม 2559.

มาริสมา สમાแห (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ โรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง หมู่ที่ 3
ตำบล พ้อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี. 19 กรกฎาคม 2559.

ยวาริยะ ตาละ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ โรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี. 19 กรกฎาคม 2559.

ยาการิยา สะแปอิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. 20 กรกฎาคม 2559.

_____. (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. 6 ตุลาคม 2559.

ยูวาริเยาะ วาเต๊ะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักเทศบาลยุโรป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. 9 กันยายน 2559.

รูชีตา ยูโซ๊ะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 4 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. 20 กรกฎาคม 2559.

ละออ พรหมจินดา (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี. 19 กรกฎาคม 2559.

วาสนา สาเมาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพัก ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง ปัตตานี จังหวัดปัตตานี. 18 มิถุนายน 2559.

แวนิซะ สุหลง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). กรมแรงงาน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. 11 สิงหาคม 2559.

ซากีนา มะซา (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ โรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลพ้อมิ่ง อ. ปะนาเระ จังหวัดปัตตานี. 19 กรกฎาคม 2559.

สิทธิพร ธรรมโชติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์. 5 ตุลาคม 2559.

สุนันท์ ปิริยะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานที่ว่าการอำเภอปะนาเระ
จังหวัดปัตตานี. 11 ตุลาคม 2559.

อัศรา รัฐการ์ณย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). บ้านพัก จาบังติกอ อำเภอเมือง
จังหวัดปัตตานี. 10 สิงหาคม 2559.

อารีดำ อาแวกาจิ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์
ภาคใต้ ม.อ.ปัตตานี. 20 มิถุนายน 2559.

อาอิซะฮ์ ตีมุง (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ ซี.เอส. ปัตตานี อ.เมือง จังหวัด
ปัตตานี. 7 มิถุนายน 2559.

_____. (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). สำนักส่งเสริมและการเผยแพร่ อ.เมือง
จังหวัดปัตตานี. 8 สิงหาคม 2559.

อิมรอน สาล๊ะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รอฮานี จีอนารา (ผู้สัมภาษณ์). ณ ซี.เอส. ปัตตานี อ.เมือง จังหวัด
ปัตตานี. 7 มิถุนายน 2559.

ภาคผนวก

คำถามแบบสัมภาษณ์

(คณะทำงาน)

1. เหตุใดเครือข่ายผู้หญิงต้องจัดสานเสวนาในพื้นที่ดังกล่าว
2. ในพื้นที่ทั้งสามชุมชนมีความขัดแย้งอย่างไรบ้าง
3. ก่อนจัดกิจกรรมสานเสวนาในพื้นที่ มีขั้นตอนปฏิบัติอย่างไรบ้าง
4. สานเสวนาแต่ละครั้งมีเป้าหมายอย่างไรบ้าง
5. มีประเด็นการพูดคุยอย่างไรบ้าง
6. มีการวางบทบาทหน้าที่ในระหว่างกิจกรรมสานเสวนาอย่างไรบ้าง
7. ท่านมีบทบาทอะไรในการจัดสานเสวนา
8. หลังสานเสวนามีการขับเคลื่อนต่ออย่างไรบ้าง
9. ท่านเห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วม และชุมชนอย่างไรบ้าง
10. พบเจออุปสรรคใดบ้างในการสานเสวนาในชุมชนที่มีความขัดแย้งนี้ หรือต้องระมัดระวังอย่างไรบ้าง
11. ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างในการสานเสวนาเพื่อสันติภาพในชุมชนที่มีความขัดแย้ง

(ผู้เข้าร่วม)

1. ท่านเข้าใจกระบวนการสานเสวนาอย่างไรบ้าง
2. มีความคิดเห็นอย่างไรกับการสานเสวนา
3. ท่านได้รับการติดต่อจากเครือข่ายอย่างไรบ้าง
4. เหตุใดท่านถึงตัดสินใจเข้าร่วมสานเสวนากับเครือข่ายผู้หญิงฯ
5. หลังจากเข้าร่วมแล้วมีผลเปลี่ยนแปลงกับ ตัวเอง และชุมชนอย่างไรบ้าง
6. ก่อนการสานเสวนาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอย่างไรบ้าง
7. หลังการสานเสวนาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอย่างไรบ้าง
8. ท่านคิดอย่างไรกับบทบาทของเครือข่ายผู้หญิง
9. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นางสาวรอรธานี จีอนารา

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5610022008

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	2548

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ปี 2555 – ปัจจุบัน ผู้ช่วยบรรณาธิการ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงาน

รอรธานี จีอนารา และ รศ.ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ. (2559). บทบาทของ “เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้” ในการจัดสานเสวนาเพื่อสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. ประชุมวิชาการระดับชาติ : การวิจัยทางสังคมศาสตร์กับการสร้างสันติภาพ.